

ДЖОН ЛЪОКАРЕ

ДАМА,
ПОП,
АСО,
ШПИОНИН

Clibri

съвременни
трилъри

ДЖОН ЛЬО КАРЕ ДАМА, ПОП, АСО, ШПИОНИН

Превод: Герасим Й. Славов

chitanka.info

Джон Лъо Каре (р. 1931 г.) е литературният псевдоним на Дейвид Корнуел — най-голямото име в света на шпионския трилър. Литературната му кариера е тясно преплетена с професионалния му живот на таен агент, внедрен в разузнавателните структури на Обединеното кралство. Романите му са всъщност произведения на реализма от най-ново време, почти документални в обрисуването на света, в който живеем. През 2008 г. в „Таймс“ класира Лъо Каре 28-и в списъка на 50-те най-велики британски писатели след 1945 г., а според редица критици той е най-изтънченият майстор на психологическия шпионски роман за всички времена. Романите му се отличават с висока художествена стойност и увлекателно заплетени сюжети, в които авторът разглежда и основни морални ценности.

Студената война може да е мъртва, но не и в романите на Лъо Каре, където темата все още изкушава читателския интерес. „Дама, поп, асо, шпионин“ — първият роман от знаменитата трилогия „Карла“, оглавява още с появата си списъка на бестселърите на в. „Ню Йорк Таймс“ — отдавна е станал класика в жанра и днес се смята за един от шедьоврите на шпионския трилър. Джордж Смайли, доскоро дясна ръка на бившия шеф на службите, е принуден да се оттегли, но не след дълго му е възложена важна мисия — да открие съветската къртица, проникнала в „Цирка“, най-висшия ешелон на британските разузнавателни служби. Като разчита само на своя опит и ум, както и на малка, доверена свита от свои хора, Смайли залага капан, за да залови предателя.

В памет на Джеймс Бенет и Дъсти Роудс

ПЪРВА ЧАСТ

В действителност, ако старият майор Доувър не се беше гътнал на надбягванията в Тонтън, Джим изобщо нямаше да се озове в училището на Търсгуд. Той пристигна в средата на срока без събеседване, някъде към края на май, макар че времето с нищо не го подсказваше, нает чрез една от по-пъргавите агенции за подбор на начални учители, за да поеме часовете на стария Доувър, докато не намерят по-подходящ кандидат.

— Филолог — обяви Търсгуд в учителската стая, — временна мярка. — И отметна перчем в своя защита.

— Казва се Придо. — Той произнесе името буква по буква, консултирайки се с малко листче, тъй като не преподаваше френски. — Малкото му име е Джеймс. Мисля, че ще ни свърши работа до юли.

Колегите му веднага разбраха намека. Джим Придо беше бедният роднина в учителската общност. Той попадеше в същата жалка категория като мисис Лъвдей, която притежаваше астраганово палто и беше смятана за полубожество, докато чековете ѝ не се оказаха без покритие, или мистър Молтби, пианистът, когото извикаха от репетиция на хора, за да помогне на полицията в някакво разследване и поне доколкото беше известно, още им помагаше, защото сандъкът с вещите му си стоеше на тавана в очакване на по-нататъшни указания. Неколцина от колегите, най-вече Марчбанк, настояваха да се отвори този сандък. Според тях той съдържаха отдавна изгубени съкровища, като например снимката в сребърна рамка на Апрахамяновата майка ливанка, швейцарското ножче на Бест-Инграм и часовника на медицинската сестра. Търсгуд обаче решително се възпротиви на техните попълзновения. Бяха изминали едва пет години, откакто наследи училището от баща си, но вече беше разбрал, че е по-добре някои неща да си стоят заключени.

Джим Придо пристигна един петък в страшен порой. Дъждът се кълбеше като оръдеен пушек по кафявите хребети на Куонток^[1], след което стремглаво плисваше през празните игрища за крикет по пясъчника на ронещите се фасади. Той пристигна малко след пладне

зад волана на стар червен алвис, теглец очукана каравана, която някога е била синя. Ранните следобеди са спокойно време в училището на Търсгуд, кратко примирие в неспирната битка, която представлява всеки училищен ден. Момчетата са изпратени да си почиват в общежитието, персоналът се е събрал в учителската стая и пие кафе, четат вестници или преглежда домашни. Търсгуд четат роман на майка си. Така че от цялото училище единствено малкият Бил Роуч видя пристигането на Джим, видя парата, бълваща изпод капака на алвиса, който пъхтеше по неравния път, чистачките махаха неистово, а караваната се друсаше през локвите по дирите му.

По това време Роуч беше нов ученик и минаваше за тъп, ако не и направо умствено изостанал. Училището на Търсгуд беше второто му начално училище за последните два срока. Той беше дебело дете с астма и прекарваше по-голямата част от времето за почивка, коленичил на края на леглото си, зяпайки през прозореца. Майка му живееше охолно в Бат, а баща му, по всеобщо мнение, беше най-богатият в училището, която оценка струваше скъпо на сина му. Тъй като идваше от разбито семейство, Роуч имаше вродената способност да наблюдава. Наблюденията му показаха, че Джим не спря при училищните сгради, а продължи през празното пространство към двора на конюшната. Явно разположението на сградите му беше известно. Впоследствие Роуч реши, че сигурно е разузнавал или е проучвал карти. Дори след като стигна двора, той не спря, а продължи през мократа трева на скорост, за да не изгуби инерция. След това през възвишението право в Ямата, с главата надолу, изгубвайки се от поглед. Роуч очакваше караваната да се откъсне на ръба, толкова бързо мина Джим, но вместо това задницата ѝ само се повдигна и тя изчезна като някакъв грамаден заек в дупката си.

Ямата е част от фолклора на Търсгуд. Разположена е в пустеещата земя между овощната градина, бараката за плодове и конюшната. На вид не е нищо повече от вдлъбнатина в земята, обрасла с трева, с малки възвишения от северната страна, високи горе-долу един момчешки ръст и покрити с туфи гъста растителност, които през лятото стават блатисти. Именно тези възвишения правят Ямата толкова специално място за игри и осигуряват репутацията ѝ, варираща според фантазиите на всяко следващо поколение момчета. Това са следи от открита сребърна мина, заявява един клас, и започва усърдно да търси

съкровища. Това са римско-британски укрепления, казва друг, и организира сражения с дървени пръчки и снаряди от пръст. Според трети Ямата е кратер от бомба през войната, а възвишенията са човешки тела, погребани от взрива. Истината е по-прозаична. Шест години по-рано и малко преди внезапно да забегне с момичето от рецепцията на хотел „Касъл“, бащата на Търсгуд поде инициативата за плувен басейн и убеди момчетата да изкопаят голяма дупка с дълбок и плитък край. Събраните пари обаче така и не стигнаха за финансиране на инициативата и бяха похарчени за други схеми, като например закупуването на прожектор за школата по изкуства и план за отглеждане на гъби на училищния таван. А също така, твърдяха злите езици, и за обзавеждането на любовното гнездо на двама незаконни любовници, преди най-накрая да избягат в Германия, родния дом на девойката.

Джим не беше чувал за тези асоциации. Факт е, че по чиста случайност беше избрал тъкмо този край на Търсгудовата академия, който, поне според Роуч, притежаваше свръхестествени способности.

Роуч зачака край прозореца, но повече не видя нищо. Алвисът и караваната се намираха извън полезрението му и ако не бяха мокрите червени следи през тревата, можеше да се запита дали не му се беше присънило всичко това. Следите обаче бяха истински, затова, когато звънецът оповести края на почивката, той си обу ботушите, помъкна се през дъжда до края на Ямата, погледна надолу и видя Джим, облечен във военен дъждобран и с твърде необикновена шапка с широка периферия като колониален шлем, само че космата, а единият ѝ край беше по пиратски завит предизвикателно нагоре и водата се стичаше оттам като по улук.

Алвисът беше в двора на конюшнията, Роуч така и не разбра как Джим го е измъкнал от Ямата, но караваната си стоеше долу, там, където трябваше да е дълбокият край, качена на трупчета от закалени тухли, а Джим седеше на стъпалото, отпиваше от зелена пластмасова чаша и разтриваше дясното си рамо, сякаш го беше ударил в нещо, докато дъждът се стичаше от шапката му. В този момент шапката се повдигна и Роуч се оказа вперил поглед в изключително свирепо зачервено лице, което изглеждаше още по-свирепо от сянката, хвърляна от периферията, и от кафявите мустаци, провиснали от дъжда като кучешки зъби. Останалата част от лицето беше нашарена

от неравни бръчки, толкова дълбоки и криви, че Роуч си представи в пристъп на една от своите фантазии как Джим някога е гладувал в тропиците, след което е възстановил теглото си. Лявата му ръка продължаваше да е праметната през гърдите, дясното му рамо беше все така повдигнато към врата. Цялото му изкривено тяло обаче беше някак вкочанено, като животно, застинало на фона на природата. Като елен, помисли си замечтано Роуч, имаше нещо благородно.

— Кой си ти, дявол да те вземе? — запита един глас с командни нотки.

— Роуч, сър. Аз съм нов.

Каменното лице продължи да оглежда Роуч още известно време изпод сянката на шапката. След това за огромно негово облекчение чертите на лицето се разтегнаха в хищна усмивка, лявата ръка, все още хванала дясното рамо, възобнови бавния масаж, като същевременно той успя да отпие и голяма глътка от пластмасовата чаша.

— Новак, значи? — повтори Джим в чашата, все така ухилен. — Гледай ти какъв обрат.

Той се изправи, обърна изкривения си гръб към Роуч и се зае внимателно да проучва четирите крака на караваната; критичният му оглед включваше разклащане на амортизьорите, накланяне на главата, украсена със странната шапка, и разместване на няколко тухли под различен ъгъл и местоположение. В същото време пролетният дъжд трополеше по всичко — по палтото му, по шапката му и по покрива на старата каравана. А Роуч забеляза, че при всички тези маневри дясното рамо на Джим не помръдваше и продължаваше да си стои приповдигнато към врата му като камък под дъждобрана. Дали Джим не беше някакъв огромен гърбушко, помисли си той, и дали всички гърбици болят толкова, колкото неговата. Освен това, отбеляза той наум, хората с болни гърбове обикновено правят широки крачки, може да е нещо, свързано с равновесието им.

— Новак, значи? Е, аз обаче не съм новак — продължи Джим с много по-приятелски тон, намествайки едно от трупчетата на караваната. — Аз съм стар. Стар съм като Рип ван Уинкъл^[2], ако искаш да знаеш. Даже още по-стар. Имаш ли си приятели?

— Не, сър — отговори простиичко Роуч с онзи безразличен тон, с който учениците винаги казват „не“, оставяйки положителните реакции на онези, които ги разпитват. Джим обаче не реагира по

никакъв начин и Роуч внезапно изпита странното усещане за сродна душа, а също и надежда.

— Името ми е Бил — каза той. — Така са ме кръстили, но мистър Търсгуд ме нарича Уилям.

— Бил, значи. Бил се бил бил. Викат ли ти така?

— Не, сър.

— Все едно, това е хубаво име.

— Да, сър.

— Познавах много Биловци. Всичките бяха свестни.

По този начин стана тяхното запознанство, така да се каже. Джим не каза на Роуч да се маха, затова той остана на ръба, загледан надолу през опръсканите си от дъжда очила. Тухлите, забеляза с ужас той, бяха взети от парника за краставици. Там имаше няколко разклатени и явно Джим ги беше доразклатил. На Роуч му се стори прекрасно, че един новодошъл в Търсгуд може толкова хладнокръвно да посяга на тъканта на училището за собствените си цели, и дваждо прекрасно, че Джим беше извел вода за караваната си от пожарния хидрант, тъй като този хидрант беше предмет на специално правило в училището — дори докосването до него се наказваше с бой.

— Ей, Бил. Случайно да ти се намира някое топче?

— Извинете, сър, какво? — попита Бил, попипвайки отнесено джобовите си.

— Топче, мой човек. Кръгло, стъкло, малко топче. Вече не играете ли на топчета? По мое време играехме.

Роуч нямаше топче, но Апрахамян имаше цяла колекция, донесена от Бейрут. На Роуч му трябваша петдесет секунди да се втурне обратно в училището, да осигури едно топче срещу невъзможни обещания и да се върне при Ямата, дишайки тежко. Там той се поколеба, защото в главата му Ямата вече принадлежеше на Джим и Роуч трябваше да поиска позволение да слезе. Но Джим се беше скрил в караваната, затова, след като почака малко, Роуч се спусна боязливо по склона и подаде топчето през прага. Джим не го забеляза веднага. Той отпиваше от чашата и гледаше през прозореца черните облаци, които се носеха над Куонток във всички посоки. Роуч забеляза, че отпиването всъщност беше доста трудно движение, защото Джим не можеше лесно да преглъща изправен и му се налагаше да накланя цялото си усукано тяло назад, за да постигне

желания ъгъл. Междувременно дъждът отново се усили, тропайки по караваната като чакъл.

— Сър — каза Роуч, но Джим не помръдна.

— Проблемът на алвиса е, че няма никакви амортизатори — каза накрая Джим по-скоро на прозореца, отколкото на своя посетител. — Пробвал ли си да караш по задник по осевата линия? Направо ще се разглобиш. — Той пак се наклони и отпи.

— Да, сър — каза Роуч, изумен, че Джим го смята за шофьор.

Джим беше свалил шапката. Русолявата му коса беше късо подстригана и тук-там, където ножицата беше взела повече, имаше петна. Те бяха предимно от едната страна, затова Роуч реши, че Джим се е подстригвал сам със здравата си ръка, което го правеше още по-крив.

— Донесох ви топче — каза Роуч.

— Браво! Благодаря ти, мой човек. — Той взе топчето, търкулна го бавно по загрубялата си прашна длан и Роуч веднага разбра, че този човек е много сръчен и умее всякакви неща; това е човек, който разбира от инструменти и предмети.

— Неравна е, Бил, нали виждаш — довери мъжът, все още погълнат от топчето. — Крива е. Като мене. Гледай.

Той се обърна към по-големия прозорец. Под него имаше алуминиев перваз за събиране на кондензираната влага. Джим сложи топчето на перваза и го изгледа как се търколи до края и падна на пода.

— Крива е — повтори той. — Подпорите са килнати. А така не бива, нали? Ей, къде тръгна, мизерник малък?

Караваната не беше никак уютна, реши Роуч, докато се навеждаше да вземе топчето. Можеше да е принадлежала на всекиго, макар да беше безупречно чиста. Кушетка, кухненски стол, печка на дърва, газова бутилка. Нямаше даже снимка на жена му, помисли си Роуч, който още не беше срещал неженени мъже, с изключение на мистър Търсгуд. Единствените лични предмети, които забеляза, бяха един платнен сак, закачен на вратата, набор шевни материали, пъхнати зад кушетката, и самоделен душ, направен от надупчена тенекиена кутия за бисквити и старателно запоен за тавана. А на масата имаше бутилка с някаква безцветна течност, джин или водка, защото това пиеше баща му, когато Роуч ходеше в апартамента му в събота и неделя през ваканциите.

— Изток-запад изглежда наред, но на север-юг определено е крива — обяви Джим, изпробвайки перваза на другия прозорец. — В какво те бива, Бил?

— Не знам, сър — отговори сковано Роуч.

— Все трябва да си добър в нещо, всеки има някакво умение. Какво ще кажеш за футбола? Добър ли си на футбол, Бил?

— Не, сър — каза Роуч.

— Тогава сигурно умееш да въртиш бухалката? — попита небрежно Джим, като се отпусна с изпъшкване на кушетката и отпи от чашата. — Макар че не приличаш много на багър — добави внимателно той. — Въпреки това си индивидуален играч.

— Не знам — повтори Роуч и се премести половин крачка към отворената врата.

— Добре, какво можеш тогава? — Той отпи още една голяма глътка. — Все трябва да те бива в нещо, Бил, всеки има някакво умение. Моето е да правя жабки във водата. Наздраве!

В този момент това беше болезнен въпрос за Роуч, защото тъкмо той го занимаваше през повечето време. Наистина неотдавна бяха започнали да го обземат съмнения дали изобщо има някакъв смисъл в живота. В работата и в игрите той се смяташе за твърде неадекватен и дори ежедневната училищна рутина, като оправянето на леглото и сгъването на дрехите, му се струваше непосилна. Освен това не беше достатъчно набожен, както твърдеше старата мисис Търсгуд, защото много си кривял лицето в параклиса. Той търсеше вината за тези недостатъци предимно в себе си, но най-вече се обвиняваше за разпадането на брака на родителите си — нещо, което трябваше да предвиди и да предприеме мерки да предотврати. Той дори се питаше дали не е пряко отговорен, бидейки например извънредно непослушен или мързелив, или пък е настройвал родителите си един срещу друг, като по този начин лошото му поведение е задълбочило пропастта помежду им. В предишното училище беше опитал да го обясни, пицейки и симулирайки гърчове от церебрална парализа, като тези, от които страдеше леля му. Родителите му обсъдиха въпроса, както често правеха по своя си благоразумен начин, и смениха училището. Затова този случаен въпрос, зададен му в тясната каравана от едно едва ли не полубожествено същество, при това — сродна самотна душа, го докара почти до ръба. Той усети как горещина облива лицето му, очилата му

се изпотяват и караваната започва да се разтваря в море от мъка. Роуч така и не разбра дали Джим забеляза всичко това, защото той внезапно му обърна изкривен гръб, отиде до масичката и продължи да отпива от пластмасовата чаша, подхвърляйки спасителни фрази.

— Ти обаче си добър наблюдател, да го знаеш от мене, мой човек. Самотниците сме такива, няма на кого да разчитаме, нали така? Никой друг не ме забеляза. Доста ме стресна, като изникна на хоризонта. Взех те за някакъв шаман. Бас държа, че Бил Роуч е най-добрият наблюдател в групата. Поне докато е с очила на носа, нали така?

— Да — съгласи се Роуч с благодарност, — така е.

— Ами стой тука тогава и наблюдавай — нареди Джим, нахлупвайки тропическия си шлем, — а аз ще изляза да оправя подпорите. Става ли?

— Да, сър.

— Къде е проклетото топче?

— Ето го, сър.

— Кажи, като почне да се мести — север, юг, накъдето се накланя. Разбра ли?

— Да, сър.

— Знаеш ли къде е север?

— Натам — каза бързо Роуч и протегна ръка в произволна посока.

— Добре. Просто ми кажи, като почне да се мести — повтори Джим и изчезна в дъжда.

Миг по-късно Роуч усети подът да се люлее под краката му и чу рев от болка или от гняв, докато Джим се бореше с подпората.

През този срок момчетата оказаха на Джим честта да му измислят прякор. Направиха няколко опита, преди да останат доволни. Опитаха с Войника заради армейското му излъчване, редките му и съвсем безобидни ругатни и самотните му експедиции из хълмовете на Куонток. Въпреки това Войника не се прихвана, затова пробваха Пирата и дори Гулаша заради лютите манджи, които ядеше, и аромата на къри, лук и чушки, който ги пресрещаше на топли талази, докато минаваха покрай Ямата на път за вечерната молитва. Гулаша беше и

заради отличния му френски, който според някои беше малко лигав. Спайкли от пети Б го имитираше до съвършенство: „Чу въпроса, Бъргър. Какво гледа Емил? — конвулсивно изпъване на дясната ръка: — Не ме зяпай, мой човек, не съм ти някой шаман. *Qu'est-ce qu'il regarde, Emile, dans le tableau que tu as sous le nez?*^[3] *Mon cher Berger*^[4], ако веднага не ми съставиш едно смислено изречение на френски, *je te mettrai tout de suite à la porte, tu comprends*^[5], жабок такъв?“.

Тези ужасни заплахи обаче никога не се изпълняваха, нито на френски, нито на английски. По някакъв неясен начин те само допълваха излъчването му на добрина, което бързо се появи около него, добрина, която само децата могат да видят в големите.

Само че и Гулаша не им хареса. Липсваше му усещането за сила. Не изразяваше страстната му любов към всичко английско — единствената тема, за която категорично не пестеше време. Достатъчно беше жабокът Спайкли да си позволи някой непочтителен коментар за монархията или да похвали достойнствата на някоя чужда държава, за предпочитане топла, за да почервенеет веднага Джим и да се впусне в триминутна лекция за привилегиите да си роден англичанин. Знаеше, че го предизвикват, но не можеше да се сдържа. Често приключваше лекциите си със закачлива усмивка, мърморейки нещо за зеления хайвер и зеления дневник с червените бележки, и червените физиономии на някои хора, които ще трябва да пропуснат мача заради допълнителните занятия след училище. Англия беше голямата му любов и в крайна сметка никой не страдаше заради нея.

— Най-хубавото място в целия проклет свят! — извика той един ден. — Знаете ли защо? Знаеш ли, жабок?

Спайкли не знаеше, затова Джим грабна един флумастер и нарисова глобус. На запад е Америка, каза той, пълна с алчни глупаци, които пропиляват наследството си. На изток — Китай и Русия, нарисова ги той като едно цяло — комбинезони, лагери и дълги походи в нищото. По средата...

Накрая се спряха на Носорога.

Избраха го отчасти заради предпочитанията му към естествените храни, отчасти заради любовта му към физическите упражнения, които постоянно наблюдаваха. Първото нещо, което забелязваха рано сутрин, треперейки на опашката за душовете, беше Носорога, който крачеше

по Кум Лейн с раница на кривия си гръб, на връщане от сутрешния си поход. Когато си лягаха, самотната му сянка се мяркаше през плексигласовия покрив на залата за хандбал, докато Носорога неуморно блъскаше по бетонната стена. А понякога, през топлите вечери, те тайно го наблюдаваха от прозорците на общежитието как играе голф с един ужасен стар стик, вървейки на зигзаг из игрището, често пъти след като им беше чел някоя много английска приключенска книга — някой роман на Бигълс, Пърси Уестърман или Джефри Фарнол, — произволно грабната от занемарената библиотека. При всеки удар чакаха изпъшкването, докато замахваше, и рядко оставаха разочаровани. Водеха точна сметка на резултата. По време на мача на крикет с училищния отбор той отбеляза седемдесет и пет точки, преди да излезе от игра, умишлено изпращайки една топка право в ръцете на Спайкли:

— Дръж я, жабок, давай, дръж я! Браво, Спайкли, добро момче, затова стоиш там.

Въпреки склонността си към толерантност той беше известен и като проникателен познавач на престъпния ум. Имаше много примери за това, но най-красноречивият се случи само няколко дни преди края на срока, когато Спайкли намери в кошчето на Джим чернова на изпитните въпроси за следващия ден и започна да я дава под наем от пет пенса на човек. Няколко момчета платиха парите и прекараха мъчителна нощ в стаите си, наизустявайки отговорите на светлината на фенерчетата. На изпита обаче Джим извади съвсем различни въпроси.

— Тези можете да ги четете безплатно — избоботи той, докато сядаше. След което спокойно разгърна „Дейли Телеграф“ и се зачете в най-новите коментари на шаманите — бяха установили, че така наричаше всеки човек с интелектуални претенции, дори да пишеше в защита на монархическата кауза.

Най-сетне и инцидентът със совата, който зае отделно място в мнението им за него, тъй като включваше и смърт, а децата реагират по различен начин на този феномен. Тъй като времето продължаваше да е студено, Джим донесе кофа въглища в класната стая и една сряда напали печката, седна с гръб към топлината и започна да чете диктовка. Първо паднаха малко сажди, на които той не обърна внимание, след това се стовари една сова, истинска голяма сова, която явно отдавна е гнездяла някъде горе, защото по времето на Доувър

коминът не се чистеше нито зиме, нито лете, и сега беше опушена, замаяна и почерняла, блъскайки се до изтощение в комина. Тя падна върху въглените и рухна на купчина върху дървения под, като пърхаше и се боричкаше, след което застина, същински пратеник на дявола, присвита, но още дишаща, с разперени криле, втренчила поглед в момчетата през саждите, напластени върху очите ѝ. Нямаше човек, който да не се уплаши, дори и храбрият Спайкли беше уплашен. С изключение на Джим, който за секунда грабна животното и го изнесе навън, без да каже нито дума. Не чува нищо, макар че се ослушваха като гратисчии, докато до тях не достигна шумът от течаща вода в дъното на коридора, където Джим явно си миеше ръцете. „Пикае“, каза Спайкли, което предизвика нервен смях. Когато излязоха от класната стая обаче, видяха мъртвата сова, внимателно сгъната в очакване на погребение, поставена на купчината с компост край Ямата. Вратът ѝ, както установиха по-смелите, беше прекършен. Само един горски, заяви Судли, в чието име имаше такъв, знае как се убива сова толкова професионално.

Сред другите обитатели на Търсгуд мнението за Джим не беше толкова единодушно. Призрактът на мистър Молтби, пианиста, не изчезваше лесно. Медицинската сестра взе страната на Бил Роуч и обяви Джим за герой, който има нужда от грижи — цяло чудо било, че се справял с този гръб. Марчбанк заяви, че сигурно го е прегазил автобус, докато е бил пиян. А по време на учителския мач, в който блесна Джим, именно Марчбанк обърна внимание на пуловера. Марчбанк не играеше крикет, но беше излязъл да погледа заедно с Търсгуд.

— Според вас този пуловер дали е негов — попита той с висок, закачлив глас, — или го е откраднал отнякъде?

— Не сте справедлив, Ленард — смъмри го Търсгуд, потупвайки по хълбоците своя лабрадор. — Ухапи го, Джини, ухапи лошия чичко!

Докато стигна до кабинета си обаче, смехът на Търсгуд беше преминал и той беше разтревожен не на шега. Знаеше как да се справя с фалшиви дипломи от Оксфорд, беше срещал учители по класическа литература, които не знаеха гръцки, и свещеници, които не знаеха вероучение. Такива хора, изправени пред доказателството за тяхната

измама, се пречупваха, разплакваха се и напускаха или пък оставаха на половин заплата. Хора, които криеха истинските си достойнства, бяха друга порода, с която той не се беше сблъсквал, но вече знаеше, че не харесва. След като провери университетския календар, той се обади на мистър Строул от агенция „Строул енд Медли“.

— Какво точно ви интересува? — попита мистър Строул с ужасяваща въздишка.

— Ами нищо конкретно. — Майката на Търсгуд бродираше гоблен и едва ли чуваше. — Просто когато човек изисква писмена биография, той очаква тя да е пълна. Да няма бели петна. Особено когато човек плаща такса за нея.

В този момент на Търсгуд му мина нелепата мисъл, че е събудил мистър Строул от дълбок сън и сега той отново е заспал.

— Този тип е голям патриот — отбеляза мистър Строул накрая.

— Не съм го наел заради патриотизма му.

— Боледувал е — промърмори дрезгаво мистър Строул, сякаш вдишваше дълбоко цигарен дим. — Бил е на легло. Проблеми с гръбнака.

— Да, така е. Само че едва ли е прекарал в болница последните двайсет и пет години. *Touché*^[6] — прошепна той на майка си, закривайки с ръка телефонната слушалка, и още веднъж си помисли, че мистър Строул е заспал.

— Наехте го само до края на срока — въздъхна мистър Строул. — Ако не ви харесва, разкарайте го. Поискайте човек по заместване, осигурихме ви го. Казахте да е евтино, евтино ви го дадохме.

— Може и така да е — отвърна бодро Търсгуд, — само че аз ви платих таксата от двайсет гвинеи, баща ми работи с вас дълги години и имам право на определени гаранции. Написали сте — нали ще позволите да ви го прочета? — написали сте: „Преди злополуката е имал различни назначения в чужбина от търговско и изследователско естество“. Това едва ли хвърля достатъчно светлина върху неговите занимания, нали така?

Майка му кимна над гоблена си в знак на съгласие.

— Не е достатъчно — произнесе тя на глас.

— Това — първо. По-нататък...

— Не се увличай, скъпи — предупреди го майка му.

— Разбрах, че е бил в Оксфорд през трийсет и осма. Защо не е завършил? Какво се е случило?

— Спомням си, че някъде по това време имаше нулева година — рече мистър Строул след цяла вечност. — Но ми се струва, че сте твърде млад да го помните.

— Не може да е бил в затвора през цялото време — каза майка му след много дълго мълчание, отново без да вдига поглед от гоблена си.

— Все някъде трябва да е бил — каза мрачно Търсгуд, загледан през брулените от вятъра градини към Ямата.

През цялата лятна ваканция, по време на неудобните местения от къща в къща, наред прегръдките и разделите, Бил Роуч се тревожеше за Джим — дали го боли гърбът, как ще се оправя с парите, след като няма на кого да преподава и трябва да живее само с половин заплата, но най-вече дали ще е там, когато започне новият срок, — защото Бил имаше смътното усещане, че Джим живее опасно близо до ръба на света и всеки момент може да изпадне в нищото; страхуваше се, че Джим беше същият като него — нямаше вродена гравитация, която да го държи. Той прехвърляше наум обстоятелствата по време на първата им среща, особено въпроса на Джим за приятелството, и изпитваше вледеняващ ужас, че също както е разочаровал родителите си, така е разочаровал и Джим, най-вече заради несъответствието във възрастта им. Затова Джим си е тръгнал и вече търси приятел някъде другаде, оглеждайки други училища с безцветните си очи. Въобразяваше си, че Джим, също като него, е изгубил някой близък и сега се измъчва, търсейки друг на негово място. Тук обаче размислите на Бил Роуч стигаха до задънена улица, защото той нямаше ни най-малка представа как се обичат възрастните.

На практика не можеше да направи почти нищо за Джим. Провери в една медицинска книга и разпита майка си за гърбиците, след което се размечта, но не посмя да го осъществи, как открадва една бутилка водка от баща си и я отнася в Търсгуд като примамка. А когато шофьорът на майка му най-сетне го остави край омразните стълби, той дори не спря да си вземе довиждане, а хукна с всички сили към Ямата, където, за огромна своя радост, завари караваната на Джим да си стои

на същото място, една идея по-мръсна, с няколко пресни лехи наоколо, вероятно за късни зеленчуци, предположи той. На стъпалата седеше ухиленият Джим, сякаш беше чул Бил да идва и си беше сложил усмивката за добре дошъл още преди той да се появи на ръба.

През този срок Джим измисли прякор на Роуч. Той заряза името Бил и започна да го нарича Джъмбо. Джим не обоснова решението си по никакъв начин, а Роуч, както е прието при кръщавките, не беше в положение да възрази. В замяна Роуч се самопровъзгласи за настойник на Джим, по-скоро за настойник регент, нещо като заместник на изчезналия приятел на Джим, който и да беше той.

[1] Хълмиста област в Югозападна Англия, в графство Съмърсет. — Б.пр. ↑

[2] Герой от едноименния разказ на Уошингтън Ървинг, омагьосан да проспие двайсет години от живота си. — Б.пр. ↑

[3] Какво гледа Емил на картинката под носа ти? (фр.). — Б.пр. ↑

[4] Драги ми Бъргър (фр.). — Б.пр. ↑

[5] Веднага ще те изгоня, разбираш ли (фр.). — Б.пр. ↑

[6] Едно на нула (фр., идиом.). — Б.пр. ↑

За разлика от Джим Придо, мистър Джордж Смайли не беше пригоден да крачи бързо под дъжда, още по-малко пък посред нощ. Всъщност той можеше да мине за последната версия на онова, на което Бил Роуч беше прототип. Дребен, възпълен и отдавна преминал първа младост, на външен вид той беше един от онези кротки хора в Лондон, които нямаше да наследят земята. Краката му бяха къси, походката му беше всякаква, само не пъргава, а облеклото му — скъпо, не по мярка и извънредно мокро. Връхната му дреха, която имаше някакво скръбно излъчване, беше от онази черна хлабава материя, която сякаш е направена да задържа влагата. Или ръкавите бяха прекалено дълги, или ръцете му — прекалено къси, защото, също като при Роуч, когато обличаше шлифера, маншетите почти изцяло скриваха пръстите му. От суета не слагаше шапка, защото с основание смяташе, че го прави смешен. „Като плетено калпаче на яйце“, беше отбелязала красивата му съпруга малко преди да го напусне за пореден път, и критиката ѝ, както обикновено, се беше оказала трайна. Така че дъждът се събираше на тлъсти, неизчезващи капки по дебелите лещи на очилата му, принуждавайки го ту да навежда, ту да отмята назад глава, докато ситнеше по тротоара около почернелите арки на гара „Виктория“. Той се движеше на запад, към убежището си в Челси, където живееше. Походката му, кой знае защо, беше леко неуверена и ако Джим Придо внезапно изникнеше от сенките да го пита дали има приятели, той вероятно щеше да отговори, че предпочита да вземе такси.

— Роди е такъв дърдорко — измърмори той, когато нов порой блъсна едрите му бузи и се стече в подгизналата му риза. — Защо просто не си тръгнах?

Смайли още веднъж със съжаление прехвърли в ума си причините за настоящото си окаяно положение и с безпристрастие, което беше неразделна част от скромната му личност, заключи, че сам си е виновен.

Още от сутринта денят започна накриво. Стана твърде късно, след като беше работил до малките часове на нощта — навик, който

постепенно се създаде след пенсионирането му миналата година. Когато установи, че кафето му е свършило, той се нареди на опашка в бакалията, докато не му свърши и търпението, така че високомерно реши да се заеме с личните си дела. Извлечението от банковата му сметка, пристигнало със сутрешната поща, показваше, че жена му е изтеглила лъвския пай от пенсията му: добре тогава, реши той, ще продам нещо. Реакцията му беше необмислена, защото пари не му липсваха, а малко известната банка, която се грижеше за пенсията му, я изплащаше редовно. Въпреки това той опакова едно ранно издание на Примелсхаузен — скромно съкровище, останало му от оксфордските години — и тържествено се отправя към книжарница „Хейуд Хил“ на Кързън Стрийт, в която от време на време сключваше приятелски сделки със собственика. По пътя се нервира още повече и от един уличен телефон поиска да се види с адвокатата си същия следобед.

— Джордж, как може да си такъв грубиян? Никой не се развежда с Ан. Изпрати ѝ цветя и ела да обядваме.

Този съвет го ободри и той стигна „Хейуд Хил“ в приповдигнато настроение само за да налети право на Роди Мартиндейл, който тъкмо излизаше от бръснарницата на Тръмпър след седмичното си подстригване.

Мартиндейл нямаше основания да разчита на вниманието на Смайли нито в работата, нито извън нея. Той имаше апетитна служба във Форин Офис и задълженията му се състояха в това да обядва с чуждестранни гости, с които никой друг не искаше да се занимава. Той беше необвързан ерген със сива грива и онази подвижност, характерна за пълните хора. Харесваше светли костюми и цветя в бутониерата и не особено основателно претендираше, че добре познава задкулисните игри в Уайтхол. Преди няколко години, преди да я разформирова, той беше виден участник в една работна група на правителството за координиране на разузнаването. През войната благодарение на известни математически способности витаеше в периферията на секретния свят, а един път дори, както не пропускаше случай да изтъкне, беше работил с Джон Лансбъри по една крайно деликатна шифровална операция на Цирка. Войната обаче, както понякога му се налагаше на Смайли да си припомня, беше преди трийсет години.

— Здравей, Роди — каза Смайли. — Радвам се да те видя.

Мартиндейл говореше с доверително-предвзет тон на висок глас, който неведнъж беше принуждавал Смайли при пътувания в чужбина да напуска хотела в търсене на убежище.

— Скъпото ми момче, и това ако не е самият маестро! Чух, че са те затворили при монасите в Санкт Гален да изучаваш техните ръкописи! Веднага си признай. Искам да знам всичко, което правиш, с пълни подробности. Добре ли си? Още ли обичаш Англия? Как е прелестната Ан? — Подвижният му поглед се стрелкаше нагоре-надолу по улицата, докато не попадна на увития том на Гримелсхаузен под мишницата на Смайли. — Обзалагам се, че това е подарък за нея. Казват, че я глезиш безобразно. — Гласът му се сви до гръмогласен шепот: — Я кажи, да не си се върнал в играта? Да не би всичко да е прикритие, Джордж, а, прикритие ли е? — Острият му език обходи влажните краища на малката му уста, след което се скри в гънките ѝ като змия.

И така, какъвто си беше наивник, Смайли откупи свободата си със съгласието да вечерят още същия ден в един клуб на Манчестър Скуеър, в който и двамата членуваха, но Смайли го избягваше, все едно беше прокажен, не на последно място и поради факта, че Роди Мартиндейл беше негов член. Когато вечерта настъпи, той беше още сит от обяда в „Уайт Тауър“, където адвокатът му, който много обичаше да си угажда, беше решил, че само едно обилно ядене може да извади Джордж от мрачното му настроение. Мартиндейл беше стигнал до същия извод по независим път и в продължение на четири дълги часа Смайли се насилваше да яде, докато двамата си подхвърляха имена, сякаш говореха за отдавна забравени футболисти. Джебъди, старият наставник на Смайли:

— Такава загуба, бог да го прости — промърмори Мартиндейл, който, доколкото му беше известно на Смайли, не беше виждал и очите на Джебъди. — И колко талантлив играч, нали? Един от най-големите, винаги съм го твърдял.

След това Филдинг, специалистът по френско средновековие в Кеймбридж:

— Ах, какво великолепно чувство за хумор. При това, забележи, остроумен!

После Спарк от школата за източни езици и накрая Стийд-Аспри, който беше основал същия този клуб, за да избяга от досадници като

Роди Мартиндейл.

— Познавах бедния му брат, да ти кажа. Наполовина толкова умен и два пъти по-як, да е жив и здрав. Захласна се по съвсем различни неща.

През мъглата на алкохола Смайли слушаше всички тези глупости, казвайки по някое „да“, „не“, „колко жалко“ и „не, така и не го откриха“, както и веднъж, за свой срам, „стига, ласкаеш ме“, докато накрая с печална неизбежност Мартиндейл стигна до по-неотдавнашните събития — смяната на властта и оттеглянето на Смайли от служба.

Съвсем очаквано той започна с последните дни на Контрола:

— Старият ти шеф, Джордж, да е жив и здрав, единственият, който успя да опази името си в тайна. Не и от тебе, разбира се, никога не е имал тайни от тебе, нали, Джордж? Винаги заедно, Смайли и Контрола, поне така се говореше до последно.

— Това е голям комплимент.

— Недей да кокетничиш, Джордж. Забравяш, че съм стара пушка. Дватама с Контрола бяхте така — той долепи два дебели пръста един до друг. — Затова те изхвърлиха, не ме залъгвай, затова Бил Хейдън ти взе работата. Затова сега той е довереният човек на Пърси Альлайн, а не ти.

— Щом казваш, Роди.

— Ами да. И още имам да ти казвам, много още.

Мартиндейл се приближи към него и Смайли долови аромата на едно от по-смислените творения на Тръмпър.

— Слушай сега, Контрола не е мъртъв. Видели са го — той махна с ръка да заглуши протестите на Смайли. — Нека да ти доразкажа. Уили Андруарта се натъкнал на него на летището в Йоханесбург. Не бил призрак, а човек от плът и кръв. Уили чакал на бара да си вземе една сода в жегата — не си го виждал скоро, но Уили се е надул като балон. Обръща се и зад него стои Контрола, облечен като някакъв ужасен бур. Щом зърнал Уили, моментално изчезнал. Какво ще кажеш, а? Сега вече знаем, че Контрола не е мъртъв. Разкарал го е Пърси Альлайн със своето трио и той се е покрил в Южна Африка, господ здраве да му дава. Ама не можем да го виним, нали? Не можем да обвиняваме човека, че иска малко спокойствие в залеза на живота си. Аз поне не мога.

Чудовищността на това твърдение, достигнала до Смайли през сгъстяващата се стена от алкохолни изпарения, за момент го остави безмълвен.

— Това е смехотворно! Най-идиотската история, която някога съм чувал! Контрола е мъртъв. Умря от инфаркт след дълго боледуване. Освен това мразеше Южна Африка. Той мразеше всичко, освен Съри, Цирка и игрището за крикет „Лордс“. Съвсем сериозно, Роди, не трябва да разпространяваш такива истории. — Той можеше да добави: „Лично го погребях в един отвратителен крематориум в Ийст Енд миналата година на Бъдни вечер, съвсем сам. Свещеникът имаше проблеми с говора“.

— Уили Андруарта винаги е бил проклет лъжец — заяви невъзмутимо Мартиндейл. — Същото му казах и аз: „Пълни глупости, Уили, не те ли е срам“. — И веднага продължи, сякаш по никакъв начин и за миг не е допускарал подобна нелепа мисъл: — Предполагам, че чешкият скандал заби последния пирон в ковчега на Контрола. Онзи нещастник, когото застреляха в гръб и после го писаха по вестниците, който беше много близък с Бил Хейдън, поне така се говореше. Тогава му казахме Елис и още го наричаме така, макар да знаем истинското му име не по-зле от нашите.

Мартиндейл внимателно зачака Смайли да потвърди това, но Смайли нямаше никакво намерение да потвърждава каквото и да било, затова Мартиндейл пусна третата уловка.

— Някак не мога да си представя Пърси Алълайн в ролята на шеф, знаеш ли? Дали е от годините, Джордж, или просто от вродения ми цинизъм? Кажи ми, ти си добър познавач на хората. Струва ми се, че властта трудно се възприема у хора, заедно с които си израснал. Не е ли така? В наши дни малцина биха могли да се справят, а и винаги съм смятал Пърси за толкова предсказуем, особено след онази коварна змия, Контрола. С тази негова настойчива дружелюбност можеш ли да го възприемаш сериозно? Само като си помисля как едно време се мотаеше в бара на „Травълърс“^[1], смучеше недодяланата си лула и черпеше силните на деня; не, наистина хората обичат да ги лъжат с финес, не си ли съгласен? Или не те интересува, стига да успее да постигне нещо? Какъв му е номерът, Джордж, каква е тайната му рецепта? — Той говореше разпалено, наведен напред, а очите му светеха алчно. Единственото друго нещо, което можеше да го

развълнува така, беше храната. — Да се справяш благодарение на ума на подчинените си, може би в това се състои ролята на началника в наши дни.

— Честно казано, Роди, не мога да ти помогна — рече вяло Смайли. — Не познавам Пърси като ръководител, нали разбираш. Само като... — не намери подходящата дума той.

— Пробивен човек — подсказа Мартиндейл с блеснал поглед. — Втренчил поглед в короната на Контрола ден и нощ. Сега тя е на неговата глава и тълпите го обичат. Кой е силният човек до него, Джордж? Кой извоюва авторитета му? Отвсякъде чуваме, че се справя отлично. Някакви читални в Адмиралтейството, някакви комисии със странни имена, червен килим за Пърси навсякъде в Уайтхол, заместник-министри получават специални благодарности от най-високо място, хора, които не сме и чували, получават големи медали за нищо. Всичко това съм го виждал и преди, нали ме разбираш?

— Роди, не мога да ти помогна — повтори Смайли и направи опит да стане. — Далече съм от тези неща, наистина.

Мартиндейл обаче го беше приклецил и го държеше с влажна ръка за масата, говорейки все по-бързо.

— Кой тогава е мозъкът? Не е Пърси, това е ясно. Само не ми казвай, че американците пак са започнали да ни вярват. — Хватката се затегна. — Блестящият Бил Хейдън, същински Лорънс Арабски на нашето време, да е жив и здрав; значи така, Бил е човекът, твой стар съперник. — Езикът на Мартиндейл отново се показва навън, огледа се и се оттегли, оставяйки след себе си тънка усмивка. — Казват, че двамата с Бил сте споделяли всичко навремето — рече той. — Но той никога не е робувал на нормите, нали така? Гениите не го правят.

— Ще желаете ли още нещо, мистър Смайли? — попита келнерът.

— Тогава е Бланд, тази овехтяла надежда, випускник на второкласен университет. — Той продължаваше да го държи. — А ако тези двамата не осигуряват тягата, значи трябва да е някой от пенсионерите, нали така? Имам предвид някой, който се преструва на пенсионер, нали? А след като Контрола е мъртъв, кой остава? Освен тебе.

Вече си обличаха палтата. Гардеробиерите си бяха тръгнали и трябваше сами да си ги вземат от празните кафяви закачалки.

— Рой Бланд не е от второкласен университет — рече Смайли на висок глас. — Завършил е колежа „Сейнт Антънис“ в Оксфорд, ако искаш да знаеш.

Боже мой, това беше най-доброто, което ми хрумна, помисли си Смайли.

— Не ставай глупав, драги — тросна му се Мартиндейл. Смайли го беше отегчил и той изглеждаше мрачен и изигран; долната част на бузите му разстроено провисна. — Разбира се, че „Сейнт Антънис“ е второкласен колеж, без значение, че на същата улица има и по-добри места и независимо че ти е бил протеже. Предполагам, че сега е протеже на Бил Хейдън... недей да оставяш бакшиш, аз те поканих. Бил им е като бащица, от край време си е такъв. Налитат му като мухи на мед. Е, той си е блестящ; нали, не е като някои от нас. Направо си е звезда, няма много като него. Казват, че жените направо му се прекланяли, ако изобщо са в състояние да извършат такова действие.

— Лека нощ, Роди.

— Много поздрави на Ан, чу ли?

— Непременно.

— Да не забравиш.

А сега валеше като из ведро, Смайли беше подгизнал до мозъка на костите си и за наказание Бог беше изтрил всички таксите от лицето на Лондон.

[1] Прочут лондонски клуб, основан през 1819 година, в който членуват много дипломати, пътешественици и политици. — Б.пр. ↑

„Пълна липса на воля — мислеше си той, любезно отклонявайки предложението на една дама във входа. — Наричаме го учтивост, а всъщност си е чиста слабост. Мартиндейл, какъв си ми празноглавец. Надут, фалшив, женствен, безполезен...“ Той направи една широка крачка, за да заобиколи невидимо препятствие. „Слабост — продължи да разсъждава той — и невъзможност да живея пълноценен живот, независим от институции... — една локва влезе цялата в обувката му — ... и емоционални връзки, които отдавна са надживели целта си. Това се отнася и за жена ми, и за Цирка, и за живота в Лондон. Такси!“

Смайли се хвърли напред, но беше късно. Две момичета, кикотейки се под един чадър, се вмъкнаха в колата сред плетеница от ръце и крака. Той придърпа безполезно яката на черния си шлифер и продължи самотната си разходка.

— Овехтяла надежда — измърмори гневно той. — Второкласен университет. Ти си един високопарен, любопитен, нахален...

В този момент той си спомни твърде късно, разбира се, че е забравил Гримелсхаузен в клуба.

— По дяволите! — извика приглушено той и за по-голяма тежест се закова на място. — По дяволите, по дяволите, по дяволите!

Реши, че ще продаде къщата в Лондон. Точно там, под една тента, свит край автомата за цигари, чакайки пороят да отmine, той взе това тежко решение. Цените на жилищата в Лондон се бяха вдигнали неимоверно, всички така казваха. Хубаво. Ще я продаде и с част от парите ще си купи къщичка някъде из Котсуолдс. Може би в Бърфорд? Там е прекалено оживено. Стийпъл Астън, това е мястото. Щеше да заживее като леко ексцентричен, отваян, затворен човек, който обаче има един-два симпатични навика, като например да си мърмори на глас, докато се препъва по калдъръма. Не съвсем в крак с времето, но пък кой ли е в наши дни? Не в крак с времето, но верен на своето време. В края на краищата идва момент, в който всеки човек решава дали да продължи напред, или да се върне назад. Няма нищо недостойно в това да не се увличаш по всяка нова мода. По-добре да

си знаеш цената, да си стоиш здраво на мястото, да си стожер на своето поколение. А ако Ан поиска да се върне, просто ще ѝ покаже вратата.

Или пък няма да ѝ показва вратата, в зависимост от това колко силно иска да се върне.

Утешен от тези видения, Смайли стигна до Кингс Роуд и се спря на тротоара, сякаш чакаше да пресече. От двете му страни бяха спретнатите магазинчета. Пред него се намираше неговата улица, Бейуотър Стрийт, задънена и дълга точно сто и седемнайсет негови крачки. Когато за първи път дойде да живее тук, къщите в джорджиански стил излъчваха скромно, овехтяло очарование, обитавани от млади семейства, които живееха с по петнайсет лири на седмица и наемател на черно, скрит в приземния етаж. Сега прозорците на ниските етажи бяха закрити от стоманени капаци и по три коли на къща задръстваха тротоара отпред. По стар навик Смайли ги огледа, проверявайки кои са познати и кои — не; кои от непознатите имат антени и допълнителни огледала и колко от тях са микробуси без прозорци, така предпочитани от наблюдателите. Донякъде го правеше, за да упражнява паметта си, своеобразна детска игра, предпазваща ума му от атрофията на пенсионирането, също както понякога запомняше имената на магазините, пътувайки с автобуса до Британския музей, или пък знаеше точно колко стъпала имат стълбите на всеки етаж в дома му и накъде се отваря всяка от дванайсетте врати.

Другата причина на Смайли обаче беше страхът, тайният страх, който преследва всеки професионалист чак до гроба. Страхът, че някой ден от сложното му минало, в което самият той не помнеше всички врагове, които си е създал, някой от тях ще го намери и ще поиска разплата.

В дъното на улицата една съседка разхождаше кучето си и щом го видя, вдигна глава да каже нещо, но той не ѝ обърна внимание, защото знаеше, че ще е нещо за Ан. Пресече улицата. Къщата му беше тъмна, завесите бяха така, както ги беше оставил. Изкачи шестте стъпала до входната врата. След като Ан си тръгна, чистачката му също напусна, така че сега само Ан имаше ключ. Вратата беше с две ключалки, секретна „Банъм“ и касова „Чъб“, както и две парченца, направени от него самия, дъбови трески с размера на нокът, пъхнати в касата над и под секретната ключалка. Те бяха остатък от времето,

когато беше действащ агент. Неотдавна, без да знае защо, беше започнал пак да ги използва; може би не искаше тя да го изненада. С върха на пръстите си напипа и двете, след което отключи вратата, отвори я и усети дневната поща да се плъзга по килима.

Кое списание следваше? — замисли се той. „Живот и литература в Германия“? Или „Филология“? „Филология“, реши той. Отдавна трябваше да е пристигнало. Той запали лампата, наведе се и започна да преглежда пощата. Една „извършена услуга“ от шивача му за костюм, който не беше поръчвал, но подозираше, че е някой от онези, които красят настоящия любовник на Ан; сметка от автосервиз в Хенли за бензина ѝ (боже мой, какво са търсели в Хенли на 9 октомври без пукната пара?); писмо от банката за осребряване на чек в полза на лейди Ан Смайли в един клон на Мидланд Банк в Имингам.

И какво, по дяволите, запита той документа, са правели в Имингам? Кой може да има любовна афера в Имингам? Къде изобщо се намира Имингам?

Все още разсъждаваше над въпроса, когато погледът му се спря на непознат чадър в стойката, копринен, с кожена дръжка и златен пръстен без инициали. През ума му мълниеносно се стрелна, че след като беше сух, чадърът трябва да се е появил на това място преди шест и петнайсет, когато започна да вали, защото и в стойката не се беше стекла вода. И че чадърът беше елегантен, със съвсем запазен наконечник, макар да не беше нов. И че следователно чадърът принадлежеше на някой пъргав, даже млад човек, като последното увлечение на Ан. Но след като собственикът му знаеше за треските и знаеше как да ги върне на мястото им, след като беше влязъл в къщата, и също така беше съобразил да разпилее пощата зад вратата, след като несъмнено я беше прегледал, тогава най-вероятно той познаваше и Смайли; не беше любовник, а професионалист като него, с когото някога са работили заедно и познаваше почерка на Смайли, както се казва в техните среди.

Вратата на дневната беше открената. Той леко я побутна да се отвори още.

— Питър? — рече той.

През отвора на вратата, на светлината от улицата, видя велурени обувки, лениво кръстосани, да стърчат от единия край на дивана.

— На твое място не бих се събличал, Джордж, приятелю — каза един дружелюбен глас. — Чака ни дълъг път.

Пет минути по-късно, облечен в дълго кафяво палто, подарък от Ан и единственото сухо, с което разполагаше, Джордж Смайли седеше навъсено на предната седалка в изключително ветровития спортен автомобил на Питър Гуилъм, паркиран на един площад в съседство. Целта им беше Аскот, място, известно с жените и с конете и може би не толкова известно с жилището на мистър Оливър Лейкон от кабинета на министър-председателя, старши съветник в разни смесени комисии и отговарящ за разузнаването. Или както не особено почтително го нарече Гуилъм, главен префект на Уайтхол.

През това време в училището на Търсгуд Бил Роуч лежеше буден в леглото и прехвърляше в ума си последните чудеса, които се бяха случили, докато продължаваше ежедневно да следи за благоденствието на Джим. Вчера Джим изненада Лаци, а в четвъртък открадна пощата на мис Арънсън. Мис Арънсън преподаваше цигулка и вероучение и Роуч я харесваше заради мекия ѝ характер. Лаци, помощник-градинарят, бил ПЛ, каза медицинската сестра, а ПЛ-тата не говорели английски или говорели съвсем малко. ПЛ означавало „пристигнало лице“, обясни сестрата, или въобще нещо чуждестранно, още от войната^[1]. Вчера обаче Джим говори с Лаци, защото му трябваше помощ за колата, двамата разговаряха на езика на ПЛ-тата и Лаци видимо порасна с двайсет сантиметра.

Въпросът с пощата на мис Арънсън беше по-сложен. В четвъртък сутринта на шкафа в учителската стая имаше две писма, когато Роуч влезе да вземе тетрадките на класа си, едното беше адресирано до Джим, а другото — до мис Арънсън. Писмото до Джим беше написано на машина, а това до мис Арънсън — на ръка, като почеркът приличаше на този на Джим. Докато Роуч извършваше тези наблюдения, учителската стая беше празна. Той взе тетрадките и вече излизаше, когато през другата врата влезе Джим, зачервен и запъхтян от сутрешната си разходка.

— Тръгвай, Джъмбо, звънецът удари — каза той и се наведе над шкафа.

— Да, сър.

— Скапано временце, а, Джъмбо?

— Да, сър.

— Хайде, тръгвай.

На вратата Роуч се огледа. Джим вече се беше изправил и разгръщаше сутрешния „Дейли Телеграф“. Шкафът беше празен. И двата плика ги нямаше.

Дали Джим беше написал писмо на мис Арънсън, след което беше размислил? Може би ѝ беше предложил брак? Бил Роуч се сети още нещо. Неотдавна Джим се беше сдобил със стара пишеща машина, един раздрънкан „Ремингтън“, който поправи собствено ръчно. Дали не беше напечатал на него писмото до себе си? Толкова ли беше самотен, че сам си пишеше писма и крадеше писмата на другите хора? Роуч потъна в сън.

[1] Става дума за т.нар. преместени лица във Великобритания след Втората световна война, предимно бежанци от Източна Европа и спасени от нацистките концлагери. — Б.пр. ↑

Гуилъм седеше отпуснат зад волана, но караше бързо. Есенни аромати изпълваха колата, пълната луна блестеше, нишки от мъгла се стелеха над откритите поля и студът беше непоносим. Смайли се зачуди на колко ли години е Гуилъм и реши, че е на четирийсет, макар че на тази светлина можеше да мине за студент, който гребе в лодка по реката; той премести скоростния лост с дълго и плавно движение, сякаш го движеше във вода. Във всеки случай, помисли си ядно Смайли, колата беше твърде младежка за Гуилъм. Бяха прекосили Рънимийд и сега се изкачваха по Егам Хил. Пътуваха вече двацет минути и Смайли беше задал дузина въпроси, на които не получи смислен отговор, и сега в него започваше да се пробужда неясен страх, който не можеше да назове.

— Изненадан съм, че не те изритаха заедно с нас — каза малко нелюбезно той, докато се загръщаше по-плътено с полите на палтото си. — Отговаряше на всички условия — добър служител, лоялен, дискретен.

— Сложиха ме да отговарям за главорезите.

— Господи — потръпна Смайли, придърпа яката около едрата си гуша и се отдаде на този спомен, вместо на други, по-неприятни — Брикстън и мрачното каменно училище, което служеше за база на главорезите. Официалното им име беше „Пътувания“. Бяха създадени от Контрола по предложение на Бил Хейдън в началото на студената война, когато убийствата, отвлеченията и свирепите изнудвания бяха нещо обичайно и за двете страни, а първият им командир беше избран от Хейдън. Групата беше малка, една дузина хора, и вършеха диверсионна работа, която беше прекалено мръсна или прекалено рискована за резидентите в чужбина. Добрата разузнавателна работа, непрекъснато повтаряше Контрола, се вършеше постепенно и се основаваше на известна деликатност. Главорезите бяха изключение от собственото му правило. Те не бяха нито постепенни, нито деликатни и по този начин отразяваха по-скоро темперамента на Хейдън, отколкото неговия. Освен това работеха сами, затова ги държаха далече

от чуждите погледи, зад каменна стена с изпочупени прозорци и телена мрежа отгоре.

— Попитах дали думата „латерализъм“ ти говори нещо?

— Ни най-малко.

— Това е доктрината за съвместна работа. Преди бяхме вертикално организирани, сега сме хоризонтално.

— Какво искаш да кажеш?

— По твое време Цирка беше разделен на региони. Африка, комунистическите сателити, Русия, Китай, Югоизточна Азия и така нататък; всеки регион се командваше от отделен шаман, а Контрола седеше най-отгоре и дърпаше конците. Помниш ли?

— Звучи ми смътно познато.

— Е, сега вече цялата оперативна работа е събрана на едно място. Нарича се Лондонско управление. Няма региони, има латерализъм. Бил Хейдън е шеф на Лондонското управление, Рой Бланд му е помощник, а Тони Естерхази припка като кученце между двамата. Те са отделна служба в службата. Споделят си тайните само помежду си и не общуват с простолюдието. Така е по-безопасно за нас.

— Идеята не звучи лошо — отвърна Смайли, старателно пренебрегвайки намека.

Когато спомените започнаха отново да се трупат в напрегнатото му съзнание, изведнъж го обзе странното чувство, че сякаш изживява този ден за втори път, първо с Мартиндейл в клуба, а сега и с Гуилъм като насън. Минаха през малка горичка от млади борове. Лунната светлина струеше между тях.

— Чува ли се нещо... — започна Смайли, след което тонът му стана по-нерешителен: — Какви са новините за Елис?

— В карантина е — отсече Гуилъм.

— Да, разбира се, така е. Не исках да любопитствам, просто да разбера как се справя? Възстановил се е, но може ли да ходи? Доколкото знам, проблемите с гърба могат да са много неприятни.

— Казват, че се оправя много добре. Не те попитах как е Ан?

— Добре е.

В колата беше тъмно като в рог. Бяха свили от пътя и караха по чакъл. От двете им страни се издигаха стени от зеленина, появиха се светлини, след това една висока порта, а после и островърхият контур на голяма къща се извиси над короните на дърветата. Дъждът беше

спрял, но щом излезе на свежия въздух, Смайли чу как капят мокрите листа наоколо.

Да, помисли си той, и миналия път валеше, когато бях тук; когато името на Джим Елис беше само заглавие във вестниците.

* * *

След като се измиха, за момент се спряха във високото преддверие, разглеждайки планинарския екип на Лейкон, сантиментално захвърлен върху един неокласически скрин. Сега седяха в полукръг с лице към един празен стол. Това беше най-грозната къща на мили околоръст и Лейкон я беше купил буквално без пари. „Това е бъркшърски Камелот — обясни веднъж на Смайли, сякаш се оправдаваше, — построен от един въздържател милионер.“ Дневната представляваше огромна зала с шестметрови прозорци с витражи и чамова балюстрада над входа. Смайли отбеляза познатите неща — пианото, затрупано с партитури, старите портрети на свещеници в раса, купчина отпечатани покани. Той потърси греблото от университета в Кеймбридж и го видя, закачено над камината. Гореше същият огън, твърде невзрачен за огромното огнище. Усецането за немотия преобладаваше над богатството.

— Харесва ли ти да си пенсионер, Джордж? — попита Лейкон, сякаш викаше в слуховия апарат на глухата си леля. — Не ти ли липсва топлината на живия контакт? На мене би ми липсвала. Старата работа, старите приятели.

Той беше висок като върлина, несръчен и с хлапашки вид — типичен шпионин и църковен деятел, беше казал веднъж Хейдън, известен с остроумието си в Цирка. Баща му беше високопоставен служител на Шотландската църква, а майка му — благородничка. От време на време по-добрите неделни вестници пишеха за него, наричайки го „представител на новия стил“, защото беше млад. Кожата на лицето му беше одрана от бръснене набързо.

— Май се справям доста добре — отвърна любезно Смайли и продължи: — Да, наистина се справям. А ти как си? Всичко наред ли е?

— О, да, няма особени промени. Всичко е спокойно. Шарлот получи стипендия за Роудийн^[1], което е много добре.

— Чудесно.

— Жена ти как е, цъфти ли?

Изказът му също беше хлапашки.

— Като майска роза — отвърна Смайли, галантно опитвайки да запази същия тон.

Наблюдаваха двойната врата. Някъде отдалече се чу тракане на стъпки по плочите на пода. Смайли реши, че са двама мъже. Вратата се отвори и се показа една висока фигура, наполовина силует. За част от секундата Смайли мерна втори човек зад него, тъмен, дребен и напрегнат, но само първият влезе в стаята и невидими ръце затвориха вратата зад гърба му.

— Заклучете ни, ако обичате — нареди Лейкон и чуха щракването на ключа. — Познавате Смайли, нали?

— Да, мисля, че се познаваме — каза фигурата, като тръгна към тях от далечния и мрачен ъгъл. — Ако не се лъжа, веднъж ме наехте на работа, нали, мистър Смайли?

Гласът му беше мек и провлачен като южняшкия говор, но колониалният акцент не можеше да се сбърка.

— Тар, сър. Рики Тар от Пенанг.

Отблясък от огъня освети едната страна на суровата усмивка и едната очна ябълка, която изглеждаше куха.

— Момчето на адвоката, помните ли? Хайде де, мистър Смайли, при вас започнах да се уча на занаят.

След това и четиримата се изправиха в някаква абсурдна сцена, Гуилъм и Лейкон стояха отстрани като кръстници, докато Тар се ръкува със Смайли, след това още веднъж и после пак, сякаш за снимка.

— Как сте, мистър Смайли? Много се радвам да ви видя, сър.

Най-сетне той пусна ръката му и се отправи към предназначения за него стол, докато Смайли си мислеше: „Да, с Рики Тар това беше възможно. С Тар всичко е възможно. Боже мой, само преди два часа се убеждавах, че ще намеря спасение в миналото“. Той усети жажда и реши, че е от страх.

* * *

Преди десет години? Или дванайсет? Тази нощ му беше трудно да определя времето. Работата на Смайли по онова време включваше проверка на новобранците — никого не взимаха без неговото съгласие, никого не обучаваха без неговия подпис върху графика. Студената война беше в разгара си, главорезите имаха много работа, а Хейдън беше поставил задача на резидентите на Цирка в чужбина да търсят подходящ материал. Стив Макълвор от Джакарта предложи Тар. Макълвор беше стар професионалист, работещ под прикритие като корабен агент, и беше намерил пияния Тар да буйства из доковете, търсейки някакво момиче на име Роуз, което го било изоставило.

Според версията на Тар той се бил забъркал с група белгийци, които пренасяли оръжие между островите и континента. Не харесвал белгийците, омръзнало му било да влачи оръжие и бил ядосан, защото отмъкнали Роуз. Макълвор решил, че ще се поддаде на дисциплиниране и е достатъчно млад, за да бъде обучен за специалните операции, които главорезите подготвяха зад мрачните стени на училището в Брикетън. След обичайните проверки Тар беше изпратен в Сингапур за втори оглед, след което — в Яслата в Сарат за трета проверка. В този момент се появи Смайли за серия от разпити, като не всички бяха особено приятни. Яслата в Сарат беше тренировъчна база, но се използваше и за други цели.

Бащата на Тар беше адвокат от Австралия, който явно живееше в Пенанг. Майка му беше второстепенна актриса от Брадфорд, която беше пристигнала в Азия с една британска театрална труппа преди войната. Бащата, спомни си Смайли, си падаше по евангелизма и проповядваше в местните молитвени домове. Майката беше осъждана за някакви дребни престъпления в Англия, но бащата на Тар или не знаеше, или не го интересуваха. Когато започна войната, семейството се евакуира в Сингапур заради малкия си син. Няколко месеца покъсно Сингапур падна и Рики Тар започна обучението си в затвора в Чанги под контрола на японците. В Чанги бащата проповядваше Божията милост на всеки срещнат и ако японците не бяха започнали да го преследват, другите затворници щяха да го направят. След освобождението тримата се върнаха в Пенанг. Рики пробва да се заеме

с изучаване на законодателството, но по-често му се случваше да го нарушава, затова баща му прати по дирите му неколцина сурови проповедници, които да избият греха от душата му. Тар избяга от този заговор на Борнео. На осемнайсет години той си изкарваше прехраната с контрабанда на оръжие, насъсквайки всичко живо по индонезийските острови един срещу друг, и точно тогава Макълвор се натъкна на него.

Когато приключи обучението му в Яслата, тъкмо бяха избухнали малайските събития^[2]. Тар отново беше вкаран в оръжейната контрабанда и първите хора, на които попадна, бяха неговите белгийски приятели. Те бяха твърде заети да осигуряват оръжие на комунистите, за да се интересуват къде е бил, освен това им трябваша хора. Тар направи няколко доставки, за да разкрие контактите им, след което една вечер ги напи, застреля четирима от тях, в това число и Роуз, след което запали лодката им. Помота се още известно време в Малая и свърши още няколко задачи, преди да го извикат обратно в Брикстън и да го подготвят за специални операции в Кения — казано по-просто, да лови членове на мау-мау^[3] за пари.

След Кения Смайли му изгуби дирите, но помнеше няколко случая, които рискуваха да се превърнат в скандали, заради което трябваше да информира Контрола. През шейсет и четвърта изпратиха Тар в Бразилия със задачата да подкупи министъра на отбраната, за когото се знаеше, че има сериозни проблеми. Тар подходи много грубо, министърът се уплаши и се разприказва пред вестниците. Тар работеше под холандско прикритие и никой нищо не разбра, освен холандското разузнаване, което побесня. В Испания, година по-късно, действайки по информация от Бил Хейдън, Тар шантажира — или изпържи, както биха казали главорезите — един полски дипломат, който си беше изгубил ума по някаква танцьорка. Първите резултати бяха добри, Тар получи похвала и премия. Когато се върна за втора порция обаче, полякът написа самопризнания до своя посланик и — дали сам, дали с чужда помощ — се хвърли от прозореца.

В Брикстън се говореше, че нямал късмет. По изражението на незрялото, но застаряващо лице на Гуилъм, седнали в полукръг около слабия огън, можеше да се предположи, че той има доста по-сурово определение за Тар.

— Ами аз тогава да започвам моя номер? — рече шеговито той, разполагайки се непринудено на стола.

[1] Известно девическо училище в Съсекс. — Б.пр. ↑

[2] Става дума за действията на войските на Британската общност срещу силите на Малайската комунистическа партия, продължили от 1948 до 1960 година. — Б.пр. ↑

[3] Кенийски бунтовници, борещи се за независимостта на страната от 1952 до 1960 година. — Б.пр. ↑

— Това стана преди около шест месеца — започна Тар.

— През април — обади се рязко Гуилъм. — Нека да сме точни отгук нататък, може ли?

— Добре, през април — съгласи се Тар. — В Брикстън всичко беше спокойно. Сигурно бяхме петима или шестима дежурни. Пит Сембрини току-що се беше върнал от Рим, Сай Ванхофър тъкмо беше направил удар в Будапеща... — той се усмихна дяволито, — ... тенис на маса и снукър в стаята за почивка в Брикстън. Нали така, мистър Гуилъм?

— Сезонът беше мъртъв.

Тогава, обясни Тар, внезапно пристигнало спешно искане от резидентурата в Хонконг.

— Била пристигнала някаква второразредна съветска търговска делегация, събираща електроуреди за московския пазар. Един от делегатите се увлякъл по нощните клубове. Казва се Борис, мистър Гуилъм знае подробностите. Не бил известен до този момент. Подслушвали го пет дни, а делегацията щяла да остане още дванайсет. За местните операцията била политически рискована, затова решили да го изпълнят като специална акция. Ползата не изглеждала особено голяма, но какво пък, сигурно бихме могли да го използваме като разменна монета, нали, мистър Гуилъм?

Това означаваше да бъде направена размяна с друга разузнавателна служба — търговия с дребни дезертъори, която главорезите въртяха.

Гуилъм не обърна внимание на Тар и каза:

— Югоизточна Азия си беше територия на Тар. Той се мотаеше без работа, затова му наредих да направи проверка на място и да докладва по телеграфа.

Всеки път, когато говореше някой друг, Тар го обземаше сънливост. Погледът му се фиксираше върху говорещия, очите му се премрежваха и винаги правеше кратка пауза, преди да заговори, сякаш изплуваше от сън.

— Изпълних нарежданията на мистър Гуилъм — каза той. — Както обикновено, нали, мистър Гуилъм? Добро момче съм аз, нищо, че съм импулсивен.

Отлетял на следващата вечер, събота, 31 май, с австралийски паспорт, описващ го като търговец на коли, и два празни швейцарски паспорта за бягство, скрити в подплатата на куфара му. Те били резервни документи, които щели да се попълват по предназначение — единият за Борис, другият за него. Срещнал се с хонконгския резидент в един автомобил недалеч от хотела си — „Голдън Гейт“ на Коулун.

В този момент Гуилъм се наведе към Смайли и промърмори:

— Онзи смешник Тъфти Тесинджър. Бивш майор от кралските африкански стрелци. Назначение на Пърси Альлайн.

Тесинджър извадил един доклад за движенията на Борис, направен въз основа на едноседмичното проследяване.

— Борис бил като отвързан — каза Тар. — Не можех да го разбера. Наливал се всяка вечер без прекъсване. Не бил спал от една седмица и на съгледвачите на Тесинджър вече им се подкосявали краката. През деня се мъкнел насам-натам с делегацията, инспектирал фабрики, взимал думата по време на дискусиите, изобщо държал се като млад и перспективен съветски чиновник.

— Колко млад? — попита Смайли.

— В молбата му за виза пише, че е роден в Минск през четирийсет и шеста — обади се Гуилъм.

— Вечер се прибирал в пансиона „Аликсандра“, стара съборетина в Норт Пойнт, където била завряна делегацията. Вечерял с групата, след което около девет се изнизвал през страничния вход, хващал такси и се понасял към нощните клубове от страната на Коулун. Любимо място му било „Котешката люлка“ на Куинс Роуд, където черпел местните бизнесмени и се правел на голяма работа. Там оставал до към полунощ. От „Люлката“ се отправял през тунела към Уанчай, към едно място, наречено „При Анджелика“, където пиенето било евтино. Сам. „При Анджелика“ е кафене, но мазето му е дупка, в която се събират моряци и туристи, а на Борис това явно му харесва. Обикновено изпивал три-четири питиета и си пазел бележките. Пиел предимно бренди, но понякога разнообразявал с водка. Междувременно имал забейка с някакво момиче от евро-азиатски произход, което хората на Тесинджър проследили и ѝ платили за

историята. Разказала им колко бил самотен и как седял на леглото, мрънкайки, че жена му не оценявала неговия гений. Страшен пробив — добави саркастично той, докато Лейкон шумно загреба малкия огън и го разрови, разпалвайки въглените. — Същата вечер отидох в „Люлката“ да го видя. Съгледвачите на Тесинджър бяха пратени по леглата с чаша топло мляко. Изобщо не ги интересуваше какво става.

Понякога, докато говореше, цялото тяло на Тар застиваше неподвижно, сякаш слушаше запис на собствения си глас.

— Той пристигна десет минути след мене в компанията на един едър рус швед, следван по петите от някакво китайско девойче. Беше тъмно, затова се преместих на по-близка маса. Поръчаха скоч, Борис плати, а аз седях на два метра от тях, гледах смотания оркестър и слушах какво си говорят. Китайката си държеше езика зад зъбите, приказваше основно шведът. Говореха на английски. Шведът попита Борис къде е отседнал и той отговори, че е в „Екселсиор“, което си беше чиста лъжа, защото живееше в пансиона „Аликзандра“ заедно с цялото стадо. Ясно е, че „Екселсиор“ звучи много по-добре от онази дупка „Аликзандра“. Някъде около полунощ седянката се разпадна. Борис каза, че трябва да се прибира и утре го чака тежък ден. Това беше следващата лъжа, защото се канеше да се прибира, колкото онзи... как се казваше... а, да, Джекил и Хайд! — нормалният доктор, който се преоблича и почва да вилнее. Та кой от двамата е Борис?

Известно време никой не му подсказа.

— Хайд — каза Лейкон, вперил поглед в зачервените си ръце. Той отново беше седнал и ги стискаше в скута си.

— Хайд — повтори Тар. — Благодаря ви, мистър Лейкон, винаги съм ви смятал за начетен човек. И така, те плащат, а аз хуквам към Уанчай, за да съм в „Анджелика“ преди него. В този момент вече съм почти сигурен, че нещо не е наред.

Тар старателно изброи доводите на сухите си дълги пръсти. Първо, досега не бил виждал съветска делегация, която да не води със себе си няколко гори от сигурността, за да държат момчетата далече от изкушенията. И как така Борис успявал да се измъква всяка вечер? Второ, не му харесвал начинът, по който Борис пилеел валутата си. Това не било в природата на съветския чиновник, настояваше той:

— Той просто не разполага с такава. Ако има, купува дрънкулки на жена си. И трето, не ми харесваше как лъже. Беше една идея по-

добър от обичайното.

Така че Тар зачакал в „Анджелика“ и, разбира се, половин час по-късно мистър Хайд се появил, съвсем сам.

— Сяда и поръчва пиене. Само това прави, седи и пие сам.

Отново беше ред на Смайли да бъде облъчен от чара на Тар:

— И каква стана тя, мистър Смайли? Нали се сецате? Обръщам внимание на малките подробности — довери му той. — Само вижте как седи. Вярвайте ми, сър, самите ние да бяхме там, нямаше да седнем по-добре от Борис. Държеше под око изходите и стълбището, имаше пряка видимост към главния вход и случващото се в заведението, дясната ръка му беше свободна, а отляво го криеше стена. Борис беше професионалист, мистър Смайли, няма съмнение в това. Чакаше свръзка или може би обслужваше пощенска кутия, а може би просто се излагаше на показ и чакаше знак от някой тъпак като мене. Вижте сега, едно е да изпържиш дребна риба от търговска делегация, съвсем различно е да се пробваш с агент, обучен от Центъра, нали така, мистър Гуилъм?

— След реорганизацията главорезите нямат право да ловят двойни агенти — каза Гуилъм. — Те трябва веднага да бъдат предавани на Лондонското управление. Момчетата имат заповед, подписана лично от Бил Хейдън. При най-малкия признак за противник да се прекрати. — Той добави тихо, така че само Смайли да го чуе: — Латерализмът оряза автономията ни до дъно.

— И аз съм участвал в двойни и тройни игри — заяви Тар с тон на накарнена добродетел. — Вярвайте ми, мистър Смайли, всичко е толкова оплетено.

— Убеден съм — каза Смайли и намести очилата си със строго изражение.

Тар телеграфирал на Гуилъм „няма сделка“, купил си билет за връщане и отишъл на пазар. Тъй като полетът му бил чак в четвъртък обаче, той решил, че може да огледа стаята на Борис, преди да си тръгне, колкото да си оправдае заплатата.

— Пансионът „Александра“ е същинска стара съборетина, мистър Смайли, в една от пресечките на Марбъл Роуд, с накачулени един върху друг дървени балкони. А ключалките се отварят с поглед, сър.

Така че Тар много бързо се озовал в стаята на Борис, облегнат на вратата, докато очите му привикнат към тъмнината. Още стоял там, когато женски глас го заговорил сънено на руски от леглото.

— Жената на Борис — обясни Тар. — Плачеше. Вижте, ще ѝ казвам Ирина, нали може? Мистър Гуилъм разполага с подробностите.

Смайли вече протестираше — невъзможно било да е жена му, твърдеше той. Центърът никога няма да пусне от Русия и двамата по едно и също време, ще държат единия, докато другият пътува...

— Съжителство без брак — каза сухо Гуилъм. — Неофициално, но постоянно.

— Толкова неща са наопаки в наши дни — рече Тар с язвителна усмивка, без да се обръща конкретно към някого, най-малкото към Смайли, и Гуилъм му хвърли още един унищожителен поглед.

Още от началото на срещата Смайли беше възприел поведение на пълна непроницаемост, като същински Буда, от която не можеха да го извадят нито разказът на Тар, нито редките включвания на Лейкон и Гуилъм. Той седеше, облегат назад, късите му крака бяха прибрани, с наведена глава и пухкави ръце, сплетени над обширния му корем. Провисналите му клепачи бяха затворени зад дебелия лещи. Единственото му движение беше бърсането на очилата в копринената подплата на вратовръзката му и тогава очите му придобиваха влажен, оголен вид, който смущаваше хората, уловили го в този момент. Обаждането му сега обаче заедно с нравоучителната и безсмислена реплика, последвала обяснението на Гуилъм, подейства като сигнал за останалите и доведе до местене на столове и покашляния.

Първи беше Лейкон:

— Джордж, какво пиеш? Да ти предложи скоч или нещо друго?
— Каза го много загрижено, сякаш му предлагаше аспирин за главоболие. — Забравих да го спомена по-рано — обясни той. — Хайде, Джордж, едно питие. Зима е все пак. Глътка от нещо?

— Благодаря ти, няма нужда — отвърна Джордж.

Не би отказал малко кафе от каната, но някак не можеше да си поиска. Освен това си спомни, че е отвратително.

— Гуилъм? — продължи Лейкон.

Не, Гуилъм също не беше в състояние да приеме алкохол от Лейкон.

Не предложи нищо на Тар, който веднага продължи с разказа си.

Приел присъствието на Ирина спокойно, обясни той. Бил съчинил версията си още преди да влезе в сградата, така че веднага започнал изпълнението. Не извадил оръжие, не й затиснал устата с ръка или друга подобна глупост, както се изрази той, а й казал, че бил дошъл да говори с Борис по личен въпрос и съжалявал, но щял да го изчака. С хубав австралийски акцент, както подобава на ядосан търговец на коли от онзи континент, той обяснил, че не иска да се бърка в чуждите работи, но дявол да го вземе, ако позволи на един

загубен руснак, който не може да си плати удоволствията, за една вечер да му отмъкне и момичето, и парите. Той успял да докара много обиден тон, но без да го повишава, и зачакал да види какво ще стане.

И тогава, каза Тар, започнало всичко.

Било единайсет и половина, когато влязъл в стаята на Борис. Тръгнал си в един и половина с обещание за среща на другата вечер. По това време положението вече било коренно различно:

— Имайте предвид, че не сме правили нищо нередно. Само си говорихме, нали така, мистър Смайли?

За миг тази плоска шега сякаш проникна до най-съкровените тайни на Смайли.

— Да — отвърна вяло той.

Присъствието на Ирина в Хонконг не било нищо особено и нямало нужда Тесинджър да знае за него, обясни Тар. Самата Ирина била член на делегацията. Тя била опитен специалист по текстил.

— Сега като се замислям, тя беше доста по-квалифицирана от мъжа си, ако мога така да го нарека. Беше си направо дете, може би малко по-интелигентна за моя вкус, но беше млада и имаше страхотна усмивка, когато спираше да плаче. — Тар леко се изчерви. — Много приятна компания беше — настоя той, сякаш спореше с някого. — Когато мистър Томас от Аделаида се появи в живота ѝ, тя беше съвсем в безизходица какво да прави с чудовището Борис. Струваше ѝ се, че съм архангел Гавраил. С кого би могла да поговори за съпруга си, който да не насъска кучетата срещу него? Нямала приятели в делегацията, даже и в Москва нямала доверен човек, каза ми тя. Който не го е преживял, той не знае какво е да се опитваш да поддържаш съсипана връзка, докато непрекъснато си на път. — Смайли пак беше изпаднал в дълбок транс. — Хотел след хотел, град след град, без да можеш една нормална дума да размениш с местните хора, нито пък да ти се усмихне някой непознат, така описа тя живота си. Тя си мислеше, че животът ѝ е много нещастен, мистър Смайли, което си личеше от многобройните възгласи „боже мой!“ и празните бутилки от водка до леглото. Защо не можела да е като нормалните хора, питаше тя. Защо не можела да се радва на живота като всички останали? Обичала да пътува, обичала чуждите деца, защо не можела да си има свое дете? Дете, родено на свобода, а не в плен. „Аз съм жизнерадостен човек, Томас. Нормално, общително момиче. Харесвам хората — защо трябва

да ги заблуждавам, след като ги харесвам?“ После каза, че бедата била в това, че преди години била избрана за една задача, която я направила студена като старица и я откъснала от Бог. Затова пиела и плачела. Вече беше забравила за съпруга си и по-скоро се оправдаваше за забегката си. — Той пак се запъна. — Усещах го, мистър Смайли, тя беше златна мина. Усетих го веднага. Казват, че знанието е сила, сър, а Ирина имаше сила, освен че имаше и качества. Може да беше изпълнена с решимост, но все още беше готова да се отдаде. Мога да почувствам щедростта на една жена, щом я видя, мистър Смайли. Имам такъв талант. А тази жена беше готова да бъде щедра. Господи, как може да се опише такова усещане? Някои хора могат да откриват вода под земята...

Той явно очакваше някакъв израз на съпричастност, затова Смайли каза:

— Разбирам — и подръпна крайчеца на ухото си.

Тар запази още миг мълчание, гледайки Смайли със странна зависимост в погледа си.

— Първата ми работа на сутринта беше да отменя полета и да си сменя хотела — каза той накрая.

Смайли внезапно отвори широко очи.

— Какво каза в Лондон?

— Нищо.

— Защо?

— Защото е голям хитрец — рече Гуилъм.

— Може би си мислех, че мистър Гуилъм ще каже: „Прибирай се, Тар“ — отвърна той, хвърляйки многозначителен поглед на Гуилъм, на който той не отговори. — Нали знаете, много отдавна, когато бях малък, сбърках и попаднах в един любовен капан.

— Излезе пълен глупак с една полякиня — каза Гуилъм. — Беше почувствал и нейната щедрост.

— Сигурен бях, че Ирина не е любовен капан, но как да очаквам мистър Гуилъм да ми повярва? Няма начин.

— Каза ли на Тесинджър?

— Не, дявол да го вземе.

— Как обясни в Лондон отлагането на полета си?

— Трябваше да летя в четвъртък. Реших, че на никого няма да му липсвам до вторник. Особено след като Борис се оказа партенка.

— Тъй като не беше дал обяснение, в понеделник домакините го обявиха за самоотлъчил се — каза Гуилъм. — Наруши всички писани и неписани правила. В средата на седмицата даже Бил Хейдън би тревога. А аз трябваше да го изслушам — добави кисело той.

Така или иначе, Тар и Ирина се срещнали на другата вечер. Срещнали се отново и на следващата вечер. Първата среща била в едно кафене и не вървяла. Взели много мерки да не ги забележат, защото Ирина умираше от страх не само от съпруга си, но и от служителите по сигурността към делегацията — горилите, както ги наричаше Тар. Тя отказала пиене и цялата треперела. На втората вечер Тар все още очаквал нейната щедрост. Качили се на трамвая до връх Виктория, наблъскани сред американски госпожи с бели чорапки и сенки за очи. На третата вечер той взел кола под наем и двамата обикаляли Новите територии, докато изведнъж тя не се паникьосала, че са толкова близо до китайската граница, затова трябвало да обърнат и да се отправят към пристанището. Въпреки това разходката ѝ харесала и често говорела за красивите подредени места, за езерцата с рибки и оризовите полета. На Тар разходката също му харесала, защото и двамата разбрали, че не ги следят. Ирина обаче още не разопаковала багажа, както се изрази той.

— Сега ще ви разкажа нещо много странно, което се случи на този етап от играта. В началото направо излизах от кожата си да се правя на Томас от Австралия. Наговорих ѝ куп глупости за някаква ферма за овце край Аделаида и голям имот в центъра със стъклена фасада и надпис „Томас“ с неонов букви. Тя не ми вярваше. Кимаше, разсейваше се и ме чакаше да си кажа репликите, след което казваше „Да, Томас“, „Не, Томас“ и сменяше темата.

На четвъртата вечер той я закарал на хълмовете над Северния бряг и Ирина казала на Тар, че се била влюбила в него, че тя и съпругът ѝ работели за Центъра в Москва и тя била наясно, че Тар също бил от занаята; познала го по изостреното му внимание и начина, по който слушал с очите си.

— Беше решила, че съм полковник от английското разузнаване — каза Тар съвсем сериозно. — Първо плачеше, после се смееше и според мене беше на крачка от полудяването. Говореше ту като смахната героиня от булеварден роман, ту като възпитана девойка от добро семейство. Англичаните били любимите ѝ хора. Джентълмени,

казваше тя. Занесох ѝ бутилка водка и тя изпи половината за около петнайсет секунди. Да живеят английските джентълмени! Борис бил водещият, а Ирина била резерва. Дватама работели заедно, а един ден тя щяла да разговаря с Пърси Альлайн и да му разкрие една голяма тайна само на него. Борис бил на лов за хонконгски бизнесмени, като по съвместителство бил и пощенска кутия за съветската резидентура. Ирина била неговата свръзка, тя подготвяла микроточките и предавала по радиостанцията с висока честота, за да заблуди подслушвачите. Така беше на хартия, нали разбирате? Двата нощни клуба бяха главното и резервното място за среща с местната му свръзка, в този ред. Само че Борис искаше само да пие, да тича след танцьорките и да изпада в депресия. Или пък да се разхожда по пет часа, защото не можеше да понася да се намира в една стая с жена си. Ирина пък само чакаше, ревеше, наливаше се и си представяше как седи с Пърси край неговата камина и му разказва всичко, което знае. Оставих я да говори в колата на върха на хълма. Не помръдвах, защото не исках да разваля магията. Гледахме как здрачът се спуска над пристанището и красивата луна изгря оттам, а селяните се изнизваха покрай нас с дългите си пръти и керосиновы лампи. Липсваше ни само Хъмфри Богарт в смокинг. Придържах бутилката водка и я оставях да говори. Даже не трепвах. Факт, мистър Смайли. Факт — обяви той с беззащитния вид на човек, който копнее да му повярват, но очите на Смайли бяха затворени и той беше глух за всякакви молби.

— Тя просто се отрица — обясни Тар, сякаш това беше случаен инцидент, в който той нямаше никакво участие. — Разказа ми целия си живот, от раждането до полковник Томас, тоест аз. Мама, татко, първата любов, вербуването, обучението, ужасния половинчат брак, всичко. Как тя и Борис били събрани по време на обучението им и оттогава били заедно — една от великите, нерушими връзки. Каза ми истинското си име, работното си име и псевдонимите, под които е пътувала и предавала по радиото, след това извади дамската си чанта и започна да ми показва шпионския си набор — писалка с тайна секция, в която беше скрит ключът за кодиране, скрита камера, такива неща. „Чакай само Пърси да ги види“, казах ѝ аз, малко в нейния тон, нали разбирате. Имайте предвид, че всичко беше стандартно производство, нищо специално, но въпреки това бяха първокласни изделия. За капак тя започна да дрънка за съветското разузнаване в Хонконг — агенти,

явки, пощенски кутии, какво ли не. Щях да се побъркам, докато запомня всичко.

— Но не си — вметна Гуилъм.

Да, съгласи се Тар, не се побъркал и запомнил почти всичко. Знаел, че тя не му казвала цялата истина, но също така знаел, че истината не била лесна за момиче, станало шпионин още от дете, с което според него се справяла доста добре като за новак.

— Даже малко ѝ съчувствах — каза той в поредния изблик на фалшива откровеност. — Струваше ми се, че бяхме на една вълна, сериозно ви казвам.

— Сигурно — направи Лейкон едно от редките си обаждания. Той беше много блед, но дали от гняв, или това беше ефектът от сивкавата светлина на ранното утро, процеждаща се през щорите, беше трудно да се каже.

— Бях в глупава ситуация. Видяхме се на другия ден и на следващия, а на мене ми се струваше, че ако още нямаше шизофрения, със сигурност скоро щеше да развие. Първо разправя как Пърси я назначава на висока позиция в Цирка и тя работи за полковник Томас, спорейки ожесточено с мене дали трябва да е лейтенант, или майор. В следващия момент заявява, че повече нямало да шпионира за никого, а щяла да отглежда цветя и да се въргала в сеното с Томас. След това подхващаше манастирската тема — баптистките монахини щели да очистят душата ѝ. Едва не пукнах. Кой, по дяволите, е чувал за баптистки монахини, питам я аз? Няма значение, казва ми тя, баптистите са най-великите, майка ѝ била селянка и знаела. Това била втората най-голяма тайна, която щяла да ми каже. Коя е първата тогава, питам аз. Мълчание. Казва само, че и двамата сме в смъртна опасност, много по-голяма, отколкото си представям, и няма надежда за никого от нас, освен ако не проведе онзи специален разговор със стария Пърси. „Каква опасност, за бога? Какво знаеш, което аз не знам?“ Беше суетна като котка, но щом я понатиснах, тя се затвори в себе си и аз се уплаших до смърт, че ще изтича у дома и ще изпее всичко на Борис. Освен това и времето ми изтичаше. Вече беше сряда, а делегацията отлиташе обратно за Москва в петък. Имаше определени умения, но как можех да се доверя на такава откачалка? Знаете ги жените, когато са влюбени, мистър Смайли. Изобщо не могат...

Гуилъм вече го беше прекъснал:

— Спести ни подробностите, ако обичаш — нареди му той и Тар леко посърна.

— Знам само, че Ирина искаше да дезертира — да говори с Пърси, както му казваше тя. Оставах ѝ три дни и колкото по-скоро решише, толкова по-добре за всички. Ако чаках прекалено дълго, щеше да се разубеди. Затова рискувах и отидох при Тесинджър още щом отвори офиса.

— Сряда, единайсети — промърмори Смайли. — В Лондон е рано сутринта.

— Тесинджър май ме взе за привидение. „Искам да говоря с Лондон, лично с шефа на управлението“, казах му аз. Той спори до посиняване, но накрая ми позволи. Седнах на бюрото му и сам кодирах съобщението с еднократен ключ, докато Тесинджър ме гледаше като бито куче. Трябваше да го форматираме в началото и в края с търговски код, защото Тесинджър работеше под прикритие като търговски агент. Това ми отне още половин час. Доста бях изнервен, направо ви казвам. След това изгорих ключа и предадох съобщението по телеграфа. В този момент никой друг освен мене не знаеше какво означават цифрите на онзи лист хартия, нито дори Тесинджър, само аз. Поисках Ирина спешно да бъде третирана като дезертър. Настоях за всички придобивки, които тя дори не беше споменала — пари в брой, гражданство, нова самоличност, спокойствие и жилище. В края на краищата, аз бях нещо като неин представител, нали така, мистър Смайли?

Смайли вдигна очи, сякаш изненадан, че се обръщат към него.

— Да — рече той доста дружелюбно. — Да, предполагам, че си я представлявал, образно казано.

— Доколкото го познавам, едва ли се е ограничил само с това — каза Гуилъм под носа си.

Тар го дочу или се досети какво има предвид и побесня:

— Това е лъжа, дявол да го вземе! — извика той, силно изчервен. — Това е... — той задържа гневния си поглед върху Гуилъм за момент, след което се върна към разказа си.

— Описах кариерата ѝ до момента и нейния достъп, включително работата ѝ в Центъра. Поисках следователи и военен самолет. Тя си въобразяваше, че искам лична среща с Пърси Алълайн на неутрална територия, но с този проблем щяхме да се занимаваме после. Предложих да изпратят и един-двама от съгледвачите на Естерхази, които да се погрижат за нея, а може би и психиатър.

— Защо съгледвачи? — попита рязко Смайли. — На тях не им е разрешено да се занимават с дезертъри.

Съгледвачите бяха групата на Тоби Естерхази в Актън, а не в Брикстън. Работата им беше да подсигуряват големите операции с наблюдение, подслушване, транспорт и явки.

— Ами Тоби успя доста да се издигне, откакто вас ви няма, мистър Смайли — обясни Тар. — Казват, че даже уличните му

художници^[1] се возят на кадилаци. А и крадат хляба на главорезите, когато им се удаде, нали така, мистър Гуилъм?

— В момента те са основната работна сила на Лондонското управление — каза Гуилъм кратко. — Част от латерализма.

— Реших, че на следователите ще им отнеме половин година да я обработят, а по някаква причина тя беше влюбена в Шотландия. Голямата ѝ мечта беше да прекара там остатъка от живота си. Заедно с Томас. Да отглежда децата ни сред ливадите с калуна. Адресирах го до Лондонското управление, маркирах го като „мълния“ и отбелязах да се предаде чрез нарочен служител.

— Това е новата формулировка за ограничаване на достъпа до информация — вметна Гуилъм. — Целта е да се избегне обработката от шифровчиците.

— Но не и в Лондонското управление? — попита Смайли.

— Това си е тяхна работа.

— Сигурно си чул, че там е назначен Бил Хейдън? — попита Лейкон, завъртайки се към Смайли. — За шеф на Лондонското управление. На практика той ръководи оперативната работа, както го правеше Пърси навремето, когато Контрола беше там. Само че сега са променили всички имена. Нали знаеш какво значение отдават старите ти приятелчета на имената? Трябва да му разкажеш, Гуилъм, да го осведомиш за новите неща.

— Мисля, че имам обща представа, благодаря — каза любезно Смайли и с измамна разсеяност се обърна към Тар: — Каза, че е станало дума за някаква голяма тайна?

— Да, сър.

— Спомена ли го по някакъв начин в телеграмата до Лондон?

Явно напипа нещо, нямаше никакво съмнение; намери някаква болезнена точка, защото Тар премигна и хвърли подозрителен поглед първо към Лейкон, след това към Гуилъм.

Отгатнал значението му, Лейкон веднага изрецитира оправдание:

— Смайли не знае нищо повече от това, което му разказа досега тук — рече той. — Нали, Гуилъм?

Гуилъм кимна утвърдително, наблюдавайки Смайли.

— Казах на Лондон всичко, което ми каза тя — призна Тар с неохота, като човек, когото са лишили от хубава история.

— Как точно беше формулирано? — попита Смайли. — Дали можеш да си спомниш?

— „Твърди, че има допълнителна информация от изключително значение за благо на Цирка, но към момента не я споделя.“ Нещо от този сорт.

— Благодаря ти. Много ти благодаря.

Зачаках Таг да продължи.

— Също така поисках шефът на Лондонското управление да информира мистър Гуилъм, че всичко е наред и не съм си губил времето напразно.

— Той направи ли го? — попита Смайли.

— Никой нищо не ми е казал — каза сухо Гуилъм.

— Целия ден се мотах в очакване на отговор, но до вечерта още го нямаше. Ирина се занимаваше с обичайните си неща. Настоях да го направи, нали разбирате. Искаше да се престори, че има лека температура, и да си остане в леглото, но не дадох и дума да се продума. Делегацията трябваше да посещава фабрики в Коулун, затова й казах да се присъедини към другите и да си придава умен вид. Накарах я да се закълне, че няма да посяга към бутилката. Не исках да прави самодееен театър в последния момент. Исках всичко да изглежда нормално до момента на скока. Изчаках до вечерта и тогава изпратих напомняне, пак като „мълния“.

Премреженият поглед на Смайли се спря на лицето пред него.

— Естествено, получи потвърждение, нали? — попита той.

— „Прието.“ Нищо повече. Цяла нощ се потих в очакване. На сутринта все още няха отговор. Реших, че военният самолет вече е на път. Лондон протака нещата, мислех си аз, проверяват всичко, преди да ми се обадят. Искан да кажа, че когато човек е далече, просто трябва да вярва, че са добри. Независимо какво е мнението му за тях, трябва да вярва. Освен това понякога наистина са добри, нали, мистър Гуилъм?

Никой не се обади.

— Притеснявах се за Ирина, нали разбирате? Сигурен бях, че ще се пречупи, ако трябваше да чака още един ден. Най-накрая отговорът дойде. Само че това не беше отговор. Беше си увъртане: „Изпратете информация в кои отдели е работила, имената на бившите й контакти и познати в Центъра в Москва, името на сегашния й началник и датата

на постъпване в Центъра“. Един господ знае какво още. Бързо написах отговор, защото в три часа имах среща с нея в църквата...

— Каква църква? — отново попита Смайли.

— Английската баптистка. — За всеобща изненада Тар пак се изчерви. — Тя обичаше да ходи там. Не на служба, просто да разглежда. Помотах се около входа с неангажиращ вид, но тя не се появи. За първи път й се случваше да не дойде на среща. Резервната уговорка беше три часа по-късно на върха на хълма, откъдето за една минута и петдесет секунди може да се слезе по стълбите обратно до църквата и така, докато не се срещнем. Ако имаше някакъв проблем, трябваше да остави банския си костюм на перваза на прозореца. Беше вманиачена на тема плуване, плуваше всеки ден. Хукнах обратно към „Аликзандра“ — нямаше бански. Трябваше да убия два часа и половина. Нищо повече не можех да направя, освен да чакам.

Смайли попита:

— С какъв гриф беше телеграмата от Лондонското управление?

— „Спешна“.

— А твоята беше „мълния“?

— И двете ми бяха „мълния“.

— Телеграмата от Лондон беше ли подписана?

Гуилъм се намеси:

— Вече не ги подписват. Външните хора общуват с Лондонското управление като едно цяло.

— Беше ли маркирана „дешифрирай сам“?

— Не — отговори Гуилъм.

Зачакаха Тар да продължи.

— Помотах се малко в офиса на Тесинджър, но там не ме обичат много, той не одобрява главорезите, освен това беше подхванал нещо голямо в Китай и явно го беше страх, че мога да го проваля. Затова седнах в едно кафене и ми мина през ума, че мога да отскоча до летището. Беше случайна мисъл, все едно си казваш: „Я да взема да отида на кино“. Казах на таксиджията да кара като луд. Даже не се пазарих за цената. Беше ме обзело нещо като паника. Пробих си път най-отпред на опашката за информация и поисках да ми кажат всички полети и връзки до Русия. Едва не откачих, докато прегледам целия списък, крещейки на китайските служители, но от вчера нямаше нито един полет, чак до днес в шест вечерта. Само че вече имах

предчувствие. Трябваше да разбере. Имало ли е чартъри, непланирани полети, товарни, транзитни? Нищо ли, абсолютно нищо ли не беше летяло до Москва от вчера сутринта? И тогава млада китайка, една от техните стюардеси, ми даде отговора. Хареса ме, нали се сещате. Съветски самолет извън разписанието беше излетял преди два часа. На борда му имало само четирима пътници. В центъра на вниманието била една жена инвалид. В кома. Откарали я до самолета на носилка, а лицето ѝ било омотано в бинтове. С нея пътували двама санитарии и един лекар, това били всички пътници. Обадих се в „Аликсандра“ като последна надежда. Нито Ирина, нито фалшивият ѝ съпруг били напусkali хотела, но в стаята им не отговаряше никой. В смотания хотел даже не знаеха, че са си тръгнали.

Може би музиката се носеше отдавна, но Смайли я чу едва сега. Той долови откъслечни фрагменти, идващи от различни краища на къщата — гама на флейта, детска мелодия от магнетофон, по-уверено изпълнение на цигулка. Многобройните дъщери на Лейкон се събуждаха.

[1] Жаргонен термин за агенти, провеждащи наблюдение или проследяване. — Б.пр. ↑

— Може наистина да е била болна — каза безизразно Смайли, обръщайки се най-вече към Гуилъм. — Може и да е била в кома. Може наистина да са я отвели санитарни. Както разбирам, състоянието ѝ е било доста нестабилно, меко казано. — Той добави, хвърляйки бегъл поглед към Тар: — В края на краищата, от първата ти телеграма до заминаването на Ирина има само двацет и четири часа. При такива срокове едва ли може да се обвинява Лондон.

— Теоретично може — каза Гуилъм, забил поглед в земята. — Страшно е бързо, но би могло да стане, ако някой в Лондон... — всички зачакаха. — Ако някой в Лондон се разтича. И в Москва, естествено.

— Точно това си казах и аз, сър — заяви гордо Тар, който възприе гледната точка на Смайли, пренебрегвайки тази на Гуилъм. — Точно с тези думи, мистър Смайли. Спокойно, Рики, казах си аз, ще гърмиш по сенки, ако не внимаваш много.

— Или пък руснаците са я пипнали — настоя Смайли. — Хората от охраната са разбрали за вашата връзка и са я отстранили. Щеше да е чудо да не са разбрали, както сте я карали.

— А може и да е казала на мъжа си — предположи Тар. — Разбирам от психология не по-зле от всеки друг, сър. Знам какво може да се случи между съпрузи, когато се скарат. Тя иска да го ядоса. Да го провокира, да предизвика реакция, мислех си аз. „Искаш ли да знаеш какво правих, докато ти се наливаше и кълчеше по дансингите?“, такива неща. Борис не издържа и казва на горилите, те я нокаутират и я отнасят у дома. Премислих всички тези възможности, мистър Смайли, вярвайте ми. Наистина ги прехвърлих, една по една. Като всеки мъж, чиято жена си тръгне.

— Може ли да се върнем към разказа? — изсъска гневно Гуилъм.

Сега вече, каза Тар, можеше да си признае, че за двацет и четири часа малко бил изгубил самообладание:

— Обаче не ми се случва често, нали, мистър Гуилъм?

— Достатъчно често.

— Усещах го почти физически. Направо си бях потиснат.

Твърдото убеждение, че грубо са му откъснали под носа голям трофей, го изпълвало с безсилен гняв, който намирал израз в обикаляне на познатите места. Ходил в „Котешката люлка“, след това в „Анджелика“ и на сутринта вече бил минал половин дузина подобни заведения, да не говорим за няколкото момичета по пътя. В един момент прекосил града и се озовал пред „Александра“. Имал намерение да си поприказва с онези горили от охраната. Когато изтрезнял, се замислил за Ирина и за времето, прекарано заедно, и решил, преди да отлети за Лондон, да провери старите им пощенски кутии, да не би случайно да му е писала, преди да замине.

От една страна, това му осигурявало някакво занимание.

— От друга, май не можех да оставя нейно писмо да се търкаля напразно в някаква дупка, след като тя го е изстрадала с такива усилия — добави той с момчешко благородство.

Имали две места, на които си оставяли съобщения един на друг. Първото било недалече от хотела, на един строеж.

— Виждали ли сте бамбуковите скелета, които използват? Невероятни са. Виждал съм да ги издигат до двайсетия етаж, а кулитата^[1] щъкат по тях с бетонни тухли в ръце.

Една стара тръба, каза той, удобно разположена на височината на рамото. По-вероятно било, ако Ирина е бързала, да използва тръбата за пощенска кутия, но когато Тар отишъл там, тя била празна. Втората била в църквата, „там долу, където държат църковните брошури“, както се изрази той.

— Секцията беше част от един стар гардероб, нали разбирате. Като коленичиш най-отзад, се напипва една хлабава дъска. Под нея има ниша, пълна с боклуци и миши барабонки. Просто чуден тайник, казвам ви, няма по-добър.

Настъпи кратко мълчание и пред очите им сякаш изплуваха образите на Рики Тар и неговата любовница от Центъра в Москва, коленичили един до друг на последната пейка в баптистката църква в Хонконг.

В тази пощенска кутия, каза Тар, той намерил не писмо, а цял дневник. Листовете били изписани със ситен почерк от двете страни, така че на места черното мастило прозирало. Писан бил много

набързо, но без корекции. Той веднага разбрал, че го е писала в периодите с бистър ум.

— Не е това, имайте предвид. Това е само копие.

Той пхна дългата си ръка под ризата и извади оттам кожен калъф, закачен на колан. От него измъкна мърлява купчина листа.

— Предполагам, че е оставила дневника точно преди да я нападат — каза той. — Може би в същото време се е молила за последен път. Сам го преведох.

— Не знаех, че говориш руски — каза Смайли. Никой не разбра забележката, освен Тар, който веднага се ухили.

— Вижте сега, в нашата работа човек има нужда от квалификации, мистър Смайли — обясни той, докато разделяше страниците. — Може и да не успях с правото, но още един език се оказа от решаващо значение. Предполагам знаете какво са казали поетите? — той вдигна глава от заниманието си и усмивката му стана още по-широка. — „Да говориш още един език е като да имаш още една душа.“ Написал го е един велик крал, сър, Карл V. Баща ми никога не забравяше цитати, това му го признавам, но най-смешното е, че не знаеше и бъкел друг език, освен английски. Ще ви прочета дневника на глас, ако не възразявате.

— Не знае и една дума на руски — каза Гуилъм. — Говорели са на английски през цялото време. Ирина е завършила тригодишен езиков курс.

Този път Гуилъм избра да гледа в тавана, а Лейкон — ръцете си. Само Смайли наблюдаваше Тар, който тихо се смееше на собствената си шегичка.

— Готови ли сте? — попита той. — Добре тогава, започвам. „Слушай ме, Томас, на тебе говоря.“ Обръщаше се към мене на фамилия — обясни той. — Казвах й, че съм Тони, но през цялото време ме наричаше Томас, нали разбирате? „Този дневник е подарък за тебе, в случай че ме отведат, преди да говоря с Альлайн. Бих предпочела да ти дам живота си, Томас, и тялото си, разбира се, но ми се струва, че тази ужасна тайна ще е всичко, с което ще мога да те зарадвам. Използвай я разумно!“ — Тар вдигна поглед. — Денят е понеделник. Писала е дневника четири дни. — Гласът му стана равен, почти отегчен. — „В Центъра в Москва се носят повече слухове, отколкото им се иска на нашите началници. Особено по-дребните

служители обичат да си придават важност, като демонстрират осведоменост. Преди да започна работа в Министерството на търговията, работех като завеждащ отдел в архива на главното ни управление на площад «Дзержински». Работата беше толкова скучна, Томас, обстановката беше потискаща, а аз бях неомъжена. Насърчавах взаимната подозрителност помежду ни; такова напрежение е никога да не издаваш какво ти лежи на сърцето. Имах един служител на име Ивлов. Въпреки че той стоеше по-долу и като обществено положение, и като чин, потискащата атмосфера извади наяве сходните ни характери. Прости ми, понякога тялото говори само, трябваше да се появиш по-рано, Томас! Няколко пъти Ивлов и аз останахме заедно нощна смяна и накрая решихме да нарушим правилата и да се срещнем извън сградата. Той беше рус, Томас, като тебе, и аз го желяех. Срещнахме се в кафене в един от западните московски квартали. В Русия ни учат, че Москва няма западнали квартали, но това е лъжа. Ивлов ми каза, че истинското му име е Брод, но не е евреин. Много беше мил, даде ми кафе, което един приятел му донесъл нелегално от Техеран, и няколко чифта чорапи. Ивлов каза, че ми се възхищава и че навремето бил в отдел, който водел досиета на всички чуждестранни агенти, работещи за Центъра. Разсмях се и му казах, че такъв материал не съществува, само мечтатели могат да си представят толкова много тайни, събрани на едно място. Може би и двамата бяхме мечтатели.“

Тар отново прекъсна четенето:

— Стигаме до нов ден — обяви той. — Започва с много „Добро утро, Томас“, молитви и малко любовни приказки. Една жена не може да пише на вятъра, казва тя, затова пише на Томас. Мъжът ѝ е излязъл рано и тя има един час на разположение. Нали така?

Смайли изсумтя.

— „Втората среща с Ивлов беше в стаята на една братовчедка на жена му, преподавател в Московския държавен университет. Бяхме съвсем сами. Срещата, която беше много тайна, включваше неща, които в някой доклад бихме нарекли «компрометиращи действия». Томас, мисля, че и ти самият си извършвал такива действия няколко пъти! Освен това на тази среща Ивлов ми разказа следната история, която трябваше да ни свърже в още по-близко приятелство. Сега внимавай, Томас. Чувал ли си за Карла? Той е стара лисица, най-

хитрият в Центъра, най-потайният, дори името му е трудно за разбиране от руснаците. Ивлов много се страхуваше да ми разкаже тази история, която според него била голяма конспирация, може би дори най-голямата, която някога сме правили. Историята на Ивлов е следната. Трябва да я разкажеш само на много доверени хора, Томас, заради извънредно конспиративния ѝ характер. Не бива да я разказваш на никого в Цирка, защото никому не може да се вярва, докато загадката не се разреши. Ивлов каза, че не било вярно, че навремето работил по досиетата на агентите. Измислил си го само за да ми демонстрира, че познава из основи работата на Центъра, и да ме увери, че не съм се влюбила в случаен човек. Истината е, че е работил като помощник на Карла в една от неговите големи конспирации и всъщност е бил изпратен в Англия в това си качество, под прикритие като шофьор и помощник-радист в посолството. За тази задача получил кодовото име Лапин. Така Брод станал Ивлов, а Ивлов станал Лапин; бедният Ивлов много се гордееше с това. Не му казах какво означава Лапин на френски^[2]. Като че ли стойността на човек се определя по броя на имената му! Задачата на Ивлов била да обслужва една къртица. Къртицата е дълбоко внедрен агент, който се нарича така, защото прониква много навътре в тъканта на западния империализъм, и в този случай бил един англичанин. Къртиците са много ценни за Центъра, тъй като внедряването им отнема много години, понякога петнайсет или двайсет. Повечето от английските къртици били вербувани от Карла преди войната и произхождали от висшата буржоазия, дори аристократи и благородници, отвлечени от своя произход, които ставали тайни фанатици, много по-фанатични от другарите си сред английската работническа класа, които били по-апатични. Някои от тях били кандидати за членство в партията, които Карла спрял навреме и ги пренасочил към специални задачи. Имало такива, които воювали в Испания срещу фашизма на Франко, а съгледвачите на Карла ги открили там и му ги предали за вербуване. Трети били вербувани по време на войната, докато Съветска Русия и Великобритания били съюзници по необходимост. Други пък — след това, разочаровани, че войната не е донесла социализма на запад...“ Тук някак си прекъсва — обяви Тар, без да откъсва поглед от ръкописа. — Така съм си отбелязал: „прекъсва“. Сигурно мъжът ѝ се е върнал

по-рано от очакваното. Мазилото е цялото размазано. Кой знае къде го е пъхнала. Може би под дюшека.

Ако това беше шега, то тя не беше много успешна.

— „Къртицата, която Лапин обслужвал в Лондон, носела кодовото име Джералд. Той бил вербуван от Карла и бил обект на изключителна конспирация. Обслужването на къртици се извършвало само от другари с много големи възможности, каза Ивлов. Така, макар на пръв поглед Ивлов-Лапин да бил никой в посолството, подложен на многобройни унижения поради очевидната си незначителност, като например да стои наред с жените зад бара по време на официални събития, всъщност той бил голям човек, таен сътрудник на полковник Григорий Викторов, чието работно име в посолството било Поляков.“

Тук Смайли се намеси и попита как се пише. Подобно на актьор, прекъснат по средата на своя монолог, Тар отвърна грубо:

— П-О-Л-Я-К-О-В, разбрахте ли?

— Благодаря — отговори Смайли с невъзмутима учтивост по начин, който недвусмислено даваше да се разбере, че името нямаше никакво значение за него. Тар продължи:

— „Самият Викторов бил голям специалист и много хитър, каза Ивлов. Прикритието му е на културен аташе и така се свързва с Карла. Културният аташе Поляков организира лекции в английски университети и клубове по въпросите на културата в Съветския съюз, а работата в сянка на полковник Григорий Викторов е да получава донесения и да предава информация на къртицата Джералд по указания на Карла от Центъра. За тази цел полковник Викторов-Поляков използва куриери и бедният Ивлов известно време бил такъв. Така или иначе, истинският ръководител на къртицата Джералд е Карла в Москва.“

— На това място настъпва промяна — каза Тар. — Тя пише през нощта и или е пияна, или е изплашена до смърт, защото страниците ѝ направо преливат. Говори за стъпки в коридора и за мръснишките погледи, които ѝ хвърлят горилите. Да го пропуснем, нали може, мистър Смайли? — След като получи кратко кимване, той продължи: — „Мерките за сигурността на къртицата били изключителни. Писмените доклади от Лондон до Карла в Центъра в Москва даже след шифрирането се разделяли на две и се изпращали с отделни куриери или пък се нанасяли със симпатично мастило върху стандартната

дипломатическа кореспонденция. Ивлов ми каза, че понякога къртицата Джералд произвеждал повече конспиративен материал, отколкото Викторов-Поляков можел да обработи. По-голямата част била върху непроявена филмова лента, често пъти по трийсет ролки на седмица. Ако някой отворел контейнера по неправилния начин, филмът веднага се осветявал. Друга част от материала представлявала аудиозапис на къртицата по време на дълбоко законспирирани срещи, който можел да се слуша само на специални апарати. Тези ленти също се изтривали при контакт със светлина или при пускането им на неправилния апарат. Срещите били извънредни, винаги на различно място, винаги внезапни; това е всичко, което знам, освен че се е случвало по времето на най-необузданата фашистка агресия във Виетнам, а в Англия властта отново била в ръцете на крайните реакционери. Освен това според Ивлов-Лапин къртицата Джералд бил висш служител в Цирка. Томас, разказвам ти всичко това, защото, откакто те обичам, реших да обожавам всичко английско и най-вече тебе. Не искам да си мисля, че един английски джентълмен може да е предател, макар че, разбира се, има право да е на страната на работническата кауза. Освен това се страхувам за сигурността на всекиго, ангажиран от Цирка в конспирация. Томас, обичам те, внимавай с тази информация, може да навреди и на тебе. Ивлов беше същият като тебе, макар да го наричаха Лапин...“ — Тар млъкна неуверено. — Накрая има една част...

— Прочети я — промърмори Гуилъм.

Тар повдигна купчината листове малко настрани и зачете със същия монотонен глас:

— „Томас, разказвам ти го и защото ме е страх. Тази сутрин, като се събудих, той седеше на леглото и ме гледеше като побъркан. Когато слязох долу за кафе, двамата от охраната, Трепов и Новиков, ме гледаха като животни, без да обръщат внимание с какво се тъпчат. Сигурна съм, че седят там от часове, после към тях се присъедини и онова момченце от резидентурата, Авилов. Проявявал ли си недискретност, Томас? Казвал ли си повече, отколкото ме караш да си мисля? Разбираш ли сега защо ми трябва Альлайн? Не се обвинявай, мога да се досетя какво си им казал. В сърцето си съм свободна. Ти видя само лошите ми страни, пиенето, страха, лъжите, в които живеем. Дълбоко в мене обаче гори една нова благодатна светлина. Преди си

мислех, че светът на шпионажа е някакво отделно място и аз съм заточена до живот на този остров, населен с получовеци. Само че не е отделно, Томас. Бог ми показва, че то е точно тук, по средата на истинския свят, навсякъде около нас, и трябва само да отворим вратата и да излезем, за да станем свободни. Томас, трябва винаги да търсиш светлината, която аз открих. Нарича се любов. Сега ще занеса това на нашето тайно място и ще го оставя там, докато още има време. Мили боже, надявам се да има. Бог ми дава убежище в Неговата Църква. Не забравяй, че и тебе обичах там.“ — Той беше много бледен, а когато разтвори ризата си, за да прибере ръкописа в калъфа му, ръцете му бяха влажни и трепереха. — Остана съвсем малко накрая — каза той. — Пише: „Томас, защо помниш толкова малко молитви от детството си? Баща ти е бил голям и добър човек“. Нали ви казах — обясни той, — тя беше луда.

Лейкон беше вдигнал щорите и бялата дневна светлина с пълна сила нахлуваше в стаята. Прозорците гледаха към малка конюшня, където Джаки Лейкон, малко дебело момиченце с плитки и каска, внимателно яздеше понито си.

[1] Общи работници в Индия, Китай и други страни в Азия. — Б.пр. ↑

[2] Lapin — заек (фр.). — Б.пр. ↑

Преди Тар да си тръгне, Смайли му зададе няколко въпроса. Той не гледаше към него, втренчен късогледо в някаква точка, а пълното му лице беше умърлушено от трагедията.

— Къде е оригиналът на този дневник?

— Върнах го обратно в тайника. Преценете сам, мистър Смайли — в момента, в който намерих дневника, Ирина вече е била в Москва двайсет и четири часа. Реших, че едва ли ще са й останали много сили от разпитите. Най-вероятно са я почнали още в самолета, след това е имало втори рунд при кацането, след това отново, веднага щом шефовете са приключили със закуската. С по-плахите действат по следния начин — първо шамарите, после въпросите, нали? Така че беше въпрос на ден или два, преди Центърът да изпрати агент да провери какво има отзад в църквата, нали разбирате? — И пак леко предвзето добави: — Освен това трябваше да се погрижа и за собственото си положение.

— Искате да кажете, че Центърът в Москва няма да бърза да му пререже гърлото, ако смятат, че не е чел дневника — каза Гуилъм.

— Снима ли го?

— Не нося фотоапарат. Купих една тетрадка, преписах дневника в тетрадката, а оригинала върнах на мястото му. Цялата работа ми отне точно четири часа. — Той погледна към Гуилъм, след това отмести поглед. На ярката дневна светлина изведнъж се видя дълбокият вътрешен страх, изписан на лицето на Тар. — Когато се върнах в хотела, стаята ми беше опустошена, смъкнали бяха и тапетите от стените. Управителят ми каза да се махам веднага. Изобщо не искаше да знае нищо.

— Той носи оръжие — каза Гуилъм. — Не се разделя с него.

— Нямам и намерение да се разделям.

Смайли изсумтя измъчено в знак на съчувствие:

— При срещите ви с Ирина — тайниците, паролите, резервните места — кой предложи системата? Ти или тя?

— Тя.

— Какви бяха паролите?

— Жестове и знаци. Ако яката ми е разкопчана, тя знаеше, че съм огледал наоколо и хоризонтът е чист. Ако е закопчана, край на срещата и отиваме на резервното място.

— А Ирина?

— Чантата. В лявата или в дясната ръка. Отивах на мястото първи и чаках някъде, където можеше да ме види. Така тя можеше да избира дали да продължи, или да изчезне.

— Всичко това е било преди повече от половин година. Какво прави оттогава?

— Почивах си — грубо отговори Тар.

— Паникьосал се е и се е престорил на местен — каза Гуилъм.
— Хукнал е към Куала Лумпур и се е покрил в едно планинско село. Така поне твърди той. Има дъщеря на име Дани.

— Дани е дъщеричката ми.

— Скрил се при Дани и майка ѝ — каза Гуилъм, който по навик не обръщаше внимание на думите на Тар. — Той има съпруги по целия свят, но в момента май тази е начело.

— Защо реши точно сега да се обърнеш към нас?

Тар не отговори.

— Не искаш ли да прекараш Коледа с Дани?

— Естествено.

— Какво стана тогава? Уплаши ли те нещо?

— Дочух слухове — каза неохотно Тар.

— Какви слухове?

— В Куала Лумпур се появил някакъв французин и започнал да разправя на всички, че му дължа пари. Искал да наеме адвокат, когото да пусне по дирите ми. Не дължа пари на никого.

Смайли се обърна към Гуилъм:

— В Цирка още ли го смятат за дезертър?

— Предполагам.

— Какво е направено по въпроса до момента?

— Това не е под мой контрол. Чух, че преди време в Лондонското управление е имало няколко оперативки по този повод, но не са ме канили и не знам какъв е резултатът. Най-вероятно никакъв, както обикновено.

— Какъв паспорт е използвал?

Тар беше готов с отговора:

— Изхвърлих Томас в момента, в който стъпих в Малая. Реших, че тъкмо сега Томас едва ли се ползва с голяма популярност в Москва и е по-добре да го убия веднага. В Куала Лумпур поръчах да ми направят британски паспорт на името на Пул. — Той го връчи на Смайли. — Не е зле за тия пари.

— Защо не използва някой от швейцарските паспорти?

Пак настъпи тягостно мълчание.

— Или си ги изгубил, когато са претърсвали хотелската ти стая?

— Разкарал ги е веднага щом е пристигнал в Хонконг — отвърна Гуилъм. — Обичайна практика.

— Но защо не си ги използвал?

— Бяха номерирани, мистър Смайли. Може да са празни, но са номерирани. Честно да ви кажа, бях поуплашен. Ако в Лондон знаят номерата, защо да не ги знаят и в Москва, нали ме разбирате?

— И какво направи с твоите швейцарски документи за бягство? — внимателно попита пак Смайли.

— Казва, че ги е изхвърлил — рече Гуилъм. — По-вероятно е да ги е продал. Или да ги е заменил за този.

— По какъв начин? Как ги изхвърли? Изгори ли ги?

— Точно така, изгорих ги — отговори Тар с нервна нотка в гласа, полузаплашителна, полууплашена.

— Значи, когато казваш, че онзи французин е разпитвал за тебе...

— Той е търсел Пул.

— Само че кой друг е знаел за Пул, освен човека, изработил паспорта? — попита Смайли, прелиствайки страниците. Тар не отговори. — Разкажи ми как се върна в Англия — подхвърли Смайли.

— Съвсем спокойно, през Дъблин. Без проблеми. — Тар не лъжеше добре, когато беше под напрежение. Сигурно родителите му бяха виновни. Беше прекалено бърз, когато нямаше готов отговор, и прекалено агресивен, когато беше подготвен.

— Как стигна до Дъблин? — попита Смайли, докато проверяваше печатите на средната страница.

— Като по мед и масло. — Самочувствието му се върна. — Цялото пътуване беше като по мед и масло. Една моя приятелка е стюардеса в южноафриканските авиолинии. Едно приятелче ме откара

до кейптаунското карго, там момичето се погрижи за мене и ми намери безплатен полет до Дъблин с един от техните пилоти. Що се отнася до хората на изток, никой не знае, че съм напуснал полуострова.

— Правя всичко възможно да го проверя — каза Гуилъм на тавана.

— Само по-внимателно, драги — сопна му се Тар, — защото не искам лошите да тръгнат по петите ми.

— Защо се обърна към мистър Гуилъм? — попита Смайли, все още заровил глава в паспорта на Пул. Имаше износен вид, доста използван, нито с много печати, нито с прекалено малко. — Освен факта, че си бил уплашен, разбира се.

— Мистър Гуилъм ми е шеф — каза целомъдрено Тар.

— Не ти ли мина през ума, че може да те предаде директно на Альлайн? Все пак ти си нещо като издирван, поне ще се отнася до началството в Цирка, не мислиш ли?

— Така е. Но мисля, че мистър Гуилъм не харесва новото положение повече от вас, мистър Смайли.

— Освен това обича Англия — добави Гуилъм с унищожителен сарказъм.

— Точно така. Домъчня ми за вкъщи.

— Замисли ли се да отидеш някъде другаде, освен при мистър Гуилъм? Защо не в някоя от резидентурите в чужбина например, където няма да си в такава опасност? Макълвор още ли е шеф в Париж? — Гуилъм кимна. — Ами ето, можеше да отидеш при мистър Макълвор. Той те е наел, можеш да му вярваш, той е от старата генерация в Цирка. Можеше спокойно да си седиш в Париж, вместо да рискуваш кожата си тук. Боже мой! Лейкон, бързо!

Смайли скочи на крака, притиснал уста с opakото на ръката си, загледан през прозореца. На площадката пред конюшната Джаки Лейкон лежеше по корем и пицеше, докато понито препускаше сред дърветата без ездач. Още гледаха, докато съпругата на Лейкон, красива жена с дълга коса и дебели зимни чорапи, прескочи оградата и вдигна детето.

— Много често падат — отбеляза ядосано Лейкон. — На тази възраст не се нараняват. — След което добави малко по-спокойно: — Човек не може да се грижи за всичко, нали, Джордж?

Постепенно се върнаха по местата си.

— Ако беше решил да се отправиш към Париж — започна отново Смайли, — кой маршрут щеше да избереш?

— Същия до Ирландия, след това от Дъблин до Орли, най-вероятно. Какво очаквате, да мина по водата ли?

В този момент Лейкон се изчерви, а Гуилъм скочи на крака с гневно възклицание. Смайли обаче остана невъзмутим. Той пак взе паспорта и го прелисти отзад напред.

— И как се свърза с мистър Гуилъм?

Гуилъм отговори вместо него, изстрелвайки бързо:

— Знаеше къде си паркирам колата. Остави ми бележка, че иска да я купи, подписана с оперативния му псевдоним, Тренч. Предложи място за среща, добавяйки завоалирана молба за дискретност, преди да съм размислил. Взех Фон с мене за бавачка...

— Това на вратата сега Фон ли беше? — прекъсна го Смайли.

— Пазеше ми гърба, докато разговаряхме — рече Гуилъм. — От край време го държа при нас. Веднага щом чух разказа на Тар, се обадох на Лейкон от уличен телефон и помолих да се видим. Джордж, защо не го обсъдим на четири очи?

— Тук ли потърси Лейкон, или в Лондон?

— Тук — каза Лейкон.

Настъпи мълчание, докато Гуилъм не обясни:

— Помнех името на едно момиче в офиса на Лейкон. Споменах го и казах, че тя ме е помолила спешно да му се обадя по един деликатен въпрос. Не беше кой знае какво, но нищо по-добро не ми хрумна тогава. — За да запълни тишината, добави: — Добре, де, дявол го вземе, нямах основание да предполагам, че телефонът се подслушва.

— Имал си всички основания.

Смайли затвори паспорта и се зае да изучава корицата му на светлината от настолната лампа с абажур край стола си.

— Доста е добър, не мислиш ли? — подхвърли безгрижно той. — Наистина е много добър. Бих казал, направо професионален продукт. Не мога да открия никакъв недостатък.

— Не се притеснявайте, мистър Смайли — отвърна Тар, прибирайки си паспорта, — не е изработен в Русия. — Докато стигна до вратата, усмивката се върна на лицето му. — Знаете ли какво? — каза той, обръщайки се към тримата в дъното на дългата стая. — Ако

Ирина е права, ще ви трябва изцяло нов Цирк. Така че ако се държим заедно, можем и да успеем да се включим в раздаването. — Той почука бодро на вратата. — Хайде, драги, това съм аз, Рики.

— Благодаря, всичко е наред! Отворете, ако обичате — извика Лейкон и след миг ключът се превъртя, мярна се тъмната фигура на бавачката Фон и стъпките на двамата заглъхнаха в дълбините на къщата под далечния акомпанимент на плача на Джаки Лейкон.

От другата страна на къщата, далече от конюшната на понито, сред дърветата беше скрит тревен тенис корт. Кортът не беше особено качествен, рядко го косяха. През пролетта тревата подгизваше от зимната влага, а нямаше достатъчно слънце да я изсуши, през лятото пък топките се губеха сред зеленината, а тази сутрин се затъваше до глезените в замръзнали листа, събрани тук от цялата градина. От външната му страна обаче, приблизително следвайки теления правоъгълник, сред няколко букови дървета се виеше пътека и по нея крачеха Смайли и Лейкон. Смайли беше грабнал палтото си, но Лейкон беше само с износения си костюм. Може би затова беше избрал забързан, макар и некоординиран, ход, който с всяка крачка го отдалечаваше от Смайли, така че постоянно трябваше да спира, пристъпвайки на място с присвити рамене и лакти, за да изчака пониският мъж да го настигне. След което веднага хукваше пак, увеличавайки дистанцията. По този начин направиха две обиколки, преди Лейкон да наруши мълчанието.

— Когато миналата година дойде при мене с подобно предположение, за съжаление те изгоних. Май трябва да ти се извиня. Проявих небрежност. — Настъпи тактично мълчание, докато разсъждаваше над провала си. — Наредих ти да изоставиш разследването.

— Каза ми, че е противоконституционно — рече тъжно Смайли, сякаш и той си припомняше същата печална грешка.

— Така ли съм се изразил? Господи, колко надуто!

Откъм къщата се донесе продължаващият плач на Джаки.

— Никога не сте имали, нали? — попита кресливо Лейкон, вдигнал глава по посока на звука.

— Моля?

— Деца. Ти и Ан.

— Не.

— А племенници?

— Един племенник.

— Твой ли?

— Неин.

Все едно изобщо не съм си тръгвал, помисли си той, оглеждайки преплетените рози, счупените люлки и подгизналите пясъчници, грубата червена къща, натрапчиво очертана на сутрешната светлина. Все едно още си стоим тук от последния път.

Лейкон пак се заизвинява:

— Признавам си, че не вярвах изцяло на мотивите ти. По-скоро си помислих, че Контрола те е накарал, нали разбираш. Като начин да задържи властта и да не допуска Пърси Альлайн... — и пак се залюля напред с широки крачки и разперени ръце.

— О, не, бъди сигурен, че Контрола изобщо не знаеше нищо.

— Сега си давам сметка за това, а не тогава. Човек не знае кога може да ви вярва, а кога — не. Живеете по други правила, нали така? Имам предвид, че сте принудени. Приемам го, не мога да ви съдя. Целите ни са едни и същи в крайна сметка, дори и методите ни да са различни... — той прескочи една канавка, — ... някой беше казал, че и моралът е метод. Съгласен ли си? Предполагам, че не. Очаквам да кажеш, че моралът се съдържа в целта. Не е лесно да се разберат целите на човек, там е работата, особено ако е англичанин. Не можем да очакваме вие да определяте политиката ни, нали така? Можем само да искаме от вас да я прокарате. Прав ли съм? Доста е оплетено.

Вместо да го гони, Смайли седна на една ръждясала люлка и се загърна по-плътно в палтото си, докато накрая Лейкон не се върна и не седна до него. Известно време се полюшваха заедно в ритъма на скърцащите пружини.

— Защо, по дяволите, е избрала Тар? — промърмори накрая Лейкон, помръдвайки дългите си пръсти. — От всички възможни изповедници на света не мога да си представя по-неподходящ.

— Страхувам се, че трябва да попиташ някоя жена, а не нас — каза Смайли, питайки се пак къде ли се намира Имингам.

— Да, така е — съгласи се щедро Лейкон. — Това е пълна загадка. В единайсет имам среща с министъра — довери той приглушено, — трябва да го запозная с картинката. Парламентарният ти братовчед — добави той в опит да се пошегува.

— Всъщност е братовчед на Ан — поправи го Смайли също толкова разсеяно. — Далечен при това, но все пак братовчед.

— И Бил Хейдън ли е братовчед на Ан? Видният ни шеф на Лондонското управление. — Това беше стара тяхна игра.

— По друга линия, да, Бил също ѝ е братовчед. — И малко излишно добави: — Тя произхожда от старо семейство със силна политическа традиция. С годините се разраства.

— Традицията ли? — Лейкон много обичаше да се хваща за двусмислиятата.

— Семейството.

Отвъд дърветата, помисли си Смайли, се движат коли. Отвъд дърветата има цял един свят, но Лейкон си има този червен замък и чувството за християнски морал, който не му гарантира никаква награда, освен рицарско звание, уважението на колегите, тлъста пенсия и няколко благотворителни директорски позиции в Лондонското сити.

— Както и да е, срещата ни е в единайсет — Лейкон скочи на крака и двамата отново тръгнаха. Смайли дочу името Елис да се носи назад към него през наситения със зеленина утринен въздух. За миг, също като в колата с Гуилъм, го обзе странна нервност.

— В края на краищата — казваше Лейкон, — позициите и на двама ни бяха напълно почтени. Ти смяташе, че Елис е бил предаден и искаше лов на вещици. Министърът и аз смятахме, че Контрола е проявил огромна небрежност — това становище, меко казано, се споделяше и от външния министър — и ние искахме нова метла.

— О, напълно разбирам твоята дилема — каза Смайли, повече на себе си, отколкото на Лейкон.

— Радвам се. И не забравяй, Джордж, ти беше човек на Контрола. Контрола предпочиташе тебе пред Хейдън и когато накрая изгуби самообладание и започна цялата тази необикновена авантюра, ти беше на първа линия. Само ти, Джордж. Не всеки ден шеф на разузнаване започва лична война срещу чехите. — Ясно беше, че споменът още пареше. — При други обстоятелства предполагам, че щяха да изправят Хейдън до стената, само че на мушката беше ти, а...

— А Пърси Алълайн е човек на министъра — каза Смайли достатъчно меко, за да накара Лейкон да забави ход и да се заслуша.

— Но ти дори нямаше заподозрян, разбираш ли? Не посочи никого! Едно разследване наслуки може да е унищожително!

— За разлика от новата метла, която измита всичко.

— Пърси Алълайн ли? Като цяло той се справя много добре. Прави разузнаване, а не скандали, придържа се към разпоредбите и печели доверието на клиентите си. Доколкото ми е известно, още не е нахлул в Чехословакия.

— Щом Бил Хейдън върши черната работа, кой не би се справил?

— Контрола например — каза Лейкон заядливо.

Бяха стигнали до един празен басейн и се спряха, загледани в дълбокия край. На Смайли му се стори, че чува от мрачните дълбини гласа на Мартиндейл с прокрадващи се намеци: „Някакви читални в Адмиралтейството, някакви комисии със странни имена...“.

— Онзи специален източник на Пърси още ли действа? — поинтересува се Смайли. — Черната магия или както там му казват сега?

— Не знаех, че имаш достъп — каза Лейкон недоволено. — Щом питаш, да. Основният източник е Мерлин, а продуктът му все още се казва Черна магия. Циркът от години не е произвеждал толкова качествен материал. Всъщност откакто се помня.

— И все още ли е предмет на толкова специално отношение?

— Със сигурност, а след последните събития несъмнено ще вземем още по-сериозни предпазни мерки.

— На ваше място не бих го правил. Джералд може да надуши нещо гнило.

— Тъкмо там е работата — отбеляза бързо Лейкон. Смайли си помисли, че силата му е невероятна. В един момент е като слаб, отпуснат боксьор, чиито ръкавици са прекалено големи за китките му, в следващия посяга и ударът му те запраща към въжетата, а той те гледа с християнско състрадание. — Не можем да мръднем. Не можем да разследваме, защото всички инструменти са в ръцете на Цирка, може би дори на къртицата Джералд. Не можем да наблюдаваме, да подслушваме или да отваряме кореспонденцията. За извършването на всяко от тези действия са необходими ресурсите на съгледвачите на Естерхази, а самият Естерхази е заподозрян като всички останали. Не можем да водим разпити, не можем да предприемаме нищо за ограничаване на нечий достъп до деликатни въпроси. Всяко от тези действия рискува да предизвика вниманието на къртицата. Това е най-старият въпрос, Джордж. Кой да шпионира шпионите? Кой може да

надуши вълка, без да е в глутницата? — И в жалък опит за хумор добави: — По-скоро да надуши къртицата — поверително измърмори той под носа си.

В пристъп на енергия Смайли се беше откъснал напред и крачеше пред Лейкон по пътеката, която водеше към конюшните.

— Отиди при конкуренцията тогава — извика той. — Отиди при агенциите по сигурността. Те са специалисти и ще ти свършат работа.

— Министърът няма да се съгласи. Много добре знаеш какво е мнението на двамата с Альлайн за конкуренцията. С пълно право, смея да добавя. Бивши колониални администратори да се ровят в делата на Цирка — все едно армията да разследва флота!

— Сравнението не е вярно — възрази Смайли.

Като добър чиновник обаче Лейкон имаше готова и втора метафора:

— Добре тогава, министърът би предпочел покривът му да капе, отколкото да остави замъкът му да бъде съборен от външни хора. Така доволен ли си? Той има право, Джордж. Имаме действащи агенти, които няма да струват и пукнат грош, щом господата от безопасността нахлуят при нас.

Сега беше ред на Смайли да забави крачка.

— Колко?

— Приблизително шестстотин.

— А зад железната завеса?

— Имаме бюджет за сто и дваайсет. — Лейкон никога не бъркаше с цифри и с всевъзможни факти. За него те бяха златото, добито с тежък труд от сивата бюрократична руда. — Доколкото мога да преценя от финансовите резултати, почти всички са активни в момента. — Той направи дълъг прескок. — Значи мога да му кажа, че ти ще го направиш, нали? — изчурулика непряно той, сякаш въпросът му беше чиста формалност. — Ще се заемеш с изчистването на оборите? Ще пообиколиш напред-назад, каквото е необходимо? Все пак това е твоето поколение. Твоето наследство.

Смайли отвори портата на конюшните и я затръшна след себе си. Изправиха се един срещу друг от двете страни на паянтовата ограда. Леко порозовял, Лейкон се усмихваше подкупващо.

— Защо ли го наричам Елис? — попита той небрежно. — Защо през цялото време говоря за случая Елис, след като горкият човек се

казваше Придо?

— Елис беше псевдонимът му.

— Да, разбира се. Толкова скандали имаше тогава, човек забравя подробностите. — Пауза. Размах на дясната ръка. Хвърляне напред. — И беше приятел на Хейдън, а не твой?

— Учили са заедно в Оксфорд преди войната.

— И другарчета в Цирка преди и след това. Прословутият тандем Хейдън-Придо. Моят предшественик постоянно говореше за това. Но ти никога не си бил близък с него? — повтори той.

— С Придо ли? Не.

— Да не се окаже някой братовчед?

— За бога — въздъхна Смайли.

Лейкон внезапно пак стана нерешителен, но някаква упорита целенасоченост задържа погледа му върху Смайли.

— И нямаш емоционална или друга причина, която да възпрепятства изпълнението на задачата? Трябва да ми кажеш, Джордж — настоя плахо той, сякаш това беше последното нещо, което би искал да чуе. Изчака за миг, след което избълва: — Макар че не виждам никаква причина. Винаги има някаква част от нас, която остава публична, нали така? Общественият договор има две страни, сигурен съм, че го знаеш. Придо също го знаеше.

— Какво означава това?

— Боже мой, Джордж, по него стреляха. Куршум в гърба не се ли смята за достатъчна жертва дори във вашите среди?

Останал сам, Смайли стоеше в далечния край на ливадата край конюшнията под капещите дървета и се опитваше да се справи с чувствата си, докато си поемаше дъх. Подобно на стара болест, гневът му го изненада. Още от момента, в който се пенсионира, той отричаше неговото съществуване, пазейки се от всичко, което би могло да го възпламени — вестници, бивши колеги, клюки от рода на Мартиндейловите. След като цял живот се беше справял благодарение на своя ум и силната си памет, сега посвещаваше цялото си време на уменията да забравя. Беше си наложил да се отдаде на научни интереси, които го разнообразяваха, докато беше в Цирка, но сега,

когато нямаше работа, те не представляваха нищо, абсолютно нищо. Направо му идеше да изкрещи: „Нищо!“.

— Изгори ги — предложи услужливо Ан, имайки предвид книгите му. — Запали цялата къща. Но недей да мухлясваш.

Ако под мухлясване тя имаше предвид конформизъм, значи правилно беше разбрала целта му. С приближаването на залеза на живота му, както обичат да се изразяват в застрахователните реклами, той опитваше, наистина се стараяше да бъде образец рентиер, макар че никой не оценяваше усилията му, най-малкото пък Ан. Всяка сутрин, когато ставаше, и всяка вечер, когато си лягаше, обикновено сам, той си напомняше, че не е и никога не е бил незаменим. Беше се научил да си признава, че в онези последни измъчени месеци от кариерата на Контрола, когато катастрофите следваха една след друга с бясна скорост, той беше виновен, че не си е давал сметка за истинското състояние на нещата. И ако понякога старият професионалист в него се бунтуваше и казваше: „Знаеше, че положението се влошава, знаеше, че Джим Придо беше предаден“ — а какво по-красноречиво доказателство от куршум, от два куршума в гърба? „Добре — отговаряше той, — да допуснем, че съм знаел. Да допуснем дори, че съм бил прав. Много е тщеславно да си въобразявам, че целият свят се крепи само на един възпълен шпионин на средна възраст“, казваше си той. Или пък: „Не съм чувал някой да си е тръгнал от Цирка без недовършени дела“.

Само Ан, макар да не можеше да прочете мислите му, отказваше да приеме изводите му. Всъщност тя доста пламенно, както само жените могат да се отнасят към работата, го караше да се върне, да подхване нещата от там, откъдето ги е оставил, и никога да не се отклонява в полза на лесните доводи. Разбира се, тя не знаеше всичко, но кога ли липсата на информация е спирала една жена? Тя чувстваше. И го презираше, че не постъпва в съответствие с нейните чувства.

А сега, когато почти беше повярвал в собствената си догма — същински подвиг, който изобщо не се улесняваше от увлечението на Ан по един безработен актьор, — всички призраци от миналото му — Лейкон, Контрола, Карла, Альлайн, Естерхази, Бланд и накрая самият Бил Хейдън — нахлуха в неговата обител и весело му съобщиха, издърпвайки го в същата тази градина, че всичко, което той наричаше тщеславие, е истина.

Хейдън, повтори той наум, без да може повече да възпира прилива на спомените. Дори самото име беше като токов удар. „Казват, че двамата с Бил сте споделяли всичко навремето“, беше му казал Мартиндейл. Той се загледа в пълните си ръце, които трепереха. Прекалено стар ли беше? Или немощен? От преследването ли се страхуваше? Или от онова, което можеше да намери в края му? „Винаги ще се намерят десетина причини да не направиш нещо — обичаше да казва Ан — в действителност това беше нейното любимо извинение за многобройните ѝ пакости, — но причината да го направиш е само една. Защото го искаш.“ Или защото трябва? Ан би се възпротивила яростно — принудата, би казала тя, е просто още една дума, която означава да правиш това, което искаш, или да не правиш онова, от което се страхуваш.

Средните деца плачат по-дълго от братята и сестрите си. Над рамото на майка си, потискайки болката и наранената си гордост, Джаки Лейкон ги гледаше как се разотиват. Първи си тръгнаха двамата мъже, които не беше виждала преди, единият висок, другият нисък и тъмнокос. Качиха се в малък зелен микробус. Никой не ги изпрати, забеляза тя, дори не им каза довиждане. След това замина баща ѝ със собствената си кола, а накрая един хубав рус мъж и един нисък и дебел с огромно палто, като покривало за пони, се отправиха към спортната кола, паркирана под буквите дървета. За момент тя си помисли, че на дебелия наистина не му е добре, толкова бавно вървеше и сякаш го болеше. После като видя, че хубавецът му държи отворена вратата на колата, той изведнъж се събуди и забърза с тежки стъпки. Без да знае защо, тази гледка отново я натъжи. Обля я вълна от мъка и майка ѝ не можа да я утеши.

Питър Гуилъм беше истински рицар, чиято съзнателна преданост се определяше от неговите чувства. Останалата отдавна принадлежеше на Цирка. Баща му, френски бизнесмен, през войната беше работил за една от мрежите на Цирка, а майка му, англичанка, правеше някакви тайнствени неща с кодове. До преди осем години, под прикритието на корабен чиновник, самият Гуилъм ръководеше свои агенти във Френска Северна Африка, което се смяташе за убийствена задача. Разкриха го, агентите му ги избесиха, а той навлезе в дългата средна възраст на отстранените от оперативна работа професионалисти. Вършеше по някоя черна работа в Лондон, понякога и за Смайли, проведе няколко операции на английска земя, включително мрежа от приятелки, които не бяха взаимносвързани, както се казва на жаргон, а когато хората на Алълайн завзеха властта, него го пратиха да пасе в Брикстън, защото, както предполагаше той, нямаше правилните връзки, в това число и Смайли. Категорично по този начин би разказал историята на живота си до миналия петък. Отношенията си със Смайли щеше да остави за накрая.

По онова време Гуилъм живееше предимно по лондонските докове, където организираше не особено качествени мрежи от случайните полски, руски и китайски моряци, до които той и неколцина ловци на таланти успяваха да се докопат. През останалото време той седеше в малка стаичка на първия етаж на Цирка, утешаваше една хубавичка секретарка на име Мери и като цяло беше доста доволен, с изключение на факта, че никой от началниците не обръщаше внимание на бележките му. Когато ги търсеше по телефона, чуваше или заето, или никой не вдигаше. Дочул беше, че имало някакви проблеми, но проблеми имаше винаги. Общеизвестно беше например, че Алълайн и Контрола имат сблъсък, но това се знаеше от години. Освен това знаеше като всички останали, че в Чехословакия е прекратена голяма операция, че Форин Офис и Военното министерство са вдигнали голям скандал, а Джим Придо, шефът на главорезите, най-опитният специалист по чешките въпроси и

неизменна дясна ръка на Бил Хейдън, е бил застрелян и по този начин са се отървали от него. Това обясняваше оглушителното мълчание и мрачните физиономии, смяташе той. Както и маниакалният гняв на Бил Хейдън, новините за който се разпространяваха като нервен импулс из цялата сграда — като Божия гняв, казваше Мери, която обичаше силните страсти. По-късно чу за катастрофата, наречена „Свидетел“. Това било, както му обясни Хейдън след много време, абсолютно най-некомпетентната и кървава операция, наредена от един старец, с цел да съживи увехналата си слава, а Джим Придо бил цената за нея. Във вестниците се появи откъслечна информация, имаше парламентарни питания и дори се понесе слух, който така и не се потвърди официално, че британските военни части в Германия са били поставени в пълна бойна готовност.

Най-накрая, обикаляйки от кабинет на кабинет, той започна да осъзнава онова, което всички останали бяха разбрали преди няколко седмици. Циркът не беше просто притихнал, той беше замръзнал. Нищо не влизаше и нищо не излизаше, поне не и на нивото, на което се движеше Гуилъм. Вътре в сградата шефовете се бяха изпокрили и в деня за заплати никой не намери в пощата си кафявия плик, защото според Мери административният отдел не бил получил обичайното месечно указание да ги изплати. От време на време някой казваше, че бил видял Алълайн да излиза от клуба си и изглеждал бесен. Или пък че Контрола се качвал в колата си с доволен вид. Или пък че Бил Хейдън си бил подал оставката, защото го били пренебрегнали или не се били съгласили с мнението му, но пък и Бил Хейдън непрекъснато си подаваше оставката. Този път обаче, твърдеше слухът, причините били малко по-различни — Хейдън бил бесен, че Циркът нямало да плати на чехите за репатрирането на Джим Придо; трябвало да се жертват твърде много агенти или престиж. Тогава Хейдън изпаднал в един от своите пристъпи на шовинизъм и заявил, че никоя цена не е висока, щом трябва да се прибере у дома един верен англичанин — дайте им всичко, само върнете Джим.

След това една вечер Смайли надникна в стаята на Гуилъм и предложи да изпият по едно. Мери не го позна и го поздрави само с едно „Здравейте“, стилно провлечено, така че да скрива класовата принадлежност. Докато излизаха заедно от Цирка, Смайли пожела лека

нощ на портиерите необичайно сухо, а в кръчмата на Уордър Стрийт само каза: „Уволниха ме“, и това беше всичко.

След кръчмата отидоха в един вино бар до Чаринг Крос, подземие, в което свиреше музика и нямаше жива душа. „Изтъкнаха ли някаква причина? — поинтересува се Гуилъм. — Или само защото си понапълнял?“

Смайли се хвана за думата „причина“. В този момент той вече беше възпитано, но абсолютно пиян, само че причината, докато вървяха с неуверена походка по брега на Темза, причината стигна до него:

— Причината като логика или причината като мотив? — попита той и прозвуча по-скоро като Бил Хейдън, чийто оксфордски полемичен стил от преди войната явно беше познат на всички. — Или причината като начин на живот?

Седнаха на една пейка.

— Няма нужда да ми дават причини на мене. Сам мога да си напиша проклетите причини. А това не е същото — настоя той, докато Гуилъм внимателно го качваше в едно такси и даваше на шофьора адреса и пари, — не е същото като половинчатата толерантност на някого, на когото вече му е все едно.

— Амин — каза Гуилъм, ясно осъзнавайки, докато гледаше след отдалечаващото се такси, че по правилата на Цирка тяхното приятелство в сегашния си вид току-що беше приключило. На следващия ден Гуилъм научи, че са паднали още глави и Пърси Альлайн застъпва като временно изпълняващ длъжността директор, а Бил Хейдън, за всеобща изненада, но най-вероятно поради постоянните си караници с Контрола, ще му е подчинен; или по-скоро, както твърдяха по-съобразителните, ще го подчини.

По Коледа Контрола беше мъртъв. „Ти си следващият“, каза Мери, за която тези събития бяха като втори щурм на Зимния дворец, и се разплака, когато изпратиха Гуилъм на каторга в Брикстън, по ирония на съдбата — на мястото на Джим Придо.

Докато изкачваше четирите стъпала към Цирка онзи дъждовен следобед в понеделник и умът му беше обсебен от перспективата за престъпление, Гуилъм си припомни тези събития и реши, че днес започва неговото завръщане.

Предишната вечер прекара в просторния си апартамент на Итън Плейс в компанията на Камила, студентка в консерваторията с дълго тяло и тъжно, красиво лице. Макар да нямаше още двацет години, черната ѝ коса беше изпъстрена от сиви кичури, сякаш от шок, за който не искаше да говори. На същата неназована травма може би се дължеше и това, че не ядеше месо, не носеше кожа и не пиеше алкохол; на Гуилъм му се струваше, че само в любовта намираще свобода от тези тайнствени ограничения.

Цяла сутрин той снима сам документи от Цирка в крайно мизерния си кабинет в Брикстън, след като първо се снабди със свръхминиатюрен фотоапарат от собствения си склад — често се занимаваше с такава работа, за да не губи форма. Склададжията го попита: „За дневна светлина или за електричество?“, след което двамата си побъбриха за филмовото зърно. Каза на секретарката си да не го безпокоят, затвори вратата и се захвана за работа според точните инструкции на Смайли. Прозорците бяха разположени високо. От стола си виждаше само небето и покрива на новото училище по-нагоре по пътя.

Той започна със справочните документи от личния си сейф. Смайли му беше определил приоритетите. Първо служебният указател, който се раздаваше само на високопоставените служители и съдържаха домашните адреси, телефоните, имената и псевдонимите на целия персонал на Цирка в страната. След това наръчникът със служебните задължения, съдържащ и разгъваща се диаграма на реорганизацията на Цирка, направена от Алълайн. В центъра ѝ се намираще Лондонското управление на Бил Хейдън като огромен паяк в собствената си мрежа. Говори се, че Бил беснеел: „След провала на Придо повече никакви частни армии и ситуации, в които лявата ръка не знае какво прави дясната“. Гуилъм забеляза, че Алълайн фигурира с две длъжности — един път като шеф и още веднъж като директор на специалните източници. Според слуховете Циркът се крепеше именно на тези източници. Гуилъм смяташе, че нищо друго не беше в състояние да обясни мудността на Цирка на оперативно ниво и уважението, на което се радваше в Уайтхол. По настояване на Смайли към тези документи той добави ревизирания устав на главорезите под формата на писмо от Алълайн, започващо с думите „Драги Гуилъм“ и

описващо подробно орязването на правомощията му. В някои ситуации печеливш се оказа Тоби Естерхази, шеф на съгледвачите в Актън, единствената служба, която всъщност беше облагодетелствана от латерализма.

След това премина към бюрото си и снима, пак по указание на Смайли, няколко стандартни циркулярни писма, които можеха да послужат като помощен материал. Сред тях имаше един жален призив от административния отдел за състоянието на тайните квартири в района на Лондон („Молим да се отнасяте с тях като с ваша собственост“) и за използването на служебните телефони на Цирка, които не фигурираха в телефонния указател, за частни разговори. Най-накрая, едно много грубо писмо от деловодството лично до него, предупреждаващо го „за последен път“, че шофьорската книжка с псевдонима му е изтекла и ако не се постарее да я поднови, „името му ще бъде предадено на домакините за предприемане на съответните дисциплинарни мерки“.

Той остави фотоапарата и се върна при сейфа си. Най-долу лежеше купчина агентурни доклади, подписани от Тоби Естерхази и подпечатани с кодовата дума „Секира“. Те съдържаха имената и прикритията на двеста или триста идентифицирани служители на съветското разузнаване, действащи в Лондон под легално или полулегално прикритие — търговия, ТАСС, Аерофлот, Радио Москва, консулска и дипломатическа работа. Където беше необходимо, се даваха датите на разследването, проведено от агентите, и имената на разклоненията, както на жаргон наричаха контактите, използвани в хода на разследването, които можеха да влязат в употреба и по-късно. Докладите излизаха в един основен годишник и месечни допълнения. Той прегледа първо годишника, а след това и допълненията. В единайсет и двайсет заключи сейфа, обади се в Лондонското управление по пряката линия и потърси Лодър Стрикланд от финансовия отдел.

— Лодър, обажда се Питър от Брикстън, как вървят нещата?

— Да, Питър, с какво можем да помогнем?

Енергично и безлично. Ние от Лондонското управление имаме по-влиятелни приятели, говореше тонът му.

Става дума за пране на мръсни пари, обясни Гуилъм, с които да се финансира операция срещу един френски дипломатически куриер,

който явно е за продан. С най-кроткия си гласец той запита дали Лодър не би намерил време да се видят и да го обсъдят. Лодър поиска да знае дали операцията е одобрена от Лондонското управление. Не е, но Гуилъм вече е изпратил документите на Бил по вътрешната поща. Лодър Стрикланд малко омекна и Гуилъм побърза да се възползва:

— Има един-два деликатни момента, Лодър, за които ще ни трябват твоите умения.

Лодър каза, че може да му отдели половин час.

На път към Уест Енд той остави филмите в мизерната аптека на някой си Ларк, на Чаринг Крос Роуд. Ларк, ако това беше той, беше много дебел мъж с огромни пестници. Аптеката беше празна.

— Филмите на мистър Ламптън, за проявяване — каза Гуилъм.

Ларк отнесе пакета в задната стая, а когато се върна, каза „Готово“ със стържещ глас, след това изпусна много въздух наведнъж като пушач, само че той не пушеше. Изпрати Гуилъм до вратата и я затвори с тракане зад гърба му. „Откъде само ги намира такива Джордж?“, запита се Гуилъм. Беше си купил бонбонки за гърло. Всеки ход трябва да е обмислен, беше го предупредил Смайли — представяй си, че кучетата на Цирка са по петите ти денонощно. Нищо ново под слънцето, помисли си Гуилъм, Тоби Естерхази би насъскал кучетата и срещу майка си, ако това ще му донесе потупване по гърба от Альлайн.

От Чаринг Крос той тръгна пеша към ресторанта „При Виктор“ за обяд с главния си агент Сай Ванхофър и някакъв тип, който се казваше Лоримър и твърдеше, че дели една любовница с източногерманския посланик в Стокхолм. Лоримър каза, че момичето е готово да играе за тях, но иска британско гражданство и много пари още при доставката на първите материали. Щяла да направи всичко, каза той — да отваря пощата на посланика, да монтира микрофони по стаите „или да слага натрошени стъкла в банята“, което трябваше да е шегата. Гуилъм реши, че Лоримър лъже, и беше готов да се запита дали и Ванхофър не прави същото, но беше достатъчно разумен да си даде сметка, че в този момент не можеше да определи на чия страна е всеки от тях. Той обичаше „При Виктор“, но не си спомняше какво яде и влизайки във фоайето на Цирка, разбра, че това е от вълнение.

— Здравей, Брайънт.

— Радвам се да ви видя, сър. Седнете, сър, ако обичате, само за момент, благодаря, сър — изрече Брайънт на един дъх и Гуилъм се настани на дървената пейка, мислейки си за зъболекари и за Камила. Тя беше скорошно и малко мимолетно завоевание; от доста време нещата не се бяха развивали с такава скорост при него. Запознаха се на едно парти и тя заговори за истината на чаша сок от моркови в един ъгъл. Гуилъм рискува и каза, че не го бива много в етиката, затова защо просто не си легнат заедно? За момент тя се замисли сериозно, след което си взе палтото. Оттогава се мотаеше край него, готвейки зеленчукови кюфтета и свирейки на флейта.

Фоайето изглеждаше по-мрачно от всякога. Три стари асансьора, дървена бариера, плакат на чай „Мазауати“, охранителната будка на Брайънт със стъкло отпред, календар с английски пейзажи и зелени телефони.

— Мистър Стрикланд ви очаква, сър — появи се отново Брайънт и като на забавен каданс подпечата една розова бележка с часа — четиринайсет и четирийсет и пет, П. Брайънт, портиер. Кабината на средния асансьор затрака като купчина сухи съчки.

— Не е ли е време да се смаже? — подхвърли Гуилъм, докато чакаше механизмът да се задейства.

— Непрекъснато питаме — каза Брайънт, впускайки се в любимото си оплакване. — Не правят нищо по въпроса. Може да си питаш до посиняване. Как е семейството, сър?

— Добре е — отговори Гуилъм, който нямаше семейство.

— Много хубаво — рече Брайънт.

Гуилъм погледна надолу и видя млечнобялата му глава да изчезва под краката му. Мери го наричаше „ягоди с ванилия“, спомни си той — червендалесто лице, бяла коса и сладникав.

В асансьора той разгледа пропуска си. „Разрешение за влизане в ЛУ“ пишеше най-отгоре. „Цел на посещениято: финансов отдел. Документът да се върне на излизане.“ Мястото, отбелязано с „подпис на посетителя“, беше празно.

— Добра среща, Питър. Здравей. Струва ми се, че малко закъсня, но няма проблем.

Лодър чакаше при бариерата с целия си ръст от метър и петдесет, с бяла яка и тайничко развълнуван от факта, че има посетител. По времето на Контрола този етаж гъмжеше от заети хора. Днес входът

беше преграден от бариера и един портиер с лице на плъх проучи пропуска му.

— Боже мой, откога имаш това чудовище? — попита Гуилъм, като забави ход пред една блестяща нова машина за кафе. Две момичета, които пълнеха чашите си, вдигнаха глави и казаха: „Здравей, Лодър“, гледайки към Гуилъм. Високата му напомни за Камила — същият тлеещ огън в очите, порицаващ мъжката непълноценност.

— О, не можеш да си представиш колко човекочаса ни спестява — веднага извика Лодър. — Фантастично, направо фантастично — и едва не събори Бил Хейдън с ентузиазма си.

Той излизаше от кабинета си, шестоъгълна куличка с прозорци към Ню Комптън Стрийт и Чаринг Крос Роуд. Вървеше в същата посока като тях, само че с около половин миля в час, което вътре в сградата си беше истински спринт за Бил. Навън беше друга работа, Гуилъм също го беше виждал по време на тренировъчни игри в Сарат и веднъж при един нощен десант в Гърция. Навън той беше бърз и целеустремен; изразителното му лице, което в този неуютен коридор изглеждаше мрачно и вгълбено, навън сякаш носеше отпечатъка на далечните земи, където беше служил. Те нямаха край — нямаше оперативен театър, според възхитения поглед на Гуилъм, в който Хейдън да не беше оставил следа. Тази свръхестествена среща с необикновените постижения на Бил непрекъснато се повтаряше в собствената му кариера. Преди година или две, докато все още работеше в морското разузнаване и една от задачите му беше да сформира екип от брегови наблюдатели за китайските пристанища Уенджоу и Амой, Гуилъм с изненада установи, че в тези градове вече живеят китайски агенти, вербувани от Бил Хейдън в хода на някаква забравена операция още от войната, снабдени със скрити радиопредаватели и оборудване, с които можеше да бъде установен контакт. Друг път, докато преглеждаше военновременните досиета на хора, участвали в силовите операции на Цирка — по-скоро от носталгия по онова време, отколкото от професионален оптимизъм за настоящето, — за две минути Гуилъм се натъкна два пъти на псевдонима на Хейдън: през четирийсет и първа извеждал френски риболовни лодки от устието на Хелфорд; същата година заедно с Джим Придо прокаравал куриерски канали в Южна Европа, от Балканите до Мадрид. За Гуилъм Хейдън беше от онова неповторимо,

заязващо поколение в Цирка, към което принадлежаха и родителите му, и Джордж Смайли — изключително поколение, а в случая на Хейдън — и със синя кръв, изживяло дузина спокойни живота в сравнение с неговия забързан един, което все още, трийсет години по-късно, придаваше на Цирка онзи отмиращ вкус на приключения.

Щом ги видя двамата, Хейдън се закова на място. Изминал беше месец, откакто Гуилъм разговаря с него; вероятно Бил беше пътувал някъде по неизвестни дела. На светлината от отворената му врата сега той изглеждаше някак странно тъмен и висок. Държеше нещо в ръка, Гуилъм не можеше да различи какво, списание, документи или доклад; кабинетът му, разделен на две от неговата сянка, беше разхвърлян като стая в студентско общежитие, аскетичен и хаотичен. Доклади, документи и досиета лежах на купчини навсякъде; на стената висеше дъска за обяви от сукно, окичена с пощенски картички и изрезки от вестници; до нея, накриво и без рамка, една от старите картини на Бил, рисувана от самия него — кръгла абстракция в твърдите и равни цветове на пустинята.

— Здравей, Бил — каза Гуилъм.

Хейдън остави вратата на кабинета си отворена в нарушение на правилата за вътрешния ред и тръгна пред тях, все още без да обелва нито дума. Беше облечен с обичайната за него ексцентричност. Кожените кръпки на сакото му бяха ромбовидни, а не квадратни, което отзад му придаваше палячовски вид. Очилата му бяха вдигнати на челото, впити в провисналия му сив перчем като мотоциклетни очила. Известно време го следваха неуверено, докато изведнъж той не се обърна без предупреждение с цялото си тяло, сякаш статуя се завъртя на пиедестала си, и заби поглед в Гуилъм. След това се ухили така, че извитите му като полумесец вежди се стрелнаха нагоре като на клоун и лицето му стана симпатично и абсурдно подмладено.

— Дявол да те вземе, какво търсиш тук, парий такъв? — весело попита той.

Лодър взе въпроса на сериозно и се зае да обяснява за французина и мръсните пари.

— Не забравяй да скриеш семейните бижута — каза Бил, прекъсвайки го безцеремонно. — Проклетите главорези ще откраднат и златните ти зъби. Скрий и момичетата — добави той, без да сваля

поглед от Гуилъм, — ако те оставят. Откога главорезите сами си перат парите? Това е наша работа.

— Лодър ги пере. Ние само ги харчим.

— Искам документите — внезапно рязко се обърна Хейдън към Стрикланд. — Повече не влизам в проклети капани.

— Пътуват към тебе — каза Гуилъм. — Може би вече са в пощата ти.

Едно последно кимване ги прати по пътя им и Гуилъм усещаше как светлосиният поглед на Хейдън пробива гърба му чак до следващия тъмен завой.

— Фантастичен човек — обяви Лодър, все едно Гуилъм никога не го беше виждал. — Лондонското управление никога не е било в подобри ръце. Невероятни способности. Невероятни постижения. Блестящ.

„Докато ти — помисли си злобно Гуилъм — блестиш с отразена светлина. Отразена от Бил, от кафе машината, от банките.“ Разсъжденията му бяха прекъснати от хапливия глас на Рой Бланд с неговия кокни акцент, долетял от една врата пред тях:

— Ей, Лодър, стой за малко, да си срещал проклетия Бил някъде? Спешно ни трябва.

Последван веднага от прецизното средноевропейско ехо на Тоби Естерхази от същата посока:

— Всъщност моментално, Лодър, вече сме обявили тревога.

Навлязоха в последния тесен коридор. Лодър сигурно беше отминал с три крачки и вече съчиняваше отговор на запитването, когато Гуилъм стигна до отворената врата и надникна вътре. Бланд беше разпрострял туловището си зад бюрото. Захвърлил беше сакото си и държеше лист хартия. Под мишниците му имаше потни кръгове. Дребничкият Тоби Естерхази стоеше надвесен над него като оберкелнер, миниатюрен дипломат със скован гръб, посребрена коса и недружелюбно издадена брадичка, протегнал ръка към листа, сякаш препоръчваше специалитета на заведението. Очевидно двамата четяха един и същ документ, преди Бланд да мерне преминаващия Лодър Стрикланд.

— Да, видях Бил Хейдън — каза Лодър, който имаше навика да перифразира въпросите, така че да звучат по-прилично. — Подозирам,

че Бил идва към вас в този момент. Остана по-назад в коридора, след като обменихме мнения по някои въпроси.

Погледът на Бланд се премести бавно към Гуилъм и остана там, а хладното му оценяващо изражение неприятно напомняше за Хейдъновото.

— Здравсти, Пит — каза той.

В този момент Тоби Дребосъка се изправи и очите му също се втренчиха в Гуилъм, кафяви и кротки като на пойнтър.

— Здравейте — рече Гуилъм, — какво става?

Поздравът им беше не просто студен, а направо враждебен. Гуилъм беше прекарал три месеца плътно до Тоби Естерхази по време на една много съмнителна операция в Швейцария, през което време Тоби не се беше усмихнал нито веднъж, така че неговият поглед беше обясним. Само че Рой Бланд беше едно от откритията на Смайли, добросърдечен, поривист и земен здравеняк с рижа коса, старомоден интелектуалец, чиято представа за хубава вечер беше да дискутира Витгенщайн из кръчмите на Кентиш Таун. Беше изкарал десет години като черноработник на партията, кръстосвайки академичните среди в Източна Европа, и сега, също като Гуилъм, беше свален от активна служба, което даже ги сближаваше донякъде. Обичайното му поведение беше широка усмивка, тупване по рамото и дъх на снощна бира, но не и днес.

— Нищо не става, Питър, старче — каза Рой, пускайки една закъсняла усмивка. — Малко съм изненадан да те видя, това е. Свикнахме да сме сами на този етаж.

— Ето го и Бил — каза Лодър, извънредно доволен, че прогнозата му се сбъдва с такава точност.

Когато Бил се появи в ивицата светлина, Гуилъм забеляза особения цвят на страните му. Трескава червенина, изпъкваща по костите, само че по-дълбока, състояща се от множество спукани кръвоносни съдове. По-изнервен от обикновено, Гуилъм си помисли, че така прилича на Дориан Грей.

Срещата му с Лодър Стрикланд продължи един час и двамайсет минути, толкова можа да я разтегли Гуилъм, като през цялото време

умът му се връщаше към Бланд и Естерхази, чудейки се какво ли ги ядеше отвътре.

— Ами да взема да отида при Долфин тогава — каза той накрая. — Всички знаем мнението ѝ за швейцарските банки. — Домакините бяха на две врати разстояние от финансовия отдел. — Ще оставя това тук — добави той и подхвърли пропуската на бюрото на Лодър.

Стаята на Даяна Долфин миришеше на свеж дезодорант, а плетената ѝ чанта беше оставена върху сейфа, до един брой на „Файненшъл Таймс“. Тя беше една от онези нагласени невести в Цирка, които никой не взимаше. Да, каза той с въздишка, документите за операцията са подадени в Лондонското управление. Да, наясно е, че свободното боравене с мръсни пари вече е в миналото.

— В такъв случай ще разгледаме въпроса и ще ви уведомим — заяви тя, което означаваше, че ще отиде да пита Фил Порчъс в съседната стая.

— Ще кажа на Лодър — рече Гуилъм и излезе.

Действай, помисли си той.

Изчака трисет секунди край умивалниците в мъжката тоалетна, като наблюдаваше вратата в огледалото и се ослушваше. Над целия етаж цареше странна тишина. Ей, остаряваш, рече си той, размърдай се малко. Прекоси коридора, влезе смело в стаята на дежурните, затвори вратата с трясък и се огледа. Реши, че разполага с десет минути, а затръшнатата врата вдига по-малко шум в тази тишина, отколкото внимателно затворената. Действай.

Носеше си фотоапарат, но светлината беше отвратителна. Прозорецът с мрежеста завеса гледаше към вътрешен двор, пълен с почернели тръби. Не би рискувал по-силна крушка, дори да имаше такава, така че действа по памет. Нещата не се бяха променили особено след преврата. През деня това място се използваше като стая за почивка за депресирани момичета и съдейки по миризмата на евтин одеколон, все още изпълняваше същата функция. Край едната стена стоеше диванът, покрит с изкуствена кожа, който нощно време се превръщаше в продънено легло; до него беше аптечката с обелен червен кръст на капака и един телевизор, изживял времето си. Стоманеният шкаф си стоеше на същото място, между телефонната централа и заключените телефони, и той тръгна право към него. Шкафът беше стар и можеше да го отвори и с отварачка за консерви.

Той си носеше шперцове и няколко инструмента от леки сплави. Тогава си спомни, че комбинацията навремето беше 31-22-11, и я пробва, четири завъртания обратно на часовниковата стрелка, три по часовника, две обратно и пак по часовника, докато не щракне. Дискът беше толкова износен, че едва ли не сам се въртеше. Когато отвори вратичката, от дъното се вдигна облак прах, плъзна малко из стаята, след което бавно се заиздига към тъмния прозорец. В същото време той чу нещо, което звучеше като една-единствена нота, изсвирена на флейта — най-вероятно дойде от кола, натиснала спирачки на улицата отвън, или пък от количка за документи, изскърцала по линолеума; в момента обаче звукът му напомни за протяжните, тъжни тонове от гамите, на които се упражняваше Камила. Тя свиреше в момента, в който ѝ хрумнеше. Посред нощ, рано сутрин или в произволно друго време. Изобщо не я интересуваха съседите, а и тя самата сякаш беше оперирана от нерви. Спомни си първата им вечер: „От коя страна на леглото спиш? Къде да си оставя дрехите?“. Той се гордееше с деликатния си усет за тези неща, само че Камила нямаше нужда от него, самата техника за нея беше компромис, компромис с реалността, бягство от нея, би казала тя. Така че ми го спести, ако обичаш.

Дневниците на дежурствата бяха на най-горния рафт, подвързани в томове с отпечатани на гърбовете им дати. Приличаха на книги с домакински сметки. Той свали тома за април и разгледа списъка с имената от вътрешната страна на корицата, чудейки се дали някой може да го види от фотолабораторията от другата страна на двора, а и да можеше, дали щеше да се заинтересува. Започна да преглежда записите, търсейки вечерта на десети и на единайсети, когато се предполагаше, че са били разменени сигналите между Лондонското управление и Тар. Хонконг беше девет часа напред, отбеляза Смайли — и телеграмата на Тар, и първият отговор на Лондон бяха в извънработно време.

От коридора изведнъж се чува приближаващи се гласове и за миг му се стори, че различава дрезгавия северняшки акцент на Альлайн, изливащ се в плоски шеги, но сега не беше време за догадки. Беше си съчинил история и една част от него дори ѝ вярваше. Ако го хванеха, целият щеше да повярва, а ако разпитващите в Сарат го напънеха, имаше и резервен вариант, никога не излизаше без такъв. Независимо от всичко той се ужаси. Гласовете отмряха, а заедно с тях — и

призракът на Пърси Альлайн. По ребрата му се стичаше пот. Край вратата изприпка момиче, което си тананикаше мелодията от „Коса“. Ако те чуе Бил, ще те убие, помисли си той, ако нещо изкарва Бил от равновесие, това е тананикането. „Какво търсиш тук, парий такъв?“

В този момент, за свое мимолетно забавление, той наистина чу гневния рев на Бил, донесъл се бог знае откъде:

— Престани да цивриш. Що за идиот е това?

Действай. Спреш ли веднъж, повече не можеш да започнеш, хваща те нещо като сценична треска, която те изцежда и захвърля, пръстите ти изгарят, каквото и да пипнеш, а вътрешностите ти се втечняват. Действай. Той остави априлския том и изтегли наслуки четири други — февруари, юни, септември и октомври. Прегледа ги набързо, търсейки сравнения, върна ги на рафта и клекна на пода. Толкова му се искаше прахта да слегне! Защо никой не се оплаква? Винаги е така, когато има няколко души на едно място — никой не носи отговорност, на никого не му пука. Разглеждаше присъствените списъци на нощните портиери. Намери ги на долния рафт, наблъскани при пакчетата чай и кондензираното мляко, цели купчини в папки като пликове. Портиерите ги попълваха и ти ги носеха два пъти в продължение на дванайсетчасово дежурство — в полунощ и в шест сутринта. Ти отговаряш за верността на съдържанието — един господ знае как, тъй като нощният персонал е разпръснат из цялата сграда, — подписваш ги, задържаш третия екземпляр и го пъхаш в шкафа, където никой не може да го намери. Такава беше процедурата преди потопа, явно такава беше и сега.

Прах и пакетчета чай на един рафт, помисли си той. Кога ли за последно някой е правил чай?

Още веднъж се втренчи в записите от десети и единайсети април. Ризата му беше залепнала за ребрата. Какво ми става? Господи, вече не ме бива. Той завъртя диска напред и назад, пак напред, два пъти, три пъти, след това затръшна вратата на сейфа. Изчака, послуша се, хвърли последен угрижен поглед на прахта, след което смело излезе в коридора и се укри на сигурно място в мъжката тоалетна. По пътя го блъсна шумът — тракане на шифровални машини, звън на телефони, гласът на момиче: „Къде е тая запушалка, сега я държах в ръка“, и пак онова тайнствено пиукане, но вече не звучеше като Камила в малките

часове на нощта. Следващия път ще я накарам тя да свърши работата, помисли си ядно той, безкомпромисно, лице в лице, както трябва.

В мъжката тоалетна завари Спайк Каспар и Ник де Силски, застанали до умивалниците, да си говорят тихо, гледайки се в огледалото — агенти за свръзка със съветските мрежи на Хейдън, те отдавна бяха тук и всички ги знаеха като „руснаците“. Щом видяха Гуилъм, веднага млъкнаха.

— Здравейте. Ама вие двамата май наистина сте неразделни.

И двамата бяха руси и набити и приличаха на истински руснаци. Изчака ги да си тръгнат, изплакна прахта от пръстите си и потегли към кабинета на Лодър Стрикланд.

— Господ да ни е на помощ, тая Долфин не млъква — подхвърли небрежно той.

— Много способен служител. От всички тук тя е най-незаменима. Изключително компетентна, имаш думата ми — каза Лодър.

Той погледна внимателно часовника си, преди да подпише пропуска, след което изпрати Гуилъм до асансьорите. Тоби Естерхази стоеше при бариерата и разговаряше с недружелюбния млад портиер.

— В Брикстън ли се връщаш, Питър?

Тонът му беше небрежен, а изражението непроницаемо както винаги.

— Защо?

— С кола съм. Реших, че мога да те карам, и бездруго имаме работа натам.

„Да те карам“, Тоби Дребосъка не говореше добре нито един език, затова пък ги говореше всичките. В Швейцария Гуилъм чу неговия френски, който беше с немски акцент; немският му беше със славянски акцент, а английският му изобилстваше от случайни грешки, паузи и неправилно произнесени гласни.

— Благодаря ти, Тоб, мисля да се прибирам. Лека.

— Направо вкъщи? Ще те карам, няма проблеми.

— Благодаря, но трябва и да пазарувам. Няма как с тия кръщелници, нали знаеш.

— Да, разбира се — каза Тоби, сякаш той нямаше такива, и обидено издаде напред малката си изсечена брадичка.

Какво иска, по дяволите? — помисли си отново Гуилъм. Тоби Дребосъка и Големия Рой, защо ме гледаха така и двамата? Дали заради онова, което четяха, или е нещо от храната?

Щом излезе на улицата, тръгна бавно по Чаринг Крос Роуд, зяпайки по витрините на книжарниците, докато другата половина от съзнанието му оглеждаше и двата тротоара. Беше застудяло, излезе вятър, а по лицата на минавачите край него беше изписано очакване. Той почувства въодушевление. Прекалено дълго живях в миналото, реши той. Време е да си върна формата. В „Звемерс“ разгледа един албум, озаглавен „Музикалните инструменти през вековете“, и се сети, че Камила има късен урок с доктор Санд, учителя ѝ по флейта. Стигна чак до „Фойлс“, оглеждайки опашките по автобусните спирки, докато минаваше край тях. Представяй си, че си в чужбина, беше му казал Смайли. На Гуилъм не му беше трудно, като си спомни дежурната стая и оцъкления поглед на Рой Бланд. Също и Бил — нима и Хейдън споделяше подозренията им? Не, Бил беше друга категория, реши Гуилъм, обзет от пристъп на преданост към Хейдън. Преди всичко Бил няма да сподели нищо, което не е лично негово. В сравнение с Бил тези двамата са джуджета.

В Сохо спря такси и поръча да го откара до гара „Ватерло“. От една миризлива телефонна кабина на гарата той набра номер в Мичъм, графство Съри, и поиска да говори с инспектор Мендъл, бивш сътрудник на Специалния отдел, познат на Гуилъм и Смайли от едно време. Когато Мендъл се обади, той го попита за Джени и чу как Мендъл троснато му отговаря, че там няма никаква Джени. Извини се и затвори. Набра номера за точно време и се престори, че води приятен разговор с автоматичния глас, защото една възрастна жена отвън го чакаше да приключи. Той реши, че вече трябва да е стигнал. Затвори и набра друг номер в Мичъм, уличен телефон в края на улицата на Мендъл.

— Уил се обажда — каза Гуилъм.

— А аз съм Артър — отговори весело Мендъл. — Как е Уил?

Той беше особен чешит, пъргав следотърсач с остри черти и пронизателен поглед, и Гуилъм ясно си го представи наведен над полицейския си бележник с вдигнат молив.

— Искам да ти разкажа нещата накратко, в случай че ме блъсне автобус.

— Точно така, Уил — утеши го Мендъл. — Човек винаги трябва да внимава.

Той предаде съобщението бавно, използвайки академичното прикритие, което бяха уговорили като последна защита от случайно подслушване — изпити, студенти, преписани реферати. При всяка пауза чуваше само далечно драцене. Представи си как Мендъл записва бавно и четливо и не казва нищо, преди да е чул всичко.

— Между другото, взех онези весели снимки от аптеката — каза накрая Мендъл, след като провери всичко още веднъж. — Излезли са страхотно. Няма нито една развалена.

— Благодаря, радвам се да го чуя.

Но Мендъл вече беше затворил.

Едно е вярно за къртиците, помисли си Гуилъм, за тях всичко е един дълъг и тъмен тунел. Докато държеше вратата отворена на възрастната жена, той видя как по телефонната слушалка, окачена на вилката, се стича пот на вадички. Спомни си съобщението до Мендъл, сети са пак как го гледаха Рой Бланд и Тоби Естерхази от вратата, внезапно силно му се прииска да разбере къде е Смайли и дали се пази. Върна се на Итън Плейс, отчаяно нуждаейки се от Камила и малко уплашен от мислите в главата си. Дали наистина проблемът беше само в годините му? За първи път в живота си по някакъв начин беше успял да тръгне срещу собствените си представи за благородство. Усецаше се омърсен, дори отвратен от себе си.

Някои възрастни хора, като се завърнат в Оксфорд, установяват, че младостта им ги зове от всеки камък. Смайли не беше такъв човек. Преди десет години би могъл да почувства тръпка, но не и сега. Докато минаваше покрай Бодлеанската библиотека, през ума му бегло мина мисълта, че някога беше работил в нея. Когато видя къщата на стария си наставник на Паркс Роуд, той си спомни, че в дългата ѝ градина преди войната Джебъди за първи път предложи да говори с „един-двама познати в Лондон“. А като чу Том Тауър да бие шест вечерта, той си даде сметка, че се е замислил за Бил Хейдън и Джим Придо, които сигурно бяха пристигнали тук същата година, през която Смайли беше завършил, след което войната ги беше събрала; замисли се и как ли са изглеждали тогава един до друг — художникът Бил, отдаден на полемика и социални контакти, и атлетът Джим, попиващ всяка негова дума. В най-хубавите им дни заедно в Цирка, продължи да разсъждава той, тази разлика постепенно се заличи — Джим разви пъргав ум, а Бил не отстъпваше никому в оперативната работа. Едва в края старото противостоене се прояви отново — работният кон се върна в яслата си, а мислителят седна зад бюрото си.

Валеше дъжд, но той не му обръщаше внимание. Пристигна с влак и тръгна пеша от гарата, като заобикаляше всичко — книжарницата „Блекуелс“, бившия си колеж и други места, а накрая тръгна на север. Здрачаваше се рано заради дърветата.

Като стигна до една задънена улица, пак се поколеба, още веднъж се огледа. Жена на колело, увита в шал, мина покрай него, плъзгайки се в светлината на уличните лампи там, където пробиваха ивиците влага. Тя слезе от колелото, отвори една портичка и изчезна. От другата страна на улицата някаква безформена фигура разхождаше куче, той не можеше да определи дали е мъж, или жена. Иначе улицата беше пуста, както и телефонната кабина. Тогава внезапно минаха двама души, разговаряйки на висок глас за Бог и войната. Говореше предимно по-младият. Смайли чу по-възрастният да се съгласява и предположи, че той е професорът.

Той вървеше покрай висока ограда, иззад която се подаваха храсти. Портата на номер петнайсет беше провиснала на пантите си и само едната половина на двойната врата се използваше. Когато я натисна, резето се оказа счупено. Къщата беше много навътре и повечето от прозорците светеха. В един от тях, високо горе, млад мъж стоеше наведен над бюро. В друг две момичета явно се караха, а в трети една много бледа жена свиреше на цигулка, но той не чуваше звука. Прозорците на приземния етаж също светеха, само че завесите им бяха спуснати. Стъпалата бяха покрити с плочи, а входната врата беше с цветно стъкло; на касата отстрани беше забодена стара бележка: „След 23,00 часа използвайте страничния вход“. Над звънците имаше други бележки: „Принс: звъни три пъти“, „Лъмби: звъни два пъти“, „Бъз го няма цяла вечер, довиждане, Джанет“. На най-долния звънец пишеше „Сакс“ и той го натисна. Веднага се разляяха кучета и една жена се развика.

— Флъш, глупчо такъв, това е някое от диванетата. Тихо, Флъш, глупаво куче. Флъш!

Вратата се откряна, придържана от веригата, и едно тяло изпълни отвора. Докато в същия момент Смайли беше съсредоточил усилията си да разгледа кой още е в къщата, две проникателни очи, влажни като на бебе, го проучиха, отбелязвайки чантата и опръсканите му с кал обувки, стрелнаха се над рамото му да огледат алеята, след това пак се спряха на него. Най-накрая по бялото лице плъзна очарователна усмивка и мис Кони Сакс, бившата кралица на проучванията в Цирка, демонстрира спонтанната си радост.

— Джордж Смайли! — извика тя със свенлив смях, придърпвайки го в къщата. — Гледай ти, моят скъп приятел, аз си помислих, че някой иска да ми продава прахосмукачка, а то се оказа Джордж, да си ми жив и здрав!

Тя бързо затвори вратата зад гърба му.

Кони беше едра жена, с една глава по-висока от Смайли. Разрошена бяла коса обрамчваше широкото ѝ лице. Носеше кафяв жакет като блейзър и панталон с ластична талия, а коремът ѝ беше провиснал като на старец. В камината тлееха въглени. Пред нея лежаха котки, а един мърляв шпаньол, твърде дебел, за да помръдне, се беше разположил на дивана. На една количка бяха консервите, от които ядеше, и бутилките, от които пиеше. В контакта бяха включени радио,

електрически котлон и маша за коса. На пода лежеше момче с коса до раменете и препичаше филийки. Като видя Смайли, той остави месинговия си тризъбец.

— О, миличък, нека да го оставим за утре? — започна да го умолява Кони. — Толкова рядко се случва старата ми любов да ми дойде на гости. — Той беше забравил гласа ѝ. Тя постоянно играеше с него, използвайки всички възможни амплитуди. — Ще ти дам цял час безплатно, миличък, само за тебе, може ли? Едно от моите диванета — обясни тя на Смайли, много преди момчето да се е отдалечило достатъчно. — Още давам уроци, и аз не знам защо. Джордж... — измърка тя, наблюдавайки го с гордост от другия край на стаята, докато той измъкваше бутилката с шери от чантата си и наливаше две чаши. — Най-любимият и прекрасен човек, когото познавам. Вървял е пеша — обясни тя на шпаньола. — Виж му обувките. Дошъл си пеша от Лондон, нали, Джордж? Бог да те благослови, да си жив и здрав.

Трудно ѝ беше да пие. Артритните ѝ пръсти бяха извити надолу, сякаш всичките бяха счупени наведнъж в авария, а ръката ѝ беше схваната.

— Сам ли дойде, Джордж? — попита тя, измъквайки цигара от джоба на жакета си. — Без компания?

Той ѝ запали цигарата и тя я хвана с два пръста, като тръбичка за фунийки, след което го изгледа над нея с проникателните си розови очи.

— И за какво ти е притрябвала Кони, палавник такъв?

— Трябват ми нейните спомени.

— Коя част от тях?

— Трябва да се върнем към някои стари теми.

— Чу ли, Флъш? — извика тя на шпаньола. — Първо ни залъгват със стар кокал, после почват да ни се молят. Какви теми, Джордж?

— Нося ти писмо от Лейкон. В седем часа довечера той ще бъде в клуба си. Ако имаш някакви притеснения, трябва да му се обадиш от телефонната кабина в края на улицата. Предпочитам да не го правиш, но ако все пак искаш, той ще издаде необходимите важни звуци.

Тя го държеше, но сега ръцете ѝ се отпуснаха покрай нея и доста време тя се носи из стаята, знаейки къде точно да си почине и къде да се опре, като през цялото време не спираше да кълне:

— Дявол да го вземе проклетия Джордж Смайли и всички, които го доведоха тук!

Край прозореца, може би по навик, тя отмести края на завесата, но явно навън нямаше какво да ѝ отклони вниманието.

— Ох, Джордж, да те вземат мътните! — промърмори тя. — Как можа да допуснеш човек като Лейкон? Защо не пусна направо конкуренцията?

На масата лежеше днешният брой на „Таймс“ с кръстословицата най-отгоре. Всички квадратчета бяха попълнени с внимателно изписани букви. Нямаше нито едно празно.

— Днес ходих на мач — изчурулика тя от мрака под стълбите, докато се подкрепяше от количката. — Душичката Уил ме заведе. Любимото ми диване, не е ли мило? — С глас на разглезено момиченце, съпроводен от страховито нацупване: — Кони настина, Джордж. Цялата премерзна, от главата до петите.

Той се досети, че плаче, затова я изкара от тъмното и я заведе на дивана. Чашата ѝ беше празна и той я напълни до половината. Седнали един до друг на дивана, двамата отпиха, докато сълзите на Кони се стичаха по жакета ѝ и капеха по ръцете му.

— О, Джордж! — повтаряше тя. — Знаеш ли какво ми каза онази крава от „Личен състав“, когато ме изхвърлиха? — Държеше единия край на яката на Смайли и го въртеше между палеца и показалеца си, докато се успокои. — Знаеш ли какво ми каза кравата? — С фелдфебелския си глас: — „Губиш усещане за пропорция, Кони. Време ти е да се върнеш в истинския свят“. Мразя истинския свят, Джордж. Обичам Цирка и моите скъпи момчета. — Тя грабна ръцете му, опитвайки се да сплете пръсти с неговите.

— Поляков — рече тихо той, произнасяйки името, както го беше научил Тар, — Алексей Александрович Поляков, културен аташе в съветското посолство в Лондон. Появил се е отново, точно както ти предрече.

На улицата спря кола, той чу само звука от гумите, двигателят вече беше изключен. След това много леки стъпки.

— Джанет вкарва тайно гаджето си — прошепна Кони, зачервените ѝ очи бяха втрещени в неговите, докато звуците ги разсейваха. — Мисли си, че не знам. Чу ли това? Токовете му са с метални налчета. Чакай сега. — Стъпките спряха, чу се леко

шумолене. — Дава му ключа. Той си мисли, че се справя по-тихо от нея. Ама не. — Резето се превъртя със силно щракване. — Ах, мъже! — издиша Кони с безнадеждна усмивка. — Ох, Джордж, защо трябваше да въвличаш Алекс? — Известно време тя плака за Алекс Поляков.

Братята ѝ бяха професори, спомни си Смайли, и баща ѝ преподаваше нещо. Контрола я беше срещнал на бридж и ѝ измисли длъжност.

Тя започна историята си като приказка:

— Имало едно време, още през шейсет и трета година, един дезертър на име Стенли — и продължи със същата измислена логика, отчасти от вдъхновение, отчасти заради интелектуално удобство, родена от един необикновен ум, който така и не беше пораснал. Безформеното ѝ бяло лице засия като на баба, отдадена на мили спомени. Нейната памет беше необятна като тялото ѝ и със сигурност тя я обичаше повече от него, защото, заслушана в нея, беше зарязала всичко — пиетието, цигарата, даже неподвижната ръка на Смайли за момент. Вече не беше отпусната, а седеше изправена, наклонила голямата си глава на една страна, подръпвайки разсеяно белите си коси. Той реши, че ще започне направо с Поляков, но тя започна още със Стенли; забравил беше страстта ѝ към родословията. Стенли, кодовото име на следователите за един петокласен дезертър от Центъра в Москва. Март шейсет и трета. Главорезите го купиха на старо от холандците, откараха го в Саратов и ако не беше мъртвият сезон и следователите нямаха толкова свободно време, кой знае дали изобщо нещо щеше да излезе на бял свят? Така или иначе, нашият Стенли имаше в себе си зрънце злато, съвсем мъничко зрънце, което те успяха да намерят. Холандците го бяха пропуснали, но следователите го намериха и един екземпляр от техния доклад се озова при Кони.

— Кое то си беше същинско чудо само по себе си — извика възмутено Кони, — защото всички и най-вече Саратов бяха превърнали в основен принцип да пренебрегват отдела по проучванията, когато изпращаха информация.

Смайли търпеливо чакаше златното зрънце, тъй като възрастта на Кони беше такава, че мъжете можеха да ѝ предложат само време.

Стенли избягал, докато изпълнявал мокра поръчка в Хага, обясни тя. По професия бил убиец и бил изпратен в Холандия да ликвидира някакъв руски емигрант, който ходел по нервите на Центъра. Вместо това той решил да се предаде.

— Някакво момиче му завъртяло главата — каза Кони с огромно презрение. — Холандците му заложили любовен капан, драги мой, и той паднал вътре с двата крака.

За да го подготви за задачата, Центърът го изпратил в един от техните тренировъчни лагери край Москва за опресняване на зловещите умения — саботаж и безшумни убийства. Когато се озовал в ръцете на холандците, те били толкова потресени от това, че се превърнало в основна тема на разпитите им. Сложили снимката му във вестниците и го накарали да им нарисува куршумите с цианид и другите гадни оръжия, които Центърът толкова обича. Следователите в Яслата обаче знаели тези неща наизуст, така че те се съсредоточили върху самия лагер, който бил нещо ново и непознато за тях. „Нещо като Сарат за милионери“, обясни тя. Нарисували скица на мястото, разпростиращо се върху неколкостотин декара гори и езера, и обозначили всички сгради, които Стенли успял да си спомни — перални, столови, зали за лекции, стрелбища, всичко. Той бил ходил там няколко пъти и помнел доста. Тъкмо решили, че били приключили, и Стенли изведнъж млъкнал. Взел молив и нарисувал в северозападния край още пет сгради, заобиколени от двойна ограда с кучета, да е жив и здрав. Сградите били нови, казал Стенли, построили ги били преди няколко месеца. До тях се стигало по отделен път, а той ги видял от един хълм, докато се разхождал със своя инструктор Милош. Според Милош (който бил „приятел“ на Стенли, каза многозначително Кони) в тези сгради се намирала специална школа, създадена неотдавна от Карла, за подготовка на военни офицери за подривни действия.

— И така, драги мой, ето докъде стигнахме — извика Кони. — От години се носеха слухове, че Карла опитва да си направи лична армия в рамките на московския Център, но видите ли, бедничкият той нямал достатъчно власт. Знаехме, че има агенти по цял свят и е съвсем естествено да се притеснява, че с напредването на годините и кариерата му няма да може да ги управлява сам. Знаехме, че като всеки друг и той е страшно ревнив към тях и не би могъл да понесе мисълта,

че ще трябва да ги предаде на официалните резиденти в съответните държави. Естествено, че не би го направил, знаеш колко мразеше резидентурите — раздут щат, никаква сигурност. По същия начин мразеше и старата гвардия. Наричаше ги закостенели и с пълно право. Е, вече имаше властта и действаше по въпроса, както би постъпил всеки истински мъж. Март шейсет и трета — повтори тя, в случай че Смайли беше пропуснал датата.

Нищо не последвало, разбира се.

— Обичайните неща — трай си, гледай си работата и не бери грижа.

Тя си траяла три години, докато майор Михаил Фьодорович Комаров, заместник на военния аташе в съветското посолство в Токио, не бил заловен на местопрестъплението да предава шест ролки строго секретна разузнавателна информация, осигурена му от високопоставен служител в японското Министерство на отбраната. Комаров беше главно действащо лице на втората ѝ приказка — не дезертър, а войник с пагони на артилерист.

— И медали, драги мой! Толкова много медали!

Самият Комаров трябвало да напусне Токио толкова бързо, че оставил кучето си заключено в апартамента и по-късно го намерили там, умряло от глад, което Кони не можеше да му прости. Разбира се, в същото време японският агент на Комаров бил старателно разпитан, а по някаква щастлива случайност Циркът успял да купи доклада от Страната на изгряващото слънце.

— Сега като се замисля, Джордж, тъкмо ти уреди тази сделка!

С лека гримаса на професионална суета Смайли призна, че може и така да е било.

Същността на доклада била много проста. Японският чиновник в Министерството на отбраната бил къртица. Вербуван бил преди войната, по време на японското нахлуване в Манджурия, от някой си Мартин Бранд, немски журналист, който явно бил свързан с Коминтерна. Бранд, обясни Кони, бил един от псевдонимите на Карла през трийсетте години. Самият Комаров никога не е бил член на официалната резидентура в посолството в Токио, за него е работил само един агент, а той самият докладвал директно на Карла, с когото били служили заедно през войната. Нещо повече, преди да отиде в Токио, той бил изкарал специален курс в някаква нова школа край

Москва, създадена специално за учениците на Карла, подбрани лично от него.

— Изводът е — пропя Кони, — че този хубостник Комаров е първият ни и, уви, не особено виден възпитаник на школата на Карла. Застреляли го, горкия — добави тя, понижавайки драматично глас. — Те никога не бесят, нямат търпение, гадове такива.

Кони вече усетила, че имала за какво да се захване, каза тя. След като знаела какво търси, тя се върнала отново към досието на Карла. Прекарала три седмици в Уайтхол заедно с военните специалисти по Москва в ровене из бюлетините с назначения на съветската армия, търсейки скрити имена, докато накрая не решила, че има три имена, идентифицирани като ученици на Карла. И тримата били военни, и тримата познавали Карла лично, и тримата били десет-петнайсет години по-млади от него. Имената им били Бардин, Стоковски и Викторов, всичките полковници.

При споменаването на третото име лицето на Смайли изведнъж придоби заспало изражение, в очите му се четеше умора, сякаш едвам успяваше да пребори скуката.

— И какво стана с тях? — попита той.

— Бардин сменил името си на Соколов, после на Русаков. Станал член на съветската делегация в ООН в Ню Йорк. Никакви явни връзки с местната резидентура, никакво участие в операции, никакви провокации, никакви опити за вербуване, солидно прикритие. Доколкото знам, още е там.

— Стоковски?

— Излязъл в нелегалност и започнал фотографски бизнес в Париж под името Гродеску, румънец от френски произход. Установил връзка в Бон, смяташе се, че ръководи през границата един от източниците на Карла в Западна Германия.

— А третият? Викторов?

— Потънал без следа.

— Гледай ти — рече Смайли и като че ли му стана още по-скучно.

— Обучен и изчезнал от лицето на земята. Може и да е умрял, разбира се. Човек понякога забравя естествените причини.

— Вярно е — съгласи се Смайли, — точно така.

През дългите години таен живот той бе овладял изкуството да слуша на повърхността на съзнанието си; оставяше случките да се развиват пред очите му, докато една друга, съвсем отделна част от ума му, се занимаваше с историческата връзка помежду им. Връзката минаваше от Тар до Ирина, през Ирина до нещастния ѝ любовник, който толкова се гордеел, че се казвал Лапин и служел на полковник на име Григорий Викторов, „чийто псевдоним в посолството е Поляков“. В паметта му тези неща бяха като част от детството — никога не можеше да ги забрави.

— Имаше ли снимки, Кони? — попита той мрачно. — Попадна ли на физическо описание?

— На Бардин в ООН — със сигурност. Евентуално и на Стоковски. Имахме една стара вестникарска снимка от годините му в армията, но така и не можахме да я потвърдим.

— А на Викторов, който потънал без следа? — каза го така, както би произнесъл произволно име. — Никакви прилични снимки, така ли? — попита Смайли, отивайки в другия край на стаята за питиета.

— Полковник Григорий Викторов — повтори Кони със замечтана усмивка. — Воювал е при Сталинград. Не, нямахме негова снимка. Жалко. Казват, че бил най-добрият от всички. — Вече пободро: — Макар че, разбира се, не знаем нищо за тях. Пет сгради и двегодишен курс — това, драги, означава доста повече от трима завършили за всичките тези години!

С лека въздишка на разочарование, сякаш да покаже, че в целия този разказ, да не говорим за личността на полковник Григорий Викторов, нямаше нищо, което да му помогне в нелеката му задача, Смайли предложи да минат към съвсем отделния феномен Алексей Александрович Поляков, от съветското посолство в Лондон, когото Кони наричаше „милия Алекс Поляков“, и да разберат къде се вмести той в схемата на Карла и защо не са ѝ позволили да го разследва повече.

Тя се оживи. Поляков не беше герой от приказка, а нейният любим Алекс, макар никога да не беше разговаряла с него, вероятно дори не го беше виждала. Тя се премести по-близо до лампата за четене на люлеещ се стол, който облекчавал болките ѝ и можела да седи на него дълго време. Наклони глава назад, така че Смайли виждаше белите гънки на гушата ѝ, а тя кокетно размахваше схванатата си ръка, припомняйки си разни неблагоприятия, за които не съжаляваше; за подредения ум на Смайли обаче нейните разсъждения, поне от гледна точка на приемливата аритметика на интелекта, изглеждаха още по-безумни отпреди.

— О, него много го биваше — каза тя. — В продължение на цели седем години Алекс е бил тук, преди дори да го заподозрем. Седем години, драги мой, и нито намек! Представяш ли си?

Тя цитира първата му молба за виза от преди девет години — Алексей Александрович Поляков, възпитаник на Ленинградския държавен университет, културен аташе с ранг на втори секретар, женен, но непридружаван от съпругата си, роден на трети март хиляда деветстотин двайсет и втора година в Украйна, син на железничар, ранното му образование не беше известно. Тя продължи без прекъсване, а в гласа ѝ се прокрадна усмивка, докато предаваше рутинното описание, направено от съгледвачите:

— Висок пет фута и единайсет инча, едър, зелени очи, черна коса, без отличителни белези. Направо готин тип — заяви тя през смях. — Страхотен разказвач на вицове. Черен перчем тук, над дясното око. Сигурна съм, че си е падал по тънката част, макар че никога не сме го засичали. Можех да му предложа това-онова от нашите, ако Тоби се беше съгласил, само че той не искаше. Но имай предвид, че Алексей Александрович едва ли щеше да се хване на такава въдица. Алекс беше много по-опитен — каза тя с гордост. — Прекрасен глас. Мек като твоя. Често си пусках записите по два пъти, само да го слушам как говори. Наистина ли е още там, Джордж? Даже не искам да питам,

нали разбираш!? Страхувам се, че всички са сменени и няма да познавам никого.

Смайли я увери, че още е там. Същото прикритие, същият ранг.

— И още живее в онази ужасна малка къща в предградията, в Хайгейт, която агентите на Тоби толкова мразеха? Медоу Клоуз 40, на последния етаж. Ах, отвратително място беше. Обичам, когато човек се вживява в прикритието си, а Алекс го правеше. Той беше най-дейният културен аташе, работил някога в това посолство. Ако ти трябва нещо бързо — лектор, музикант, каквото и да е — Алекс веднага ще ти свърши работа, по-добре от всеки друг.

— Как успяваше да го прави, Кони?

— Не е, каквото си мислиш, Джордж Смайли — пропя Кони и се изчерви. — Съвсем не. Алексей Александрович беше такъв, за какъвто се представяше, можеш да питаш Тоби Естерхази или Пърси Альлайн. Беше чист като сълза. По него нямаше нито едно петънце, каквото и да е, Тоби ще го потвърди.

— Ей — промърмори Смайли, докато пълнеше чашата й, — ей, по-кратко, Кони. Успокой се.

— Дивотия! — извика тя, без да му обръща особено внимание. — Пълна, неподправена дивотия. Алексей Александрович Поляков беше най-завършеният шпионин, обучен от Карла, когото някога съм виждала, а те даже не искаха да ме чуят! „Виждаш шпиони и под леглото“, казва Тоби. „Агентите са претоварени“, казва Пърси. — Тя пусна шотландския си акцент: — „Не можем да си позволим излишен лукс“. Глупости, лукс! — Тя отново се разплака. — Милият ми Джордж — повтаряше тя. — Милият ми Джордж. Опита се да помогнеш, но какво можеше да направиш? Самият ти беше тръгнал по наклонената плоскост. О, Джордж, не се захващай с Лейкон и неговите хора! Моля те, недей!

Той внимателно я върна към Поляков и защо е била толкова сигурна, че той е шпионин на Карла и възпитаник на неговата специална школа.

— Беше на Деня на възпоменанието — изхлипа тя. — Снимахме медалите му, разбира се.

И пак първата година, първата година на осемгодишната ѝ любовна история с Алекс Поляков. Най-интересното било, каза тя, че му хвърлила око още щом пристигнал.

— Тогава си казах: „Охо, здравей, мисля да се позабавляваме с тебе“.

Защо си помислила такова нещо, тя не знаеше. Може би заради неговата самоувереност, заради твърдата му походка, сякаш бил на парад.

— Изпънат като струна. На челото му пишеше, че е военен.

Или заради начина му на живот:

— От всички къщи в Лондон той избра единствената, до която съгледвачите не можеха да се доближат на по-малко от петдесет метра.

А може би заради работата му:

— Вече имаше трима културни аташета, двама от които бяха шпиони, а третият само носеше цветя на гроба на клетия Карл Маркс на гробището в Хайгейт.

Тя беше малко замаяна, така че той пак я поразходи, поемайки цялата ѝ тежест върху себе си, когато тя се препъваше. Добре, каза тя, първо Тоби Естерхази се съгласил да включи Алекс в списъка с важните задачи и накарал съгледвачите си от Актън да го покриват по дванайсет дни всеки месец и всеки път той се оказвал чист като сълза.

— Боже мой, все едно му се бях обадила да му кажа: „Алекс Александрович, внимавайте в картинката, защото пускам хрътките на Тоби Дребосъка по петите ви. Така че се придържайте към официалната си версия и не правете резки движения“.

Продължавал да ходи по коктейли, по лекции, да се разхожда в парка, да играе тенис от време на време и само дето не раздавал шоколади на децата, за да бъде образът му на почтен човек съвсем завършен. Кони се борела за постоянно наблюдение, но каузата ѝ била обречена. Колелото се въртяло и Поляков бил преместен във второстепенния списък за проверка веднъж на шест месеца или когато ресурсите позволяват. Шестмесечните проверки не дали абсолютно нищо и след три години бил прехвърлен в категория „Персил“ — разследван из основи и не представляващ интерес за контраразузнаването. Кони нямала какво повече да направи и всъщност почти била повярвала в оценката на колегите си, когато един прекрасен ноемврийски ден ѝ се обадил милият Теди Ханки направо

от Пералнята в Актън и доста развълнувано ѝ съобщил, че Алекс Поляков се е разкрил и веел истинското си знаме. Направо го бил вдигнал на върха на мачтата.

— Теди е старо, много старо приятелче. От старата гвардия в Цирка и същинска душица, не ме интересува, че е на деветдесет. Вече бил приключил с работата за деня и се прибирал към къщи, когато покрай него минала волгата на съветския посланик на път за церемонията по полагаането на венци, а вътре били тримата аташета. Още трима следвали във втора кола. Един от тях бил Поляков и гърдите му били окичени с медали като коледна елха. Теди хукнал с фотоапарата си към Уайтхол и ги снимал през улицата. Боже мой, всичко беше на наша страна — времето било идеално, малко дъжд, а после прекрасно следобедно слънце, можел да заснеме усмивката на муха от триста метра разстояние. Увеличихме снимките и ето ти на — два медала за храброст и четири за участие в разни операции. Алекс Поляков беше ветеран от войната, но за седем години не го беше казвал на никого. Ох, колко се развълнувах! Дори нямаше нужда да проверявам операциите. „Тоби — казах му аз, защото веднага му се обадох, — слушай ме сега, гадно унгарско джудже такова. Това е един от случаите, в които егото надделява над конспирацията. Искам да ми обърнеш Алекс Александрович с хастара навън, никакви «само че» и «обаче», малкото предчувствийце на Кони се върна на бял кон.“

— Какво ти отговори Тоби?

Сивият шпаньол изпусна тежка въздишка и пак легна да спи.

— Тоби ли? — Кони изведнъж придоби много самотен вид. — А, Тони Дребосъка заговори пак като умряла риба и каза, че сега нали Пърси Альлайн е шеф на операциите. Работа на Пърси било да разпределя ресурсите, не негова. Веднага разбрах, че нещо не е наред, но реших, че е Тоби. — Тя млъкна. — Мътните го взели тоя огън — промърмори тя навъсено. — Само за миг да му обърнеш гръб и веднага загасва. — Тя беше загубила интерес. — Останалото го знаеш. Докладът стига до Пърси. „И какво от това? — казва Пърси. — Поляков е бил в руската армия. Това е доста голяма армия и не всеки, който е бил в нея, е агент на Карла.“ Много смешно. Обвини ме в ненаучна дедукция. „Кой го казва?“, попитах го аз. „Това изобщо не е дедукция — отговори ми той, — това е индукция.“ „Драги ми Пърси, къде си ги научил тези думи, звучиш като някакъв гаден доктор.“

Олеле, колко се ядоса! За да ме утеши, Тоби пуска хрътките по дирите на Алекс и не намират нищо. „Претърси дома му — казах аз. — Колата му, всичко! Организирай грабеж, обърни го с хастара наопаки, пусни подслушвачите! Инсценирай сгрешена самоличност, претърси го. Каквото и да е, но направи нещо, за бога, защото се обзалагам на една лира срещу една рубла, че Алекс Поляков ръководи английска къртица!“ Тогава Пърси ме вика при себе си, един такъв важен — пак с шотландския акцент: „Остави Поляков на мира. Избий си го от тъпата женска глава, разбра ли? Ти и твоят проклет Поля-не-знам-си-кой-си започвате да ме дразните, затова престани да се занимаваш с него“. Това беше последвано от много грубо писмо. „Разговаряхме и ти се согласи“, с копие до онази крава. Аз написах най-отдолу: „Да, повтарям, не“, и му го върнах обратно. — Тя пусна отново фелдфебелския глас: — „Губиш усещане за пропорция, Кони. Време ти е да се върнеш в истинския свят“.

Кони имаше махмурлук. Отново седна, надвесена над чашата си. Очите ѝ бяха затворени, а главата ѝ непрекъснато климаше на една страна.

— Ох, боже! — прошепна тя, събуждайки се наново. — Олеле, божичко!

— Поляков имаше ли си помощник? — попита Смайли.

— За какво му е? Той е по културата. Хора като него нямат нужда от помощници.

— Комаров имал в Токио. Ти го каза.

— Комаров беше военен — рече тя мрачно.

— Поляков също. Видяла си медалите му.

Той я държеше за ръка и чакаше. Лапин Заека, каза тя, шофьор в посолството, подлата му твар. Отначало изобщо не могла да го разпознае. Подозирала, че е някой си Ивлов, известен още като Брод, но не можела да го докаже, а и бездруго нямало кой да ѝ помогне. Лапин Заека прекарвал по-голямата част от времето си в обикаляне из Лондон и зяпане на момичета, без да смее да ги заговори. Постепенно обаче тя започнала да прави връзката. Поляков дава прием, Лапин разлива напитките. Поляков го викат посред нощ, половин час покъсно се появява Лапин, уж да разшифрова някаква телеграма. А когато Поляков заминавал за Москва, Лапин Заека направо се пренасял в посолството и оставал да спи там, докато той се върнел.

— Замествал го е — каза Кони убедено. — Веднага се вижда.

— Докладвала си и това, така ли?

— Естествено.

— И какво стана?

— Кони я уволниха, а Лапин, скок-подскок, се прибра у дома си — каза Кони и се изкиска. После се прозя. — Ех — рече тя, — златни дни бяха. Дали не тръгвам надолу, Джордж?

Огънят вече беше загаснал. Някъде над тях се чу глухо тупване, може би това бяха Джанет и нейният любовник. Постепенно Кони започна да си тананика, а след това и да се поклаща в такт с музиката си.

Той остана, опитвайки се да я разведри. Сипа ѝ още пиене и най-накрая това я оживи.

— Ела — каза тя, — ще ти покажа моите медали.

Пак се отдадоха на спомени. Държеше ги в износено куфарче, което Смайли трябваше да измъкне изпод леглото. Първо извади един истински медал в кутийка, с грамота, която удостоверяваше включването ѝ в наградния списък на министър-председателя с псевдонима ѝ Констанс Селинджър.

— Щото Кони беше добро момиче — обясни тя, долепила буза до неговата. — И обичаше прекрасните си момчета.

Следваха снимки на бивши служители в Цирка — Кони във военноморска униформа през войната, застанала между Джебъди и стария жонгльор^[1] Бил Магнъс, правена някъде в Англия; Кони с Бил Хейдън от едната страна и Джим Придо от другата, мъжете с екипи за крикет и тримата изглеждат просто прекрасно, по думите на Кони, на игрището в Сарат през лятото, зад тях се е ширнало полето, окосено и огряно от слънцето, с проблясващи странични заграждения. След това се появи една огромна лупа с гравирани върху стъклото подписи — на Рой, на Пърси, на Тоби и на много други, с надпис: „На Кони с много обич и никога да не си взима сбогом!“.

Най-накрая специалният подарък от Бил — шарж на Кони, излегнала се върху целия парк на Кенсингтънския дворец, наблюдавайки с телескоп съветското посолство: „С обич и много хубави спомени, мила моя Кони“.

— Знаеш ли, че още го помнят тук. Златното момче. В залата в Крайст Чърч има две негови картини. Често ги вадят. Онзи ден Джилс

Лангли ме спря на улицата да ме пита дали съм чувала нещо за Хейдън? Не помня какво казах — да или не... Сестрата на Джилс още ли се занимава с тайни квартири, знаеш ли? — Смайли не знаеше. — „Липсва ни стилът му — казва Джилс, — вече не отглеждат такива като Бил Хейдън.“ Джилс сигурно е на сто и осем. Твърди, че преподавал съвременна история на Бил по времето, когато „империя“ още не била мръсна дума. Пита ме и за Джим. „Неговото алтер его, така да се каже, хе-хе, хе-хе.“ Не обичаше Бил, нали? — продължи Кони разсеяно, докато прибираше нещата, всяко увито в найлоново пликче и загърнато в плат. — Така и не разбрах дали ти ревнуваше него, или той — тебе. Сигурно защото беше твърде блестящ. Никога не си се доверявал на външния вид. Това се отнася само за мъжете, имай предвид.

— Мила моя Кони, не ставай глупава — възрази Смайли, заварен неподготвен този път. — Бил и аз бяхме добри приятели. За бога, какво те кара да твърдиш подобно нещо?

— Нищо. — Почти го беше забравила. — Бях чула, че направил едно кръгче с Ан, това е всичко. Те не са ли братовчеди, или нещо такова? Винаги съм смятала, че двамата с Бил щяхте да сте много добри, ако се беше случило да работите заедно. Щяхте да върнете старата атмосфера. Вместо тоя смотан шотландец. Бил възстановява Камелот — замечтаната ѝ усмивка се върна, — а Джордж...

— Джордж събира остатъците — каза Смайли в тон с нея и двамата се разсмяха, но при него излезе пресилено.

— Целуни ме, Джордж. Дай една целувчица на Кони.

Тя го изпрати през градината зад къщата, оттам минавали наемателите, а на нея ѝ харесвало повече от гледката на отвратителните нови бунгала, които тези свине Харисънови плеснали в съседния двор. Валеше ситен дъждец и малкото звезди блестяха големи и бледни във влажния въздух; по пътя бучаха камиони, пътуващи на север в нощта. Кони се притисна в него, внезапно уплашена.

— Много си непослушен, Джордж, чуваш ли? Погледни ме. Не гледай натам, там има само неонов светлини и разврат. Целуни ме. Ужасни хора по целия свят обезсмислят нашата работа, а ти защо им помагаш? Защо?

— Не им помагам, Кони.

— Разбира се, че им помагаш. Погледни ме. Хубаво беше навремето, чуваш ли? Истинско време. Хората можеха да се гордеят, че са англичани. Накарай ги пак да се гордеят.

— Това не зависи много от мене, Кони.

Тя придърпваше лицето му към нейното, така че той я целуна по устата.

— Бедничките. — Тя дишаше тежко, не от конкретно усещане, а от цялата каша от чувства, разбъркана в душата ѝ като коктейл. — Бедничките. Обучени да управляват империя, обучени да са на гребена на вълната. Няма го вече. Нищо не остана. Сбогом, свят. Ти си последният, Джордж, ти и Бил. Донякъде и гадният Пърси. — Той знаеше, че ще свърши така, но не очакваше да е толкова зле. Всяка Коледа приказваше същото на малките пиянски събирания по ъглите в Цирка. — Не си чувал за Милпондс, нали? — попита тя.

— Какво е Милпондс?

— Там живее брат ми. Великолепна паладианска^[2] къща, прекрасен парк, близо до Нюбъри. Един ден оттам мина пътят. Прас, тряс, магистрала. Целият имот изчезна, а аз съм израснала там, нали разбираш? Нали не са продали Сарат? Не бих се изненадала.

— Със сигурност не са.

Много му се искаше да се освободи от нея, но тя се беше вкопчила още по-здраво в него и той усещаше как сърцето ѝ бие до неговото.

— Ако е нещо лошо, не се връщай. Обещавах ли? Твърде стар леопард съм, че да си сменям петната^[3]. Искам да ви запомня такива, каквито бяхте. Най-прекрасните момчета.

Не му се искаше да я оставя в тъмното да се лута сред дърветата, затова я изпрати до половината път до къщата, като никой от двамата не промълви и дума. Когато излезе на улицата, той я чу да си тананика толкова силно, че звучеше като вик. Но това беше нищо в сравнение с бурята, която бушуваше в него в този момент, с потоците от тревога, гняв и отвращение, предизвикани от нощната му разходка на сляпо, в края на която само един господ знаеше кого ще намери.

Той взе влака до Слау, където го чакаше Мендъл с кола под наем. Докато караха бавно към оранжевото зарево на града, Смайли

слушаше обобщението на проучванията, извършени от Питър Гуилъм. В дневника на дежурните служители нямало нищо за десети и единайсети април през нощта, обясни Мендъл. Страниците били изрязани с бръснарско ножче. Липсвали също така записите на портиерите, както и информация за получените съобщения.

— Питър смята, че са го направили неотдавна. На следващата страница има бележка: „Всички запитвания — към началника на Лондонското управление“. С почерка на Естерхази, от петък.

— Миналият петък ли? — попита Смайли, обръщайки се толкова бързо, че коланът му изскърца. — Това е денят, в който Тар е пристигнал в Англия.

— Така твърди Питър — отговори Мендъл невъзмутимо.

Накрая, по отношение на Лапин, известен още като Ивлов, и културния аташе Алексей Александрович Поляков, и двамата от съветското посолство в Лондон, в докладите на съгледвачите на Естерхази нямало и следа от съмнителна дейност. И двамата били разследвани, и двамата били поставени в категория „Персил“ — възможно най-чистата категория. Миналата година върнали Лапин в Москва.

В една чанта Мендъл носеше снимките на Гуилъм, резултат от набега му в Брикстън, проявени и увеличени на цяла страница. Смайли слезе недалеч от гара „Падингтън“ и Мендъл му подаде чантата през отворената врата.

— Сигурен ли си, че не искаш да те изпратят? — попита Мендъл.

— Благодаря ти. Само на стотина ярда съм от тук.

— Имаш късмет, че денонощието има двацет и четири часа.

— Да, така е.

— Някои вече спят.

— Лека нощ.

Мендъл не пускаше чантата.

— Май открих училището — каза той. — Казва се Търсгуд, близо до Тонтън. Първо е бил по заместване половин семестър в Бъркшър, след това явно е отпрашил към Съмърсет. Чух, че си е взел каравана. Искаш ли да го проверя?

— Как ще го направиш?

— Ще почукам на вратата. Ще му продам една прахосмукачка, ще се запознаем...

— Извинявай — каза Смайли, внезапно притеснен. — Започнал съм да се боя от сенки. Съжалявам, това беше грубо от моя страна.

— Младият Гуилъм също се бои от сенки — каза твърдо Мендъл. — Твърди, че го гледали странно. Ставало нещо и всички били вътре. Казах му да пийне нещо по-силно.

— Да — рече Смайли, след като помисли още малко. — Да, това трябва да направим. Джим е професионалист — обясни той. — Агент от старата школа. Много е добър, каквото и да са му сторили.

Камила се прибра късно. Гуилъм знаеше, че урокът ѝ по флейта със Санд свършва в девет, но тя се появи чак в единайсет и той се държеше навъсено, просто не можеше да се сдържи. Сега тя лежеше в леглото с разпиляна по възглавницата посребрена коса и го гледаше как стои до тъмния прозорец, взирайки се в площада.

— Яла ли си? — попита той.

— Доктор Санд ме нахрани.

— С какво?

Беше му казвала, че Санд е персиец.

Без отговор. Може би с мечти? С орехов пай? С любов? В леглото тя изобщо не мърдаше, освен да го прегърне. Докато спеше, едва дишаше, а понякога той се будеше и я гледаше, чудейки се как ли би се чувствал, ако е умряла.

— Харесваш ли Санд? — попита я той.

— Понякога.

— Спиш ли с него?

— Понякога.

— Защо не се преместиш да живееш при него?

— Не е това — каза Камила, — не разбираш.

Не, той не разбираше. Първо двама влюбени се натискаха на задната седалка на един роувър, после някакъв самотен чешит с шапка разхождаше сийлиъм териера си, след това две момичета говориха цял час от телефонната кабина пред входа му. Тези събития може и да бяха съвсем безобидни, само дето се случваха едно след друго, като смяна на караула. Сега паркира един микробус и никой не слезе от него. Още любовници или нощният екип съгледвачи? Десет минути след като се появи микробусът, роувърът потегли.

Камила спеше. Той лежеше буден до нея и чакаше да дойде сутринта, когато, по молба на Смайли, щеше да открадне документите за аферата Придо, известна още като скандала Елис или — само за вътрешна употреба — операция „Свидетел“.

[1] Жаргонен термин за обозначаване на специалистите по шифроване. — Б.пр. ↑

[2] Архитектурен стил, добил популярност в Англия през XVII и XVIII век, наречен на италианския архитект Андреа Паладио (1508–1580). — Б.пр. ↑

[3] „Може ли етиопец да промени кожата си, и леопард — петната си?“ (Книга на пророк Йеремиа, 13:23). — Б.пр. ↑

До този момент това беше вторият най-щастлив ден в краткия живот на Бил Роуч. Най-щастливият беше малко преди да се разпадне семейството му, когато баща му откри на покрива гнездо на оси и взе Бил да му помогне да ги опушат. Баща му нямаше никакъв опит, дори не беше сръчен, но след като Бил прочете за осите в своята енциклопедия, двамата се качиха на колата, отидоха до аптеката, купиха сяр, запалиха я в една тенекия под стрехата и опушиха осите до смърт.

А днес беше официалното откриване на ралито на автомобилния клуб на Джим Придо. Досега само разглобяваха алвиса, ремонтираха частите и го сглобяваха наново, но днес, за награда, с помощта на ПЛ-то Лаци наредиха слалом от бали слама по настланата с камъни част на алеята, всеки по ред седна зад волана и с много пушек се заизвива по трасето под одобрителния рев на зрителите, докато Джим засичаше време.

— Най-хубавият автомобил, правен някога в Англия — представи Джим колата си. — Вече не се произвежда благодарение на социализма.

Сега беше пребоядисана, на капака беше нарисувано британското знаме като на състезателен автомобил и това без съмнение беше най-хубавата и най-бързата кола на света. В първия кръг Роуч се класира трети от четиринайсет души, а във втория успя да стигне до кестените, без колата да загасне нито веднъж, и сега се готвеше за финалната обиколка и рекордно време. Никога не си беше представял, че нещо може да му достави такова удоволствие. Обичаше колата, обичаше Джим, обичаше дори училището и за първи път в живота си обичаше стремежа към победа. Чуваше Джим да вика: „Внимавай, Джъмбо!“, и виждаше Лаци да подскача с импровизирания флаг на черно-бели квадратчета, но докато минаваше с трясък финалната линия, той осъзна, че Джим вече не го гледа, а се е втренчил през поляната в посока на буковата горичка.

— Сър, какво е времето, сър? — попита запъхтяно той и всички наоколо затаиха дъх.

— Хронометър! — реши да се пробва Спайкли. — Моля, времето, Носорог.

— Било много добре, Джъмбо — каза Лаци, който също гледаше към Джим.

Този път дързостта на Спайкли, също като молбата на Роуч, остана без отговор. Джим гледаше през полето към алеята, която оформяше източната граница. До него стоеше момче на име Коулшо, по прякор Галоша. Той беше двойкаджия от трети Б клас, известен с това, че се подмазва на учителите. Точно на това място теренът беше много равен, преди да започне да се издига към хълмовете; често пъти се наводняваше след няколко дъждовни дни. Поради тази причина покрай алеята нямаше жив плет, а само телена ограда; нямаше и дървета, само телената ограда, равнината и хълмовете отвъд, които днес се губеха във всеобщата белота. Тази равнина приличаше на блато, преминаващо към езеро или просто към белия безкрай. На този белезникав фон се разхождаше една самотна фигура, спретнат пешеходец, който не биеше на очи, с изпито лице, мека шапка и сив шлифер, а в ръката си държеше бастун, но почти не го използваше. Роуч също го гледаше и реши, че на мъжа му се иска да ходи по-бързо, но по някаква причина нарочно се бави.

— Носиш ли си очилата, Джъмбо? — попита Джим, загледан след фигурата, която тъкмо щеше да се изравни със следващия стълб.

— Да, сър.

— И кой е това? Прилича на Соломон Грънди^[1].

— Не зная, сър.

— Виждал ли си го някога?

— Не, сър.

— Не е от училището, не е и от селото. Кой е тогава? Просяк? Или крадец? Защо не гледа насам, Джъмбо? Какво не ни е наред? На негово място ти не би ли погледнал към група момчета, подкарали кола наскрел полето? Да не би да не обича коли? Или не обича момчета?

Роуч все още се опитваше да измисли отговори на всички тези въпроси, когато Джим заговори Лаци на езика на ПЛ-тата с приглушена, равна интонация, която веднага подсказа на Роуч, че двамата са в съучастие, имат особена чуждестранна връзка.

Впечатлението му се усили от отговора на Лаци, недвусмислено отрицателен, произнесен също толкова невъзмутимо тихо.

— Сър, ако обичате, мисля, че е свързан с църквата, сър — каза Галоша. — След службата го видях да говори с Уелс Фарго, сър.

Викарият се казваше Спарго и беше много възрастен. В Търсгуд се носеше легенда, че това всъщност е великият Уелс Фарго, който се е пенсионирал^[2]. След като получи тази информация, Джим се замисли, а Роуч се вбеси и си каза, че Коулшо сигурно си измисля.

— Чу ли за какво си говорят, Галош?

— Не, сър. Разглеждаха присъствените списъци, сър. Но мога да попитам Уелс Фарго, сър.

— Нашите списъци ли? Присъствените списъци на Търсгуд?

— Да, сър. Училищните присъствени списъци. На Търсгуд. С всички имена, сър, и кой къде седи.

И къде седи персоналът, помисли си Роуч и му призля.

— Ако някой го види пак, да ми каже. Също и ако забележите други зловещи образи, разбрахте ли? — обърна се Джим към всички в опит да разведри обстановката. — Не позволявайте разни съмнителни типове да се навъртат около училището. На предишното ми място имаше цяла банда. Бяха преровили всичко. Сребърни прибори, пари, часовниците на момчетата, радиоапарати, какво ли не. Още малко и ще отмъкнат алвиса. Най-хубавата кола, правена някога в Англия, и вече не се произвежда. Цвят на косата, Джъмбо?

— Черна, сър.

— Ръст, Галош?

— Шест фута, сър.

— За Галоша всички са по шест фута, сър — обади се някакъв умник, защото Коулшо беше дребосък и се говореше, че са го кърмели с джин.

— Възраст, Спайкли, жабок такъв?

— Деветдесет и една, сър.

Напрежението спадна сред избухналия смях, Роуч получи право да повтори обиколката и се справи зле, а вечерта си легна, разстроен от ревност, че целият автомобилен клуб, да не говорим за Лаци, беше вкупом нает на престижната длъжност наблюдател. Слаба утеха му беше да си повтаря, че бдителността им не може да се мери с неговата, че заповедта на Джим ще трае от ден до пладне и че отсега нататък

Роуч ще трябва да удвои усилията си, за да посрещне надвисналата опасност.

Непознатият със слабото лице изчезна, но на следващия ден Джим се отби до гробищата в двора на църквата, което не се случваше често; Роуч го видя да говори с Уелс Фарго до един прясно изкопан гроб. От този момент нататък, установи Бил Роуч, лицето на Джим трайно помръкна и в него се появи тревожност, която понякога приличаше на гняв, докато се разхождаше по здрач всяка вечер или докато седеше на възвишенията край караваната си, без да обръща внимание на студа или на влагата, пушейки тънката си пура и пиейки водка, докато сумракът се сгъстяваше над него.

[1] Прочут комиксов злодей. — Б.пр. ↑

[2] Вероятно става дума за героя от американския телевизионен сериал „Историите на Уелс Фарго“, агент Джим Харди. — Б.пр. ↑

ВТОРА ЧАСТ

Хотел „Айлей“ на Съсекс Гардънс, в който Джордж Смайли установи оперативния си щаб под името Бараклъф, на следващия ден след като се върна от Аскот, беше много тихо място, като се има предвид разположението му, и напълно отговаряше на неговите нужди. Намираше се на сто ярда южно от гара „Падингтън“, една от редицата стари къщи, отделени от улицата с ред дървета и малък паркинг. Уличното движение не спираше по цяла нощ. Вътре обаче, независимо че представляваше врящ вулкан от неподходящи си тапети и медни абажури, мястото беше изключително спокойно. Не само че нищо не се случваше в хотела, но сякаш и по света не се случваше нищо, като това впечатление се засилваше от собственичката, мисис Поуп Греъм, вдовица на майор, с ужасно премалял глас, който създаваше усещане за тежка умора у мистър Бараклъф, както и у всеки друг, опрял до нейното гостоприемство. Инспектор Мендъл, чийто информатор беше тя от много години, твърдеше, че името ѝ било просто Греъм. Поуп^[1] било добавено, за да е по-величествено или от почит към Рим.

— Баща ви случайно да не е служил при кралските стрелци, драги? — попита тя с прозявка, след като прочете името Бараклъф в дневника.

Смайли предплати петдесет лири за две седмици и тя му даде стая номер осем, защото той искаше да работи. Той помоли за бюро и тя му осигури една разклатена маса за карти, която пиколото Норман донесе.

— Това е джорджиански стил — въздъхна тя, наблюдавайки доставката. — Така че ще ми я пазите, нали, драги? Даже не би трябвало да ви я давам, тя принадлежеше на майора.

Към петдесетте лири Мендъл добави още двайсет от собствения си портфейл, мръсни хартийки, както ги наричаше той, които след това си взе от Смайли.

— Парите не миришат, нали? — рече Мендъл.

— Може и така да се каже — съгласи се мисис Поуп Греъм, докато със скромнен вид скътваше банкнотите в полите на долните си

дрехи.

— Ще ми трябва и най-малката подробност — предупреди я Мендъл, разположил се в нейния апартамент на партера с бутилка от любимото ѝ питие. — Кога влиза и излиза, контакти, навици и най-вече — той обичаше да вдига предупредително пръст, — най-вече, и това е по-важно, отколкото въобще можете да си представите, искам всички подозрителни лица, които проявяват интерес или задават въпроси на персонала ви по някакъв повод. — Той я погледна важно. — Дори да твърдят, че са герои от войната и Шерлок Холмс в едно.

— Само аз и Норман сме — каза мисис Поуп Грeъм, посочвайки едно треперещо момче с черно палто, на което мисис Поуп Грeъм беше пришила бежова кадифена яка. — А от Норман няма какво да изкопчат. Прекалено сте мнителен, драги.

— Същото важи и за пощата му — каза инспекторът. — Искам информация откъде е изпратена и кога, ако пощенските клейма са четливи, но да не се отварят писмата и да не се бавят. Това се отнася и за вещите му. — Той остави да се възцари мълчание, докато хвърляше поглед към голямата каса, на която беше отредено видно място в обзавеждането. — От време на време той ще иска да му съхранявате някои неща. Предимно документи, понякога книги. Само на един човек е позволено да вижда тези вещи, освен него — той внезапно разтегли устни в пиратска усмивка. — На мене. Разбрахте ли? Никой друг не бива дори да знае, че са при вас. И не ги прелиствайте, защото той е много проникателен и веднага ще разбере. Трябва да ги прелиства специалист. Нищо повече не казвам — заключи Мендъл, макар че покъсно отбеляза пред Смайли, след като се върна от Съмърсет, че ако всичко това им струва само двайсет лири, то Норман и неговата покровителка са най-евтините бавачки, които могат да се намерят.

Това самохвалство беше погрешно, но можеше да му се прости, защото той нямаше как да знае, че Джим беше наел целия автомобилен клуб, нито пък по какъв начин Джим беше успял да проследи целия ход на предпазливото разследване на Мендъл. Нито Мендъл, нито някой друг би могъл да предположи състоянието на напрегната бдителност, до което го бяха докарали гневът, напрежението от чакането и може би малко лудост.

Стая номер осем беше на последния етаж. Прозорецът ѝ гледаше към парапета. Отвъд парапета се простираше една странична уличка,

на която имаше долнопробна книжарница и туристическа агенция на име „Уайд Уърлд“^[2]. На кърпата за ръце беше избродирано „Суон Хотел Марлоу“. Лейкон се появи още същата вечер с издута чанта, пълна с първата партида документи от службата му. Седнаха един до друг на леглото да говорят, а Смайли пушна едно радио на батерии, за да заглушава гласовете им. Лейкон го възприе много сантиментално; изглеждаше някак прекалено стар за тази забава. На другата сутрин, на път за работа, Лейкон мина да си прибере документите и да върне книгите, които Смайли му беше дал да си напълни чантата. Тази роля никак не се удаваше на Лейкон. Държеше се нацупено и сопнато, даде да се разбере, че изобщо не му харесва да нарушава правилата. В студеното време като че ли беше развил постоянна руменина. Само че Смайли не можеше да чете документите през деня, защото те бяха на разположение на служителите на Лейкон и липсата им щеше да вдигне голям шум. А и не искаше. Той най-добре знаеше, че не разполага с никакво време. През следващите три дни процедурата остана неизменна. Всяка вечер, на път за влака от гара „Падингтън“, Лейкон оставяше документите и всяка вечер мисис Поуп Греъм скришом докладваше на Мендъл, че киселият дълъг тип пак се е появил, онзи, който гледа Норман отвисоко. Всяка сутрин, след три часа сън и отвратителна закуска, състояща се от недопечена наденица и препечен домати — друго нямаше в менюто — Смайли чакаше да дойде Лейкон, след което с облекчение се впускаше навън в студения зимен ден, за да заеме своето място сред себеподобните си.

Това бяха необикновени нощи за Смайли, прекарани в самотата на последния етаж. Като си мислеше за тях по-късно, макар че дните му тогава бяха не по-малко натоварени и дори на пръв поглед изглеждаха изпълнени с повече събития, в паметта му те бяха като пътуване, почти слели се в една-единствена нощ.

— Нали ще го направиш? — беше изчуруликал безсрамно Лейкон в градината. — Ще пообиколиш напред-назад?

Докато Смайли обикаляше една по една пътеките на миналото си, вече нямаше разлика между напред и назад, всичко беше едно пътуване и целта му лежеше пред него. В тази стая нямаше нищо, нито един предмет в цялата сбирщина хотелски вехтории, който да го откъсне от стаите в неговите спомени. Пак беше на последния етаж на Цирка, в собствения си невзречен кабинет с оксфордски гравюри,

точно както го беше оставил една година по-рано. От другата страна на вратата се простираше ниското преддверие, в което сивокосите служителки на Контрола, леличките, кротко печатаха на машина и вдигаха телефоните; докато тук, в хотела, някакъв неизвестен гений по-надолу по коридора ден и нощ търпеливо тракаше на старата си машина. В другия край на преддверието — в света на мисис Поуп Греъм там имаше тоалетна с предупреждение да не се използва — се намираше една необозначена врата, която водеше към убежището на Контрола — нещо като дълъг коридор със стари стоманени шкафови и стари червени книги, с миризма на сладникав прах и жасминов чай. Зад бюрото седеше Контрола, който по това време вече приличаше на жив труп с провисналия си сив перчем и усмивка, топла като на череп.

Това въображаемо преместване беше толкова пълно, че когато телефонът на Смайли иззвъня — вътрешният номер беше допълнителна услуга, която се плащаше в брой, — на него му трябваше известно време да си спомни къде се намира. Не по-малко обърквачи бяха и другите звуци, като пърхането на гълъбите по парапета, скърцането на телевизионната антена на вятъра и реката от дъждовна вода, плискаща се във водостока. Тези звуци също бяха част от миналото му и в сградата на Цирка в Лондон можеха да се чуят само от петия етаж. Няма съмнение, че ухото му ги различи тъкмо по тази причина — те бяха музикалният фон на неговото минало. Рано една сутрин, като чу стъпки в коридора пред стаята си, Смайли направо отиде до вратата на спалнята, очаквайки да завари там нощния дежурен шифровчик на Цирка. В този момент беше погълнат от снимките на Гуилъм и от твърде оскъдната информация се опитваше да разгадае най-вероятната процедура на Цирка в епохата на латерализма за обработване на телеграма, пристигнала от Хонконг. Вместо шифровчика обаче пред него стоеше Норман, бос и по пижама. По пода бяха разпилени конфети, а пред отсрещната врата имаше два чифта обувки, мъжки и женски, макар че никой в „Айлей“, най-малкото пък Норман, щеше някога да ги излъска.

— Престани да подслушваш и си лягай — каза Смайли. А когато Норман продължи да го гледа безмълвно: — Хайде, махай се вече, чу ли? — И за малко да добави, но навреме се спря: — Мърляво момченце такова.

* * *

„Операция «Черна магия»“ беше заглавието на първия том, който Лейкон му донесе първата вечер. „Правила за разпространение на специална продукция“. Останалата част от корицата беше покрита с предупредителни етикети и указания, включително една забавна инструкция, ако някой попадне на папката случайно, „да се върне НЕПРОЧЕТЕНА“ на главния архивар в кабинета на министър-председателя. „Операция «Черна магия»“ пишеше на друг. „Допълнителни отчети за Министерството на финансите, специално настаняване в Лондон, специални финансови условия, награди и др.“ „Източник Мерлин“ пишеше на трети, закачен за първия с розова лента. „Оценка на клиента, финансова ефективност, допълнителна експлоатация, вж. Секретно приложение“. Секретното приложение обаче липсваше и искането на Смайли да го получи беше посрещнато хладно.

— Министърът го държи в личната си каса — отговори рязко Лейкон.

— Знаеш ли шифъра?

— Разбира се, че не — отвърна той, този път гневно.

— Как е озаглавено?

— Това ни най-малко не те засяга. Изобщо не мога да разбера защо си губиш времето да търсиш този документ. Той е строго секретен и сме направили всичко възможно да ограничим до минимум читателите му.

— Дори едно секретно приложение трябва да има заглавие — каза Смайли меко.

— Това няма.

— Разкрива ли самоличността на Мерлин?

— Не ставай смешен. Министърът не иска да го знае, а Алълайн не иска да му казва.

— Какво означава „допълнителна експлоатация“?

— Отказвам да ме подлагаш на разпит, Джордж. Вече не си част от семейството, нали разбираш. Според правилата трябва да получиш специално разрешение.

— За „Черна магия“ ли?

— Да.

— Имаме ли списък на хората с такова разрешение?

Лейкон отговори, че е в документа с правилата, и едва не затръшна вратата след себе си, преди да се върне под бавната мелодия на „Къде изчезнаха цветята?“, представена от австралийски радиоводец.

— Министърът... — започна той отново. — Той не обича заплетените обяснения. Обича да казва, че вярва само на онова, което може да се побере на пощенска картичка. Няма търпение да получи нещо, с което да се заеме.

— Нали няма да забравиш Придо? — каза Смайли. — Всичко, каквото имаш за него, даже откъслечните сведения са по-добре от нищо.

Смайли изтърпя гневния поглед на Лейкон, който пак тръгна към вратата:

— С всичкия ли си, Джордж? Нали си даваш сметка, че Придо най-вероятно дори не е чувал за „Черна магия“, преди да го застрелят? Наистина не мога да разбера защо не се занимаваш с основния проблем, вместо да се ровиш в... — но вече беше излязъл от стаята.

Смайли се върна към последната папка: „Операция «Черна магия», кореспонденция с Отдела“. „Отдела“ беше един от многобройните евфемизми на Уайтхол за Цирка. Този том съдържа официалните протоколи от срещите на министъра от една страна и — разпознаваем веднага по прилежния ученически почерк — на Пърси Альлайн, по това време все още на долните стъпала на човешката стълбица на Контрола.

Какъв мрачен паметник, мислеше си Смайли, разглеждайки измачканите документи, на такава дълга и жестока война.

[1] Папа (англ.). — Б.пр. ↑

[2] Широк свят (англ.). — Б.пр. ↑

Смайли отново изживя основните битки на тази дълга и жестока война, когато се захвана да чете. В документите се съдържаха съвсем оскъдни сведения, много повече имаше в паметта му. Главните действащи лица бяха Алълайн и Контрола, а причините се губеха. Бил Хейдън, проницателният, макар и натъжен, наблюдател на тези събития, твърдеше, че двамата започнали да се мразят в Кеймбридж по време на краткото пребиваване там на Контрола като преподавател и на Алълайн като студент. Според Бил Алълайн бил ученик на Контрола, при това — не особено добър, и Контрола го тормозел, което беше съвсем правдоподобно.

Историята беше достатъчно гротескна и Контрола не пропускаше да я изтъкне:

— Казват, че с Пърси сме кръвни братя. Заедно гребяхме в една лодка, представете си!

Така и не уточняваше дали се шегува.

Към полулегендите от този сорт Смайли можеше да добави няколко твърди факта от онова, което знаеше за по-ранния живот на двамата. Докато Контрола беше ничие дете, Пърси Алълайн беше роден в Южна Шотландия, в семейството на свещеник. Баща му беше енергичен презвитериански проповедник и ако Пърси не беше наследил вярата му, със сигурност беше наследил умението грубо да убеждава. Изпусна войната с година или две и дойде в Цирка от някаква фирма в Лондонското сити. В Кеймбридж бил малко политик (малко по-десен от Чингиз хан, твърдеше Хейдън, който също не беше мекушав либерал, бог е свидетел) и малко спортист. Беше вербуван от дребен служител на име Мастън, който известно време се опитваше да си устрои уютен кът в контраразузнаването. Мастън съзираше голямо бъдеще в Алълайн и след като неуморно тръбеше името му, накрая изпадна в немилост. След като реши, че го злепоставя, Циркът запрати Алълайн в Южна Америка, където той изкара два пълни мандата под консулско прикритие, без да се връща в Англия.

Дори Контрола признаваше, че Пърси се е справил много добре там, спомни си Смайли. Аржентинците, които харесали как играе тенис и как язди, го приели за джентълмен, по думите на Контрола, и решили, че е глупав, какъвто Пърси изобщо не беше. Когато предаде работата на наследника си, беше организиран мрежа от агенти по двата бряга и вече гледаше на север. След отпуск и двуседмичен инструктаж го изпратиха в Индия, където агентите му явно го възприемаха като превъплъщение на британското управление. Той им проповядваше лоялност, не им плащаше почти нищо и в момента, в който му се налагаше, ги предаваше. От Индия замина за Кайро.

За Альлайн това назначение трябваше да е трудно, ако не и невъзможно, защото до този момент Близкият изток беше любима територия на Хейдън. Агентурната мрежа в Кайро възприемаше Бил буквално по начина, описан от Мартиндейл в онази съдбоносна вечер в безименния му клуб — като прероден Лорънс Арабски. Всички бяха решени да превърнат живота на наследника му в ад. Пърси обаче по някакъв начин съумя да си пробие път и ако беше успял да се опази от американците, може би щеше да бъде запомнен като още по-добър дори от Хейдън. Вместо това избухна скандал и между Пърси и Контрола започна открита вражда.

Обстоятелствата все още бяха неясни — това се случи много преди Смайли да се издигне до върховен шамбелан на Контрола. Явно без да е упълномощен от Лондон, Альлайн се забърка в един глупав американски заговор да сменят някакъв местен велможа със свой човек. Альлайн от край време изпитваше фатално страхопочитание пред американците. С възхищение следеше от Аржентина как громят леви политици из цялото полукълбо; в Индия се радваше на уменията им да разделят силите, стремящи се към централизация. Докато Контрола, подобно на повечето хора в Цирка, презираше както тях самите, така и работата им, която често се стремеше да опропасти.

Заговорът се провали, британските петролни компании побесняха и Альлайн, според сполучливия жаргонен израз, трябваше да си тръгне по чорапи. След това Альлайн твърдеше, че Контрола го бил принуждавал, а после дръпнал чергата под краката му и даже нарочно издал заговора на Москва. Както и да е, Альлайн пристигна в Лондон и там го чакаше заповед за назначение в Яслата, където трябваше да отговаря за обучението на зелени новобранци.

Обикновено това място се пазеше за износени агенти, на които им оставаха няколко години до пенсия. Просто по това време в Лондон нямаше никакви позиции за човек с опита и способностите на Пърси, беше обяснил Хейдън, тогава завеждащ личния състав.

— Ами в такъв случай ще ти се наложи да ми измислиш някаква, дявол го взел — каза Пърси и се оказа прав.

Както малко по-късно Бил откровено призна пред Смайли, той не беше взел предвид силата на Алълайнното лоби.

— Но кои са тези хора? — попита тогава Смайли. — Как могат да ти наложат човек, когото не искаш?

— Голфъри — изръмжа Контрола.

Голфъри и консерватори, тъй като по онова време Алълайн се заиграваше с опозицията, където го приемаха с отворени обятия, не на последно място и от Майлс Съркум, този за съжаление недалечен братовчед на Ан, който сега беше министърът на Лейкон. Контрола също нямаше много възможности да се съпротивлява. Циркът беше в труден период и се носеха приказки за пълно премахване на съществуващата организация и започване на чисто с нова. В този свят провалите често са в поредица, само че тази беше необичайно дълга. Продукцията беше намалела, а и все по-голяма част от нея се оказваше подозрителна. Там, където беше от значение, хватката на Контрола беше слаба.

Тази временна неспособност по никакъв начин не отнемаше от радостта му да съставя проект за правилник на Пърси Алълайн като оперативен директор. Наричаше го „хартиената шапка на Пърси“.

Смайли не можеше да направи нищо. По това време Бил Хейдън беше във Вашингтон, където се опитваше да договори споразумение между двете разузнавания с онези, които той наричаше пуританофашистите от американската агенция. А Смайли се беше издигнал до петия етаж и една от задачите му беше да държи молителите далече от Контрола. Затова тъкмо него Алълайн питаше: „Защо?“. Обаждаше му се в кабинета, когато Контрола го нямаше, канеше го в унилия си апартамент, като преди това изпращаше възлюбената си на кино, и го разпитваше с хленчещия си шотландски акцент. „Защо?“ Дори инвестира в бутилка малцово уиски, което щедро наливаше на Смайли, докато на себе си сипваше от по-евтиното.

— Какво съм му направил, Джордж, какво толкова специално? Един-два пъти сме се карали. Какво необичайно има в това? Защо се заяжда с мене? Искам само място край главната маса, нищо повече. Бог ми е свидетел, че то ми се полага по заслуги.

Под главна маса той имаше предвид петия етаж.

Правилникът, който Контрола му написа и който на пръв поглед изглеждаше много впечатляващо, даваше на Алълайн правото да проверява всички операции, преди да бъдат пуснати в ход. В ситния шрифт това право ставаше условно, ако оперативните сектори дадат съгласието си, а Контрола направи всичко възможно това да не се случва. Правилникът го приканваше да „координира ресурсите и да тушира регионалните съперничества“, което Алълайн успя да постигне, създавайки Лондонското управление. Секторите с ресурси обаче, като съгледвачи, фалшификатори, подслушвачи и жонгльори, му отказаха достъп до документите си, а той нямаше властта да ги принуди. Така че Алълайн гладуваше, след обяд на бюрото му нямаше нищо.

— Посредствен съм бил, така ли? Сега всички трябва да сме гении, примадони, а не миманс, освен това трябва да сме старци — Алълайн, макар и да не му личеше, все още беше твърде млад за главната маса, можеше да се похвали с осем или десет години пред Хейдън и Смайли и с още повече — пред Контрола.

Контрола беше непоколебим:

— Пърси Алълайн ще продаде и майка си за рицарско звание, а тази служба — за място в Камарата на лордовете. — И по-късно, когато омразната му болест започна да се прокрадва все по-близо: — Отказвам да оставя делото на живота си на един параден кон. Твърде суетен съм, за да ми се подмазват, твърде стар съм, за да имам амбиции, и съм грозен като смъртта. Пърси е пълната ми противоположност и в Уайтхол има достатъчно съобразителни хора, които биха предпочели него, а не мене.

Може да се каже, че тъкмо по този начин Контрола косвено си навлече „Черна магия“ на главата.

— Джордж, ела тук — изстреля един ден Контрола по интеркома. — Брат Пърси се опитва да ми играе по нервите. Ела или ще се лее кръв.

Смайли си спомни, че беше време, в което неуспели воители се прибираха у дома от далечни земи. Рой Бланд тъкмо беше кацнал от Белград, където се опитваше, с помощта на Тоби Естерхази, да спаси останките от една умираща мрежа; Пол Скордено, по това време старши в Германия, току-що беше погребал най-добрия си съветски агент в Източен Берлин, а що се отнася до Бил, след поредното безплодно пътуване той пак беснееше по повод арогантността на Пентагона, идиотщината на Пентагона, лицемерието на Пентагона и твърдеше, че е „време да сключим сделка с проклетите руснаци вместо с тях“.

В „Айлей“ минаваше полунощ; на вратата звънеше закъснял гост. Това щеше да му коства десет шилинга за Норман, помисли си Смайли, за когото британската парична реформа си оставаше загадка. Той придърпа с въздишка първата папка на „Черна магия“, позволи си внимателно да напльончи палеца и показалеца на дясната си ръка и се захвана да съпоставя официалната памет със своята собствена.

„Във връзка с нашия разговор — пишеше Алълайн само два месеца след този разговор в едно леко истерично лично писмо до видния братовчед на Ан, министъра, съдържащо се в документите на Лейкон. — Докладите по «Черна магия» идват от изключително деликатен източник. Нито един от съществуващите методи за разпространение в Уайтхол според мене не подхожда за този случай. Системата от куриерски контейнери, която използвахме за «Стършел», се провали, след като някои потребители в Уайтхол изгубиха кодовете или след онзи безобразен случай, когато един претоварен заместник-министър повери ключа на личния си асистент. Вече говорих с Лили от военноморското разузнаване, който е готов да ни осигури специална читалня в главната сграда на Адмиралтейството, в която материалите ще се предоставят на потребителите под наблюдението на старши служител на моята служба. С конспиративна цел читалнята ще се казва «конферентна зала на Адриатическата работна група» или съкратено — «АРГ зала». Потребителите, които имат право да четат, няма да имат пропуски, защото с тях може да се злоупотребява. Вместо това те ще се легитимират пред моя служител — Смайли обърна внимание на местоимението, — който ще е снабден със списък на упълномощените лица, илюстриран със снимки на потребителите.“

Лейкон, все още не напълно убеден, до Министерството на финансите чрез ненавистния си господар, министъра, от чието име винаги пишеше предложенията си:

„Дори да приемем, че е необходимо, читалнята ще трябва да бъде изцяло преустроена.

1. Ще одобрите ли разходите?

2. При положителен отговор разходите трябва да се направят от Адмиралтейството. Отделът скрито ще ги възстанови.

3. Остава въпросът за допълнителните служители, които също представляват разход...“.

Оставаше и въпросът за още по-голямата слава на Альлайн, отбеляза Смайли, докато бавно прелистваше страниците. Тя вече грееше като фар отвсякъде — Пърси се е устремил към главната маса, а дните на Контрола са преброени.

Откъм стълбището се чу доста приятно пеене. Гост от Уелс, много пиян, пожелаваше на всички „лека нощ“.

„Черна магия“, спомни си Смайли — това пак беше неговата памет, документите не можеха да опишат нещо толкова човешко, — изобщо не беше първият опит на Пърси Альлайн да проведе собствена операция в новото си качество, но тъй като правилникът го задължаваше да получи одобрението на Контрола, предшестващите опити бяха мъртвородени. Известно време например той се беше съсредоточил в прокарването на тунели. Американците бяха прокарали тунели с подслушвателна апаратура в Берлин и Белград, французите бяха направили нещо подобно срещу американците. Добре тогава, предвождан от Пърси, Циркът щеше да навлезе на този пазар. Контрола погледна благосклонно на идеята, сформира се комисия от представители на различни отдели (известна като комисията „Альлайн“), екип от специалисти от техническия отдел огледаха основите на съветското посолство в Атина, където Альлайн разчиташе на щедрата подкрепа на поредния военен режим, на който той се възхищаваше също толкова много, колкото и на предишните. В този момент Контрола с леко побутване събори до основи къщичката на Пърси и го заचाка да дойде с някоя нова идея. Именно това и правеше Пърси след няколко междинни опита в онази сива сутрин, когато Контрола властно покани Смайли на пиршеството.

Контрола седеше зад бюрото си, Альлайн стоеше до прозореца, а между тях лежеше една обикновена, ярко жълта, затворена папка.

— Седни и виж тази глупост.

Смайли се настани в креслото, а Альлайн остана до прозореца, подпрял едрите си лакти на перваза и зареял поглед над покривите към Нелсъновата колона и кулите на Уайтхол отвъд нея.

В папката имаше снимки на предполагаем документ от ръководството на съветските военноморски сили, дълъг цели петнайсет страници.

— Кой го е превеждал? — попита Смайли, мислейки си, че преводът е достатъчно добър, за да е дело на Рой Бланд.

— Господ — отговори Контрола. — Господ го е превел, нали, Пърси? Няма смисъл да го питаш нищо, Джордж, няма да ти отговори.

По онова време Контрола изглеждаше много подмладен. Смайли помнеше как беше отслабнал, как бяха поруменели страните му и как всички, които не го познаваха много добре, го поздравяваха колко добре изглежда. Може би единствено Смайли забелязваше малките капчици пот, които още тогава неизменно се появяваха по края на челото му.

Всъщност документът се оказа доклад, вероятно подготвен за съветското върховно командване, представляващ оценка на едно неотдавнашно съветско военноморско учение в Средиземно и в Черно море. В папката на Лейкон беше записан само като Доклад № 1, под заглавието „Военноморски“. В продължение на много месеци Адмиралтейството плачеше на Цирка за каквато и да е информация, свързана с това учение. Така че докладът изглеждаше впечатляващо актуален, което го правеше подозрителен в очите на Смайли. Той беше подробен, но се занимаваше с неща, от които Смайли нямаше дори бегла представа — поразяваща мощ от брега към морето, радионамеса във вражеските процедури по обявяване на тревога, висша математика в баланса на заплахата. Ако беше истински, това си беше направо златна мина, само че той нямаше и най-малката причина да допусне, че е такъв. Всяка седмица през Цирка минаваха купища така наречени съветски документи. Повечето бяха пълен боклук. Имаше няколко, подхвърлени от съюзници със задни мисли, още няколко бяха руски фалшификати. Много рядко някой се оказваше от значение, но обикновено това ставаше, след като биваше отхвърлен.

— Чии са тези инициали? — попита Смайли, посочвайки бележки в полето, изписани с молив на руски. — Знае ли някой?

Контрола посочи с глава Альлайн.

— Питай началството. Нищо не знам.

— Жаров — каза Альлайн. — Адмирал от Черноморския флот.

— Няма дата — възрази Смайли.

— Това е чернова — услужливо каза Альлайн с необичайно силен акцент. — Жаров го е подписал в четвъртък. Окончателният доклад с тези поправки е публикуван в понеделник със същата дата.

Днес беше вторник.

— Откъде е получен? — попита Смайли, все още объркан.

— Пърси не може да ни каже — заяви Контрола.

— Какво казват нашите експерти?

— Те не са го виждали — рече Альлайн, — нещо повече, няма и да го видят.

Контрола се обади с леден глас:

— Моят брат Лили от военноморското разузнаване обаче е дал предварително мнение, нали, Пърси? Пърси му го е показал снощи — на чаша розов джин в „Травълърс“, прав ли съм, Пърси?

— В Адмиралтейството.

— Брат Лили, който е каледонец като Пърси, по принцип не е много щедър на похвали. Когато ми се обади преди половин час обаче, не можеше да се сдържи. Дори ме поздрави. Той смята, че документите са истински, и иска нашето разрешение, по-скоро това на Пърси, да запознае колегите си във флота със заключенията му.

— Невъзможно — рече Альлайн. — Това е само за негова употреба, поне още две седмици.

— Тази работа е толкова гореща — обясни Контрола, — че трябва малко да изстине, преди да бъде разпространена.

— Само че откъде идва? — настоя Смайли.

— О, Пърси е измислил кодово име, не се безпокой. Много сме бързи с кодовите имена, нали, Пърси?

— Но какво е нивото на достъп? Кой е отговорният служител?

— Това ще ти хареса — каза Контрола под носа си.

Той беше страшно ядосан. За цялото им дълго сътрудничество Смайли не помнеше да го е виждал толкова ядосан. Тънките му,

обсипани с петна ръце трепереха, а обикновено безжизнените му очи блестяха от гняв.

— Източник Мерлин — каза Алълайн, като думите му бяха предшествани от кратко, но много характерно шотландско всмукване на въздух през зъби — е високопоставен източник с достъп до най-чувствителните нива на съветската политическа машина. — И добави, сякаш беше кралска особа: — Нарекохме неговия продукт „Черна магия“.

Смайли забеляза, че използваше сходни изрази както в едно строго секретно лично писмо до свой приятел в Министерството на финансите, в което настояваше да получи по-голяма свобода при изплащането на извънредни разходи на агентите.

— Още малко и ще каже, че го е спечелил по лотарията — предупреди Контрола, който, въпреки втората си младост, страдаше от характерната старческа небрежност към устойчивите словосъчетания. — Накарай го сега да ти каже защо няма да ти каже.

Алълайн оставаше невъзмутим. Той също беше зачервен, но това не се дължеше на заболяване, а на триумф. Пое дълбоко въздух в широките си гърди за дълга реч и обръщайки се изключително към Смайли, я поднесе безизразно, като шотландски сержант от полицията, който свидетелства пред съда.

— Самоличността на източник Мерлин е чужда тайна, която не мога да разкрия. Той е плод на многогодишните усилия на определени хора в тази служба. Хора, предани на мене, както аз съм предан на тях. Хора, които също така изобщо не са доволни от провалите тук. Твърде много неща бяха разкрити. Твърде много беше изгубено, пропиляно, имаше твърде много скандали. Казвал съм го много пъти, но явно съм говорил на вятъра, защото той не ми обръщаше никакво внимание.

— Става дума за мене — обади се Контрола отстрани. — Аз съм „той“ в тази реч, нали разбираш, Джордж?

— Общоприетите принципи на професията и сигурността никакви ги няма в тази организация. Къде е ограниченият достъп до информация? Къде е разделението на всички нива, Джордж? Прекалено много се злослови по отделите, което се насърчава от ръководството.

— Пак се отнася за мене — вметна Контрола.

— В момента действа принципът „разделяй и владей“. Хората, които трябва да се борят с комунизма, са се хванали гуша за гуша. Губим ключови партньори.

— Има предвид американците — обясни Контрола.

— Губим хляба си. Самоуважението си. Стига толкова. — Той взе доклада и го пъкна под мишница. — До гуша ни дойде.

— И като всички останали, на които им е дошло до гуша — каза Контрола, след като Алълайн шумно излезе от стаята, — той иска още.

Сега документите на Лейкон отново подеха историята за малко вместо паметта на Смайли. Характерно за атмосферата в онези последни месеци беше Смайли да получи информация за даден случай в началото, след което да не чуе нито дума за това как се е развил. Контрола ненавиждаше провалите, както ненавиждаше и болестта, а най-вече собствените си провали. Той знаеше, че признаването на провала означаваше да живееш с него; че служба, която не се бори, не може да оцелее. Той ненавиждаше агентите с копринени ризи, които поглъщаха огромни парчета от бюджета във вреда на полезните мрежи, на които той разчиташе. Той обичаше успеха, но ненавиждаше чудесата, ако заради тях останалите му начинания губеха фокус. Ненавиждаше слабостта, както ненавиждаше сантименталността и религията, ненавиждаше и Пърси Алълайн, който беше склонен да им се поддава. Справяше се с тях, като буквално им затръшваше вратата — оттегляше се в занемарения си кабинет на горния етаж, не приемаше посетители и всичките му телефонни обаждания се поемаха от леличките. От същите кротки женици идваше и жасминовият чай, както и безбройните служебни документи, които той изискваше и връщаше с купища. Смайли ги виждаше, натрупани пред вратата, докато той самият си гледаше своята работа, която се състоеше в опит да държи останалата част от Цирка над водата. Много от тези документи бяха стари, още от времето, преди Контрола да застане начело. Някои бяха лични досиета, биографии на бивши и настоящи сътрудници на службата.

Контрола така и не каза с какво се занимава. Ако Смайли питаше леличките или ако любимото момче Бил Хейдън наминеше със същия въпрос, те само поклащаха глави или безмълвно вдигаха вежди към небесата: „Безнадежден случай — говореха тези погледи, изпълнени с доброта. — Намираме занимание на един велик човек в края на

неговата кариера“. Само че Смайли — докато търпеливо прелистваше документ след документ и в едно ъгълче на сложния си ум преповтаряше писмото на Ирина до Рики Тар — Смайли знаеше и по съвсем реален начин намираще утеха в това знание, че в крайна сметка той не е първият, минал по този път, че духът на Контрола е негов спътник навсякъде, освен в най-отдалечените кътчета, и сигурно е щял да измине целия път, ако операция „Свидетел“ не го беше спряла в последния момент.

Отново закуска и един много потиснат уелсец, когото недопечената наденица и препеченият домати никак не привличаха.

— Тези ще ти трябват ли още — попита Лейкон, — или си приключил с тях? Едва ли са много полезни, след като не съдържат даже и докладите.

— До довечера, моля те, ако нямаш нищо против.

— Сигурно си даваш сметка, че приличаш на развалина.

Не си даваше сметка, но когато се върна на Байуотър Стрийт, красивото огледало на Ан в позлатена рамка му показва, че очите му са кръвясали, а пълните му бузи са набраздени от умора. Поспа малко, след което продължи по тайнствения си път. Когато настъпи вечерта, Лейкон го чакаше. Смайли веднага продължи да чете.

В продължение на шест седмици, според документите, след военноморския доклад нямаше друг материал. Някои отдели в Министерството на отбраната подеха ентузиазма на Адмиралтейството от първоначалния доклад, Форин Офис заяви, че „този документ хвърля необикновено ярка светлина върху агресивния съветски подход“, каквото и да означаваше това; Альлайн продължаваше да настоява за специално боравене с материала, само че беше като генерал без армия. Лейкон отбеляза с леден тон „малко позакъснялата реакция“ и предложи на министъра да „успокои ситуацията с Адмиралтейството“. От Контрола, поне според документите, нямаше нищо. Може би се беше снижил и се молеше да го отмине. В затишието един специалист по Москва от Финансовото министерство недоволено забеляза, че през последните години в Уайтхол често са ставали свидетели на такива неща — обнадеждаващ първи доклад, последван от мълчание или, още по-лошо, от скандал.

Той грешеше. На седмата седмица Алълайн обяви публикуването на три нови доклада от „Черна магия“ в един ден. Всичките бяха под формата на секретна съветска кореспонденция между различни отдели, въпреки че темите бяха най-разнообразни.

„Черна магия“ номер 2, според резюмето на Лейкон, описваше напреженията в СИБ и разглеждаше дегенеративния ефект от търговските сделки на Запада върху по-слабите страни членки. По правилата на Цирка това беше класически доклад от сферата на действие на Рой Бланд, покриващ точно целта, която агентурната мрежа „Натиск“, базирана в Унгария, атакуваше безуспешно от години. „Великолепен обзор — беше написал един потребител от Форин Офис, — подкрепен с добри материали.“

„Черна магия“ номер 3 разглеждаше унгарския ревизионизъм и възобновените чистки на Кадар в политическите и академичните среди — най-добрият начин за пресичане на безотговорните приказки в Унгария, твърдеше авторът на доклада, заимствайки един стар израз на Хрущов, беше да се разстрелят повече интелектуалци. Това също беше територия на Рой Бланд. „Полезно предупреждение за всички — пишеше същият коментатор от Форин Офис, — които си въобразяват, че Съветският съюз е разхлабил хватката над сателитите си.“

Тези два доклада по същество даваха общи сведения, само че „Черна магия“ номер 4 беше дълъг шейсет страници и потребителите го смятаха за уникален. Той представляваше изключително техническа оценка от страна на съветското Министерство на външните работи на предимствата и недостатъците от преговори с отслабен американски президент. Изводът, най-общо казано, беше, че ако на президента се подхвърли кокал за собствения му електорат, Съветският съюз ще успее да получи ценни отстъпки в предстоящите преговори за многобройните ядрени бойни глави. Той обаче сериозно повдигаше въпроса доколко е целесъобразно САЩ да бъдат поставяни в прекалено губеща позиция, защото това би могло да изкуши Пентагона да нанесе ответен или превантивен удар. Докладът беше направо от сърцевината на Бил-Хейдъновата сфера. Както беше написал самият Хейдън обаче в една трогателна бележка до Алълайн — която, без знанието на Хейдън, веднага беше препратена на министъра и заведена в архива на кабинета, — за двайсет и петте години, през които беше

атакувал съветската ядрена програма, той не беше успявал да се сдобие с толкова качествен материал.

„Освен ако не греша — пишеше той в заключение, — не са успявали и нашите американски братя по оръжие. Знам, че още е рано, но ми се струва, че който отнесе този материал във Вашингтон, ще бъде в много изгодна позиция за преговори. А ако Мерлин успее да задържи това ниво, бих се осмелил да предвидя, че ще можем да си позволим всичко, което се предлага от американското управление.“

Пърси Алълайн получи своята читалня, а Джордж Смайли си направи кафе на раздрънкания газов котлон до умивалника. Котлонът работеше с монети и по средата изгасна, Смайли се ядоса, извика Норман и му поръча да развали цели пет лири на шилинги.

С растящ интерес Смайли продължаваше пътешествието сред оскъдните записки на Лейкон от първата среща на главните действащи лица до наши дни. По онова време Циркът беше обхванат от такава атмосфера на подозрителност, че темата за източник Мерлин се превърна в табу дори между Смайли и Контрола. Альлайн носеше докладите от „Черна магия“ и чакаше в преддверието, докато леличките ги предаваха на Контрола, който ги подписваше веднага, за да демонстрира, че не ги чете. Альлайн прибираше папката, надникваше в кабинета на Смайли, изръмжаваше някакъв поздрав и тръгваше да слиза с тежки стъпки по стълбите. Бланд се държеше на разстояние и дори ободряващите посещения на Бил Хейдън, традиционна част от ежедневието, от споделянето, което навремето Контрола насърчаваше сред старшите си служители, ставаха все по-редки и по-кратки, докато съвсем не престанаха.

— На Контрола му хлопа дъската — презрително каза Хейдън на Смайли. — Освен това, ако не греша, той умира. Въпросът е кое ще го довърши първо.

Редовните срещи във вторник бяха отменени и Контрола постоянно тормозеше Смайли, изпращайки го ту в чужбина с някоя неясна задача, ту из поделенията в страната — Сарат, Брикстън, Актън и други подобни — като свой личен пратеник. Все по-натрапчиво ставаше усещането, че Контрола иска да се избави от него. Когато разговаряха, усещаше помежду им толкова тежка подозрителност, че дори Смайли започна сериозно да се пита дали Бил не беше прав, че Контрола вече не става за тази работа.

От документите на кабинета ставаше ясно, че през онези три месеца операция „Черна магия“ трайно е процъфтявала без никаква помощ от страна на Контрола. Всеки месец пристигаха по два, дори по три доклада, нивото им оставаше все така високо според потребителите, само че името на Контрола рядко се споменаваше и никога не го канеха за коментар. Понякога експертите ставаха дребнави. По-често се оплакваха, че не могат да потвърдят нищо, тъй

като Мерлин ги води в непознати води — не можем ли да помолим американците да проверят? Не можем, каза министърът. Не още, каза Альлайн и добави в секретна бележка, която никой не беше виждал: „Когато му дойде времето, ще извършим нещо повече от проста размяна на наши материали за техни. Нямаме интерес от еднократна сделка. Задачата ни е да установим достоверността на Мерлин извън всякакво съмнение. Когато това стане, Хейдън може да отиде на пазар...“

Вече нямаше две мнения по въпроса. Сред малцината избрани, които имаха достъп до покоите на Адриатическата работна група, Мерлин вече беше победител. Материалите му бяха точни, често пъти други източници ги потвърждаваха впоследствие. Създадена беше комисия за „Черна магия“ под председателството на министъра. Альлайн беше заместник-председател. Мерлин се превърна в индустрия, а на Контрола дори не му предложиха работа в нея. Ето защо в отчаянието си той изпрати Смайли да проси милостиня: „Трима са плюс Альлайн — каза му той. — Измъчи ги, Джордж. Изкушавай ги, заплашвай ги, нахрани ги с всичко, което поискат.“

Документите от тези срещи също не съдържаха почти нищо и слава богу, тъй като заемаха най-мрачните ъгли в паметта на Смайли. Тогава той вече знаеше, че в килера на Контрола няма нищо, което може да засити глада им.

Беше през април. Смайли се беше върнал от Португалия, където погребваше един скандал, и завари Контрола под обсада. По пода бяха разпилени папки, на прозорците бяха монтирани нови дръжки. Единственият му телефон беше покрит с калъфа за чайник, а от тавана висеше заглушител на електронно подслушване, нещо като електрически вентилатор с непрекъснато променяща се честота. За трите седмици, през които Смайли го нямаше, Контрола се беше превърнал в старец.

— Кажи им, че си пробиват път с фалшиви пари — нареди той, без да вдига поглед от папките си. — Каквото искаш им кажи. Трябва ми време.

„Трима са плюс Альлайн“, повтаряше си наум Смайли, седнал край масичката за карти на майора и изучавайки списъка на Лейкон с

хора, които имат достъп до „Черна магия“. В момента имаше шейсет и осем регистрирани посетители в читалнята на Адриатическата работна група. Всеки от тях, също като членовете на комунистическата партия, беше номериран според датата на постъпване. Списъкът беше препечатван след смъртта на Контрола — Смайли не фигурираше в него. Същите четирима почетни основатели обаче продължаваха да са начело — Альлайн, Бланд, Естерхази и Бил Хейдън. Трима са плюс Альлайн, казваше Контрола.

Внезапно в ума на Смайли, готов за всяко заключение, за всяка неясна връзка, докато четеше, нахлу доста неочакван образ — как двамата с Ан се разхождат по скалистия бряг на Корнуол. Това беше в дните непосредствено след смъртта на Контрола, най-лошите дни, които Смайли помнеше в дългия им объркан брак. Бяха високо над брега, някъде между Ламорна и Порткърноу, бяха дошли извън сезона, под предлог че Ан ще лекува кашлицата си с морски въздух. Вървяха по крайбрежната пътека, всеки потънал в мислите си, нейните — за Хейдън, предполагаше той, неговите — за Контрола, Джим Придо и операция „Свидетел“, както и за цялата бъркотия, която беше оставил след себе си, като се пенсионира. Помежду им нямаше хармония. Бяха изгубили спокойствието, когато бяха заедно; представляваха загадка един за друг и дори най-баналният разговор можеше да тръгне в странна посока и да излезе от контрол. В Лондон Ан живееше необуздано, готова да се отдаде на всеки, който би я поискал. Знаеше само, че тя се опитва да се отърве от нещо, което я наранява или силно я тревожи, само че той не знаеше как да достигне до нея.

— Ако аз бях умряла — попита тя внезапно, — а не Контрола например, какво щеше да изпитваш към Бил?

Смайли още обмисляше отговора си, когато тя изстреля:

— Понякога ми се струва, че аз съхранявам мнението ти за него. Възможно ли е по някакъв начин да държа двама ви заедно? Възможно ли е?

— Възможно е. — После добави: — Да, предполагам, че по някакъв начин завися от Бил.

— Бил още ли е фактор в Цирка?

— Вероятно дори повече отпреди.

— И още ходи във Вашингтон, сключва разни сделки с тях, обръща всичко надолу с главата?

— Предполагам, че да, поне така се говори.

— Колкото тебе ли е важен?

— Сигурно.

— Сигурно — повтори тя. — Предполагам. Говори се. По-добър ли е тогава? По-добър ли е от тебе, по-добре ли смята? Кажи ми. Моля те, кажи ми. Трябва да ми кажеш.

Тя беше странно развълнувана. Насълзените ѝ от вятъра очи отчаяно блестяха срещу него, държеше го с две ръце за ръката и го дърпаше за отговор като малко дете.

— Винаги си ми казвала, че мъжете не бива да се сравняват — отговори неловко той. — Винаги си твърдяла, че не мислиш със сравнения.

— Кажи ми!

— Добре тогава — не, не е по-добър.

— Колкото тебе ли е?

— Не.

— А ако ме нямаше, какво щеше да си мислиш за него? Ако Бил не ми беше братовчед, не ми беше никакъв? Кажи ми. Мнението ти за него по-добро ли щеше да е, или по-лошо?

— Предполагам, че по-лошо.

— Тогава нека и сега да е лошо. Махам го от семейството, от живота ни, от всичко. Сега, в този момент. Ето, хвърлям го в морето. Разбираш ли?

Единственото, което разбра, беше: върни се в Цирка, довърши си работата. Това беше един от многобройните ѝ начини да казва едно и също нещо.

Все още смутен от това нахлуване в паметта си, Смайли рязко стана и отиде до прозореца, обичайната му наблюдателница, когато беше разсеян. Няколко чайки се бяха подредили на парапета. Сигурно беше чул техните крясъци и си беше спомнил онази разходка в Ламорна.

— Кашлям, когато не мога да кажа нещо — беше му казала веднъж Ан.

Какво не можеше да каже? — мрачно запита той комините от другата страна на улицата. Кони можеше да го каже, Мартиндейл можеше да го каже, защо Ан не можеше?

— Трима са плюс Алълайн — измърмори Смайли на глас. Чайките бяха изчезнали, всички наведнъж, сякаш бяха намерили похубаво място. — Кажи им, че си пробиват път с фалшиви пари.

А ако банките приемат тези пари? Ако експертите ги обявяват за истински, а Бил Хейдън ги хвали до небесата? А папките на кабинета са пълни с похвали за храбрите новаци от Цирка в Лондон, които успяха да прекъснат поредицата от провали?

Избра първо Естерхази, защото Тоби дължеше кариерата си на Смайли. Смайли го беше вербувал във Виена, гладен студент, обитаващ развалините на един музей, на който неговият чичо е бил куратор. Качи се на колата и отиде в Актън, където се изправи пред него в Пералнята, зад ореховото му бюро с редицата телефони с цвят на слонова кост. На стената висеше картина с коленичили влъхви, съмнително италианско произведение от XVII век. През прозореца се виждаше вътрешен двор, пълен с коли, микробуси и мотоциклети, както и няколко беседки, в които екипите от съгледвачи убиваха времето между смените. Най-напред Смайли попита Тоби за семейството му — имаше син, който учеше в Уестминстър, и дъщеря, студентка по медицина първи курс. След това събщи на Тоби, че съгледвачите изостават с два месеца от графика и когато Тоби започна да се оправдава, той директно го попита дали момчетата му не са се занимавали с някакви специални задачи напоследък, у дома или в чужбина, които Тоби не е сметнал за необходимо да спомене в докладите си от съображения за сигурност.

— За кого бих направил такова нещо, Джордж? — попита Тоби със застинал поглед. — Знаеш, че уставът ми го забранява. — От устата на Тоби това звучеше някак нелепо.

— Ами за Пърси Алълайн например — предположи Смайли, след което му подсказа и оправданието: — В края на краищата, ако Пърси ти нареди да направиш нещо и да не го опишеш, ще се окажеш в много трудно положение.

— Много ми е интересно какво по-точно имаш предвид, Джордж?

— Проверка на тайник в чужбина, осигуряване на тайна квартира, проследяване на някого, инсталиране на бръмбари в някое посолство. Пърси е оперативен директор все пак. Би могъл да решиш,

че действа по инструкции от петия етаж. Подобно развитие на събитията ми се струва съвсем логично.

Тоби изглежда внимателно Смайли. Държеше цигара, но след като я запали, не я пушеше. Беше свита на ръка, извади я от сребърна табакера, но веднъж запалена, тя изобщо не стигна до устата му. Кръжеше наоколо, приближаваше се или отиваше настрани, понякога изглеждаше, сякаш ей сега ще я захапее, но така и не го направи. Междувременно Тоби произнесе речта си, едно от неговите изложения на гледна точка, което се предполагаше, че определя житейската му позиция в този момент.

Тоби харесвал службата, обясни той. Предпочитал да остане в нея. Изпитвал определен сантимент. Имал и други интереси, които във всеки момент можели да го обсебят напълно, но той най-много обичал службата. Проблемът му бил, каза той, в повишението. То не му трябвало заради алчност, а по-скоро, би казал, по социални причини.

— Нали разбираш, Джордж, толкова години опит съм натрупал, че направо ми става неудобно, когато тези младоци започнат да ми дават заповеди. Нали ме разбираш? Дори Актън — самото име Актън им звучи смешно.

— Аха — каза кротко Смайли, — и кои са тези младоци?

Естерхази обаче беше изгубил интерес. След като свърши с изявлението си, лицето му отново придоби познатия празен израз, а кукленските му очи се втренчиха в някаква не много далечна точка в пространството.

— Рой Бланд ли имаш предвид? — попита Смайли. — Или Пърси? Пърси ли е млад? Кой, Тоби?

Нямало смисъл, каза Тоби със съжаление:

— Джордж, когато повишението те подминава, а ти се съсипваш от работа, всеки, който е по-високо от тебе, ти се вижда млад.

— Може би Контрола би могъл да те качи едно-две стъпала — предположи Смайли, без да се замисля за себе си в тази ситуация.

Отговорът на Естерхази го накара да потръпне.

— Знаеш ли, Джордж, не съм сигурен, че в момента е в състояние да го направи. Виж какво имам за Ан... — той отвори едно чекмедже, — ... когато разбрах, че ще идваш, се обадох на един-двама приятели, поръчах им нещо хубаво, нещо за една безупречна жена,

нали знаеш, че не мога да я забравя, откакто се видяхме на коктейла у Бил Хейдън?

Така че Смайли си тръгна с утешителна награда — скъп парфюм, контрабандно внесен, предположи той, от някой от съгледвачите на Тоби, прибиращ се у дома — и се отправи да проси милостиня от Бланд, давайки си сметка, че се приближава с една крачка до Хейдън.

Смайли се върна до масичката на майора и затърси сред папките на Лейкон, докато накрая не намери тънка папка с надпис „Операция «Черна магия», преки субсидии“, която съдържаше първите разходи, направени при работата с източник Мерлин. „От съображения за сигурност предлагам — пишеше Алълайн в поредната лична бележка до министъра с дата от преди близо две години — финансирането на операция «Черна магия» да бъде абсолютно отделно от всички останали плащания на Цирка. Докато не бъде намерено подходящо прикритие, моля да разрешите използването на средства директно от фондовете на Министерството на финансите вместо добавки към бюджета на разузнавателната служба, които средства ще бъдат надлежно осчетоводени в разходната част на Цирка. След това лично ще ги отчета пред Вас.“

„Одобрявам — беше написал министърът една седмица по-късно, — при условие че винаги...“

Нямаше никакви условия. Бегъл поглед на първата колонка с цифри показва на Смайли всичко, което го интересуваше — само до края на май същата година, когато се състоя разговорът в Актън, лично Тоби Естерхази беше направил цели осем пътувания с пари от бюджета на „Черна магия“, две до Париж, две до Хага, едно до Хелзинки и три до Берлин. При всяко от тях целта на пътуването беше лаконично описана като „събиране на материал“. Между май и ноември, когато Контрола вече беше слязъл от сцената, беше направил още деветнайсет. Едно от тях беше до София, друго — до Истанбул. При нито едно от тях не беше отсъствал повече от три пълни дни. Повечето бяха в събота и неделя. При някои от пътуванията го придружаваше Бланд.

Казано направо, Тоби Естерхази лъжеше безобразно — нещо, в което Смайли не се и съмняваше. Приятно беше да намери документа,

който потвърждаваше тези му впечатления.

Чувствата на Смайли към Рой Бланд по онова време не бяха еднозначни. Докато си ги припомняше сега, той реши, че още са такива. Един професор го беше забелязал, Смайли го беше вербувал; комбинацията странно приличаше на онази, която беше довела самия Смайли в гнездото на Цирка. Този път обаче нямаше германско чудовище, което да разпалва патриотичен плам, а уверенията в антикомунизъм винаги караха Смайли да се чувства малко неловко. Също като Смайли, Бланд не беше имал истинско детство. Баща му беше докер, пламенен профсъюзен деец и член на комунистическата партия. Майка му беше починала, когато Бланд бил малък. Баща му мразеше образованието, както мразеше и властта, а когато Бланд израсна умно момче, баща му си втълпи, че управляващата класа му е отнела сина, и го преби от бой. Бланд си проби път до гимназията, като през ваканциите се убиваше от работа, както би казал Тоби, за да изкара пари за допълнителната такса. Когато Смайли го видя за първи път в стаята на наставника му в Оксфорд, той имаше измъчения вид на човек, току-що завърнал се от тежко пътуване.

Смайли се зае с него и в продължение на няколко месеца постепенно го подготвяше за предложението, което Бланд прие, по мнението на Смайли, най-вече от омраза към баща си. След това Смайли го изгуби от поглед. Бланд живееше от някоя и друга случайна стипендия, трудеше се усърдно в мемориалната библиотека „Карл Маркс“ и пишеше левичарски статии за разни малки списания, които отдавна щяха да са изчезнали в небитието, ако Циркът не ги субсидираше. Вечер спореше до прегракване на обвити в дим събрания по кръчми и училищни салони. През ваканциите ходеше в Яслата, където един фанатик на име Тач водеше индивидуални специални курсове за агенти, подготвяни за работа в чужбина. Тач обучи Бланд на занаята и внимателно побутна прогресивните му възгледи по-близо до марксисткия лагер на баща му. Три години след деня, в който беше вербуван, отчасти благодарение на пролетарския си произход и влиянието на баща си на Кинг Стрийт^[1], Бланд спечели едногодишно назначение като асистент по икономика в университета в Познан. Той беше пуснат в действие.

От Полша той кандидатства успешно за работа в Унгарската академия на науките в Будапеща и през следващите осем години

водеше чергарския живот на дребен лъв интелектуалец в търсене на просветление, когото всички харесваха, но никой не му вярваше. Известно време живя в Прага, след това се върна в Полша, изкара два кошмарни семестъра в София и шест в Киев, където изпадна в нервна криза, за втори път в рамките на два месеца. Яслата пак се зае с него, този път, за да го отрезви. Обявиха го за чист, мрежите му бяха дадени на други агенти, а самият Рой беше върнат в Цирка да ръководи, предимно от бюрото си, мрежите, които беше създал на чужда територия. На Смайли му се струваше, че от известно време Бланд се беше сблизил с Хейдън. Ако се случеше Смайли да наmine покрай Рой, голяма беше вероятността Бил да се окаже разположен в креслото, заобиколен от документи, таблици и цигарен дим; ако се отбиеше при Бил, Бланд беше там с подгизнала от пот риза, крачещ тежко напред-назад по килима. Бил работеше с Русия, а Бланд — със сателитните държави, но още в онези първи дни на „Черна магия“ тази разлика беше заличена.

Срещнаха се в една кръчма в Сейнт Джонс Уд, още беше май, пет и половина следобед в един сив ден и градината беше празна. Рой водеше със себе си едно дете, момче на около пет години, малко копие на Бланд — русокосо, едро и червендалесто. Той не обясни присъствието на момчето, но от време на време в хода на разговора млъкваше и го гледаше как седи на една пейка, недалеч от тях, и яде ядки. Със или без нервни кризи, Бланд още носеше отпечатъка на философията на Тач за агентите във вражеския лагер — увереност в собствените сили, положително отношение, загадъчен чар и всички останали тромави фрази, които в апогея на културата, породена от студената война, бяха превърнали Яслата в нещо като център за нравствено превъоръжаване.

— Какво предлагаш? — попита непряно Бланд.

— Всъщност нищо, Рой. Контрола смята, че ситуацията в момента не е много здравословна. Не иска да се замесваш в разни интриги. Аз също не искам.

— Добре. Какво предлагаш?

— Ти какво искаш?

На масата беше останал комплект с подправки от обяд, подгизнал от изсипалия се преди това дъжд, а в средното отделение имаше няколко пластмасови клечки за зъби в хартиени опаковки.

Бланд взе една, изплю хартията на земята и започна да човърка кътните си зъби с дебелия ѝ край.

— Какво ще кажеш за пет хиляди в брой от змийския фонд^[2]?

— И къща с кола? — каза Смайли, обръщайки го на шега.

— И детето в Итън — добави Бланд, смигвайки на момчето в другия край на бетонния двор, докато продължаваше да ровичка с клечката за зъби. — Виж, Джордж, аз си платих и ти го знаеш. Не знам какво си купих с това, но платих страшно висока цена. Искам нещо да ми се върне. Десет години отшелничество заради петия етаж е голяма сума на всяка възраст. Дори на твоята. Трябва да е имало някаква причина да се хвана на това хоро, ама не мога да си я спомня. Сигурно е твоето магнетично обаяние.

Чашата на Смайли не беше празна, затова Бланд стана да си вземе от бара още една, а и нещо за момчето.

— Ти си образована свиня — каза той шеговито, сядайки на стола си. — Творец е онзи, който може да се придържа към две противоположни мнения и при това да не губи способността си да действа — кой го беше казал?

— Скот Фицджералд — отговори Смайли, като за миг си помисли, че Бланд се кани да каже нещо за Бил Хейдън.

— Е, Фицджералд ги е разбирал нещата — съгласи се Бланд. Като отпи, леко изпъкналите му очи се плъзнаха встрани към оградата, сякаш търсеха някого. — А аз определено действам, Джордж. Като истински социалист избирам парите. Като истински капиталист се придържам към революцията, защото ако не можеш да я победиш, поне можеш да я шпионираш. Не ме гледай така, Джордж. Това е положението в момента — ти успокояваш моята съвест, аз карам твоя ягуар, нали така? — Той вече вдигаше ръка, докато казваше тези думи. — Идвам след минута! — извика той през моравата. — Оставете и за мене!

От другата страна на телената ограда се мотаеха две момичета.

— Това да не е някоя от шегите на Бил? — попита Смайли, внезапно много ядосан.

— Кое?

— Някоя от шегите на Бил за материалистите в Англия, за обществото, което тъне в охолство?

— Възможно е — каза Бланд и довърши питието си. — Не ти ли харесва?

— Не особено. Никога не съм знаел, че Бил е радикален реформатор. Какво му става напоследък?

— Няма нищо радикално — тросна се Бланд, който не допускаше нападки срещу своя социализъм или срещу Хейдън. — Просто погледни навън през шибания прозорец. Това е Англия днес, човече. На никого не му харесва, нали?

— И как предлагаш — попита Смайли, улавяйки се, че говори с отвратително надменен тон — да унищожиш собствените и конкурентните инстинкти в западното общество, без да унищожаваш...

Бланд беше приключил с питието си и със срещата.

— Какво те интересува? Ти получи работата на Бил. Какво повече искаш? Радвай й се, докато можеш.

А Бил получи жена ми, помисли си Смайли, докато Бланд ставаше да си ходи, и ти го е казал, дявол да го вземе.

Момчето си беше измислило игра. Катурнало беше една от масите настрана и пързеляше по нея празна бутилка до земята, като всеки път я пускаше от по-високо. Смайли си тръгна, преди бутилката да се счупи.

За разлика от Естерхази, Бланд дори не се опитваше да лъже. Документите на Лейкон не оставяха и съмнение за участието му в операция „Черна магия“:

„Източник Мерлин — пишеше Алълайн в една докладна записка малко след напускането на Контрола — е във всяко отношение групова заслуга... Наистина се затруднявам да посоча кой от тримата ми сътрудници заслужава най-голяма похвала. Енергията на Бланд вдъхновяваше всички ни...“ Това беше отговор на предложението на министъра участниците в „Черна магия“ да бъдат включени в наградния списък на министър-председателя за Нова година. „Докато оперативната находчивост на Хейдън понякога не отстъпва на самия Мерлин“, беше добавил той. И тримата получиха медали, Алълайн беше утвърден за шеф на службата, а заедно с това дойде и лелеяното рицарско звание.

[1] Централата на комунистическата партия във Великобритания.
— Б.пр. ↑

[2] Под това име е известен специалният фонд на британските служби, използван за финансиране на тайни операции. — Б.пр. ↑

Което ми оставя Бил, помисли си Смайли.

Почти всяка нощ в Лондон има почивка от градския шум. Десет, двайсет минути, трийсет, дори цял час могат да минат, без да се чуе пиянски стон, детски плач или свирене на гуми преди удар. На Съсекс Гардънс това се случва около три часа. Тази нощ почивката настъпи по-рано, в един, докато Смайли пак стоеше край своя прозорец, загледан като затворник надолу към пясъчната площадка на мисис Греъм Поуп, където преди малко паркира един микробус бедфорд. Покривът му беше нашарен с надписи: „Сидни за 90 дни“, „Атина без почивка“, „Мери Лу, идваме“. Отвътре струеше светлина и той реши, че там спят деца в извънбрачно блаженство. Би трябвало да ги нарича хлапета. Прозорците бяха закрити със завески.

Което ми оставя Бил, мислеше той, все още загледан в спуснатите завески на микробуса и крещящите му околосветски лозунги, което ми оставя Бил и нашия дружески разговор на Байуотър Стрийт, само ние двамата, стари приятели, стари другари по оръжие, които „споделят всичко“, както елегантно се изрази Мартиндейл. Онази вечер Ан излезе някъде, за да може мъжете да останат насаме. Което ми оставя Бил, повтори той и усети как кръвта му кипва, цветовете стават по-ярки и чувството му за мярка започва застрашително да се топи.

Кой беше той? Смайли вече го беше изгубил от фокус. Всеки път, когато си мислеше за него, той си го представяше по-голям и различен. До историята с Ан той смяташе, че познава Бил доста добре, както блестящите му способности, така и недостатъците му. Той беше от поколението преди войната, сякаш безвъзвратно изчезнало, което съумяваше да се ползва с лоша репутация и същевременно да бъде благородно. Баща му беше съдия във върховния съд, две от няколкото му красиви сестри бяха омъжени за аристократи; в Оксфорд беше привърженик на непопулярната десница, вместо на модерната левица, но без да изпада в крайности. От ранна младежка възраст беше любител на пътешествията и самоук художник със смел, макар и

твърде амбициозен почерк; няколко негови картини висяха в нелепия палат на Майлс Съркум на Карлтън Гардънс. Имаше връзки във всички посолства и консулства в Близкия изток и ги експлоатираше безпощадно. Редките езици му се удаваха с лекота и когато настъпи трийсет и девета година, Цирка го грабна; бяха го следили години наред. Той изкара главозамайваща война. Беше вездесъщ и очарователен, нестандартен, а понякога и невъзможен. Сигурно беше и героичен. Сравнението с Лорънс беше неизбежно.

Вярно беше, трябваше да признае Смайли, че навремето Бил се заиграваше с много големи дялове от историята; предлагаше всевъзможни грандиозни планове как да се възстанови влиянието и величието на Англия — също като Рупърт Брук^[1], той рядко използваше името Великобритания. В редките си мигове на обективност обаче Смайли не можеше да си спомни много от тях да бяха стигнали донякъде.

За разлика от това, на него му беше по-лесно да оцени като колега другата страна на Хейдъновата природа — дискретните способности на вроден ръководител на агенти, рядката му уравновесеност при игрите с двойни агенти и замислянето на заблуждаващи операции; умението му да предизвиква топли чувства, дори любов, даже когато това противоречеше на други отношения.

Както се видя с жена ми, много благодаря.

Може би Бил наистина не се вписва в никакви рамки, помисли си безнадеждно той, все още опитвайки се да го проумее. Сега, като си го представяше и го слагаше редом с Бланд, Естерхази и дори Альлайн, на Смайли действително му се струваше, че всички те са повече или по-малко несъвършени имитации на истинския оригинал — Хейдън. Че техните пориви са като стъпки към същия непостижим идеал на завършения човек, дори ако самата идея беше погрешна или неуместна, дори ако Бил изобщо не го заслужаваше. Бланд с грубото си нахалство, Естерхази с фалшивото си английско благородство, Альлайн с посредствените си умения на ръководител — без Бил те бяха загубени. Смайли също така знаеше или си въобразяваше, че знае — тази мисъл му хрумна току-що като малко просветление, — че Бил на свой ред също не е нещо особено; докато неговите обожатели — Бланд, Придо, Альлайн, Естерхази и останалите от клуба на привържениците му — намират в него завършеност, номерът на Бил е

да ги използва, да се изживява чрез тях като допълнения към него самия; да използва по някое късче, тук и там, от пасивните им личности, прикривайки по този начин факта, че той е много по-малко от сбора на видимите си качества... потапяйки най-сетне тази зависимост под арогантността на твореца, наричайки ги създания на собствения си ум...

— Стига толкова — изрече Смайли на глас.

Като прекъсна рязко тези разсъждения, отхвърляйки ги ядно като поредната теория за Бил, той охлади прегрелия си мозък със спомена за последната им среща.

* * *

— Предполагам, че ще ме тормозиш за проклетия Мерлин — започна Бил.

Изглеждаше уморен и напрегнат; това беше по времето, когато пътуваше до Вашингтон и обратно. Друг път щеше да доведе някое неподходящо момиче и да я прати горе при Ан, докато те двамата си говорят по работа; сигурно очакваше Ан да изтъква неговия гений пред нея, помисли си злобно Смайли. Всичките бяха еднакви — два пъти по-млади от него, от някое опърпано училище по изкуствата, увиснали на ръката му и навъсени; Ан казваше, че някой му ги доставя. А веднъж, за да шокира всички, доведе един ужасен младеж на име Стеги, помощник-барман в някаква кръчма в Челси, с разкопчана риза и златен синджир на гърдите.

— Ами говори се, че ти пишеш докладите — обясни Смайли.

— Мислех, че това е работа на Бланд — каза Бил с хитрата си усмивка.

— Рой ги превежда — каза Смайли. — Ти пишеш обяснителните доклади, напечатани са на твоята машина. Машинописките изобщо нямат достъп до тези материали.

Бил слушаше внимателно с вдигнати вежди, сякаш всеки момент щеше да го прекъсне с възражение или с някоя по-неангажираща тема, след което се надигна от дълбокото кресло и мързеливо отиде до библиотеката, където застана с цял рафт по-високо от Смайли. Той издърпа една книга с дългите си пръсти, отвори я и се ухили.

— Пърси Алълайн няма да свърши работа — заяви той, разгръщайки една страница. — Това ли искаш да кажеш?

— Горещо-долу.

— Кое то означава, че и Мерлин няма да свърши работа. Мерлин щеше да е полезен, ако беше мой източник, така ли? Какво би станало, ако гадният Бил се беше замъкнал при Контрола да му каже, че е напил едра риба и иска сам да се справи с нея? „Много хубаво, Бил, момчето ми — би казал Контрола. — Направи го така, както сметнеш за добре, на всяка цена го направи, моето момче. Пийни сега малко гнусен чай.“ Досега да ми е дал медал, вместо да те праща да душиш по коридорите. Едно време бяхме много деликатни. Защо сме толкова вулгарни сега?

— Той смята, че Пърси е тръгнал да прави кариера — каза Смайли.

— Вярно е. Аз също съм тръгнал. Искам аз да съм шеф. Не го ли знаеше? Време е да направя нещо със себе си, Джордж. Наполовина художник, наполовина шпионин, време е да стана нещо цяло. Откога амбицията се смята за грях в нашата проклетата организация?

— Кой го ръководи, Бил?

— Пърси ли? Карла го ръководи, кой друг? Тип от нисшата класа с източници от висшето общество, значи трябва да е парвеню. Пърси се е продал на Карла, това е единственото обяснение. — Много отдавна беше развил уменията умишлено да разбира погрешно. — Пърси е нашата къртица — рече той.

— Имам предвид кой ръководи Мерлин. Кой е Мерлин? Какво става?

Хейдън се отдели от библиотеката и тръгна да разглежда гравюрите на Смайли.

— Това е Кало^[2], нали? — Той откачи малка позлатена рамка и я вдигна към светлината. — Хубава е.

Наклони очилата си, за да постигне по-голямо увеличение. Смайли беше сигурен, че вече беше разглеждал тази гравюра десетина пъти.

— Много е хубава. Някой дава ли си сметка, че аз може да се дразня? Предполага се, че трябва да отговарям за руския сектор, нали така? Посветих на тази работа най-хубавите си години, изградих мрежи, агенти, какво ли не. Вие на петия етаж сте забравили какво е да

ръководиш операция, при която ти отнема три дни да пратиш едно писмо и никой дори не си дава труда да ти отговори.

Смайли, смирено:

— Да, забравил съм. Да, съчувствам ти. Не, Ан няма нищо общо. Все пак сме опитни колеги и сме се събрали да си говорим за Мерлин и Контрола.

— Изведнъж се появява това парвеню Пърси, проклетият каледонски амбулантен търговец, без грам класа, и стоварва цял вагон руска стока. Доста изнервящо, не намираш ли?

— Много.

— Проблемът е, че мрежите ми не са много добри. Много по-лесно е да шпионирам Пърси, отколкото... — той млъкна, уморен от собствената си теза. Вниманието му се насочи към малка рисунка с въглен на глава от Ван Миерис^[3]. — И тази много ми харесва — каза той.

— Подарък ми е от Ан.

— За сдобряване ли?

— Сигурно.

— Трябва да е било сериозно прегрешение. Откога я имаш?

Дори и сега Смайли си спомни, че му направи впечатление колко тихо беше на улицата тогава. Вторник ли беше? Или сряда? Спомни си още, че си помисли: „Не, Бил. За тебе все още не съм получил утешителна награда. От тази вечер ти не струваш и колкото домашни пантофи“. Помисли си го, но не го изрече.

— Контрола мъртъв ли е вече? — попита Хейдън.

— На път е.

— Какво прави по цял ден? Той е като отшелник с трипер, който се дръгне сам в пещерата си. За бога, какво си е наумил с тези проклети папки, които четете? Сигурно прави сълзлива обиколка на неприятното си минало. Изглежда много болен. Предполагам, че и за това е виновен Мерлин, нали?

Смайли пак не каза нищо.

— Защо не се храни в стола? Защо не яде с нас, вместо да рови за трюфели горе? Какво търси?

— Не знаех, че търси нещо — каза Смайли.

— О, стига си се преструвал. Разбира се, че търси. Знаеш ли, че имам източник там, една от леличките. Разказва ми клюки в замяна на

шоколадови бонбони. Контрола се рови в личните досиета на стари легенди от Цирка, души из калта — кой е червен, кой е обратен. Половината от тях вече са под земята. Проучване на всичките ни провали, можеш ли да си представиш? И защо? Защото сега сме постигнали успех. Той е полудял, Джордж. Неговият проблем е старческата параноя, помни ми думата. Ан разказвала ли ти е за злия чичо Фрай? Мислел, че слугите слагат микрофони в розите, за да разберат къде крие парите. Махни се от него, Джордж. Смъртта е досадна работа. Скъсай каишката, слез няколко етажа по-долу. Ела при пролетариата.

Ан още не се беше прибрала, така че двамата тръгнаха бавно по Кингс Роуд, оглеждайки се за такси, докато Бил даваше израз на последните си виждания за политиката, а Смайли повтаряше „Да, Бил“ и „Не, Бил“ и се чудеше как ще поднесе информацията на Контрола. Сега не помнеше конкретната политическа теория. Предната година Бил беше същински ястреб. Той искаше да премахне конвенционалните въоръжени сили в Европа и да ги замени направо с ядрени оръжия. Сигурно беше последният останал в Уайтхол, който вярваше във възможностите на Великобритания за независимо възпиране. Тази година, ако правилно си спомняше Смайли, Бил беше агресивен английски пацифист и искаше шведското решение, но без шведите.

Такситата нямаше, беше чудна вечер и двамата продължиха разходката си, рамо до рамо, като стари приятели.

— Между другото, ако решиш да продаваш онзи Миерис, обади ми се, чу ли? Ще ти дам адски прилична цена за него.

Като реши, че това е поредната неуместна шега на Бил, Смайли се обърна към него, най-накрая готов да се ядоса. Хейдън дори не си даваше сметка за настроението му. Той се беше загледал надолу по улицата, а дългата му ръка се протягаше към едно приближаващо такси.

— Господи, виж ги само! — извика ядосано той. — Пълно с проклети евреи, тръгнаха към „Куалино“^[4].

— Задникът на Бил сигурно е станал на решетка — промърмори Контрола на следващия ден. — Толкова години виси на оградата. — За момент той се загледа разфокусирано в Смайли, сякаш гледаше през

него към друг, неясен обект; след това наведе очи и пак се зачете. — Радвам се, че не е мой братовчед — каза той.

Следващия понеделник леличките имаха изненадващи новини за Смайли. Контрола беше отлетял за Белфаст за разговори с армията. По-късно, докато преглеждаше сводките за пътуванията, Смайли хвана лъжата. Този месец никой от Цирка не беше пътувал до Белфаст, но имаше плащане за двупосочен билет първа класа до Виена, а поръчката беше направена от Дж. Смайли.

Хейдън, който също търсеше Контрола, беше кисел:

— Какъв му е проблемът сега? Явно вкарва Ирландия в картинката и създава организационна диверсия. Боже господи, твоят човек е такава досада!

Светлината в микробуса изгасна, но Смайли остана загледан в нашарения му покрив. Как ли живеят, замисли се той. Как се оправят с водата, парите? Опита се да проумее организацията на първобитния живот на Съсекс Гардънс — вода, канализация, осветление. Ан със сигурност щеше да се справи; Бил също.

Фактите. Какво сочеха фактите?

Фактите сочеха, че една топла лятна вечер във времената преди „Черна магия“ неочаквано се прибрах от Берлин и заварих Бил Хейдън излегнат на пода в дневната на моята къща на Байуотър Стрийт, а Ан пускаше Лист на грамофона. Ан седеше в другия край на стаята по пенъоар и без грим. Нямаше сцени, всички се държаха болезнено естествено. Бил твърдеше, че бил минал на път от летището, връщайки се току-що от Вашингтон; Ан била в леглото, но настояла да стане и да го посрещне. Съгласихме се колко жалко беше, че не сме взели една и съща кола от Хийтроу. Бил си тръгна, аз попитах: „Какво искаше той?“, Ан отговори: „Рамо, на което да поплаче“. Имал проблеми с някакво момиче и искал да си излее душата, каза тя.

— Фелисити във Вашингтон иска дете, а Джан в Лондон си има.

— От Бил ли?

— Един господ знае. Сигурна съм, че самият Бил не знае.

На другата сутрин, без дори да иска, Смайли установи, че Бил е в Лондон от два дни, а не от вчера. След случката Бил демонстрираше нетипично уважение към Смайли, на което той отвърщаше с

любезности, характерни по-скоро за новите приятелства. Много скоро Смайли забеляза, че тайната е разкрита, и все още се учудваше на бързината, с която това се случи. Предполагаше, че Бил се е похвалил на някого, може би на Бланд. Ако историята беше вярна, Ан беше нарушила три от собствените си правила. Бил беше от Цирка и беше от Групата — нейният термин за семейството и обкръжението. И в двата случая би следвало да бъде извън допустимите граници. Трето, тя го беше приела на Байуотър Стрийт, умишлено нарушение на териториалното благоприличие.

След като за пореден път се оттегли в самотния си живот, Смайли зачака Ан да каже нещо. Премести се в стаята за гости и си уреди достатъчно вечерни ангажименти, за да не става свидетел на нейните излизания и прибирания. Постепенно осъзна, че тя е дълбоко нещастна. Отслабна, игривостта ѝ изчезна и ако не я познаваше добре, щеше да си помисли, че изпитва чувство на вина, даже на отвращение към самата себе си. Когато проявяваше внимание към нея, тя го отблъскваше; не се интересуваше от коледното пазаруване и разви мъчителна кашлица, която беше нейният сигнал за тревога, знаеше той. Ако не беше операция „Свидетел“, щяха да заминат за Корнуол по-рано. Както се оказа, трябваше да отложат пътуването до януари, когато Контрола вече беше мъртъв, Смайли беше безработен, везните се бяха наклонили, а Ан, за негово огорчение, покриваше картата на Хейдън с безброй други карти от своята колода.

Какво се беше случило? Дали беше прекратила връзката им? Дали Хейдън го беше направил? Защо тя никога не говореше за това? Имаше ли изобщо значение, една от многото? Той се отказа. Също като Чешърския котарак, лицето на Бил Хейдън сякаш се разтваряше всеки път, щом се приближеше, и оставаше само усмивката след себе си. По някакъв начин обаче знаеше, че Бил дълбоко я беше наранил, което беше най-тежкият от всички грехове.

[1] Рупърт Брук (1887–1915), английски поет, прочут с идеалистичните си военни сонети за Първата световна война. — Б.пр.

↑

[2] Жак Кало (1592–1635), бароков майстор на офорта от Лотарингското херцогство, днешна Франция. — Б.пр. ↑

[3] Вилем ван Миерис (1662–1747), холандски художник. — Б.пр.

↑

[4] Прочут лондонски ресторант, открит през 1929 година от Джовани Куалино. — Б.пр. ↑

Смайли се върна с въздишка при противната масичка за карти и продължи да чете за напредъка на Мерлин след собственото си принудително пенсиониране от Цирка. Новата власт на Пърси Алълайн, веднага забеляза той, незабавно беше организираща няколко благоприятни промени в живота на Мерлин. Приличаше на съзряване, на уталожване. Нощните набези в европейските столици престанаха, потокът от информация стана по-редовен и не толкова напрегнат. Естествено, имаше и главоболия. Исканията на Мерлин за пари — настоявания, но не и заплахи — продължаваха и в условията на трайно поевтиняване на лирата тези големи плащания в чужда валута бяха болезнени за Финансовото министерство. В един момент дори се появи и предложение, което така и не беше осъществено, „след като Мерлин е избрал тази страна, той би трябвало да е готов да понесе своя дял от финансовите ни затруднения“. Хейдън и Бланд очевидно бяха избухнали: „Нямам очи — пишеше Алълайн до министъра в рядък изблик на откровеност — да повдигна отново темата пред моите служители“.

Имаше и скандал с един нов фотоапарат, който струваше много скъпо на техническия отдел да бъде разглобен на части и монтиран в една съветска лампа серийно производство. Лампата, след болезнените протести на Форин Офис този път, беше изнесена в Москва с дипломатическата поща. Проблемът беше предаването ѝ. Резидентурата не трябваше да знае нито за самоличността на Мерлин, нито за съдържанието на лампата. Лампата беше голяма и не влизаше в багажника на колата на резидента. След няколко опита беше осъществено неловко предаване, но фотоапаратът така и не проработи, което породило лоши чувства между Цирка и резидентурата в Москва. Естерхази отнесе един по-прост модел в Хелзинки, където беше връчен — така поне пишеше в записката на Алълайн до министъра — на „доверен посредник, който би могъл да премине границата необезпокояван“.

Внезапно Смайли подскочи в стола си.

„Във връзка с нашия разговор — пишеше Альлайн на министъра в бележка от 27 февруари тази година — Вие се съгласихте да представите в Министерството на финансите допълнителен разход за къща в Лондон, който да бъде направен от бюджета на «Черна магия».“

Прочете го един път, след това още веднъж, по-бавно. Министерството беше отпуснало шейсет хиляди лири за покупката и още десет — за ремонт и обзавеждане. За да намалят разходите, от министерството искаха сделката да се извърши от техните юристи. Альлайн отказваше да разкрие адреса. По същата причина възникна и спорът кой да съхранява нотариалния акт. Този път министерството настоя и юристите му подготвиха документ, с който да си вземат къщата от Альлайн, ако той умре или банкрутира. Той обаче така и не им каза адреса, нито пък защо е необходимо това забележително и скъпо допълнение към една операция, която би следвало да се провежда в чужбина.

Смайли усърдно се захвана да търси обяснение. Финансовите документи, бързо установи той, старателно не предлагаха такова. В тях се съдържаше само една скрита препратка към лондонската къща, и то когато ставките се бяха удвоили. Министърът до Альлайн: „Предполагам, че лондонският въпрос все още е належащ“. Альлайн до министъра: „Категорично. Дори повече от всякога. Също така бих добавил, че кръгът на осведомените не се е увеличил след нашия разговор“. Какви осведомени?

Едва когато се върна към документите, оценяващи продукта на „Черна магия“, той откри решението. Къщата беше платена в края на март. Обитателите се бяха нанесли веднага. Точно от тази дата нататък Мерлин започна да придобива облик, който се формираше тук, от коментарите на потребителите. До този момент в подозрителните очи на Смайли Мерлин беше машина — безпогрешен в работата си, със свръхестествени способности за достъп и освободен от напрежението, което толкова пречеше на повечето агенти. Сега изведнъж той ставаше раздразнителен.

„Предадохме на Мерлин вашия допълнителен въпрос за преобладаващото мнение в Кремъл относно продажбата на руския нефтен излишък на Съединените щати. По ваше настояване му споменахме, че това противоречи на доклада му от миналия месец, според който Кремъл в момента се заиграва с правителството на

Танака относно договор за продажбата на сибирски нефт на японския пазар. Мерлин не вижда противоречие в двата доклада и отказва да направи предположение кой пазар ще бъде предпочетен в крайна сметка.“

Уайтхол изразяваше съжаление за дързостта си.

„Мерлин няма да добавя — повтарям, няма да добавя — нищо към доклада си за потушаване на грузинския национализъм и бунтовете в Тбилиси. Той самият не е грузинец и се придържа към традиционното руско мнение, че всички грузинци са крадци и бандити и по-добре да бъдат зад решетките...“

Уайтхол се съгласяваше да не настоява.

Мерлин изведнъж се беше приближил. Дали само покупката на къщата в Лондон даваше на Смайли това ново усещане за физическа близост на Мерлин? От далечната скованост на московската зима Мерлин сякаш внезапно се озова пред него в овехтялата стая; на улицата под прозореца му, чакащ под дъжда, където Смайли знаеше, че от време на време Мендъл обикаля самотно на стража. Ненадейно тук изникна един Мерлин, който говореше, отговаряше на въпросите и любезно споделяше мнението си; Мерлин, който имаше време за среща. Среща в Лондон? Нахранен, отпочинал и разпитан в къща за шейсет хиляди лири, докато той се прави на важен и разправя грузински вицове? Какъв беше този кръг на осведомените, който се беше формирал вътре в по-широкия кръг от посветени в тайните на операция „Черна магия“?

В този момент на сцената се мярна една неочаквана фигура, някой си Дж. П. Р., ново попълнение в разрастващата се група хора в Уайтхол, оценяващи „Черна магия“. Смайли провери в списъка на посветените и установи, че пълното му име е Рибъл, от отдела за проучвания на Форин Офис. Дж. П. Рибъл беше объркан.

Дж. П. Р. до Адриатическата работна група (АРГ): „Мога ли да си позволя да ви обърна внимание на едно очевидно несъответствие в датите? «Черна магия» номер 104 (съветско-френски преговори за съвместно производство на самолети) е с дата 21 април. Според съпроводителната ви бележка Мерлин е получил тази информация директно от генерал Марков на следващия ден, след като преговарящите страни са се договорили за тайна обмяна на ноти. На този ден обаче, 21 април, според посолството ни в Париж Марков все

още е бил в Париж, а самият Мерлин, както става видно от доклад номер 109, е бил на посещение в ракетноизследователски център край Ленинград...“.

В бележката се посочваха цели четири такива „несъответствия“, които, взети заедно, показваха, че способностите на Мерлин да се придвижва напълно съответстват на вълшебния му псевдоним.

На Дж. П. Рибъл кратко и ясно му се казваше да си гледа работата. В отделна бележка до министъра обаче Алълайн правеше едно необикновено признание, което хвърляше съвсем различна светлина върху характера на операция „Черна магия“.

„Изключително секретно и лично. Във връзка с нашия разговор. Мерлин, както знаете от известно време, не е един източник, а няколко. Макар че направихме всичко възможно в името на сигурността този факт да остане скрит от вашите читатели, поради обема на материалите поддържането на тази заблуда става все по-трудно. Дали не е време да излезем наяве, поне в рамките на ограничен кръг? Също така би било добре Министерството на финансите да разбере, че месечната заплата на Мерлин в размер на десет хиляди швейцарски франка, както и подобната сума за разходи и поддръжка едва ли са прекалено високи, при положение че трябва да се делят на няколко части.“

Бележката завършваше обаче по-остро: „Въпреки всичко, дори да се споразумеем да открянем вратата още малко, смятам за изключително важно информацията за съществуването на лондонската къща и целта, за която тя се използва, да се разпространява в рамките на абсолютния минимум. Още повече, щом нашите читатели научат, че Мерлин е съвкупност от няколко души, лондонската операция става още по-деликатна“.

Съвсем озадачен, Смайли прочете тази кореспонденция няколко пъти. Тогава, сякаш поразен от неочаквана мисъл, той вдигна глава, а на лицето му се изписа объркване. В този момент мислите му бяха толкова далече, толкова нагъсто и толкова сложни, че телефонът в стаята иззвъня няколко пъти, преди да отговори на обаждането. Той вдигна слушалката и погледна часовника си — беше шест вечерта, чел беше само един час.

— Мистър Бараклъф? Обажда се Лофтхаус от финансовия отдел, сър.

Питър Гуилъм, използвайки процедурата за спешни случаи, посредством предварително уговорени фрази искаше незабавна среща и звучеше много разтревожен.

Архивите на Цирка не бяха достъпни откъм главния вход. Те се бяха разпрострели из лабиринт от мърляви стаички и полуетажи в задната част на сградата, по-скоро като някоя от антикварните книжарници, които изобилстваха в този квартал, отколкото като подредената памет на голяма организация. До тях се стигаше през невзрачен вход на Чаринг Крос Роуд, забутан между ателие за рамки и денонощно кафене, което служителите не биваше да посещават. На вратата имаше две табели — „Национална езикова школа, служебен вход“ и „Си енд Ел Дистрибушън Лимитед“. За да влезе, човек трябваше да натисне един от двата звънеца и да изчака Алуин, женствения морски пехотинец, който говореше само за уикендите. Някъде до сряда говореше за миналия уикенд, след това — за предстоящия. Тази сутрин, вторник, той беше в настроение на възмутено негодувание.

— Ами какво да кажа за бурята тогава? — запита той, побутвайки дневника по плота към Гуилъм за подпис. — Все едно живея в някой фар. Цяла събота и цяла неделя. Казвам му на моя приятел: „Насред Лондон сме и само чуй какво става“. Искате ли да ви я прибера?

— Да беше на моето място — каза Гуилъм, връчвайки кафявата платнена чанта в протегнатите ръце на Алуин. — Какво ти слушане, не можехме да стоим изправени.

Не бъди прекалено дружелюбен, каза си той наум.

— Въпреки това обичам провинцията — сподели Алуин, прибирайки чантата в едно от отворените шкафчета под плота. — Искате ли номерче? Трябва да ви дам, иначе Долфин ще ме убие, ако разбере.

— Със сигурност — рече Гуилъм.

Той изкачи четирите стъпала и бутна летящата врата на читалнята. Помещението приличаше на импровизирана зала за лекции — дванайсет маси, обърнати в една посока, и подиум, на който седеше архиварят. Гуилъм седна на една от по-задните маси. Още беше рано

— десет и десет по неговия часовник — и единственият друг читател беше Бен Тръкстън от отдела за проучвания, който прекарваше по-голямата част от времето си тук. Много отдавна, представяйки се за латвийски дисидент, Бен беше тичал по московските улици и крещял: „Смърт на потисниците!“. Сега седеше превит над документите като стар свещеник, белокас и напълно неподвижен.

Като забеляза Гуилъм, изправен пред бюрото ѝ, архиварят се усмихна. Често пъти, когато в Брикстън нямаше работа, Гуилъм прекарваше деня си тук, преглеждайки старите случаи в търсене на някой, който може да се опита отново. Тя се казваше Сал, пълничко, жизнено момиче, което беше шеф на младежкия клуб в Чизик и имаше черен колан по джудо.

— Счупи ли нечий врат през уикенда? — попита той, пресягайки се за няколко зелени формуляра.

Сал му даде бележките, които държеше в металния си шкаф.

— Няколко. А ти?

— Бях на гости на лелите в Шропшър, благодаря.

— Така ли му казвате вече? — попита Сал.

Без да се отделя от бюрото ѝ, той попълни заявки за следващите два номера от списъка си. Гледаше я как ги подпечатва, откъсва вторите екземпляри и ги пуска в един процеп на бюрото си.

— Коридор Д — измърмори тя, връчвайки му неговите копия. — Двайсет и осмиците са по средата вдясно, трийсет и единиците са в следващата ниша.

Той бутна вратата в другия край и влезе в главната зала. В средата стар асансьор, подобен на клетка в миньорска шахта, разнасяше папки из дълбините на Цирка. Двама невзрачни служители го охраняваха, трети задвижваше лебедката. Гуилъм тръгна бавно покрай стелажите, разглеждайки флуоресцентните табели с номерата.

— Лейкон се кълне, че изобщо няма папка за операция „Свидетел“ — беше му обяснил Смайли по своя си притеснен начин. — Имал само няколко документа за преместването на Придо и нищо повече. — И със същия печален тон: — Боя се, че ще трябва да намерим начин да се сдобием с това, което е регистрирано в Цирка.

В речника на Смайли „да се сдобием“ означаваше „да откраднем“.

Едно момиче беше горе на стълбата. Библиотекарят Оскар Алитсън пълнеше пластмасова кошница с жонгльорски папки, работникът по поддръжката Астрид поправяше един радиатор. Рафтовете бяха дървени, дълбоки като койки и разделени на кутийки с шперплатови плоскости. Той вече знаеше, че „Свидетел“ е под номер четири-четири осем-две И, което означаваше четирийсет и четвърта ниша, пред която се намираше той. Буквата И означаваше „изчезнали“ и се използваше само за закрити операции. Гуилъм преброи осмата кутия от ляво надясно. „Свидетел“ трябваше да е втората папка отляво, но нямаше как да се провери, защото гърбовете им не бяха надписани. След като извърши разузнаването си, той взе двете папки, които беше заявил, оставяйки зелените бележки на специално направената за целта стоманена рамка.

— Сигурен съм, че няма да има много материали — беше казал Смайли, като че ли по-тънките папки можеха да се вземат по-лесно. — Но все трябва да има нещо, поне привидно.

Това беше още една негова черта, която тогава подразни Гуилъм — говореше така, сякаш събеседникът му следва неговата мисъл, сякаш през цялото време е в главата му.

Той седна и се престори, че чете, но прекара времето, размишлявайки за Камила. Какво трябваше да си мисли за нея? Рано тази сутрин, докато лежеше в прегръдките му, тя му каза, че имала един брак. Понякога говореше така, все едно беше живяла двайсет живота. Било грешка, затова решили да го приключат.

— Какво не му беше наред?

— Нищо. Просто не си подхождахме.

Гуилъм не ѝ повярва.

— Разведохте ли се?

— Предполагам.

— Не ставай глупава, не може да не знаеш дали си разведена, или не!

Родителите му се занимавали с тази работа, той бил чужденец.

— Изпраца ли ти пари?

— Защо да ми изпраца? Той не ми дължи нищо.

След това флейтата засвири отново в стаята за гости, дълги въпросителни тонове в полумрака, докато Гуилъм правеше кафе.

Измамница ли е, или ангел? Мислеше си дали да не провери името ѝ в базата данни. След час имаше урок със Санд.

Въоръжен със зелената бележка за референция четири-три, той върна двете папки на местата им и застана в нишата до „Свидетел“.

Репетицията мина добре, помисли си той.

Момичето още беше на стълбата. Алитсън го нямаше, но кошницата си беше там. Радиаторът вече беше изтощил Астрид и той седеше до него и четеше „Сън“. На зелената бележка пишеше четири-три четири-три и той веднага намери папката, защото вече я беше набелязал. Беше с розова подвързия като „Свидетел“. Също като „Свидетел“ беше достатъчно опърпана. Той пъкна зелената бележка в рамката. Върна се по пътеката, провери още веднъж Алитсън и момичетата, след което се протегна за папката „Свидетел“ и много бързо я размени с папката, която държеше в ръка.

„Според мене, Питър — това беше гласът на Смайли, — най-важното е да не оставяш празно място. Затова ти предлагам да поискаш някоя подобна папка, имам предвид подобна на външен вид, и да я пъкнеш на празното място от...“

„Разбрах те“, каза Гуилъм.

Хванал папката „Свидетел“ небрежно в дясната си ръка с надписа навътре, Гуилъм се върна в читалнята и седна на мястото си. Сал вдигна очи и каза нещо безмълвно. Гуилъм кимна в знак, че всичко е наред, смятайки, че пита това, но тя го повика при себе си. Миг на паника. Да взема ли папката, или да я оставя? Какво правя обикновено? Остави я на масата.

— Джулиет отива за кафе — прошепна Сал. — Искаш ли?

Гуилъм сложи един шилинг на плота.

Той погледна стенния часовник, след това часовника на ръката си. Господи, престани да гледаш тъпия часовник! Мисли си за Камила, мисли си как започва урокът ѝ, мисли си за лелите, при които не беше през уикенда, мисли си как Алуин не ти проверява чантата. Мисли си за каквото искаш, само не за времето. Още осемнайсет минути. „Питър, ако имаш и най-малките резерви, не бива да го правиш. Това е най-важното.“ Хубаво, ама как да познаеш резервите, ако стомахът ти се е свил на топка, а потта е като таен дъжд под ризата ти? Готов беше да се закълне, че никога не се е чувствал толкова зле.

Той отвори папката „Свидетел“ и се опита да чете.

Изобщо не беше тънка, но не беше и много дебела. Доста приличаше на папка, направена само привидно, както беше казал Смайли — първият лист съдържаше само описание на липсващите документи. „Анекси 1–8 на съхранение в Лондонското управление, вж. също лични досиета ЕЛИС Джим, ПРИДО Джим, ХАЙЕК Владимир, КОЛИНС Сам, ХАБОЛТ Макс...“ и прочее персонажи. „За гореуказаните документи справка при РЛУ или РЦ“, което означаваше „ръководител на Лондонското управление“ и „ръководител на Цирка“, както и назначените от него лелички. Не си гледай часовника, гледай този на стената и смятай, идиот такъв. Осем минути. Много е странно да крадеш документи за своя предшественик. Като се замисли човек, много е странно и Джим да ти е предшественик, както и министърът дори да не спомене името му по време на заупокойната служба. Единствената следа от жив човек, която Гуилъм някога беше намирал от него, с изключение на псевдонима му из разни документи, беше ракетата му за скуош, завряна зад сейфа в неговия кабинет, с изчегъртани с джобно ножче „Дж. П.“ на дръжката. Показа я на Елън, закоравяла стара мърморана, от която Сай Ванхофър трепереше като ученик, тя избухна в плач, опакова я и я изпрати на домакините с първата кола, с лична бележка до Долфин, в която настояваше да положат „всички възможни усилия“ да му бъде върната. Как върви играта, Джим, с няколко чешки куршума в ключицата?

Оставаха осем минути.

„След това, ако можеш да уредиш — беше казал Смайли, — но само ако не те затруднява, да прегледат колата ти в твоя сервиз. Разбира се, използвай домашния телефон да си запишеш час, като се надяваме, че Тоби слуша...“

Като се надяваме. Олеле! Ами всичките му лигави разговори с Камила? Още осем минути.

Останалото съдържание на папката бяха телеграми от Форин Офис, изрезки от чешки вестници, мониторинг на пражкото радио, извадки от правилата за възстановяване и рехабилитация на разкрити агенти, чернови на отчети до Министерството на финансите и едно „посмъртно“ заключение на Алълайн, в което той обвиняваше Контрола за фиаското. По-скоро ти, отколкото аз, Джордж.

Гуилъм започна да измерва наум разстоянието от своята маса до задната врата, където Алуин дремеше на рецепцията. Изчисли го на

пет крачки и реши да извърши тактическа маневра. На две крачки от вратата имаше шкаф за карти, подобен на голямо жълто пиано. Той беше пълен с най-различни справочни материали — едромащабни карти, стари броеве на „Кой кой е“, стари Бедекерови пътеводители. Захапал молив, той взе папката „Свидетел“, отиде до шкафа, намери телефонния указател на Варшава и започна да си записва имена на един лист. „Ръката ми! — извика един глас в него. — Ръката ми трепери по цялата страница, погледни буквите, все едно съм пиян! Защо никой не забелязва?“ Девојката Джулиет се появи с поднос и остави една чаша на масата му. Той разсеяно ѝ прати въздушна целувка. Избра друг указател, май беше на Познан, и го сложи до първия. Когато Алуин изникна на вратата, той дори не вдигна поглед.

— Търсят ви по телефона, сър — измърмори Алуин.

— О, по дяволите! — каза Гуилъм, погълнат от указателя. — Кой е?

— Външна линия, сър. Някакъв грубиян. Предполагам, че е от сервиза, нещо за колата ви. Каза, че имал лоши новини — рече Алуин, видимо доволен.

Гуилъм държеше папката „Свидетел“ с две ръце, очевидно сверявайки нещо с указателя. Беше с гръб към Сал и усещаше как коленете му треперят в крачолите на панталона. Моливът още беше в зъбите му. Алуин мина напред и задържа летящата врата, а той мина през нея, зачетен в папката — като хорист, дявол да го вземе, помисли си той. Зачака да го порази мълния, Сал да се развика „Дръжте го!“, старият супершпионин Бен изведнъж да оживее, но нищо подобно не се случи. Почувства се много по-добре, Алуин е мой съюзник, имам му доверие, двамата сме заедно срещу Долфин, мога да се движа. Летящата врата се затвори, той слезе по четирите стъпала и там пак беше Алуин, който му държеше вратата на телефонната кабина. Долната ѝ половина беше с ламперия, а горната — остъклена. Той вдигна слушалката, остави папката в краката си и чу Мендъл да казва, че му трябва нова скоростна кутия и цялата работа може да излезе и сто кинта. Бяха подготвили това за домакините или който щеше да чете разпечатката от разговора и Гуилъм продължи в същия дух, докато Алуин не се върна благополучно зад бюрото си, наострил уши като заек. Получава се, помисли си той, летя, получи се все пак. Той се чу да казва:

— Добре, проверете поне първо при вносителя колко ще струва и колко време ще им отнеме да доставят проклетата част. Имате ли телефона? — И раздражено добави: — Чакайте малко.

Той откряна вратата и опря микрофона на телефонната слушалка в гърба си, защото беше много важно тази част да не попадне в записа.

— Алуин, подай ми чантата за малко, ако обичаш.

Алуин пъргаво му я занесе, като човек, който оказва първа помощ на терена по време на мач.

— Така добре ли е, мистър Гуилъм, сър? Да ви я отворя ли?

— Остави я долу, благодаря ти.

Чантата беше на пода пред телефонната кабина. Той се наведе, придърпа я вътре и я отвори. По средата, между ризите му и много вестници, имаше три фалшиви папки — жълта, зелена и розова. Той извади розовата папка и телефонното си тефтерче и ги замени с папката „Свидетел“. Затвори чантата, изправи се и продиктува на Мендъл един телефонен номер, който всъщност беше истински. Затвори телефона, връчи чантата на Алуин и се върна в читалнята с фалшивата папка. Повъртя се малко около шкафа за карти, порови се в още няколко указателя, след това тръгна към архива с фалшивата папка в ръка. Алитсън изпълняваше акробатичен номер с кошницата, като ту я дърпаше, ту я буташе.

— Питър, помогни ми малко, ако обичаш, заклеци се нещо.

— Само секунда.

Той измъкна папка четири-три от мястото на „Свидетел“, подмени я с фалшивата, върна я на мястото ѝ в ниша четири-три и взе зелената бележка от рамката. Слава богу, премиерата мина с огромен успех. Прииска му се да извика на висок глас: „Слава богу, още летя“.

Занесе бележката на Сал, която я подписа и я наниза на един шип както обикновено. По-късно през деня щеше да провери. Ако папката беше на мястото си, тя щеше да унищожи и зелената бележка, и екземпляра от кутията и даже умната Сал нямаше да се сети, че той е бил край ниша четири-три. Тъкмо щеше да се върне в архива, за да помогне на стария Алитсън, когато се озова право пред кафявия недружелюбен поглед на Тоби Естерхази.

— Питър — каза Тоби на не съвсем правилния си английски, — много съжалявам за безпокойството, но се намираме в малка криза и

Пърси Алълайн би искал спешно да говори с тебе. Можеш ли да дойдеш сега? Това би било много любезно. — И на вратата, докато Алуин ги изпращаше: — Всъщност иска мнението ти — отбеляза той помпозно като дребен човечец, тръгнал да прави кариера. — Искане да се консултира с тебе по повод твоето мнение.

В миг на отчаяно вдъхновение, Гуилъм се обърна към Алуин и каза:

— На обяд има кола до Брикстън. Можеш ли да се обадиш в транспортния отдел и да ги помолиш да ми отнесат чантата, ако обичаш?

— Непременно, сър — каза Алуин. — Непременно. Внимавайте, има стъпало.

И се моли за мене, помисли си Гуилъм.

Хейдън го наричаше „външния министър в сянка“. Портиерите го наричаха Белоснежка заради косата му. Тоби Естерхази се обличаше като модел от списание, но в момента, в който отпуснеше рамене или свиеше малките си юмручета, веднага се превръщаше в боец. Докато вървеше след него по коридора на четвъртия етаж, забелязвайки пак кафе машината и чувайки гласа на Лодър Стрикланд, който казваше, че в момента е зает, Гуилъм си помисли: „Господи, пак сме в Берн и пак бягаме“.

Почти беше решил да го каже на глас на Тоби, но реши, че сравнението е неуместно.

Ето какво си мислеше всеки път, когато се сецаше за Тоби: Швейцария преди осем години, когато Тоби беше обикновен наблюдател, като междуременно репутацията му на таен подслушван растеше. Гуилъм се мотаеше из Северна Африка, затова Циркът ги изпрати в Берн на еднократна операция за изобличаването на двама белгийски оръжейни търговци, които използваха Швейцария като база за разпространяване на стоката си из разни места, до които не всеки имаше достъп. Наеха вила в съседство с къщата на двамата и още същата вечер Тоби отвори една разпределителна кутия, пренареди нещо и вече можеха да слушат разговорите на белгийците на собствения си телефон. Гуилъм беше шеф и куриер и два пъти на ден оставяше записите на резидентурата в Берн, използвайки за пощенска кутия една паркирана кола. Със същата лекота Тоби подкупи кварталния пощальон да показва първо на тях кореспонденцията на белгийците, преди да им я отнася, и чистачката да постави радиомикрофон в дневната, където обикновено провеждаха разговорите си. За развлечение ходеха в „Чикито“ и Тоби танкуваше с най-младите момичета. От време на време водеше по някоя у дома, но на сутринта винаги я нямаше и Тоби отваряше прозорците, за да прогони миризмата.

Три месеца живяха по този начин и в последния ден Гуилъм го познаваше не по-добре, отколкото в първия. Дори не знаеше от коя

държава идва. Тоби беше сноб и знаеше къде да се храни и къде може да го забележат. Сам си переше дрехите, нощно време спеше с мрежичка на белоснежната си коса, а когато полицията нахлу във вилата и на Гуилъм му се наложи да прескача стената в задния двор, той завари Тоби в хотел „Бел вю“, където похапваше сладкиши и гледаше танцуващите двойки. Изслуша всичко, което му разказа Гуилъм, плати сметката, остави бакшиш първо на ръководителя на оркестъра, после на Франц, главния портиер, след което тръгна през плетеница от коридори и стълбища към подземния гараж, в който беше прибрал колата за бягство и паспортите. Там той също педантично поиска сметката. Ако някога ти се наложи да бягаш от Швейцария, помисли си Гуилъм, първо си плати сметките. Коридорите бяха безкрайни, с огледални стени и версайски свещници, така че Гуилъм не следваше само Естерхази, а цяла делегация.

Тъкмо този образ изникна пред очите му сега, макар че тясното дървено стълбище към кабинета на Альлайн беше боядисано в мръснозелено и само една олющена лампа с хартиен абажур напомняше за свещниците.

— При шефа — обяви важно Тоби на младия портиер, който ги покани да влязат с непочтително кимване. В преддверието зад четири сиви пишещи машини седяха четири сиви лелички с перлени огърлици и строги костюми. Те кимнаха на Гуилъм и не обърнаха внимание на Тоби. На вратата на Альлайн имаше надпис „заето“. До нея се издигаше нов двуметров сейф. Гуилъм се зачуди как, по дяволите, подът издържа такава тежест. Върху него се мъдреха бутилки с южноафриканско шери, чаши и чинии. Вторник, спомни си той — неформалната обедна среща на Лондонското управление.

— Кажете им, че няма да приемам никакви обаждания — извика Альлайн, когато Тоби отвори вратата.

— Мили дами, шефът няма да приема телефонни обаждания, ако обичате — каза изискано Тоби, придържайки вратата за Гуилъм. — Имаме конференция.

Една от леличките каза:

— Чухме.

Това беше бойната група.

Альлайн седеше начело на масата в грандоманския резбован стол, четеше някакъв документ от две страници и не помръдна, когато

Гуилъм влезе. Само изръмжа:

— Сядай там, до Пол. В края на масата — и продължи съсредоточено да чете.

Столът отдясно на Альлайн беше празен и по привързаната с връв възглавничка към облегалката Гуилъм позна, че е на Хейдън. Отляво на Альлайн седеше Рой Бланд и също четеше, но той вдигна поглед, когато Гуилъм мина покрай него, каза: „К’во става, Питър“, след което го проследи чак до края на масата с изпъкналите си безцветни очи. До празния стол на Бил седеше Моу Делауер, жената талисман на Лондонското управление, с къса коса и кафяв костюм от туид. Срещу нея — Фил Порчъс, главният домакин, богат, сервилен човек с голяма къща в предградията. Когато видя Гуилъм, спря да чете, демонстративно затвори папката, постави върху нея добре гледаните си ръце и се усмихна саркастично.

— В края на масата значи до Пол Скордено — каза Фил, все така усмихнат.

— Виждам, благодаря.

От другата страна на Порчъс бяха руснаците на Бил, които за последно видя в тоалетната на четвъртия етаж, Ник де Силски и приятелчето му Каспар. Те не можеха да се усмихнат, а както забеляза Гуилъм, не можеха и да четат, защото пред тях нямаше документи; те бяха единствените, които нямаха. Седяха с четирите си дебели ръце на масата, сякаш някой ги държеше на мушка отзад, и само го изгледаха с четирите си кафяви очи.

По-надолу от Порчъс седеше Пол Скордено, който сега май беше човекът на Рой Бланд, отговарящ за мрежите в Източна Европа, макар че според някои просто беше момче за всичко на Бил. Пол беше слаб, жилив, четирийсетгодишен, със сипаничаво кафяво лице и дълги ръце. Веднъж Гуилъм беше двойка с него по време на курс по самоотбрана в Яслата и двамата за малко не се избиха.

Гуилъм отдалечи стола си от неговия и седна, а Тоби се настани от другата му страна като втори телохранител. По дяволите, какво си въобразяват, помисли си Гуилъм. Да не би да хукна да бягам? Всички наблюдаваха как Альлайн пълни лулата си, когато Бил Хейдън го засенчи на сцената. Вратата се отвори и отначало не се появи никой. След това се чу бавно тътрене и Бил се появи, хванал във всяка ръка по една чаша с кафе, покрита с чинийка. Под мишница беше стиснал

раирана папка, а този път очилата бяха на носа му, значи явно беше чел другаде. Всички са го чели, освен мене, помисли си Гуилъм, а аз дори не знам за какво става дума. Зачуди се дали не е същият документ, който Естерхази и Рой четяха вчера, и без каквито и да е доказателства реши, че е този, че е пристигнал вчера, че Тоби го е занесъл на Рой, а той ги беше смутил по време на първоначалното им вълнение; ако „вълнение“ беше точната дума.

Алълайн още не беше вдигнал поглед. От другия край на масата Гуилъм виждаше само гъстата му черна коса и две широки рамена в туид. Моу Делауер подръпваше бретона си, докато четеше. Гуилъм си спомни, че Пърси имаше две жени, докато Камила пак се мерна в претоварения му мозък, и двете бяха алкохолички, което би трябвало да означава нещо. Срещал беше само лондонското издание. Пърси събираше клуб на привържениците си и беше организирал коктейл в просторния си панелен апартамент в „Бъкингам Палас Маншънс“. Гуилъм закъсня и тъкмо си събличаше палтото във фоайето, когато една бледа руса жена плахо се приближи към него с протегнати ръце. Той реши, че е прислужницата, която чака да вземе палтото му.

— Аз съм Джой^[1] — каза театрално тя, все едно казваше „Аз съм Добродетелта“ или „Аз съм Въздържанието“. Тя не чакаше за палтото му, а за целувка. Гуилъм се подчини и вдъхна смесените прелести на „Жьо Ревиеен“ и висока концентрация на евтино шери.

— Е, какво, млади ми Питър Гуилъм — това беше гласът на Алълайн, — готов ли си най-сетне за мене, или още ще обикаляш из владенията ми? — Той леко надигна глава и Гуилъм забеляза две малки триъгълничета четина на всяка от обветрените му страни. — С какво се занимавате в гората сега — обръщане на страница, — освен да гоните местните девственици, ако изобщо са останали такива в Брикстън, в което дълбоко се съмнявам — нека ми е простена тази волност, Моу, — и да харчите държавни пари за скъпи обеда?

Това дърдорене беше инструментът на Алълайн за комуникация, то можеше да бъде дружелюбно или враждебно, укорително или възторжено, но в крайна сметка винаги беше постоянен натиск в една точка.

— Една-две арабски истории изглеждат обещаващи. Сай Ванхофър е по дирите на един немски дипломат. В общи линии, това е.

— Араби — повтори Альлайн, като побутна настрана папката и извади грубовата лула от джоба си. — Всеки глупак може да изпържи арабин, нали така, Бил? Ако човек реши, за пет пари може да си купи цяло арабско правителство. — От друг джоб Альлайн извади кесия с тютюн и небрежно я хвърли на масата. — Чух, че напоследък се забавлявате с без време напусналия ни брат Тар. Как е той?

През ума на Гуилъм минаха много неща, докато се чуваше как отговаря. Сети се, че наблюдението над апартамента му започна едва снощи, сигурен беше в това. Че през уикенда беше чисто, освен ако Фон, бавачката пленник, не играеше двойна игра, което никак не би му било лесно. Че Рой Бланд много прилича на покойния Дилън Томас^[2], Рой винаги му беше напомнял за някого и досега не беше успявал да направи връзката, както и че Моу Делауер успяваше да покрие изискванията като жена само благодарение на момчешкото си излъчване на бойскаут. Зачуди се дали Дилън Томас е имал невероятните светлосини очи на Рой. Че Тоби Естерхази си взимаше цигара от златната си табакера и че Альлайн по правило не позволяваше да се пушат цигари, а само лули, така че явно Тоби е в много добри отношения с Альлайн в момента. Че Бил Хейдън изглеждаше странно млад и че слуховете в Цирка за любовния му живот в крайна сметка не бяха толкова смехотворни — говореше се, че бил бисексуален. Че едната длан на Пол Скордено лежеше на масата, а палецът беше леко повдигнат по такъв начин, че да стяга ударната повърхност от външната ѝ страна. Помисли си и за платнената си чанта — дали Алуин я беше качил на колата? Или беше отишъл да обядва, оставяйки я на регистратурата, в очакване да бъде прегледана от някой от онези млади портиери, преследващи повишение? И не за първи път Гуилъм се запита колко ли време се беше мотал Тоби около регистратурата, преди да го забележи.

Той избра шеговит тон:

— Точно така, шефе. С Тар пием чай всеки ден следобед във „Фортнъмс“.

Альлайн смучеше празната си лула, изпробвайки как е натъпкан тютюнът.

— Питър Гуилъм — каза той със силния си акцент, натъртвайки всяка дума. — Може и да не ти е известно, но аз съм изключително склонен да прощavam. Всъщност аз съм направо изтъкан от добри

чувства. Искам само да знам темата на вашия разговор с Тар. Не искам главата му, нито пък друга част от проклетата му анатомия, а и ще потисна импулса си да го удуша с голи ръце. Или пък тебе. — Той драсна клечка кибрит и запали лулата си, разпалвайки огромен пламък. — Дори бих отишъл по-далеч — ще окача златен медал на шията ти и ще те приема обратно в двореца от омразния Брикстън.

— В такъв случай нямам търпение той да се появи — рече Гуилъм.

— И Тар ще получи опрощение, докато аз не го пипна.

— Ще му предам. Ще остане във възторг.

Над масата се понесе голям облак дим.

— Много съм разочарован от тебе, млади ми Питър. Даваш ухо на грозни и вероломни клевети, причиняващи разкол. Плащам ти честно и почтено, а ти ми забиваш нож в гърба. Смятам, че това е много малка отплата, задето те пазя жив. Противно на настойчивите искания на моите съветници, имай предвид.

Алълайн имаше нов навик, който Гуилъм често забелязваше при суетни мъже на средна възраст — състоеше се в хващане на парче плът под брадичката и масажирането му с палец и показалец в опит да бъде намалено.

— Разкажи ни малко повече за положението на Тар в момента — каза Алълайн. — Разкажи ни за емоционалното му състояние. Той има дъщеря, нали? Малко момиченце на име Дани. Говори ли изобщо за нея?

— Говореше.

— Бъди така добър да ни удостоиш с някоя история за нея.

— Не знам такива истории. Много беше привързан към нея, само това зная.

— Страстно привързан ли? — Гласът му изведнъж се повиши гневно. — Какво означава това свиване на рамене? Дявол да те вземе, защо ми свиваш рамене? Говоря ти за дезертър от твоя проклет отдел, обвинявам те, че се заиграваш с него зад гърба ми, че участваш в тъпи задкулисни игри, когато нямаш представа за какво става дума, а ти ми свиваш рамене от другия край на масата. Има закон, Питър Гуилъм, който забранява връзките с вражески агенти. Може би не го знаеш. Направо ми идва да ти стоваря обвинение.

— Само че аз не съм се срещал с него — каза Гуилъм, след като гневът му се притече на помощ и на него. — Не аз играя задкулисни игри, а ти. Така че ми се махни от главата.

В същия момент усети облекчението около масата, като неусетно настъпване на скука, като общо признание, че Алълайн е изстрелял всичките си амуниции, а целта е останала незасегната. Скордено си играеше с парченце слонова кост, талисман, който носеше със себе си. Бланд пак се зачете, а Бил Хейдън си пиеше кафето и явно го намираше за отвратително, тъй като направи кисела физиономия на Моу Делауер и остави чашата. Тоби Естерхази, подпрял брадичка, беше вдигнал вежди и се беше загледал в червения целофан, който изпълваше викторианската камина. Само руснаците продължаваха да го гледат, без да мигат, като двойка териери, които не искаха да повярват, че ловът е свършил.

— Значи ти е говорил за Дани, така ли? И ти е казвал, че я обича — рече Алълайн, връщайки се към документа пред себе си. — Коя е майката на Дани?

— Някакво момиче от евразийски произход.

Тук Хейдън се обади за първи път:

— Категорично евразийски или би могла да мине за нещо по-близо до нашите земи?

— Тар явно смята, че изглежда съвсем като европейка. Същото мисли и за детето.

Алълайн прочете на глас:

— На дванайсет години, дълга руса коса, кафяви очи, слаба. Това Дани ли е?

— Предполагам, че да. Звучи като нея.

Настъпи дълго мълчание и дори Хейдън не изпитваше желание да го наруши.

— Значи, ако ти кажа — започна отново Алълайн, подбирайки изключително внимателно думите си, — ако ти кажа, че Дани и майка ѝ трябваше да пристигнат преди три дни на лондонското летище с директен полет от Сингапур, мога да допусна, че ще споделиш нашето объркване.

— Да, така е.

— Освен това ще си държиш устата затворена, когато излезеш от тук. Няма да казваш на никого, освен на дванайсетте си най-добри

приятели, нали?

Някъде от недалече се чу мъркането на Фил Порчъс:

— Източникът е извънредно секретен, Питър. Може да ти звучи като обикновена полетна информация, но изобщо не е така. Тя е свръхсвръхчувствителна.

— А, добре, в такъв случай ще се опитам да си държа устата свръхзатворена — отговори Гуилъм на Порчъс и докато Порчъс почервяваше, Бил Хейдън пусна още една момчешка усмивка.

Алълайн продължи:

— И какво ти говори тази информация? Хайде, Питър — пак дърдоренето, — хайде, ти му беше шеф, ръководител, философ и приятел, къде ти е психологията, за бога? Защо му е на Тар да идва в Англия?

— Ти не каза нищо подобно. Ти каза, че приятелката на Тар и дъщеря ѝ Дани е трябвало да пристигнат в Лондон преди три дни. Може да идва на гости при роднини. Може да си има нов приятел. Откъде мога да знам?

— Не ставай глупав, мой човек. Не ти ли хрумва, че където е малката Дани, най-вероятно там ще се появи и самият Тар? Ако вече не е тук, което съм склонен да си мисля, защото мъжете обикновено пристигат първи, а след това идва и багажът им. Извинявай, Моу Делауер, грешка на езика.

За втори път Гуилъм си позволи малък изблик:

— Не, не ми е хрумвало до този момент. Досега Тар беше дезертьор. Решение на домакина от преди седем месеца. Така ли е, или не, Фил? Тар беше в Москва и всичко, което знаеше, трябваше да се смята за компрометирано. Прав ли съм, Фил? Това беше и достатъчна причина да се затвори Брикстън и половината от работата ни да премине към Лондонското управление, а другата половина — към съгледвачите на Тоби. Какво си мислите, че прави Тар в момента — дезертира обратно при нас ли?

— „Дезертира обратно“ е много меко казано, да знаеш — отвърна рязко Алълайн и пак се върна към документа пред себе си. — Чуй ме сега. Слушай внимателно какво ще ти кажа и го запомни. Защото не се съмнявам, че също като останалите от екипа ми и твоята памет е като сито, всички примадони сте такива. Дани и майка ѝ пътуват с фалшиви британски паспорти под името Пул, пише се като

пристанището. Паспортите са руски фалшификати. Третият е на самия Тар, добре известния ни мистър Пул. Тар е вече в Англия, само че не знаем къде. Тръгнал е преди Дани и майка ѝ и е пристигнал по друг път, най-вероятно нелегален, според нашите проучвания. Оставил е инструкции на жена си, любовницата си или каквато му се пада — каза го така, сякаш самият той нямаше такива, — пак ще прощаваш, Моу, да го последва седмица по-късно, което очевидно те още не са направили. Тази информация стигна до нас едва вчера, така че ни предстои много работа. Тар ги е инструктирал — Дани и майка ѝ, — че ако случайно той не успее да се свърже с тях, те трябва да се оставят на милостта на някой си Питър Гуилъм. Това май си ти.

— Ако е трябвало да пристигнат преди три дни, какво им се е случило?

— Закъснели са. Изпуснали са самолета. Променили са си плановете. Изгубили са билетите. Откъде мога да знам, по дяволите?

— Или информацията е фалшива — предположи Гуилъм.

— Не е — отсече Альлайн.

Обида и объркване — Гуилъм продължи и с двете:

— Добре. Руснаците са върнали Тар. Изпратили са семейството му обратно — един господ знае защо, аз бих предположил, че ще ги държат като заложенници, — изпратили са и него. Какво му е толкова важното? Що за агент може да е той, след като не вярваме на нито една негова дума?

Сега вече, забеляза той с въодушевление, публиката гледаше Альлайн и на Гуилъм му се струваше, че той се разкъсва между това да даде задоволителен, но недискретен отговор, или да се покаже като глупак.

— Няма значение какъв агент е! Мъти водата. Може би даже трови кладенците. Такъв е. Ще ти дръпне чергата под краката, когато си на крачка от целта. — Циркулярните му писма звучаха по същия начин, помисли си Гуилъм. Метафорите преливаха от страниците. — Само че запомни едно. При първото му обаждане, дори още преди първото му обаждане, при първия намек за него, за жена му или за дъщеричката му идваш при мене, млади ми Питър Гуилъм, или при някого от големите. Някой от хората край тази маса. И при никой друг. Следиш ли тази инструкция внимателно? Защото са задействани

толкова зъбни колела, колкото не можеш да си представиш и нямаш право да знаеш...

Внезапно разговорът премина в движение. Бланд пхна ръце в джобовете си и бавно прекоси стаята, за да се подпре на стената край вратата в дъното. Альлайн пак си разпали лулата и загаси клечката с дълго движение на ръката си, докато гледаше гневно Гуилъм през дима.

— Кого ухажваш сега, Питър, коя е щастливата девойка?

Порчъс плъзна лист хартия по масата, за да го подпише Гуилъм.

— За тебе, Питър, ако обичаш.

Пол Скордено шепнеше нещо в ухото на единия от руснаците, а Естерхази беше до вратата, давайки досадни нареждания на леличките. Само кафявите, непроницаеми очи на Моу Делауер бяха втренчени в Гуилъм.

— Първо го прочети — посъветва го Порчъс с кадифен глас.

Гуилъм вече беше преполовил формуляра: „Удостоверявам, че днес се запознах със съдържанието на доклад № 308 от «Черна магия», гласеше първият абзац. „Задължавам се да не разкривам никаква част от този доклад пред други сътрудници на тази служба, както и да не разкривам съществуването на източник Мерлин. Задължавам се да съобщя веднага всеки известен ми факт, който може да има връзка с този материал.“

Вратата беше останала отворена и докато Гуилъм подписваше, нахлу вторият ешелон на Лондонското управление, предвождан от леличките с подноси със сандвичи — Даяна Долфин, Лодър Стрикланд, който изглеждаше толкова надут, че всеки момент можеше да се пръсне, момичетата от отдела по разпространение и един стар боец с кисела физиономия на име Хагард, който беше шеф на Бен Тръкстън. Гуилъм напусна бавно, броейки присъстващите, защото знаеше, че Смайли ще иска да разбере кой е бил там. На вратата, за своя изненада, се оказа в компанията на Хейдън, който явно беше решил, че по-нататъшните забавления не са за него.

— Проклето глупаво кабаре — забеляза Бил, махвайки разсеяно на леличките. — Пърси става все по-нетърпим с всеки изминал ден.

— Наистина е така — съгласи се искрено Гуилъм.

— Какво прави Смайли? Виждал ли си го напоследък? Вие двамата май бяхте доста близки?

Светът на Гуилъм, който до този момент показваше признаци на стабилизиране, изведнъж бясно се завъртя.

— Боя се, че не — каза той, — нямам връзка с него.

— Не ми казвай, че обръщаш внимание на тези глупости — изсумтя Бил.

Стигнаха до стълбите и Хейдън мина напред.

— Ами ти? — попита Гуилъм. — Виждал ли си го скоро?

— А пък Ан излетяла от кафеза — продължи Бил, без да обръща внимание на въпроса. — Избягала с някакъв моряк или келнер, нещо такова. — Вратата към кабинета му беше широко отворена и бюрото му беше отрупано със секретни документи. — Това нормално ли е?

— Не знаех — рече Гуилъм. — Горкият Джордж.

— Кафе?

— Май ще се прибирам, благодаря.

— За чая с брат Тар ли?

— Точно така, във „Фортнъмс“. Всичко хубаво.

В архива Алуин се беше върнал от обяд.

— Чантата замина, сър — каза той радостно. — Вече трябва да е в Брикстън.

— Ах, да му се не види — каза Гуилъм, изстрелвайки последния си патрон. — Вътре имаше нещо, което ми трябваше.

Внезапно го осени идея, от която му призля — изглеждаше толкова ясна и толкова кошмарно очевидна, че се зачуди как не му е хрумнала досега. Санд беше съпруг на Камила. Тя водеше двойствен живот. Разкри му се цяла панорама от измами. Приятелите му, любимите му, дори самият Цирк се смесваха и преплитаха в безкрайна поредица от интриги. Спомни си една реплика на Мендъл, която той каза преди две вечери, докато двамата пиеха бира в един мрачен бар в покрайнините на града: „Горе главата, Питър, старче. Нали знаеш, Иисус Христос е имал само дванайсет души и единият се оказа двоен агент“.

Тар, помисли си той. Това копеле Рики Тар.

[1] Радост (англ.). — Б.пр. ↑

[2] Дилън Томас (1914–1953), известен уелски поет. — Б.пр. ↑

Спалнята беше продълговата и ниска, бивша слугинска стая, пристроена под покрива. Гуилъм стоеше на вратата, Тар седеше неподвижно на леглото, подпрял глава на скосения таван, отпуснал ръце от двете си страни с разперени пръсти. Над него имаше малко прозорче и от мястото си Гуилъм виждаше губещите се в далечината черни равнини на Съфолк и редица черни дървета, открояващи се на фона на небето. Тапетите бяха кафяви, на големи червени цветя. Единствената крушка висеше от черна дъбова греда и когато някой мръднеше, Тар на леглото или Смайли на дървения кухненски стол, движенията им сякаш местеха светлината със себе си, преди отново да замре.

Ако зависеше от него, Гуилъм щеше да е много груб с Тар, нямаше никакво съмнение. Нервите му бяха опънати до крайност и по пътя насам разви деветдесет мили в час, преди Смайли рязко да му каже да намали. Ако зависеше от него, щеше да се поддаде на изкушението да пребие Тар до несвяст и ако трябваше, щеше да доведе Фон да му помага; докато караше, много ясно си представяше как отваря входната врата на жилището на Тар, където и да се намираше то, и го удря няколко пъти в лицето като поздрав от Камила и бившия ѝ съпруг, видния доктор по флейта. А може би в споделеното напрежение от пътуването Смайли телепатично беше видял същия образ, защото малкото му приказки явно имаха за цел да успокоят Гуилъм.

— Тар не ни е излъгал, Питър. Поне не и по същество. Просто е направил това, което правят всички агенти по света — пропуснал е да ни разкаже цялата история. От друга страна, постъпил е доста умно.

Без да споделя объркването на Гуилъм, той изглеждаше учудващо уверен, дори самонадеян, до такава степен, че си позволи да цитира един поучителен афоризъм на Стийд-Аспри за уменията на двойната игра; нещо за търсенето не на съвършенство, а на предимство, което накара Гуилъм пак да се замисли за Камила.

— Карла ни е допуснал до вътрешния кръг — заяви Смайли, а Гуилъм се пошегува неуместно, че трябвало да затворят вратата. След това Смайли се ограничи само да указва посоката и да гледа в страничното огледало.

Срещнаха се пред „Кристъл Палас“, в закрит пикап, зад волана на който беше Мендъл. Отидоха до Барнсбъри, право в една автотенекеджийска работилница в края на павирана алея, пълна с деца. Там бяха посрещнати със сдържан възторг от възрастен немец и сина му, които свалиха номерата на пикапа почти в движение и ги заведоха при един вокхол с форсиран двигател в дъното на сервиза, готов за тръгане. Мендъл остана там с папката „Свидетел“, която Гуилъм беше донесъл от Брикстън в сака си; Смайли каза: „Намери А12“. Нямаше почти никакво движение, но малко преди Колчестър настигнаха колона камиони и Гуилъм внезапно изгуби търпение. Наложил се Смайли да му нареди да отбие и да спре. Веднъж попаднаха на възрастен мъж, който караше с двайсет мили в час в бързата лента. Докато го задминаваха от вътрешната страна, той рязко кривна към тях, може би беше пиян или му стана лошо, или пък просто се уплаши. Изведнъж, без предупреждение, се блъснаха в стена от мъгла, която сякаш се стовари отгоре им. Гуилъм мина право през нея, без да намалява, страхувайки се от черен лед. След като минаха Колчестър, подкараха по второкласни пътища. По табелите имаше имена като Литъл Хорксли, Уърмингфорд и Бърс Грийн, след което табелите изчезнаха и на Гуилъм му се стори, че се намират в нищото.

— Сега наляво и после пак наляво при по-малката къща. Карай, докъдето можеш, но паркирай пред портата.

Стигнаха до нещо, което приличаше на махала, но нямаше нито светлини, нито хора, нито луна. Щом излязоха, студът ги захвапа и на Гуилъм му замириса на игрище за крикет, на пушек от дърва и на Коледа едновременно; помисли си, че никога не е бил на толкова тихо, толкова студено и толкова отдалечено място. Пред тях се извисяваше църковна кула, от едната ѝ страна започваше бяла ограда, а по-нагоре по хълма най-вероятно беше домът на свещеника, реши той, ниска рушаща се постройка, отчасти покрита със сламен покрив; той можеше да различи фронтона на фона на небето. Фон ги чакаше; когато паркираха, отиде до колата и безмълвно се качи отзад.

— Рики е много по-добре днес, сър — докладва той.

Явно беше докладвал доста на Смайли през последните няколко дни. Той беше спокойно момче с тих глас и имаше голямо желание да се хареса, но останалите в Брикстън като че ли се страхуваха от него, Гуилъм не знаеше защо.

— Не е толкова изнервен, по-спокоен е, бих казал. Сутринта си попълни фишовете, Рики толкова обича лотарията, казвам ви, следобед изкопахме няколко елхи за мис Ейлса, да ги откара на пазара. Вечерта поиграхме карти и си легнахме рано.

— Излизал ли е сам? — попита Смайли.

— Не, сър.

— Използвал ли е телефона?

— Пази, боже, не, сър, не и докато аз съм наоколо, а съм сигурен, че не го е правил и когато мис Ейлса е наблизко.

Дъхът им замъгли прозорците на колата, но Смайли не даваше да включат двигателя, така че нямаше парно и не се размразяваха.

— Споменава ли е дъщеря си Дани?

— Много пъти през уикенда. Сега малко се поуспокои. Мисля, че ги е изключил от съзнанието си, поне що се отнася до емоционалната страна.

— Не е споменава ли, че ще ги види отново?

— Не, сър.

— Не е казал нищо за някакви уговорки да се срещнат, когато всичко приключи?

— Не, сър.

— Или пък да ги доведе в Англия?

— Не, сър.

— Нито пък да им осигури документи?

— Не, сър.

Гуилъм раздразнено се обади:

— За какво е говорил тогава, дявол да го вземе?

— За рускинята, сър. За Ирина. Обича да чете дневника ѝ. Казва, че когато хванат къртицата, ще накара Центъра да го замени за Ирина. Тогава ще я уредим с някое хубаво местенце, сър, нещо като това на мис Ейлса, само че в Шотландия, където е по-хубаво. Казва, че и мене ще уреди. Ще ми осигури хубава работа в Цирка. Кара ме да уча чужд език, за да си разширя кръгозора.

От безизразния глас в мрака зад тях не ставаше ясно дали Фон е послушал този съвет.

— Къде е той сега?

— В леглото, сър.

— Затвори тихо вратата.

Ейлса Бримли ги чакаше в преддверието — сивокоса дама на шейсет години с решително, интелигентно лице. Тя беше от старото поколение в Цирка, беше му казал Смайли, една от шифровчиците на лорд Лансбъри от войната, вече пенсионирана, но все още забележителна дама. Облечена беше в стегнат кафяв костюм. Стисна ръката на Гуилъм и каза: „Здравейте“, затвори вратата и когато той се обърна, нея вече я нямаше. Смайли го поведе към втория етаж. Фон остана да чака на долната площадка, в случай че го повикат.

— Смайли е — каза той, чукайки на вратата на Тар. — Искам да си поговорим.

Тар отвори бързо вратата. Явно ги беше чул да идват и чакаше от другата страна. Отвори я с лявата си ръка, в дясната държеше пистолет и гледаше покрай Смайли надолу по коридора.

— Само Гуилъм е — каза Смайли.

— Това имам предвид — отвърна Тар. — Палетата могат да хапят.

Прекрачиха вътре. Той беше облечен в развлечени панталони и евтина малайска блуза. По пода бяха разпилени карти с думи, а във въздуха се носеше ароматът на къри, което си беше готвил на котлона.

— Съжалявам, че ти досаждам — каза Смайли с чувство на искрено съжаление, — но трябва пак да те попитам какво направи с онези два швейцарски паспорта за бягство, които носеше в Хонконг.

— Защо? — попита Тар накрая.

Жизнерадостния вид го нямаше. Имаше затворническа бледност, беше отслабнал и като седна на леглото с пистолета на възглавницата до него, очите му шареха нервно от единия на другия, не вярвайки на никого.

Смайли каза:

— Чуй ме. Искан ми се да вярвам на твоята история. Нищо не се е променило. След като разберем, ще уважим правото ти на личен живот. Но трябва да знаем. Много е важно. Цялото ти бъдеще зависи от това.

И много повече, помисли си Гуилъм, докато наблюдаваше; ако изобщо познаваше Смайли, цял таен план висеше на косъм.

— Казах ви, изгорих ги. Номерата не ми харесваха. Реших, че са компрометирани. По-добре да си бях закачил на врата надпис „Рики Тар, търси се“, отколкото да използвам тези паспорти.

Въпросите на Смайли следваха ужасно бавно. Даже на Гуилъм му беше болезнено трудно да ги чака в дълбоката тишина на нощта.

— С какво ги изгори?

— Какво значение има, по дяволите?

Само че Смайли очевидно нямаше намерение да обяснява защо го пита, той предпочиташе да остави мълчанието да си свърши работата и изглеждаше уверен, че така и ще стане. Гуилъм беше виждал цели разпити да се провеждат по този начин — мъчителен катехизис, обвит в плътните пелени на опита, с изтощителни паузи, докато всеки въпрос биваше записван на ръка и умът на заподозрения се задръстваше с хиляди въпроси при всеки въпрос на разпитващия, а версията му отслабваше с всеки изминал ден.

— След като купи британския си паспорт на името на Пул — попита Смайли след още една вечност, — купувал ли си и други паспорти от същия източник?

— Защо да го правя?

Но Смайли нямаше намерение да обяснява.

— Защо да го правя? — повтори Тар. — Да не съм някой шибан колекционер, по дяволите, исках само да се измъкна.

— И да защитиш детето си — подхвърли Смайли с разбираща усмивка. — Както и майка му, ако имаш възможност. Сигурен съм, че внимателно си го обмислил — рече той ласкателно. — Все пак не би могъл да ги оставиш в ръцете на онзи любопитен французин, нали?

Докато чакаше, Смайли си даваше вид, че разглежда картите с думи, четейки по хоризонтала и вертикала. Нищо особено нямаше в тях, само случайни думи. Една от тях беше сгрешена, Гуилъм забеляза, че в „послание“ последните две думи са разместени. Какво ли е правил тук, запита се Гуилъм, в тази миризлива дупка? Какви ли потайни пътечки е следвал умът му, затворен сред шишетата със сосове и търговските пътници?

— Добре — каза мрачно Тар, — взех паспорти за Дани и майка й. Мисис Пул и мис Дани Пул. Какво правим сега, плачем в екстаз ли?

Мълчанието отново надвисна като обвинение.

— И защо не ни го каза по-рано? — попита Смайли с тон на разочарован баща. — Не сме чудовища. Не им желаем злото. Защо не ни каза? Може би дори щяхме да ти помогнем — и продължи да разглежда картите. Тар явно беше използвал две или три тестета, разпръснати на ивици по килима с цвят на кокосов орех. — Защо не ни каза? — повтори той. — Не е престъпление да се грижиш за хората, които обичаш.

Ако те ти позволят, помисли си Гуилъм, имайки предвид Камила.

За да помогне на Тар да отговори, Смайли започна да прави полезни предположения:

— Защото ти се е наложило да бръкнеш в служебните пари, за да купиш тези британски паспорти? Заради това ли не ни каза? Боже мой, тук изобщо не става дума за пари. Ти ни даде жизненоважна информация. Защо да се заяждаме за няколко хиляди долара? — И времето отново потече, без никой да го използва.

— А може би — продължи Смайли — те е било срам?

Гуилъм се стегна, забравяйки за собствените си проблеми.

— Предполагам, че с основание те е било срам. В края на краищата, не е било много галантно да оставиш Дани и майка ѝ с компрометирани паспорти в ръцете на онзи така наречен французин, който толкова усърдно е издирвал мистър Пул, нали така? Докато ти самият си избягал и си получил много специално отношение? Страшно е да си го помислиш — съгласи се Смайли, сякаш не той, а Тар го беше казал. — Страшно е да си помислиш докъде би стигнал Карла, за да се сдобие с твоето мълчание. Или с твоите услуги.

Потта по лицето на Тар внезапно стана непоносима. Беше твърде много, сякаш беше облян в сълзи. Смайли вече не се интересуваше от картите, погледът му се спря на друга игра. Това беше играчка, направена от две стоманени пръчки като дръжки на клещи. Номерът беше да се търкаля стоманено топче по тях. Колкото по-далече се изтъркаля, толкова повече точки се печелят, след като падне в един от отворите отдолу.

— Предполагам, че другата причина да не ни кажеш е, защото си ги изгорил. Имам предвид, че си изгорил британските паспорти, а не швейцарските.

Внимателно, Джордж, помисли си Гуилъм и леко се премести една крачка по-близо, за да покрие разстоянието между двамата. Само внимателно.

— Знаел си, че Пул е разкрит, затова си изгорил паспортите на Пул, които си купил за Дани и майка ѝ, но си запазил своя, защото не си имал алтернатива. След това си им направил резервации на името на Пул, за да убедиш всички, че още се доверяваш на паспортите на Пул. Под „всички“ имам предвид хората на Карла, нали така? Пригответе си швейцарските паспорти, един за Дани, един за майка ѝ, рискувал си, че никой няма да забележи номерата, и си направил втори резервации, за които не си казал на никого. Резервации, които са за по-ранна дата от онези на името на Пул. Какво означава това? Дали не са останали на изток, но някъде другаде, например Джакарта? Някъде, където имаш приятели.

Даже от новото си място Гуилъм беше прекалено бавен. Ръцете на Тар се оказаха на гърлото на Смайли, столът се прекатури и Тар падна заедно с него. От купчината Гуилъм избра дясната ръка на Тар и я изви към гърба му, като почти я счупи. Фон изникна от нищото, взе пистолета изпод възглавницата и отиде до Тар, сякаш за да му помогне. В следващия момент Смайли си оправяше костюма, а Тар беше обратно на леглото, попивайки с кърпичка крайчеца на устата си.

Смайли каза:

— Не знам къде са. Доколкото ми е известно, нищо лошо не им се е случило. Вярваш ми, нали?

Тар го гледаше и изчакваше. В очите му имаше гняв, но Смайли беше обзет от спокойствие и Гуилъм си помисли, че това е уверението, на което се е надявал.

— По-добре си гледай своята проклета жена и остави моята на мира — прошепна Тар с ръка на устата. Гуилъм възкликна и се хвърли напред, но Смайли го удържа.

— Докато не се опитваш да комуникираш с тях — продължи Смайли, — може би е по-добре да не знам. Освен ако не искаш да направя нещо за тях. Пари, защита или някакви удобства?

Тар поклати глава. По устата му имаше кръв в изобилие и Гуилъм осъзна, че Фон явно го е ударил, но не можеше да разбере кога.

— Не остана много — каза Смайли. — Може би седмица. Може и по-малко, ако успея. Опитай се да не мислиш много за това.

Когато си тръгваха, Тар пак се усмихваше и Гуилъм предположи, че посещението, нападението над Смайли или ударът в лицето са му се отразили добре.

— Футболните фишове — тихо каза Смайли на Фон, докато се качваха в колата, — не си ги пускал, нали?

— Не, сър.

— Е, да се надяваме тогава, че не е избрал печеливша комбинация — отбеляза Смайли в крайно неочакван пристъп на веселост, който предизвика всеобщ смях.

Паметта играе странни номера на уморения, претоварен ум. Докато Гуилъм караше и една част от ума му беше заета с пътя, а другата измъчено се бореше с все по-зловещи подозрения за Камила, в паметта му свободно се рееха случайни образи от този и други дълги дни. Дни на пълен кошмар в Мароко, докато агентурните му връзки се проваляха една по една и всяка стъпка по стълбите го караше да тича към прозореца, за да проверява улицата; дни на безделие в Брикстън, докато наблюдаваше нещастния свят наоколо и се чудеше кога ли и той ще стане част от него. Внезапно на бюрото му се появи писменият доклад — отпечатан на циклостил на тънка синя хартия, защото беше купен от неизвестен и вероятно недостоверен източник, и всяка дума изплува в съзнанието му с огромни букви.

Според един затворник, неотдавна освободен от Лубянка, през юли московският Център е извършил тайна екзекуция в наказателния блок. Жертвите са трима от собствените им функционери. Единият е жена. И тримата са убити с изстрел в тила.

— Имаше печат „За служебно ползване“ — каза мрачно Гуилъм. Бяха спрели на паркинга край едно крайпътно заведение, украсено с разноцветни крушки. — Някой от Лондонското управление беше написал отгоре: „Може ли някой да разпознае телата?“.

Под шарената светлина на лампите Гуилъм наблюдаваше как лицето на Смайли се навъси от отвращение.

— Да — съгласи се той накрая. — Ами да, жената е била Ирина, нали? Другите най-вероятно са били Ивлов и Борис, нейният съпруг.

— Гласът му си оставаше крайно безстрастен. — Тар не бива да го научава — продължи той, сякаш отърсвайки се от апатията. — Жизненоважно е да не го заподозре. Един господ знае какво би направил или не би направил, ако разбере, че Ирина е мъртва.

Известно време не помръднаха; вероятно по различни причини в този момент никой от тях нямаше нито сили, нито пък смелост.

— Трябва да се обадя по телефона — каза Смайли, но не понечи да излезе от колата.

— Джордж?

— Трябва да се обадя — промърмори той. — На Лейкон.

— Ами обади се тогава.

Гуилъм се пресегна през него и отвори вратата. Смайли се измъкна, направи няколко крачки по асфалта, след което явно размисли и се върна.

— Ела да хапнем нещо — каза той през прозореца, със същия угрижен тон. — Струва ми се, че даже хората на Тоби не биха ни последвали тук.

Заведението някога е било ресторант, а сега беше крайпътно кафене с останки от минал разкош. Менюто беше подвързано в червена кожа и покрито с мазни петна. Момчето, което го донесе, беше полузаспало.

— Чувал съм, че петелът във вино е много добър — каза Смайли в жалък опит да се пошегува, след като се върна от телефонната кабина в ъгъла. И добави с по-тих глас, който да не отекне из цялото помещение: — Каж ми какво знаеш за Карла?

— Каквото знам за операция „Черна магия“, източник Мерлин и всичко останало в документа на Порчъс, който подписах.

— Аха, всъщност това е много добър отговор. Предполагам, че го беше замислил като упрек, но сравнението се оказа съвсем вярно. — Момчето се появи отново, размахвайки бутилка бургундско вино като бухалка. — Бихте ли я оставили да подиша?

Момчето изгледа Смайли като че ли беше луд.

— Отворете я и я оставете на масата — рече рязко Гуилъм.

Смайли не разказа всичко. Впоследствие Гуилъм си даде сметка за няколко празнини. Само че беше достатъчно да му оправи настроението и да го измъкне от унинието, в което бяха изпаднали.

— Работата на онези, които развиват агентурни мрежи, е да се превърнат в легенди — започна Смайли, все едно изнасяше лекция на курсисти в Яслата. — Най-напред го правят, за да впечатлят своите агенти. След това го пробват на колегите си и по този начин по мои наблюдения се превръщат във формени идиоти. Някои не спират до там и го изпробват върху себе си. Това са шарлатаните, от които трябва да се отърваваме веднага, просто защото няма друг начин.

Въпреки това легенди съществуват и една от тях бил Карла. Даже и възрастта му оставала загадка. Най-вероятно Карла не било истинското му име. Десетилетия от живота му се губели и вероятно никога нямало да станат известни, защото хората, с които работил, имали навика да измират или да си държат езика зад зъбите.

— Говори се, че баща му бил в царската Охранка, а по-късно се появил в ЧеКа. Не ми се вярва, но е възможно. Според друга версия, той бил чирак в кухнята на един брониран влак срещу японските окупационни сили на изток. Смята се, че го е учил на занаят самият Берг — всъщност той му бил любимец, — което е все едно да учиш музика при... уф, избери си някой велик композитор. Що се отнася до мене, кариерата му започва в Испания през трийсет и шеста, защото това поне е документирано. Преструвал се е на руски журналист от бялата емиграция, съпричастен към каузата на Франко, и е вербувал куп немски агенти. Операцията е била извънредно сложна и направо забележителна за толкова млад човек. Следващото му появяване е в съветската контраофанзива при Смоленск през есента на четирийсет и първа като офицер от разузнаването под командването на Конев. Задачата му била да ръководи партизански мрежи в немския тил. Междувременно установил, че радистът му бил вербуван от немците и предавал радиосъобщения на противника. Той го вербувал обратно и започнал радиоигра, която съвсем ги объркала.

Това било още една част от легендата, обясни Смайли — благодарение на Карла край Елня немците обстреляли собствените си предни позиции.

— А между тези две появявания — продължи той, — през трийсет и шеста и четирийсет и първа, Карла е посетил Великобритания и смятаме, че е прекарал тук шест месеца. Но дори и днес не знаем — тоест аз не зная — под какво име и прикритие. Кое то не означава, че и Джералд не знае. Но Джералд едва ли ще ни каже, поне не и нарочно.

Смайли никога не беше разговарял с Гуилъм по този начин. Той нямаше склонност към доверителни разговори или дълги лекции; Гуилъм го познаваш като стеснителен човек, независимо от неговата суетност, който очаква твърде ограничено общуване.

— Някъде през четирийсет и осма, след като служил съвестно на страната си, Карла прекарал известно време в затвора, а след това и в Сибир. В цялата работа нямало нищо лично. Просто се оказал в една от онези части на разузнаването на Червената армия, които при поредната чистка престанали да съществуват.

И със сигурност, продължи Смайли, след реабилитирането си в постсталинските години заминал за Америка; тъй като, когато индийските власти го арестували в Делхи през лятото на петдесет и пета по неясни обвинения за нарушаване на имигрантския режим, той тъкмо бил кацнал от Калифорния. Ключките в Цирка след това го свързвали с големите скандали за измяна във Великобритания и Щатите.

Смайли обаче знаеше повече:

— Карла отново бил в немилост. Москва го преследваше и решихме, че можем да го убедим да дезертира. Затова отлетях за Делхи. За да си поговоря с него.

Настъпи пауза, докато ленивото момче се домъкна да ги попита дали са доволни от обслужването. Смайли изключително вежливо го увери, че нямат нужда от нищо.

— Историята на срещата ми с Карла — продължи той — е свързана до голяма степен с настроенията през онова време. В средата на петдесетте московският Център беше разпердушинен. Старшите офицери ги разстрелваха или прочистваха на групи, а нисшите чиновници бяха обхванати от всеобща параноя. Първият резултат беше масово дезертиране на служители на Центъра, работещи в чужбина. По цял

свят, Сингапур, Найроби, Стокхолм, Канбера, Вашингтон, един господ знае къде, течеше несекващ поток от резидентурите — не само едри риби, но и обикновени агенти, шофьори, шифровчици, машинописки. Трябваше да реагираме по някакъв начин — едва ли някой си дава сметка до каква степен индустрията стимулира собствената си инфлация — и изведнъж аз се превърнах в нещо като търговски пътник, заминавайки ту за някоя столица, ту на следващия ден за някое забутано гранично селце — веднъж дори на кораб в морето, — за да приемам дезертиращи руснаци. Да отсявам, да пренасочвам, да уговарям условия, да инструктирам и дори да уволнявам.

Гуилъм го наблюдаваше през цялото време, но дори на безжалостната неонова светлина изражението на Смайли не издаваше нищо друго, освен леко тревожна съсредоточеност.

— Може да се каже, че развихме три вида договори за онези, чиито истории се потвърждаваха. Ако информацията на клиента не представляваше интерес, го разменяхме с друга държава и забравяхме за него. Купувахме го за материал, както се казва, също като главорезите в наши дни. Или пък го пускахме обратно в Русия, в случай че бягството му още не беше забелязано там. А ако имаше късмет, взимахме го ние; остъргвахме всичко, което знаеше, и го внедрявахме на Запад. Обикновено Лондон решаваше, не аз. Запомни обаче следното. По онова време Карла или Герстман, както се наричаше той, беше просто поредният клиент. Разказах ти цялата му история отзад напред; не исках да скромнича пред тебе, но знай, че предвид всичко, случило се помежду ни, а още повече онова, което не се е случило, когато отлетях за Делхи, аз и всички останали в Цирка знаехме само, че някакъв човек на име Герстман установява радиовръзка между Руднъов, шефа на агентурните мрежи в московския Център, и резидентурата на Центъра в Калифорния, която бездействаше поради липса на средства за комуникация. Това е всичко. Герстман вкарал контрабандно предавател през канадската граница и три седмици се покривал в Сан Франсиско, обучавайки новия радист. Това беше работната хипотеза, подкрепена от няколко тестови радиопредавания.

За тези тестови радиопредавания между Москва и Калифорния, обясни Смайли, бил използван книжен код:

— И тогава един ден Москва изпрати директна заповед...

— Кодирана със същия книжен код?

— Точно така. Там е работата. Благодарение на моментно невнимание от страна на шифровчиците на Руднъов ние набрахме преднина. Жонгльорите разбиха кода и така се сдобихме с нашата информация. Герстман трябваше веднага да напусне Сан Франсиско и да отиде в Делхи за среща с кореспондента на ТАСС — вербовчик, попаднал на гореща китайска следа, който имаше нужда от указания. Защо са го помъкнали по целия път от Сан Франсиско до Делхи, защо е трябвало да бъде именно Карла — това е друга история. Важното в случая е, че щом Герстман се появил на срещата в Делхи, човекът на ТАСС му връчил самолетен билет и му казал веднага да се прибира в Москва. Без въпроси. Заповедта била лично на Руднъов. Подписана била с псевдонима на Руднъов и била доста безцеремонна, дори според руските стандарти.

След което човекът на ТАСС си заминал, оставяйки Герстман на тротоара с много въпроси и двайсет и осем часа до полета му.

— Не му се наложило да стои там много време, преди индийските власти да го арестуват по наша молба и да го откарат в затвора в Делхи. Доколкото си спомням, бяхме обещали на индийците част от продукта. Струва ми се, че уговорката беше такава — забележа той и като човек, внезапно стреснат от пропуските в паметта си, замълча и разсеяно се загледа някъде в задименото помещение. — Или май им казахме, че могат да го задържат, след като свършим с него. Ох, боже...

— Няма значение — каза Гуилъм.

— С една дума, за първи път в живота на Карла Циркът беше на крачка пред него — продължи Смайли, след като отпи глътка от виното и направи кисела физиономия. — Той нямаше как да знае, че агентурната мрежа в Сан Франсиско, която току-що беше обслужил, беше обърната с хастара навън още в деня, в който той беше заминал за Делхи. Веднага щом Контрола получи цялата история от жонгльорите, той я изтъргува с американците с уговорката, че няма да пипат Герстман, а ще ударят останалата част от мрежата на Руднъов в Калифорния. Герстман отлетя за Делхи в неведение и продължаваше да бъде в неведение, когато пристигнах в затвора, за да му продам една застраховка, както се изрази Контрола. Изборът му беше много прост. В момента нямаше и най-малкото съмнение, че главата на Герстман е

на дръвника в Москва, където Руднъов правеше всичко възможно да прехвърли върху него вината за провала на мрежата в Сан Франсиско, за да спаси собствената си кожа. Тази история вдигна голям шум в Щатите и в Москва бяха много ядосани от подобна реклама. Носех със себе си снимките от ареста в американските вестници; даже и на радиоприемника, който Карла беше внесъл, а също и графикът на радиопредаванията, който беше скрил, преди да замине. Нали знаеш колко чувствителни ставаме, когато нещата излязат във вестниците.

Гуилъм знаеше и трепна, като си спомни за папката „Свидетел“, която беше оставил при Мендъл по-рано същата вечер.

— В общи линии Карла беше типичният несретник от студената война. Беше напуснал дома си, за да работи в чужбина. Работата се беше провалила с гръм и трясък, но той не можеше да се прибере — у дома го чакаха повече врагове, отколкото в чужбина. Нямахме право на постоянен арест, така че Карла трябваше сам да поиска убежище. Не знам дали друг път съм попадал на толкова ясни основания за дезертиране. Трябваше само да му докажа, че мрежата в Сан Франсиско е арестувана — да размахам под носа му снимките и изрезките от вестниците, които носех в чантата си, — да му намекна за не особено приятелската конспирация на брат Руднъов в Москва, да телеграфирам на леко претоварените следователи в Сарат и с малко късмет можех да съм в Лондон за уикенда. Даже ми се струва, че имах билети за „Садлърс Уелс“. Тази година Ан много обичаше балет.

Да, Гуилъм също беше чувал за него, един двайсетгодишен Аполон от Уелс, момчето чудо на онзи сезон. Месеци наред трупата предизвикваше фурор в Лондон.

Жегата в затвора била кошмарна, продължи да разказва Смайли. В средата на килията имало желязна маса и железни халки, забити в стената.

— Доведоха го окован, което ми се стори излишно, защото той беше много слаб. Помолих ги да му освободят ръцете и щом го направиха, той ги сложи на масата пред себе си и се загледа как кръвта се връща в тях. Сигурно е било болезнено, но той не промълви нито дума. Беше прекарал там една седмица и беше облечен в туника от басма. Червена. Забравил съм какво означава червеното. Някакви затворнически правила.

Той отпи от виното и пак направи физиономия, след това лицето му бавно се изглади, когато спомените отново го обзеха.

— На пръв поглед не ми направи особено впечатление. Щеше да ми е трудно да разпозная в дребния човечец пред мене коварния зъл гений, за когото научихме от писмото на горката Ирина. Предполагам, че и възприятията ми са били до голяма степен затъпени от толкова много срещи през последните месеци, от пътуванията и от... да кажем, от събитията у дома.

През цялото време, откакто Гуилъм го познаваше, това беше най-близкото до признаване на изневерите на Ан.

— По някаква причина беше страшно болезнено. — Очите му бяха отворени, но погледът му беше втренчен навътре. Кожата на челото и на страните му се беше опънала, сякаш от напрежение да си спомни нещо, но нищо не можеше да скрие от Гуилъм самотата, предизвикана от това признание. — Имам теория, която май е доста неетична — продължи Смайли, малко по-жизнерадостно. — Във всеки от нас има съвсем малко състрадание. Ако го хабим за всяка срещната бездомна котка, никога няма да стигнем до най-важното. Какво мислиш?

— Как изглеждаше Карла? — попита Гуилъм, приемайки въпроса му за риторичен.

— Благ. Кротък и благ. Би могъл да мине за свещеник, от онези опърпани, дребни отчета, които се срещат в италианските градчета. Малък, жилест дребосък, с посребрена коса, блестящи кафяви очи и много бръчици. Или директор на училище, би могъл да бъде директор на училище — строг, каквото и да означава това, и прозорлив в рамките на своя опит; но във всеки случай незабележим. В началото не ми направи друго впечатление, освен че погледът му се спря право върху мен и не се отмести през целия разговор. Ако изобщо може да се нарече разговор, защото той не обели нито дума. Нито една, през цялото време, докато бяхме заедно; нито една сричка. Освен това беше дяволски горещо и аз бях уморен до смърт от пътуването.

По-скоро от възпитание, отколкото от апетит, Смайли се зае с храната си, хапвайки унило няколко залъка, преди да продължи разказа си:

— Ето — измърмори той, — колкото да не обидим готвача. В действителност аз бях малко предубеден към мистър Герстман. Всеки

си има предразсъдъци и моите са тъкмо по отношение на радистите. Опитът ми показва, че са изключително досадно племе, лоши агенти, твърде напрегнати и безобразно ненадеждни, когато дойде време да се върши работа. Реших, че Герстман е поредният представител на този род. Може би си търся оправдание, че се зах с него с недостатъчно... — той се поколеба — ... недостатъчно внимание, недостатъчно старание, отколкото беше необходимо, както ми се струва сега. — Изведнъж той доби увереност. — Макар че не съм сигурен, че трябва да се оправдавам — каза той.

В този момент Гуилъм усети прилив на необичаен гняв, предизвикан от призрачната усмивка, пробягала по бледите устни на Смайли.

— Да върви по дяволите — измърмори Смайли.

Объркан, Гуилъм зачака.

— Спомням си, че си помислих също така, че затворът бързо е сложил отпечатъка си върху него през последните седем дни. Кожата му беше покрита с бял прах и той не се потеше, а от мене течеше пот като река. Казах си репертоара, както го бях правил десетина пъти тази година, с изключение на това, че очевидно не бихме могли да го върнем в Русия като наш агент. „Имате алтернатива. Това си е само ваша работа. Елате на Запад и можем да ви осигурим приличен живот в разумни граници. След като ви разпитат, в което се очаква да сътрудничите, можем да ви помогнем да започнете на чисто, с ново име, на спокойствие, с определени средства. От друга страна, можете да се върнете у дома и там най-вероятно ще ви разстрелят или ще ви изпратят в лагер. Миналия месец изпратиха Биков, Шур и Муранов. Сега защо не ми кажете истинското си име?“ Нещо такова. След което се облегнах назад, избърсах потта си и го зачаках да каже: „Да, благодаря ви“. Той не направи нищо. Не проговори. Просто си седеше, неподвижен и дребен, под големия вентилатор, който не работеше, и ме гледаше с кафявите си, почти весели очи. С ръце пред себе си. Те бяха много мазолести. Помня, че си помислих да го питам къде се е занимавал с толкова физическа работа. Той ги държеше — ето така — на масата, с дланите нагоре и с леко свити пръсти, сякаш още бяха в окови.

Момчето, което реши, че с този жест Смайли показва някакво желание, се довлече до масата и Смайли отново го увери, че всичко е

просто отлично, а виното е изключително, направо се чуди откъде го взимат; докато момчето не си тръгна, ухилено на някаква своя си мисъл, и плесна кърпата си на една от съседните маси.

— Струва ми се, че в този момент започна да ме обзема необичайно смущение. Жегата наистина ме мъчеше. Вонята беше непоносима и помня, че чувах как собствените ми капки пот правят „кап, кап“ по металната маса. Не беше само мълчанието му; физическата му неподвижност започваше да ми въздейства. О, бях виждал дезертъори, на които им трябваше време да проговорят. Може да е много мъчително за човек, обучен да пази тайна дори пред най-близките си приятели, изведнъж да отвори уста и да започне да разказва тайни на враговете си. Мина ми през ума, че затворническите власти може да са решили да ми направят услуга и да го упоят, преди да ми го доведат. Увериха ме, че не са го направили, но човек не може да е сигурен. Затова отначало реших, че мълчанието му се дължи на шока. Но тази неподвижност, тази напрегната, бдителна неподвижност беше друго нещо. Особено когато всичко в мене беше толкова разбъркано — Ан, собственият ми пулс, ефектът от жегата и от пътуването...

— Разбирам — каза тихо Гуилъм.

— Наистина ли? Начинът, по който седиш, е много красноречив, всеки актьор ще ти го каже. Ние седим според своите характери. Протягаме се и обкрачваме, почиваме като боксьори между рундовете, мърдаме неспокойно, седим на ръба, кръстосваме и разтваряме крака, губим търпение, губим издръжливост. Герстман не правеше нищо такова. Позата му беше категорична и непоклатима, дребното му ъгловато тяло беше като ръб на скала; можеше да седи така цял ден, без по него да трепне и мускул. Докато аз... — разказът му прекъсна от неловък, притеснен смях и Смайли пак опита от виното, но то не беше станало по-добро. — Докато аз копнеех да имам нещо пред себе си, хартия, книга, доклад. Мисля, че съм неспокоен човек, нервен, непостоянен. Поне тогава така си мислех. Струваше ми се, че ми липсва философско спокойствие. Липсваше ми философия, ако щеш. Работата ми ме натоварваше много повече, отколкото си давах сметка; поне досега. Но в онази гадна килия наистина се почувствах накърнен. Почувствах, че цялата отговорност за воденето на студената война е

стоварена върху плещите ми. Което беше глупаво, разбира се, просто бях уморен и започвах да се разболявам. — Той пак отпи.

— Казвам ти — настоя той, отново ядосан на себе си. — Никой не е длъжен да се извинява за онова, което направих.

— Какво си направил? — попита Гуилъм през смях.

— Както и да е, настъпи пауза — продължи Смайли, без да обръща внимание на въпроса. — Тя не се дължеше на Герстман, който през цялото време беше една пауза, така че беше заради мене. Казах си моята част, показах му снимките, на които той не обърна внимание — дори бих казал, че беше готов да приеме на доверие думите ми за провалената мрежа в Сан Франсиско. Повторих едно, повторих друго, опитах няколко варианта и накрая се изчерпах. Седях и се потях като прасе. Е, всеки глупак знае, че когато това се случи, трябва да станеш и да си излезеш. Казваш: „Избирайте“ или „Ще се видим утре сутринта“. Или пък: „Имате един час да размислите“.

— Показа се обаче, че започнах да говоря за Ан. — Той не остави време за приглушеното възклицание на Гуилъм. — О, не конкретно за моята Ан. За неговата Ан. Допуснах, че има такава. Задахох си въпроса, доста мързеливо без съмнение, за какво би си мислил човек в това положение, за какво бих си мислил аз. Съзнанието ми подсказа субективния отговор — за жена си. Как се нарича това, проекция или заместване? Ненавиждам тези термини, но съм сигурен, че е един от двата. Там е работата, че се поставих на неговото място и сега разбирам, че съм започнал да разпитвам себе си — той не говореше, представяш ли си? Вярно е, че имаше определени външни признаци, върху които градях подхода си. Той изглеждаше женен; изглеждаше като едната половинка; изглеждаше прекалено завършен, за да е сам в живота. Освен това в паспорта на Герстман пишеше, че е женен, а за всички ни е втора природа нашите прикрития, нашите фалшиви самоличности да се припокриват с реалността. — Той отново се впусна в размишления. — Често съм си го мислил. Дори съм го споделял с Контрола — трябва по-сериозно да разгледаме прикритията на противника, казвах му аз. Колкото повече самоличности има един човек, толкова повече те издават личността, която прикриват. Петдесетгодишният, който крие пет години от възрастта си. Жененият, който се представя за ерген; човекът без деца, който казва, че има две... Или пък разпитващият, който се поставя на

мястото на човека, който не говори. Малцина могат да потиснат апетита си, когато фантазират за себе си.

Той пак се отнесе и Гуилъм търпеливо го зачака да се върне. Защото, докато Смайли се беше концентрирал върху Карла, Гуилъм се беше концентрирал върху Смайли и в този момент беше готов да го последва навсякъде, само и само да бъде край него и да чуе историята до край.

— От доклада на американските агенти знаех, че Герстман е заклет пушач на „Кемъл“. Поръчах да ми донесат няколко пакета — нали така казват американците? — и помня, че се почувствах много странно, когато дадох парите на пазача. Разбираш ли, имах чувството, че Герстман видя нещо символично в преминаването на парите от мене към индицеца. Тогава носех парите в специален колан. Трябваше да бръкна и да отделя една банкнота от пачката. Погледът на Герстман ме накара да се почувствам като мръсен империалист. — Той се усмихна. — А аз със сигурност не съм такъв. Бил може да е. Или Пърси. Но не и аз. — Той извика момчето, за да го отпрати: — Бихте ли ни донесли вода? Една кана с две чаши. Благодаря ви. — И пак продължи с разказа: — И тогава го попитах за мисис Герстман.

— Попитах го къде е тя. Какво ли не бих дал да получа отговор на този въпрос за Ан. Отговор не последва, само немигащ поглед. От двете му страни стояха двама пазачи и техните погледи бяха толкова по-леки в сравнение с неговия. Тя трябва да започне нов живот, казах му аз, няма друг начин. Няма ли приятел, на когото може да разчита, че ще се погрижи за нея? Дали не може да намери начин да се свърже тайно с нея? Обясних му, че неговото завръщане в Москва изобщо няма да ѝ помогне. Слушах се как продължавам да приказвам, без да мога да спра. Може би и не исках. Разбираш ли, наистина си мислех да напусна Ан, смятах, че му е дошло времето. Връщането би било донкихотовска постъпка, казах му аз, без никаква стойност за жена му или за някого друго, по-скоро обратното. Ще я подложат на гонения; в най-добрия случай ще ѝ позволят да го види за малко, преди да го разстрелят. От друга страна, ако реши да ни се довери, бихме могли да опитаме да я изтъргуваме; не забравяй, че по онова време имахме много запаси и част от тях заминаваха за Русия като бартер; макар че един господ знае защо бихме ги използвали за такава цел. Със сигурност, казах му аз, тя би предпочела да знае, че той е на сигурно

място на Запад и има прилични шансове тя да дойде при него, отколкото разстрелян или умиращ от глад в Сибир. Наистина се нахвърлих върху нея — изражението му ме насърчаваше. Можех да се закълна, че му подействах, намерил бях пукнатината в бронята му, докато всъщност единственото, което постигнах, беше да му покажа пукнатината в моята. А когато споменах Сибир, докоснах нещо. Почувствах го, също като буца в гърлото ми, почувствах как Герстман потръпна от отвращение. И как няма да го почувствам — отбеляза Смайли с горчивина, — след като съвсем до неотдавна е бил в лагера. Най-накрая се върна и пазачът с цигарите, цял наръч, който той стовари с дрънчене на металната маса. Преброих рестото, оставих му бакшиш и в този момент пак забелязах изражението в погледа на Герстман; стори ми се, че му стана забавно, но вече не бях в състояние да го различа. Видях, че момчето отказа бакшиша; сигурно не обичаше англичани. Отворих един пакет и предложих цигара на Герстман. Хайде, казах му аз, заклет пушач сте, всички го знаят. А това е любимата ви марка. Гласът ми прозвуча напрегнато и глупаво, но не бях в състояние да направя нищо по въпроса. Герстман се изправи и кротко даде знак на пазачите, че иска да се върне в килията си.

Смайли замълча за момент и отмести недоядената си порция, в която се бяха образували бели парченца мазнина като пролетна слана.

— Докато излизаше от килията, той размисли и си взе един пакет цигари и запалка от масата, моята запалка, подарък от Ан. „На Джордж от Ан с цялата ми любов.“ При други обстоятелства и през ум не би ми минало да му позволя да я вземе, само че сега обстоятелствата бяха различни. Дори ми се стори съвсем уместно той да вземе нейната запалка; помислих си, бог да ми е на помощ, че това е израз на връзката помежду ни. Той пушна запалката и цигарите в джоба на червената си туника, след което протегна ръка за белезниците. Казах му: „Запалете си една сега, ако искате“, а на пазачите казах: „Оставете го да си запали една цигара, моля“. Той обаче не помръдна. „Възнамеряваме утре да ви качим на самолета за Москва, освен ако не се разберем“, добавих аз. Може и да не ме чу. Гледах как пазачите го отвеждат, след това се прибрах в хотела си, някой ме откара, но и до ден-дневен не мога да кажа кой беше. Вече не знаех какво изпитвам. Бях по-объркан и по-болен, отколкото признавах даже и на себе си. Хапнах малко на вечеря, пих твърде много и вдигнах висока

температура. Лежах в леглото, плувнал в пот, и си мислех за Герстман. Страшно много исках да остане. Какъвто бях лекомислен, наистина бях твърдо решен да го задържа, да му осигуря нов живот, ако е възможно, да го срещна пак с жена му в идилична среда. Да го направя свободен, да го извадя завинаги от войната. Отчаяно исках да не се връща. — Той вдигна поглед и в очите му се четеше самоирония. — Искам да кажа, Питър, че човекът, който излизаше от конфликта онази нощ, беше Смайли, а не Герстман.

— Бил си болен — настоя Гуилъм.

— Уморен, да кажем. Болен или уморен; цяла нощ между аспирините, хинините и сладникавите образи на възродения брак на Герстман пред очите ми изникваше един и същ образ. Образът на Герстман, седнал на перваза, загледан надолу към улицата с онези неподвижни кафяви очи, а аз не спирам да му говоря отново и отново: „Стой, не скачай, стой!“. Не си давах сметка, разбира се, че сънувам собствената си несигурност, а не неговата. Рано сутринта един лекар ми постави инжекции, за да свали температурата. Трябваше да зарежа случая и да телеграфирам да изпратят някой да ме замести. Трябваше да изчакам, преди да отида в затвора, но в ума ми беше само Герстман — трябваше да чуя решението му. В осем часа вече ме водеха към килиите. Той седеше вдървено, като че ли глътнал бастун, на груба дървена пейка; за първи път видях войника в него и разбрах, че също като мене и той не беше спал цяла нощ. Беше небръснат и долната му челюст беше сребриста, което придаваше на лицето му старчески вид. По другите пейки спяха индийци и с червената си туника и сребристия цвят той изглеждаше много бял сред тях. Държеше запалката на Ан в ръка; пакетът цигари лежеше на пейката до него, недокоснат. Заключение, че е използвал нощта и неизпушените цигари, за да реши дали може да понесе затвор, разпит и смърт. Само един поглед към изражението му ми даде да разбера, че е решил, че може. Не седнах да го умолявам — каза Смайли, продължавайки направо. — Той не би могъл да бъде убеден чрез театралничене. Самолетът му излиташе покъсно същата сутрин; имах още два часа. Аз съм най-лошият адвокат на света, но през тези два часа опитах да изтъкна всички причини, за които успях да се сетя, да не заминава за Москва. Разбираш ли, бях убеден, че съм съзрял в лицето му нещо по-висше от обикновената догма; без да осъзнавам, че виждам собственото си отражение. Бях си

втълпил, че Герстман в крайна сметка е податлив на обичайните житейски доводи на човек на неговите години, с неговата професия и неговия, нека да го наречем, опит. Не му обещавах богатство, жени, кадилаци и мед и масло, допускайки, че той нямаше нужда от подобни неща. Тогава поне бях достатъчно съобразителен да не повдигам въпроса за жена му. Не му изнасях речи за свободата, каквото и да означава това, нито пък за принципната добронамереност на Запада — освен всичко друго, времето не беше подходящо да пробутвам тази история, а и аз самият не бях много наясно в идеологическо отношение. Тръгнах по пътя на сходството помежду ни. Вижте, казах му аз, ние остаряваме и прекарахме живота си в търсене на недостатъци в системата на другия. Аз мога да разбера източните ценности по същия начин, по който вие можете да разберете западните. Сигурен съм, че и на двама ни до гуша е дошло от дребните удоволствия от тази проклета война. Но сега вашите хора ще ви разстрелят. Не мислите ли, че е дошло времето да приемете, че както вашата страна има достойнства, така има и моята? Вижте, казах аз, в нашата работа виждаме само отрицателните страни. В този смисъл и двамата няма към какво да се стремим. И двамата на младини сме преследвали велики идеи... — отново почувствах импулса в него — Сибир, бях докоснал нерв, — но вече не е така, нали? Карах го да ми отговори само на този въпрос — не му ли е хрумвало, че той и аз по различни пътища може да сме достигнали до едни и същи заключения за живота? Дори ако заключенията ми бяха, както той би се изразил, несвободни, методите ни не бяха ли идентични? Нима в живота му вече нямаше значение само конкретното? Нима в ръцете на политиците великите идеи не се превръщат само в нови форми на предишните страдания? Следователно неговият живот, спасяването му от поредния безсмислен взвод за екзекуции е по-важно — по-важно от морална, от етична гледна точка, — отколкото чувството за дълг или задължението, или ангажимента, или каквото там не му позволява да се отклони от сегашния си път към самоунищожение? Не му ли е хрумвало да постави под въпрос — след всичко, което е видял през живота си, — да постави под въпрос справедливостта на една система, която хладнокръвно предлага да бъде разстрелян за провинения, които никога не е извършвал? Умолявах го — да, боя се, че наистина го умолявах, пътувахме към летището и той все още не беше отронил

нито дума пред мене, — умолявах го да си даде сметка дали наистина вярва; дали вярата в системата, на която честно беше служил, наистина беше възможна за него в този момент.

Смайли замълча за известно време.

— Захвърлих психологията на вятъра, доколкото я владея, а също и професионалните умения. Можеш да си представиш какво каза Контрола. Въпреки това разказът ми му беше интересен, той обичаше да слуша за хорските слабости. Особено за моите, кой знае защо. — Той възвърна безпристрастния си тон. — Така значи. Когато самолетът пристигна, аз се качих на борда заедно с него и прелетях част от разстоянието — по онова време нямаше много директни полети. Той ми се изплъзваше и нищо не можех да направя, за да го спра. Бях се отказал да говоря, но бях до него, ако променеше намерението си. Не го направи. По-скоро беше готов да умре, отколкото да ми даде каквото исках; по-скоро беше готов да умре, отколкото да се откаже от политическата система, на която се беше посветил. Последният ми спомен от него е безизразното му лице в очертанията на илюминатора, което ме наблюдава, докато слизам по трапа. Към нас се присъединиха две горили с много руски вид, които се настаниха на седалките зад него, така че нямаше голям смисъл да оставам. Върнах се у дома и Контрола каза: „Е, боже мой, надявам се да го разстрелят“, след което ме подкрепи с чаша чай. От онази отвратителна китайска смес, която пие, жасмин с лимон или нещо такова, поръчва да му го купуват от бакалията на ъгъла. Поръчваше, искам да кажа. След това ме изпрати в тримесечен отпуск без право на избор. „Харесва ми, че имаш съмнения — каза ми той. — Това ми говори за твоята позиция. Но не ги издигай в култ, защото ще станеш скучен.“ Това беше предупреждение и аз се вслушах в него. Каза ми още да не мисля толкова за американците; той ме увери, че почти не се сещал за тях.

Гуилъм го гледаше, очаквайки развързката.

— Но до какъв извод стигна ти? — попита той с тон, който говореше, че накрая се е оказал излъган. — На Карла изобщо минавало ли му е през ум да остане?

— Сигурен съм, че не — каза Смайли с неприязън. — Държах се като мекушав глупак. Същински слабохарактерен западен либерал. Но по-скоро бих бил глупак, какъвто аз реша, отколкото той. Сигурен съм — повтори енергично Смайли, — че нито моите аргументи, нито

собствената му съдба в московския Център в крайна сметка не биха повлияли на решението му. Предполагам, че е прекарал нощта в размисли как да надвие Руднъов, когато се прибере у дома. Не щеш ли, Руднъов беше застрелян месец по-късно. Карла беше назначен на неговото място и се зае да възстановява връзките със старите си агенти. Сред тях несъмнено е бил и Джералд. Не е ли странна мисълта, че през цялото време, докато ме е гледал, може да си е мислил за Джералд. Сигурно след това на двамата им е било доста забавно.

Случката имала още едно последствие, каза Смайли. След историята в Сан Франсиско Карла никога повече не докоснал нелегална радиостанция. Изобщо я изключил от методите си.

— Връзките в посолствата са друга работа. Но иначе на агентите му е забранено с пръст да я докосват. И още пази запалката на Ан.

— Твоята запалка — поправи го Гуилъм.

— Да. Моята, разбира се. Каж ми — продължи той, докато келнерът отнасяше парите му, — Тар имаше ли конкретен човек предвид, когато каза онази неприятна реплика за Ан?

— Боя се, че да.

— Нима слухът е толкова подробен? — попита Смайли. — И е стигнал толкова далече? Чак до Тар?

— Да.

— И какво точно гласи?

— Че Бил Хейдън е любовник на Ан Смайли — каза Гуилъм, усещайки, че го обзема онази студенина, която беше неговата защита, когато съобщаваше лоши новини — разкрит си, уволнен си, умираш.

— Аха. Ясно, да. Благодаря ти.

Настъпи много неловко мълчание.

— Какво стана с мисис Герстман, има ли такава? — попита Гуилъм.

— Карла навремето имал брак с една студентка в Ленинград. Самоубила се, когато го пратили в Сибир.

— Значи Карла е непробиваем? — каза накрая Гуилъм. — Не може да бъде купен и не може да бъде пречупен.

Върнаха се при колата.

— Трябва да ти кажа, че платихме доста скъпо за тази храна — сподели Смайли. — Мислиш ли, че сервитьорът ме е излъгал?

Само че Гуилъм не беше в настроение да обсъжда евтините заведения в Англия. Отново зад волана, денят пак се беше превърнал в кошмар, потискаща въртележка от неясни опасности и подозрения.

— И все пак кой е източник Мерлин? — попита той. — Откъде може Альлайн да е взел тази информация, ако не от самите руснаци?

— О, разбира се, че я е получил от руснаците.

— Господи, ако руснаците са изпратили Тар...

— Не са. Нито пък Тар е използвал британските паспорти, нали така? Руснаците са се объркали. Това, с което Альлайн разполага, е доказателство, че Тар ги е изиграл. Това е най-важното, което научихме от цялата тази буря в чаша вода.

— Тогава какво искаше да каже Пърси с „мътенето на водата“? Най-вероятно е имал предвид Ирина.

— И Джералд — съгласи се Смайли.

В колата отново настъпи мълчание и изведнъж между тях сякаш изникна непреодолима пропаст.

— Виж, Питър, аз самият още не съм съвсем наясно — тихо каза Смайли. — Но почти съм го разбрал. Карла обърна Цирка нагоре с главата, това го разбрах, както впрочем и ти. Остава обаче един последен възел, който никак не мога да разплета. Макар че имам намерение да го направя. А ако искаш проповед, ще ти кажа, че Карла не е непробиваем, защото е фанатик. И един ден, ако съм жив дотогава, именно тази липса на мярка ще го съсипе.

Когато стигнаха до станцията на метрото Стратфорд, валеше дъжд; неколцина пешеходци се бяха скупчили под навеса.

— Питър, искам от сега нататък да го караш по-леко.

— Три месеца без право на избор ли?

— Почини си малко.

След като затвори вратата след него, на Гуилъм изведнъж му се прииска да пожелае на Смайли „лека нощ“ или дори „успех“, затова се пресегна през седалката, свали прозореца и си пое дъх да извика. Но Смайли беше изчезнал. Не познаваше друг човек, който можеше толкова бързо да изчезне в тълпата.

През остатъка от тази нощ светлината в прозореца на таванската стая на мистър Бараклъф в хотел „Айлей“ не угасна. Измачкан,

небръснат, Джордж Смайли не вдигаше глава от масичката на майора, четейки, сравнявайки, водейки бележки, правейки справки с такава упоритост, която, погледната от страни, със сигурност би му напомнила за последните дни на Контрола на петия етаж в Цирка. Докато се ровеше в документите, той преглеждаше молбите за отпуска и болничните листове от последната година, донесени от Гуилъм, и ги слагаше до описанията на официалните пътувания на културния аташе Алексей Александрович Поляков, командировките му до Москва, пътуванията му извън Лондон, докладвани във Форин Офис от специалния отдел и имиграционните власти. После пак ги сравняваше с датите, на които Мерлин е предоставял своята информация, и без сам да знае защо го прави, разби докладите от „Черна магия“ на такива, които очевидно са били актуални в момента на получаването им, и други, които биха могли да бъдат задържани месец или два от Мерлин или от неговите водещи офицери, за да бъдат покрити празни периоди — това бяха анализи, характеристики на видни членове на администрацията, случайни клюки от Кремъл, които биха могли да са събрани в произволно време и съхранени за някой сушав ден. След като направи списък на актуалните доклади, той записа датите им в една колона и махна останалите. В този момент настроението му можеше да се сравни с онова на учен, който инстинктивно усеща, че е на прага на откритие, и всеки миг очаква логическата връзка. По-късно в разговор с Мендъл той каза, че било като „да сложиш всичко в една епруветка и да видиш дали ще избухне“. Най-силно впечатление му направили думите на Гуилъм, каза той, за мрачната забележка на Альлайн за мътенето на водата — иначе казано, той търсел „последния заплетен възел“, завързан от Карла, за да си обясни конкретните подозрения, породени от писмото на Ирина.

Предварителните му изводи се оказаха доста любопитни. Първо, в деветте случая, в които имаше актуални доклади от Мерлин, или Поляков е бил в Лондон, или Тоби Естерхази беше пътувал в чужбина. Второ, през ключовия период след авантюрата на Тар в Хонконг тази година Поляков се е намирал в Москва за спешни културни консултации, а скоро след това Мерлин беше изготвил един от най-впечатляващите и актуални материали за „идеологическата диверсия“ на Съединените щати, включително оценка на работата на Центъра по основните американски разузнавателни цели.

Като се върна пак назад, той установи, че обратното също е вярно — всички доклади, които беше махнал, защото нямаха връзка със скорошни събития, бяха разпространявани по времето, когато Поляков е бил в Москва или в отпуск.

Тогава го намери.

Без гръмки открития, без проблясъци, без викове „Еврика!“, без да се обажда на Гуилъм и Лейкон, без „Смайли е номер едно“. Просто тук, пред него, в документите, които проучи, и бележките, които събра, се намираше потвърждението на една теория, която Смайли, Гуилъм и Рики Тар бяха видели онзи ден от различните си гледни точки — че между къртицата Джералд и източник Мерлин имаше взаимодействие, което не можеше повече да се отрича; че знаменитата подвижност на Мерлин му позволяваше да действа като инструмент както на Карла, така и на Альлайн. Или по-скоро, разсъждаваше Смайли, премятайки кърпа на рамо и подскачайки радостно в коридора, готов да ознаменува събитието с един душ, като агент на Карла? И че в основата на този заговор се намираше една съвсем проста конструкция, която наистина го възхищаваше със симетрията си. Имаше дори физическо присъствие — тук, в Лондон, една къща, шейсет хиляди лири, платени до последното пени от Министерството на финансите; без съмнение обект на възжелания на многобройните нещастни данъкоплатци, които всеки ден минаваха покрай нея, сигурни, че никога няма да могат да си я позволят, и без да знаят, че вече са я платили. За първи път от много месеци насам почувства облекчение, когато се зае с откраднатата папка на операция „Свидетел“.

Трябва да ѝ се признае, че медицинската сестра се тревожеше за Роуч вече цяла седмица, още откакто го завари сам в банята, десет минути след като всички от неговото спално помещение вече бяха слезли на закуска, все още с долнището на пижамата, наведен над мивката, упорито да си мие зъбите. Когато го попита какво има, той избягна погледа ѝ. „Това е проклетият му баща — каза тя на Търсгуд. — Пак го тормози.“ В петък вече не издържа: „Трябва да пишете на майка му и да ѝ кажете, че е в депресия“.

Но дори и медицинската сестра, въпреки майчинския си усет, не би могла да постави диагнозата „чист ужас“.

Какво би могъл да направи той, едно дете? В това се състоеше вината му. Това беше нишката, която го свързваше директно със злополучията на родителите му. Това беше предопределението, хвърлило на прегърбените му рамене отговорността ден и нощ да пази световния мир. Наблюдателният Роуч — „най-наблюдателният в целия клас“, според безценното определение на Джим Придо — този път беше погледнал твърде надалече. Готов беше да даде всичко, което притежаваше, парите си, кожената фоторамка на родителите си, всичко, което имаше някаква стойност за него, ако това щеше да го отърве от знанието, обсебило го от неделя вечер.

Той подаваше сигнали. Вечерта в неделя, един час след изгасянето на лампите, отиде шумно до тоалетната, бръкна в гърлото си, започна да се дави и накрая повърна. Дежурният по спалня обаче, който трябваше да бди и да вдигне тревога — „Госпожо, на Роуч му е зле“, — упорито проспа цялото представление. Роуч унило се довлече до леглото си. Следобед на другия ден от телефона пред учителската стая той набра автоматичното меню и започна да шепне измишльотини в слушалката, надявайки се някой възпитател да го чуе и да го сметне за луд. Никой не му обърна внимание. Опитва се да смеси действителността със сънищата с надеждата, че случката ще се превърне в нещо, което си е въобразил, но всяка сутрин, минавайки покрай Ямата, той отново виждаше изкривената фигура на Джим,

надвесена над лопатата на лунна светлина; виждаше черната сянка на лицето му под периферията на старата му шапка и чуваше как пъшка от усилие, докато копаеше.

Роуч изобщо не трябваше да ходи там. Това също го караше да изпитва вина — от това, че знанието му беше придобито чрез грях. След урока по виолончело на другия край на селото той се върна в училището преднамерено бавно, за да закъснее за вечерната молитва и неодобрителния поглед на мисис Търсгуд. Цялото училище беше унесено в пеене, всички, с изключение на него и Джим; той ги чу да пеят магнификат^[1], докато заобикаляше църквата по дългия път, за да се отбие покрай Ямата, където блещукаше светлинката на Джим. Застанал на обичайното си място, Роуч виждаше как сянката на Джим бавно се движи зад пердето на прозореца. Рано се е прибрал, реши одобрително той, когато светлината внезапно угасна; тъй като според него Джим отсъстваше прекалено често напоследък, тръгвайки нанякъде с алвиса след ръгбито и връщайки се, когато Роуч вече спеше. След това вратата на караваната се отвори и затвори, Джим се озова в зеленчуковата леха с лопата в ръка и Роуч с огромно изумление се зачуди какво, за бога, ще копае в тъмното. Зеленчуци за вечеря? За момент Джим остана неподвижен, заслушан в магнификата, след което бавно се огледа наоколо, погледна и право към Роуч, макар че не можеше да го види на фона на тъмните насипи. На Роуч дори му мина през ум да го извика, но се почувства твърде виновен, че е пропуснал вечерната служба.

Най-накрая Джим започна да мери. Поне така му се стори на Роуч. Вместо да копае, той коленичи в единия край на лехата и сложи лопатата на земята, като че ли я подравняваше по нещо, което Роуч не можеше да види, например камбанарията. След това Джим бързо отиде до мястото, на което се намираще острието на лопатата, отбеляза го с пета, взе лопатата и започна енергично да копае, като Роуч преброи дванайсет пъти; след това се изправи и пак застина. В църквата настъпи тишина, после оттам се чуха молитви. Джим бързо се наведе и измъкна някакъв пакет от земята, който веднага скри в гънките на палтото си. Няколко секунди по-късно, с почти невъзможна скорост, вратата на караваната се затръшна, лампата отново светна и в най-смелия миг от живота си Бил Роуч слезе на пръсти в Ямата и се приближи на метър от прозореца с небрежно спуснато перде,

използвайки насипа, за да достигне височината, необходима му да надзърне вътре.

Джим стоеше край масата. На койката зад него имаше няколко учебника, бутилка водка и празна чаша. Явно ги беше захвърлил там, за да направи място. Подръка имаше джобно ножче, но той не го използваше. Джим никога не режеше връв, ако можеше да си го спести. Пакетът беше дълъг около трийсет сантиметра и направен от някаква жълтеникава материя, като кесия за тютюн. Той го отвори и извади отвътре нещо като френски ключ, увит в зебло. Само че кой би заровил в земята френски ключ, дори и за най-добрата кола, правена някога в Англия? Винтовете или болтовете бяха в отделен жълт плик; той ги изсипа на масата и разгледа всеки поотделно. Не бяха болтове, а капачки на писалки. Не бяха и капачки, но вече бяха изчезнали от полезрението му.

Не беше и френски ключ, нито пък гаечен, изобщо това не беше инструмент за колата.

Роуч хукна презглава към склона. Той тичаше между насипите в посока към пътя, но тичаше по-бавно от друг път; тичаше през пясък и дълбоки локви, в краката му се оплиташе трева, гълташе нощния въздух и с хлипане го издишаше, тичаше на една страна като Джим, отблъсквайки се ту с единия крак, ту с другия и мятайки глава за по-голяма скорост. Нямахше представа накъде тича. Умът му беше останал назад, при черния револвер и ремъците от велур; при капачките на писалки, които се оказаха патрони, докато Джим методично ги поставяше в барабана, извърнал набразденото си лице към лампата, блед и леко примижал на светлината.

[1] Религиозна песен, посветена на Дева Мария. — Б.пр. ↑

— Не искам да бъда цитиран, Джордж — предупреди министърът с провлечения си говор. — Без имена, за да си нямаме неприятности. Имам избиратели на главата, а ти нямаш. Оливър Лейкон също няма, нали, Оливър?

Имаше и неприятния американски навик да не обръща внимание на граматиката, помисли си Смайли.

— Да, съжалявам — каза той.

— Щеше да съжаляваш още повече, ако имаше моя избирателен район — тросна му се министърът.

Естествено, дори простият въпрос къде да се срещнат предизвика глупава караница. Смайли посочи, че не би било разумно да се срещат в кабинета на Лейкон в Уайтхол, защото непрекъснато го обсаждат служители на Цирка, независимо дали куриери с доставки или Пърси Альлайн, наминаващ да обсъди положението в Ирландия. Министърът пък не се съгласи нито на хотел „Айлей“, нито на Бейуотър Стрийт под съмнителния предлог, че не били сигурни. Неотдавна го бяха показвали по телевизията и той се гордееше, че хората го разпознават. След още няколко опита се споразумяха за къщата на Мендъл в Тюдоров стил в Мичъм, където министърът и лъскавата му кола се открояваха като кръпка. Сега тримата — Лейкон, Смайли и министърът — седяха в уютната гостна с тюлени перденца и сандвичи с прясна съомга, а домакинът им беше на втория етаж и следеше улицата. На алеята отпред няколко деца се опитваха да накарат шофьора да им каже за кого работи.

Зад главата на министъра имаше лавица с книги за пчели. Смайли си спомни, че те бяха страст на Мендъл — той наричаше „екзотични“ всички пчели, които не бяха от Съри. Министърът беше още млад, с мрачна брадичка, която изглеждаше, като че ли е била фрасната в някоя непристойна свادا. Най-отгоре на темето имаше плешивина, която му придаваше незаслужено зрял вид, и говореше с ужасен итънски акцент.

— Добре, сега какво правим? — Уменията му да води разговор бяха като на уличен гамен.

— Ами най-напред ми се струва, че ще трябва да прекъснете преговорите, които напоследък водите с американците. Имам предвид безименния таен анекс, който пазите в сейфа си — каза Смайли, — отнасящ се за по-нататъшното използване на материали от „Черна магия“.

— Нищо не знам за това — каза министърът.

— Разбира се, мотивите са ми ясни; голямо изкушение е да бръкнеш в меда на онази огромна американска служба и разбирам довода в замяна да им се предостави „Черна магия“.

— И какви са обратните доводи? — попита министърът, сякаш говореше с някой борсов брокер.

— Ако къртицата Джералд съществува... — започна Смайли. От всичките й братовчеди, беше казала веднъж Ан с гордост, единствено Майлс Съркум нямаше нито една положителна черта. За първи път Смайли наистина повярва, че е права. Чувстваше се не само идиотски, но и мислите му бяха несвързани. — Ако къртицата съществува, каквото мнение, предполагам, споделяме всички... — Той изчака, но никой не оспори думите му. — Ако къртицата съществува — повтори той, — не само Циркът ще спечели от американската сделка. Центърът в Москва също ще има полза, защото ще получат от къртицата всичко, което купите от американците.

В изблик на раздражение министърът плесна с ръка по масата на Мендъл, оставяйки влажен отпечатък върху лакираната повърхност.

— Мътните ме взели, ако разбирам нещо — заяви той. — Тая работа с „Черна магия“ е истинско чудо! Преди един месец тя беше за нас всичко на света. Сега се крием по дупките и твърдим, че руснаците са я измислили. Какво става, по дяволите?

— Всъщност, струва ми се, че това не е толкова нелогично, колкото звучи. Все пак от време на време имахме по някоя и друга агентурна мрежа в Русия и се справяхме доста добре, макар и аз да го казвам. Давахме им най-добрите материали, които можехме да си позволим — ракети, военни планове. Ти самият се занимаваше с тези работи — това беше казано на Лейкон, който рязко кимна в знак на съгласие. — Подхвърляхме им агенти, от които можехме да се лишим, осигурявахме им добри комуникации, пазехме куриерските им връзки,

прочиствахме ефира за техните сигнали, за да можем да ги слушаме. Това беше цената, която плащахме да държим врага под контрол — как го казахте вие? — „да знаем какви инструкции дават на комисарите си“. Сигурен съм, че Карла би направил същото за нас, ако водеше нашите мрежи. Сигурно би направил и повече, ако беше хвърлил око и на американския пазар, нали? — Той млъкна и погледна към Лейкон. — Много, много повече. Една американска връзка, имам предвид някоя голяма американска полза, би изстреляла къртицата Джералд право на върха. А оттам и Цирка, разбира се. Един руснак би дал почти всичко на англичаните, ако... ами ако това би му купило американците в замяна.

— Благодаря — каза бързо Лейкон.

Министърът си тръгна, взимайки няколко сандвича, които да яде в колата, и пропусна да се сбогува с Мендъл, вероятно защото той не беше гласоподавател.

Лейкон остана.

— Помоли ме да потърся дали има нещо за Придо — каза той накрая. — Е, оказа се, че все пак имаме няколко документа за него.

Оказало се, че преглеждал някакви папки за вътрешната сигурност на Цирка, обясни той. „Просто си разчиствах бюрото.“ Докато ги прелиствал, се натъкнал на стари доклади за благонадеждност, всичките с положителна оценка. Един от тях се отнасял за Придо.

— Беше абсолютно чист, нали разбираш? Нито сянка на съмнение. Само че — някаква странна нотка в гласа му накара Смайли да вдигне поглед към него — ми се стори, че би могъл да те заинтересува. Незначителен слух от оксфордските му години. На всички ни е позволено да „розовеем“ леко на тази възраст.

— Да, така е.

Мълчанието се завърна, прекъсвано само от меките стъпки на Мендъл на горния етаж.

— Знаеш ли, Придо и Хейдън наистина са били много близки приятели — призна Лейкон. — Не си бях давал сметка за това.

Внезапно той се разбърза да си тръгва. Почна да рови в чантата си, измъкна голям чист плик, пъхна го в ръцете на Смайли и потегли към по-възвишения свят на Уайтхол, а мистър Бараклъф се отправи към хотел „Айлей“, където продължи да чете операция „Свидетел“.

Беше по обяд на следващия ден. Смайли чете и спа малко, след което пак чете и се изкъпа, а докато се изкачваше по стъпалата на онази красива лондонска къща, му стана приятно, защото харесваше Сам.

Къщата беше с кафяви тухли в джорджиански стил, съвсем близо до Гроувнър Скуеър. Имаше пет стъпала и месингов звънец в ниша, оформена като раковина. Вратата беше черна, с колони от двете страни. Той натисна звънеца и със същия успех би могъл да бутне вратата — тя се отвори веднага. Влезе в овално преддверие с още една врата в другия край и двама едри мъже в черни костюми, които биха могли да минат за разпоредители в Уестминстърското абатство. Над мраморната камина лудуваха коне, можеха да са и на Стъбс^[1]. Единият от мъжете пристъпи към него, докато той си събличаше палтото, другият го отведе до една масичка, за да се запише в книгата за посетители.

— Хебдън — промърмори Смайли, докато записваше един работен псевдоним, който Сам би могъл да си спомни. — Ейдриън Хебдън.

Мъжът, който взе палтото му, повтори името по вътрешния телефон:

— Мистър Хебдън, мистър Ейдриън Хебдън.

— Бихте ли изчакали един момент, сър? — каза мъжът до масичката.

Нямаше музика, а Смайли имаше чувството, че би трябвало да има, а също и фонтан.

— Всъщност аз съм приятел на мистър Колинс — каза Смайли. — Ако мистър Колинс е свободен. Мисля, че може би дори ме очаква.

Мъжът при телефона промърмори „благодаря“ и остави слушалката. Отведе Смайли до вътрешната врата и я отвори. Тя не издаде никакъв звук, даже не изшумоля по копринения килим.

— Мистър Колинс е там, сър — промърмори почтително той. — Напитките са за сметка на заведението.

Трите приемни бяха свързани с колони и арки, които визуално да ги разделят, и бяха облицовани с махагонова ламперия. Във всяка стая имаше по една маса, като третата беше на шейсет фута разстояние от другите. Лампите осветяваха безсмислени натюрморти с плодове в гигантски златни рамки и зеленото сукно на масите. Завесите бяха спуснати, около една трета от масите бяха заети, край всяка имаше по четирима или петима играчи, само мъже, но единственият звук беше трополенето на топчето по рулетката, тракането на чиповете, докато ги разместваха, и много тихият говор на крупиятата.

— Ейдриън Хебдън — каза Сам Колинс с хитра нотка в гласа. — Отдавна не сме се виждали.

— Здравей, Сам — каза Смайли и двамата си стиснаха ръцете.

— Ела в моята бърлога — каза Сам и кимна на единствения друг човек в стаята, който стоеше прав, много едър мъж с високо кръвно и сипаничаво лице. Едрият също кимна.

— Харесва ли ти? — попита Сам, докато прекосяваха коридор, облицован с червена коприна.

— Впечатляващо е — каза любезно Смайли.

— Точно това е думата — рече Сам. — Впечатляващо. Точно такава е.

Той беше със смокинг. Кабинетът му беше целият в плюш, бюрото му имаше мраморен плот и крачета във формата на животински лапи, хванали топка, но самата стая беше много малка и явно изобщо не се проветряваше, приличаше на стая в театър, помисли си Смайли, обзаведена със стар реквизит.

— Може дори да ме оставят да вложа и мои пари по-нататък, след някоя и друга година. Сериозни момчета са, да знаеш, и действат здраво.

— Не се съмнявам — каза Смайли.

— Като нас едно време.

— Така е.

Той беше елегантен и безгрижен, черните му мустаци също бяха елегантни. Смайли не можеше да си го представи без тях. Сигурно беше петдесетгодишен. Прекарал беше много време на изток, където веднъж бяха работили заедно по залавянето на един китайски радист. Тенът и косата му бяха започнали да посивяват, но все още изглеждаше на трийсет и пет. Имаше топла усмивка и излъчваше добронамерено

приятелско отношение. Държеше и двете си ръце на масата, все едно играеше карти, и гледаше Смайли с истинска бащинска или синовна нежност, а може би и двете.

— Ако шишкото стигне до пет — каза той, все така усмихнат, — звънни ми, Хари, разбра ли? А сега си затваряй голямата уста, защото разговарям с един петролен магнат. — Той говореше на една кутия на бюрото си. — Докъде стигна той?

— Вече е на три — чу се стържещ глас. Смайли реши, че е на сипаничавия човек с високо кръвно.

— Значи му остават осем за губене — рече безизразно Сам. — Дръж го край масата, нищо повече. Превърни го в герой.

Той изключи устройството и се ухили. Смайли се ухили в отговор.

— Ама добре си живеем — увери го Сам. — Поне по-добре, отколкото да продаваме перални машини. Е, вярно, малко ми е странно да обличам смокинг в десет сутринта. Напомня ми за дипломатическото прикритие. — Смайли се засмя. — Освен това всичко е съвсем открито, ако щеш, ми вярвай — добави Сам, без да променя изражението си. — Трябва ни само аритметика.

— Сигурен съм, че е така — каза Смайли, отново много любезно.

— Искаш ли да пусна малко музика?

Беше магнетофонен запис, който се чуваше някъде от тавана. Сам увеличи звука, колкото можеха да издържат.

— И така, какво мога да направя за тебе? — попита Сам и усмивката му стана още по-широка.

— Искам да говоря с тебе за нощта, в която застреляха Джим Придо. Ти беше дежурен тогава.

Сам пушеше кафяви цигари, които миришеха на пури. Той запали една, наблюдавайки как връхчето ѝ се разпалва, след това загасва до тлеещо въгленче.

— Мемоари ли пишеш, старче? — поинтересува се той.

— Отново отваряме случая.

— Кой сме тези „ние“, старче?

— Само моя милост, като Лейкон ме дърпа от една страна, а министърът — от друга.

— Властта разяжда, но все някой трябва да ръководи и тогава брат Лейкон с неудоволствие ще си пробие път до върха.

— Нищо не се е променило — каза Смайли.

Сам замислено дръпна от цигарата си. Музиката премина към откъси от Ноел Кауърд.

— Всъщност това ми е стара мечта — каза носово Сам Колинс. — Един ден Пърси Алълайн прекрачва този праг с очукано кафяво куфарче и иска да заложи. Слага всичко, което е получил от правителството, на червено и губи.

— Материалите са орязани — рече Смайли. — Трябва да се говори с конкретните хора и да се питат какво си спомнят. Почти нищо не е документирано.

— Не съм изненадан — каза Сам. Той поръча сандвичи по телефона. — Само това ям — поясни той. — Сандвичи и хапки. Това е едно от преимуществата.

Наливаше кафе, когато светна червената лампичка на бюрото между тях.

— Шишкото изравни — каза стържещият глас.

— Започвай да броиш — рече Сам и прекъсна връзката.

Разказа го просто, но точно, както истинският войник разказва за битката, вече не като победа или загуба, а само като спомен. Току-що се бил върнал от чужбина, каза той, тригодишна задача във Виентян. Обадил се в „Личен състав“ и уточнил всичко с Долфин; явно никой нямал планове за него, затова мислел да се отпрати на едномесечен отпуск в Южна Франция, когато онзи стар портиер Макфадън, който на практика беше момче за всичко на Контрола, го забърсал в коридора и го отвел в кабинета на Контрола.

— Кога точно стана това? — попита Смайли.

— На деветнайсети октомври.

— Онзи четвъртък.

— Онзи четвъртък. Мислех да летя за Ница в понеделник. Ти беше в Берлин. Исках да те черпя питие, но леличките казаха, че си зает, а когато проверих в транспортния отдел, разбрах, че си заминал за Берлин.

— Да, така е — каза простичко Смайли. — Контрола ме изпрати там.

За да ме разкара, можеше да добави той; още тогава имаше такова чувство.

— Потърсих Бил, но и Бил беше зачезнал. Контрола го беше пратил някъде в провинцията — каза Сам, избягвайки погледа на Смайли.

— Да търси зелен хайвер — измърмори Смайли. — Само че той се е върнал.

В този момент Сам хвърли бърз изпитателен поглед към Смайли, но не добави нищо по въпроса за пътуването на Хейдън.

— Цялата сграда приличаше на мъртвило. За малко да хвана първия самолет обратно за Виентян.

— То си беше направо мъртвило — съгласи се Смайли и си помисли: „С изключение на «Черна магия»“.

А Контрола, каза Сам, изглеждал така, сякаш от пет дни бил с температура. Заобиколен бил от море от папки, кожата му била пожълтяла и докато говорел, спирал, за да избърше челото си с кърпичка. Изобщо не си направил труда да се впусне в обичайните любезности, каза Сам. Не го поздравил за трите успешни години, прекарани на терен, нито пък направил хаплив коментар за личния му живот, който по онова време бил доста объркан; само казал, че искал Сам да поеме дежурството през уикенда, вместо Мери Мастърман, дали не би могъл да го уреди.

— Разбира се, че бих могъл, казах му аз. Ако искате аз да дежуря, ще го направя. Останалото каза, че ще ми разкаже в събота. Междувременно да не казвам на никого. Не биваше да се издавам никъде в сградата, че дори ме е помолил за това. Трябваше му някой кадърен да поеме телефонната централа в случай на криза, но трябваше да е външен човек или някой като мене, който дълго време е бил извън главния офис. А и трябваше да е човек с опит.

Така че Сам отишъл при Мери Мастърман и ѝ разказал за лошия си късмет — как не успял да изгони наемателя от апартамента си, преди да замине в понеделник, и какво щяла да каже, ако той вземел нейното дежурство, за да си спести парите за хотел. Застъпил в девет в събота сутринта с четката си за зъби и шест бири в една чанта, която още била с лепенките с палми по нея. По график Джеф Агът трябвало да го смени в неделя вечерта.

За пореден път Сам се замислил колко мъртва изглеждала сградата. Навремето съботите били като всеки друг ден, каза той. Повечето регионални отдели имали по някой човек, който работел в събота и неделя, някои дори имали хора на нощна смяна и когато човек обикалял сградата, като цяло оставал с впечатлението, че там се случвали много неща. Онази събота сутрин обаче сградата изглеждала все едно била евакуирана, каза Сам; както чул по-късно, това не било далече от истината — по заповед на Контрола. Един-двама жонгльори работели на втория етаж, стаите на радистите и шифровчиците били пълни, но тези момчета така или иначе работели непрекъснато. Иначе, каза Сам, царяла пълна тишина. Той седнал и зачакал Контрола да се обади, но нищо не се случило. Убил още един час в шегии закачки с портиерите, които смятал за най-големите безделници в Цирка. Проверил присъствените им дневници и открил две машинописки и един служител, които били отбелязани, но не били на работа, затова подал рапорт срещу главния портиер, ново момче на име Мелоус. Накрая се качил горе да провери дали Контрола не е там.

— Седеше си съвсем сам, с изключение на Макфадън. Нямахте ги леличките, нямаше те тебе, само старият Мак се навърташе наоколо, предлагайки жасминов чай и съчувствие. Да не прекалявам с подробностите?

— Не, моля те, продължавай. С всички възможни подробности, за които се сещаш.

— Тогава Контрола смъкна още едно було. Половин було. Някой му вършел някаква специална работа, каза той. От голямо значение за Службата. Непрекъснато го повтаряше: за Службата. Не за Уайтхол, за британската лира или за нещо друго, а за нас. Дори когато всичко приключело, не бивало да обелвам и дума. Нито дори пред тебе. Нито пред Бил, пред Бланд, пред никого.

— И пред Алълайн ли?

— Въобще не спомена Пърси.

— Така е — съгласи се Смайли. — Накрая изобщо не го понасяше.

— През онази нощ трябвало да го смятам за оперативен директор. Аз пък съм щял да бъда връзка между Контрола и случващото се в останалата част на сградата. Ако нещо пристигнеше — сигнал, телефонно обаждане, колкото и тривиално да беше, —

трябваше да изчакам, докато хоризонтът се изчисти, след което да се втурна горе и да го връча на Контрола. Никой не трябваше да знае тогава или по-късно, че пръстът на Контрола беше на спуська. В никой случай не трябваше да му се обаждам или да се свързвам с него; даже вътрешните линии бяха табу. Истина ти казвам, Джордж — рече Сам и си взе сандвич.

— О, напълно ти вярвам — възкликна Смайли.

Ако трябвало да се изпращат телеграми, Сам отново щял да бъде свързката на Контрола. Не бивало да очаква да се случи кой знае какво до вечерта; дори и тогава най-вероятно нищо нямало да се случи. Що се отнасяло до портиерите и тям подобни, както се изразил Контрола, Сам трябвало да полага всички усилия да се държи естествено и да изглежда зает.

След края на инструктажа Сам се върнал в дежурната стая, изпратил да му донесат вечерен вестник, отворил си бира, избрал една външна телефонна линия и се заел да изгуби всичките си пари. По телевизията давали конните надбягвания в Кемптън, които не бил гледал от години. Рано вечерта се разходил още веднъж по фронтовата линия и изпробвал алармените сензори на пода на главния архив. Три от петнайсетте не работели и тогава вече станал любимец на портиерите. Сготвил си едно яйце и след като го изял, се отправил на горния етаж да изтръска някоя лира от стария Мак и да го черпи бира.

— Помоли ме да заложа от негово име една лира на някоя кранта с три леви крака. Поговорих си с него десетина минути, върнах се в моята бърлога, написах няколко писма, гледах някакъв тъп филм по телевизията, след което си легнах. Първото обаждане дойде тъкмо когато заспивах. Точно в единайсет и двайсет. Телефоните не спряха да звънят през следващите десет часа. Струваше ми се, че централата щеше да ми избухне в лицето.

— Аркадий е с пет назад — чу се глас в интеркома.

— Извинявай — каза Сам с обичайната си усмивка и се измъкна на горния етаж да оправя положението, оставяйки Смайли насаме с музиката.

Останал самичък, Смайли гледаше как кафявата цигара на Сам бавно догаря в пепелника. Той чакаше, Сам не се връщаше и Смайли се запита дали не трябва да я загаси. Забранено е да се пуши на дежурство, помисли си той; такива бяха правилата.

— Готово — каза Сам.

Първото обаждане дошло по пряката линия от дежурния служител във Форин Офис, обясни Сам. Можело да се каже, че в надпреварата на Уайтхол той излизал с едни гърди напред.

— Шефът на „Ройтер“ в Лондон току-що му се бил обадил за стрелба в Прага. Британски шпионин бил убит от руските сили за сигурност, преследвали съучастниците му и дали Форин Офис имал интерес? Дежурният служител ни го предаваше за наша информация. Казах, че според мене е празна работа, и затворих тъкмо в момента, в който Майк Мийкин от жонгльорите влезе да ми каже, че чешкият ефир бил полудял — половината предавания били кодирани, но другата половина била явна. Непрекъснато получавал объркани съобщения за стрелба край Бърно. Прага или Бърно, попитах го аз, или и двете? Само Бърно. Казах му да продължи да слуша и в този момент и петте телефона зазвъняха. Тъкмо излизах от стаята и дежурният пак се обади по пряката линия. Човекът на „Ройтер“ се поправил, каза той, вместо Прага да се чете Бърно. Затворих вратата и все едно оставих гнездо оси в стаята. Контрола стоеше до бюрото си, когато влязох. Беше ме чул да се качвам по стълбите. Алълайн сложи ли килим на тези стълби, между другото?

— Не — рече Смайли. Той беше напълно невъзмутим. „Джордж е като гуцер — беше казала веднъж Ан на Хейдън в негово присъствие. — Понижава телесната си температура, докато не се изравни с тази на околната среда. След това не изразходва енергия да се адаптира.“

— Нали знаеш колко бързо те оглеждаше. Погледна ръцете ми да види дали не му нося телеграма и на мене ми се прииска да бях взел нещо, но те бяха празни. „Боя се, че настана лека паника“, казах аз. Разказах му ситуацията, той си погледна часовника, предполагам, че се опитваше да изчисли какво би трябвало да се случва, ако всичко върви гладко. Попитах: „Мога ли да получа инструкции?“. Той седна и не го виждах много ясно заради ниската зелена лампа на бюрото му. Попитах отново: „Ще ми трябват инструкции. Искате ли да отричам всичко? Защо да не повикам още някого?“. Отговор не последва. Имай предвид, че нямаше кого да взема, но тогава още не го знаех. „Трябват

ми инструкции.“ Чувахме стъпките на долния етаж и знаех, че радистите ме търсят. „Искате ли да слезете долу и лично да се заемете с това?“, попитах аз. Заобиколих бюрото, прескачайки папките, всяка отворена на различно място; човек можеше да си помисли, че съставя енциклопедия. Някои от тях сигурно бяха от преди войната. Той седеше ето така.

Сам събра пръсти, допря върховете им до челото си и се втренчи в бюрото. Другата му ръка лежеше с дланта нагоре, държейки въображаемия джобен часовник на Контрола. „Кажете на Макфадън да ми извика такси, след което намери Смайли.“ „Ами операцията?“, попитах аз. Трябваше да чакам цяла нощ за отговор. „Можем да отричаме — казва той. — И двамата са били с чужди документи. На този етап никой не може да разбере, че са британци.“ „Ставаше дума само за един човек“, казах аз. След това добавих: „Смайли е в Берлин“. Поне ми се струва, че така му казах. Още две минути мълчание. „Когато и да е. Няма значение.“ Предполагам, че е трябвало да му съчувствам, но точно в онзи момент не можех да изпитам никакво състрадание. Трябваше да удържам положението, а не знаех нищо. Макфадън го нямаше и явно Контрола трябваше сам да си извика такси, а когато слязох по стълбите, сигурно съм изглеждал като Гордън Хартумски^[2]. Дежурната гарга от прослушването размахваше насреща ми бюлетини като знаме, двама портиери ми крещяха, радистът стискаше купчина сигнали, телефоните звъняха, не само моите, а и доста от преките линии на четвъртия етаж. Отидох право в дежурната стая и изключих всички линии, докато се опитвах да си събера мислите. Жената от прослушването... как ѝ беше името, боже мой, играеше бридж с Долфин.

— Пърсел. Моли Пърсел.

— Същата. Нейната история поне беше без заобикалки. Пражкото радио обещаваще извънреден бюлетин след половин час. Това беше преди четвърт час. В бюлетина щяло да стане дума за груба провокация от страна на западна държава, нарушаване на чехословашкия суверенитет и посегателство срещу свободолюбивите народи по цял свят. Всичко друго — каза сухо Сам — щеше да е смехотворно. Обадох се на Байуотър Стрийт, разбира се, след това изпратих сигнал в Берлин да те намерят и да те изпратят моментално тук. Дадох на Мелоус най-важните телефонни номера и го изпратих да

намери външна линия и да се свърже с когото успее от началниците. Пърси беше в Шотландия за уикенда и беше на вечеря. Готвачът му даде някакъв номер на Мелоус, той се обади и говорил с домакина му. Пърси току-що си бил тръгнал.

— Извинявай — прекъсна го Смайли. — Обади си се на Байуотър Стрийт — защо?

Той беше хванал горната си устна между палеца и показалеца си и я подръпваше, втренчен в пространството.

— В случай че си се върнал по-рано от Берлин — каза Сам.

— И бях ли се върнал?

— Не.

— С кого говори тогава?

— С Ан.

— Ан я няма в момента — каза Смайли. — Би ли ми напомнил как премина този разговор?

— Потърсих те и тя каза, че си в Берлин.

— Само това ли?

— Положението беше критично, Джордж — каза Сам с предупредителен тон.

— Е, и?

— Попитах я дали случайно не знае къде е Бил Хейдън. Беше спешно. Разбрах, че е в отпуск, но можеше и да е някъде наоколо. Някой ми беше казал, че са братовчеди. — Той добави: — Освен това, както разбирам, той е ваш семеен приятел.

— Да, така е. Какво каза тя?

— Отговори ми сърдито „не“ и затвори. Съжалявам, Джордж. На война като на война.

— Как звучеше? — попита Смайли, след като остави афоризма да повиси между двамата известно време.

— Нали ти казах — сърдито.

Рой набирал нови хора в университета в Лийдс, каза Сам, и нямало връзка с него.

Между обажданията върху главата на Сам се стоварило какво ли още не. Със същия успех можеше да е нахлул в Куба: „Военните крещяха за движения на чешки танкове по границата с Австрия, жонгльорите не можеха да чуят и собствените си мисли от радиотрафика в района на Бърно, а що се отнася до Форин Офис, на

дежурния му бяха избили чивиите. Първо Лейкон, после и министърът виеха пред вратата, а в дванайсет и половина получихме обещания чешки бюлетин, с двацет минути закъснение, но чакането си струваше. Британски шпионин на име Джим Елис, пътуващ с фалшиви чешки документи и подпомаган от чешки контрареволуционери, опитал да отвлече неназован чешки генерал в горите край Бърно и нелегално да го преведе през австрийската граница. Елис бил прострелян, но не казаха, че е убит, предстояли още арести. Проверих Елис в показалеца на псевдонимите и открих Джим Придо. Помислих си, също както Контрола сигурно си е помислил: «Ако Джим е прострелян и има чешки документи, откъде, по дяволите, знаят псевдонима му и откъде знаят, че е британец?». След това се появи Бил Хейдън, бял като платно. Прочел историята на телетайпа в клуба си. Веднага станал и дошъл в Цирка“.

— По кое време точно стана това? — попита Смайли, свивайки едва забележимо вежди. — Трябва да е било доста късно.

Видът на Сам говореше, че му се иска да беше по-лесно.

— Един и петнайсет — каза той.

— Кое то май е доста късно за четене на телетайп в клуба?

— Не ги разбирам тия работи, старче.

— Бил ходи в „Савил“^[3], нали?

— Не знам — каза упорито Сам. Той отпи глътка кафе. — Удоволствие беше да го гледа човек, само това мога да ти кажа. Бях свикнал да го възприемам като неуравновесен тип. Не и онази нощ обаче. Хубаво, беше потресен. Кой не би бил? Пристигна, знаейки, че е станала някаква кошмарна престрелка, и това беше всичко. Но когато му казаха, че простреляният е Джим, той ме погледна като обезумял. Помислих, че ще ми се нахвърли. „Прострелян? Как прострелян? Мъртъв ли е?“ Пъхнах му бюлетините в ръцете и той ги прегледа един по един...

— Не го ли е знаел вече от телетайпа? — попита тихо Смайли. — Мислех, че по това време новините вече са се били разпространили — Елис е прострелян. Това беше основната новина, нали така?

— Зависи кой новинарски бюлетин е видял, предполагам — сви рамене Сам. — Във всеки случай той седна в телефонната централа и до сутринта беше събрал цялата налична информация, след което се възцари нещо подобно на спокойствие. Каза на Форин Офис да се

успокоят и да не вдигат пара, намери Тоби Естерхази и го прати да доведе неколцина чешки агенти, студенти в Лъндън Скул ъф Икономикс. Бил Хейдън ги оставил да зреят, като имал намерение да ги върне обратно и да ги използва в Чехия. Съгледвачите на Тоби хванали двама от тях и ги затворили в Саратов. След това Бил се обади на главния чешки резидент в Лондон и с фелдфебелски тон го заплаши, че така щял да го освети, че щял да стане за посмешище на цялото съсловие, ако и един косъм падне от главата на Джим Придо. Предложи му да предаде това на господарите си. Имах чувството, че гледам катастрофа на пътя, при която Бил е единственият лекар. Той се обади на познат журналист и под секрет му каза, че Елис е чешки наемник с американски договор; можел да използва историята, ако не го цитират. Тя дори се появи във вечерните издания. Веднага, щом успя, той се измъкна и отиде в апартамента на Джим, за да се увери, че там няма нищо, което журналистите да намерят, или ако някой журналист е по-умен, да направи връзка между Елис и Придо. Сигурно е направил голямо разчистване. Роднини, всичко.

— Нямахме никакви роднини — каза Смайли. — Освен Бил може би — добави той под носа си.

Сам довърши разказа си:

— В осем пристигна Пърси Альлайн, бил взел специален самолет на военновъздушните сили. Беше ухилен до ушите. Не смятам, че беше много уместно, като се имат предвид чувствата на Бил, но както и да е. Искаше да знае защо аз съм дежурен и му разказах същата версия, както на Мери Мастърман — нямах апартамент. Обади се от моя телефон да си направи среща с министъра и още говореше, когато влезе Рой Бланд, извън себе си и полупиян, който поиска да узнае кой му се бърка в работата и на практика обвини мене. Казах му: „За бога, човече, ами старият Джим? Да го беше съжелявал, когато му беше времето“, но Рой си е лаком и обича живите повече от мъртвите. С удоволствие му предадох телефонната централа и отидох в „Савой“ да закуся и да прегледам неделната преса. Повечето вестници цитираха пражките радиопредавания и неубедителното опровержение на Форин Офис.

След дълга пауза Смайли каза:

— След което замина за Южна Франция, така ли?

— Където прекарах два прекрасни месеца.

— Някой разпитвал ли те е след това — за Контрола например?

— Не и докато не се върнах. Тебе вече те бяха разкарали, а Контрола беше в болница. — Сам леко понижи глас: — Да не е направил някоя глупост?

— Просто умря. Какво стана после?

— Пърси се правеше на главен. Извика ме и поиска да разбере защо съм поел дежурството на Мастърман и каква комуникация съм имал с Контрола. Придържах се към моята история и Пърси ме нарече лъжец.

— Значи затова са те уволнили — за лъжа?

— За алкохолизъм. Портиерите успяха да си го върнат. Бяха преброили пет бирени кутийки в кошчето в дежурната стая и го докладвали на домакините. Има си заповед — забранено е да се пие на работното място. Малко след това дисциплинарната комисия ме обвини в опит да подпаля кралската корабостроителница и така станах букмейкър. С тебе какво стана?

— А, почти същото. Явно не можах да ги убедя, че нямам нищо общо.

— Е, ако имаш някое гърло за прерязване — каза Сам, докато го изпращаше дискретно през един страничен вход към добре поддържан вътрешен двор, — звъни ми. — Смайли беше потънал в размисъл. — А ако някой път ти се прииска да заложиш нещичко — продължи Сам, — доведи някой от отворените приятели на Ан.

— Виж какво, Сам. Онази вечер Бил е правел любов с Ан. Не, чуй ме. Обадил си й се и тя ти е казала, че Бил го няма. В момента, в който е затворила, тя е изритала Бил от леглото и един час по-късно той се е появил в Цирка, знаейки за стрелбата в Чехия. Ако си говорим направо — с едно изречение, — така щеше да го кажеш, нали?

— В общи линии.

— Само че когато си се обадил на Ан, не си й казал за Чехия...

— Минал е през клуба на път за Цирка.

— Ако е бил отворен. И тогава защо не е знаел, че Джим Придо е бил прострелян?

На дневна светлина за момент Сам изглеждаше остарял, макар че усмивката не слизаше от лицето му. Готвеше се да каже нещо, след което размисли. Видът му беше ядосан, после разстроен, преди отново да се успокои.

— Всичко хубаво. Да се пазиш — каза той и се оттегли в неизменния полумрак на занаята, който си беше избрал.

[1] Джордж Стъбс (1724–1806), английски художник анималист, прочут с картините си на коне. — Б.пр. ↑

[2] Чарлс Джордж Гордън (1833–1885), британски генерал, загинал по време на ръководената от него защита на Хартум срещу силите на мюсюлманския реформатор Мохамед Ахмед. — Б.пр. ↑

[3] Прочут бохемски лондонски клуб, основан през 1868 година. Сред членовете му са сър Чарлс Дарвин, Робърт Луис Стивънсън, Хенри Джеймс, лорд Ръдърфорд, Ръдиард Киплинг и др. — Б.пр. ↑

Когато Смайли тръгна от „Айлей“ към Гроувнър Скуеър сутринта, улиците бяха окъпани в ярка слънчева светлина и небето беше синьо. Сега, докато караше наетия роувър покрай нелицеприятните фасади на Еджуеър Роуд, вятърът беше спрял, небето беше почерняло в очакване на дъжда, а от слънцето бяха останали само червеникави отблясъци по асфалта. Той паркира на Сейнт Джонс Удс Роуд пред нова сграда с остъклен вход, но не влезе през него. Като мина покрай една голяма скулптура, която според него изобразяваше ни повече, ни по-малко космическия хаос, той се отправи под ледения дъжд към открито стълбище, спускащо се надолу и обозначено само като „Изход“. Първата площадка беше с плочки от теракота и перила от африкански тик. По-надолу щедростта на строителя се беше изчерпала. На мястото на предишния лукс се появи груба мазилка и въздухът се изпълни с воня на несъбран боклук. Поведението му беше по-скоро внимателно, отколкото крадливо, но когато стигна до металната врата, той спря, преди да хване дългата дръжка с две ръце, и се стегна, сякаш му предстоеше изпитание. Вратата се отвори една педя и се спря с глух звук, на който отвърна гневен вик, отекващ няколко пъти, сякаш някой викаше в басейн.

— Ей, защо не гледаш?

Смайли се промъкна през отвора. Вратата беше опряла в бронята на една много лъскава кола, но Смайли не гледаше колата. В другия край на паркинга двама мъже в гащеризони поливаха с маркуч ролс-ройс в една от клетките. И двамата гледаха към него.

— Защо не мина по друг път? — попита същият ядосан глас. — Ти наемател? Защо не използва асансьор за наематели? Това стълбище за пожар.

Не можеше да се определи кой от двамата говори, но който и да беше, говореше със силен славянски акцент. Светлината в клетката беше зад гърба им. По-ниският мъж държеше маркуча.

Смайли тръгна напред, като внимаваше да държи ръцете си далече от джобовете. Мъжът с маркуча се върна към работата си, но

по-високият продължи да го наблюдава в полумрака. Облечен беше в бял гащеризон и беше обърнал яката си нагоре, което му придаваше леко хъшлашки вид. Гъстата му черна коса беше сресана назад.

— Боя се, че не съм наемател — призна Смайли. — Питам се обаче дали не бих могъл да говоря с някого за наемането на място. Казвам се Кармайкъл — каза той по-силно. — Купих апартамент малко по-нагоре по улицата.

Посегна, сякаш се канеше да извади визитка, като че ли документите му щяха да го представят по-добре от собствения му невзрачен външен вид.

— Ще предплатя — обеща той. — Мога да подпиша договор или каквото е необходимо, разбира се. Естествено, искам всичко да е легално. Мога да ви предоставя препоръки или да ви дам депозит в приемлив размер. Стига само да е законно. Колата е роувър, нова е. Не искам да правя нищо зад гърба на фирмата, защото смятам, че не е редно. На всичко друго обаче съм готов, стига да е в разумни рамки. Щях да я докарам, но не исках да нахалствам. А и знам, че звучи глупаво, но не ми хареса рампата. Колата ми е съвсем нова, нали разбирате.

През цялото това многословно обяснение, което изнесе с тон на дребнава загриженост, Смайли остана в лъча силна светлина, идващ от една лампа, окачена на гредата — умоляваща, направо жалка фигура, която се виждаше добре в празното пространство. Това поведение даде резултат. Бялата фигура напусна клетката и тръгна към една остъклена будка, вградена между две железни колони, и с красивата си глава направи знак на Смайли да го последва. В движение смъкна ръкавиците от ръцете си. Това бяха кожени ръкавици, шити на ръка и доста скъпи.

— Ами трябва внимава, когато отваря врата — предупреди го той със същия висок тон. — Трябва използва асансьор или плаща малко лири. Използва асансьор и няма проблем.

— Макс, искам да говоря с тебе — каза Смайли, щом се озоваха в будката. — Насаме. Не тук.

Макс беше едър, с широки рамене и светло момчешко лице, но кожата му беше набръчкана като на старец. Беше красавец и очите му бяха съвсем неподвижни. Изобщо целият излъчваше някаква смъртоносна неподвижност.

— Сега? Искаш говорим сега?

— В колата. Паркирана е отвън. Като се качиш по рампата, ще я видиш точно отпред.

Макс сложи ръце до устата си и извика към другия край на паркинга. Той беше с половин глава по-висок от Смайли и ревът му беше гръмогласен. Смайли не можеше да улови думите. Може би бяха на чешки. Отговор не последва, но Макс вече разкопчаваше гащеризона.

— Става дума за Джим Придо — каза Смайли.

— Ясно — рече Макс.

Отидоха с колата до Хампстед и останаха да седят в лъскавия роувър, гледайки как децата трошат леда в езерото. Дъждът в крайна сметка беше престанал; може би защото беше твърде студено.

Над земята Макс беше облечен със син костюм и синя риза. Вратовръзката му беше синя, но старателно се отличаваше от другите цветове — много беше внимавал да подбере правилния тон. Носеше няколко пръстена и кожени ботуши с цип отстрани.

— Вече не се занимавам с това, казаха ли ти? — попита Смайли. Макс сви рамене. — Мислех, че са ти казали — рече Смайли.

Макс седеше изправен; не се облягаше на седалката, беше твърде горд. Не поглеждаше Смайли. Погледът му беше втренчен в езерото и децата, които си играеха и се гонеха в тръстиките.

— Не казват нищо на мене — рече той.

— Уволниха ме — каза Смайли. — Май по същото време, когато и тебе.

Макс като че ли леко се раздвижи, после пак застина.

— Лошо, Джордж. Какво прави — краде пари?

— Не искам да научават, Макс.

— Ти тайно, аз тайно също — каза Макс и предложи на Смайли цигара от златната си табакера, която той отказа.

— Искам да чуя какво е станало — продължи Смайли. — Искан да го разбера, преди да ме уволнят, но нямаше време.

— Затова тебе уволняват?

— Може би.

— Ти не знае много, а? — попита Макс, гледайки разсеяно децата.

Смайли заговори много просто, като през цялото време следеше дали Макс го разбира. Можеха да разговарят на немски, но беше сигурен, че Макс нямаше да се съгласи. Затова говореше на английски и наблюдаваше лицето на Макс.

— Нищо не знам, Макс. Изобщо не участвах в това. Бях в Берлин, когато стана, нищо не знаех нито за плановете, нито за обстановката. Телеграфирах ми, но когато пристигнах в Лондон, вече беше късно.

— Планове — повтори Макс. — Големи планове имало. — Челюстта и страните му изведнъж се покриха с бръчки и очите му се присвиха в гримаса или усмивка. — Значи сега има много време, а, Джордж? Боже, големи планове имало.

— Джим имал някаква специална задача за тебе. Търсил те е.

— Разбира се. Джим търси Макс за бавачка.

— Как те е открил? Да не би да е отишъл в Актън и да е говорил с Тоби Естерхази, казвайки му: „Тоби, трябва ми Макс“? Как те е намерил?

Ръцете на Макс лежаха на коленете му. Той имаше добре поддържани и изящни ръце, с изключение на кокалчетата, които бяха прекалено широки. При споменаването на Естерхази той сви дланите си навътре и направи нещо като клетка, все едно беше уловил пеперуда.

— Какво, по дяволите? — попита Макс.

— Какво стана тогава?

— Било тайно — каза Макс. — Джим тайно, аз тайно. Като сега.

— Хайде — рече Смайли. — Моля те.

Макс заразказва, сякаш ставаше дума за обикновена бъркотия, семейна, бизнес или любовна. Било понеделник вечер в средата на октомври, да, на шестнайсети. Няколко работни дни, не бил излизал в чужбина от няколко седмици и му било писнало. Прекарал целия ден в следене на някаква къща в Блумсбъри, в която се предполагало, че живеят двама китайски студенти; съгледвачите обмисляли да организират взлом в стаите им. Тъкмо се готвел да се връща в Пералнята в Актън, за да пише доклада си, когато Джим го взел от улицата под формата на уж случайна среща и го откарал до „Кристъл

Палас“, където останали в колата да си говорят, както сега, с тази разлика, че разговаряли на чешки. Джим казал, че имало някаква специална работа, толкова голяма и тайна, че никой в Цирка, нито дори Тоби Естерхази, не трябвало да знае за нея. Идвала от най-високо място и била опасна. Интересувал ли се Макс?

— Аз казва: „Разбира се, Джим. Макс интересува“. После той казва мене: „Взема отпуск“. Отива при Тоби, казва: „Тоби, моя майка болна, трябва взема малко отпуск“. Аз няма майка. Аз казва: „Разбира се, взема отпуск. Колко време, моля, Джим?“.

Цялата работа нямало да отнеме повече от един уикенд, казал му Джим. Започвали в събота и свършвали в неделя. След това попитал Макс дали в момента ползвал чужди самоличности — най-добре щяла да бъде австрийска, някакъв дребен бизнес, със съответната шофьорска книжка. Ако Макс нямал подръка в Актън, Джим щял да приготви нещо в Брикстън.

— Разбира се, казва аз. Има Хартман, Руди, от Линц, судетски емигрант.

Така че Макс разказал на Тоби история за някакъв проблем с момиче в Брадфорд, а Тоби му изнесъл десетминутна лекция за английските сексуални нрави; след което в четвъртък Джим и Макс се срещнали в една тайна квартира, която главорезите използвали по онова време, някаква съборетина в Ламбет. Джим носел ключовете. Тридневен удар, повторил Джим, тайна конференция край Бърно. Джим имал голяма карта и двамата я проучили. Джим щял да пътува през Чехия, Макс — през Австрия. Щели да се движат по различни пътища чак до Бърно. Джим щял да лети от Париж до Прага, а оттам с влак. Не казал какви документи щял да носи той самият, но Макс предположил, че щели да са чешки, защото Джим владеел чешката самоличност, Макс го бил виждал да я използва и друг път. Макс бил Руди Хартман, търговец на стъклени изделия и домакински съдове. Трябвало да прекоси австрийската граница с микробус недалече от Микулов, след това да се отпрати на север към Бърно, разполагайки с достатъчно време да успее за срещата в шест и половина в събота вечерта на една странична уличка близо до стадиона. Същата вечер имало голям мач, който започвал в седем. Джим щял да върви с тълпата чак до страничната уличка и там да се качи в микробуса. Уговорили часове, резервни варианти и други непредвидени

обстоятелства; освен това, каза Макс, всеки знаел наизуст почерка на другия.

След като излезли от Бърно, трябвало да карат заедно по пътя за Биловице до Кържтини, след това да завият на изток към Рачице. Някъде по пътя за Рачице щели да подминат паркирана вляво черна кола, най-вероятно фиат. Първите две цифри от номера щели да бъдат две деветки. Шофьорът щял да чете вестник. Трябвало да отбият, Макс да отиде до колата и да попита дали всичко е наред. Мъжът трябвало да отговори, че лекарят му е забранил да кара повече от три часа наведнъж. Макс щял да каже, че наистина дългите пътувания натоварват сърцето. След това шофьорът щял да им покаже къде да паркират микробуса и да ги откара на срещата със собствената си кола.

— С кого беше срещата, Макс? Джим каза ли ти и това?

Не, Джим не му бил казал.

До Бърно, каза Макс, всичко вървяло по план. По пътя от Микулов го следвали двама цивилни мотоциклетисти, които се сменяли на десет минути, но той решил, че това е заради австрийския му номер, и не се притеснил. Сигнал спокойно до Бърно следобед и за да бъде всичко както трябва, се регистрирал в хотела и изпил няколко кафета в ресторанта. Някаква кука се лепнала за него и Макс му заразказвал за превратностите в търговията със стъклени изделия и за гаджето си в Линц, което избягало с един американец. Джим пропуснал първата среща, но използвал един от резервните варианти час по-късно. Макс първо решил, че влакът бил закъснял, но Джим казал само: „Карай бавно“, и той разбрал, че имало проблем.

Ето как щяло да стане, казал Джим. Имало промяна в плана. Макс трябвало да стои настрана. Щял да остави Джим преди срещата, след което да се покрие в Бърно до понеделник сутринта. Не трябвало да влиза в контакт с никой от каналите на Цирка: нито с мрежата „Натиск“, нито с „Платон“, а най-малко пък с пражката резидентура. Ако Джим не се появил в хотела до осем сутринта в понеделник, Макс трябвало да се измъкна както може. Ако Джим се появил, работата на Макс щяла да бъде да отнесе неговото съобщение на Контрола — съобщението щяло да бъде много просто, може би дори само една дума. Когато се върнел в Лондон, трябвало да отиде лично при Контрола, да си уреди среща чрез стария Макфадън и да му предаде съобщението, ясно ли му било? Ако Джим не се появил, Макс трябвало

да продължи да си живее живота и да отрича всичко както извън Цирка, така и вътре в него.

— Джим каза ли защо се е променил планът?

— Джим бил притеснен.

— Значи нещо му се е случило, докато е идвал на срещата?

— Може би. Аз казва Джим: „Виж, Джим, идва с тебе. Ти притеснен, аз бъда бавачка, аз кара, аз стреля, какво толкова?“. Джим много ядосва, ти разбира?

— Разбирам — каза Смайли.

Тръгнали по пътя за Рачице и видели кола без светлини, паркирана край един път в полето, фиат, с две деветки в номера, черен. Макс спрял микробуса и Джим излязъл. Докато вървял към фиата, шофьорът открянал вратата, за да светне лампичката в купето. Над волана бил разтворил вестник.

— Можеш ли да видиш лицето му?

— Било в сянка.

Макс зачакал, явно двамата си разменили паролите, Джим се качил и колата потеглила по селския път, все така без светлини. Макс се върнал в Бърно. Пиел шнапс в ресторанта, когато над града се разнесъл тътен. Най-напред си помислил, че звукът идва от стадиона, след това разбрал, че са камиони — по шосето преминавал конвой. Попитал сервитьорката какво става и тя отговорила, че в гората имало стрелба, виновни били контрареволуционерите. Той отишъл при микробуса, пуснал радиото и хванал бюлетина от Прага. Тогава за първи път чул за някакъв генерал. Решил, че навсякъде ще има кордони, а и бездруго имал инструкции от Джим да се покрива в хотела до понеделник сутринта.

— Може би Джим изпратил съобщение. Може би някой от съпротива идва при мене.

— Съобщение само от една дума — каза тихо Смайли.

— Разбира се.

— Не ти е казвал каква е думата?

— Ти луд — рече Макс.

Не стана ясно дали това беше констатация, или въпрос.

— Чешка дума или английска, или немска?

Никой не дошъл, каза Макс, без да си прави труда да отговаря на налудничави въпроси.

В понеделник изгорил паспорта, с който бил влязъл в страната, сменил номерата на микробуса и използвал западногерманския път за бягство. Вместо да тръгне на юг, той се отправил на югозапад, изоставил микробуса и пресякъл границата с автобус до Фрайщат — това бил най-лесният маршрут, който знаел. Във Фрайщат изпил едно питие и прекарал нощта с момиче, защото бил объркан, ядосан и имал нужда да си поеме дъх. Пристигнал в Лондон във вторник вечерта и въпреки нарежданията на Джим решил, че е по-добре да направи опит да се свърже с Контрола: „Това било адско трудно“, отбеляза той.

Опитал да се обади по телефона, но успял да стигне само до леличките. Макфадън го нямало. Минало му през ум да пише, но си спомнил думите на Джим, че никой в Цирка не бивало да знае. Решил, че писането е твърде опасно. В Пералнята в Актън се носел слух, че Контрола бил болен. Опитал да разбере в коя болница е, но не могъл.

— Имаше ли чувството, че хората в Пералнята знаеха къде си бил?

— И аз чудя.

Все още се чудел, когато леличките го потърсили и поискали да видят паспорта му на името на Руди Хартман. Макс казал, че го бил изгубил, което в крайна сметка не било много далече от истината. Защо не бил съобщил за загубата? Не знаел. Кога се била случила загубата? Не знаел. Кога за последен път бил виждал Джим Придо? Не можел да си спомни. Изпратили го в Яслата в Сарат, но Макс бил подготвен и ядосан, така че след два-три дни на следователите им омръзнало или пък някой им се обадил.

— Връща се в Пералня в Актън. Тоби Естерхази дава сто лири и казва вървя по дяволи.

Около езерцето избухнаха аплодисменти. Две момчета бяха успели да потопят голямо парче лед и сега водата пускаше мехурчета около дупката.

— Макс, какво е станало с Джим?

— Какво, по дяволи?

— Чуваш разни слухове, които се носят сред емигрантите. Какво е станало с него? Кой се е погрижил за него, как го е откупил Бил Хейдън?

— Емигранти вече не говори с Макс.

— Но си чувал разни неща, нали?

Този път белите ръце му подсказаха отговора. Смайли видя как се разперват пръстите, пет на едната ръка, три на другата, и усети, че му призлява, още преди Макс да отговори.

— Значи те застрелва Джим отзад. Може би Джим бяга, какво толкова? Те слага Джим в затвор. Това не много добре за Джим. За мои приятели също. Не добре. — Той започна да изброява: — Пршибил — започна той, докосвайки палеца си. — Букова Мирек, брат на жена на Пршибил. — Той сви един пръст. — Жена на Пршибил също. — Втори пръст, после трети: — Колин Иржи, също негова сестра, малко умрели. Това била мрежа „Натиск“. — Той смени ръцете. — След мрежа „Натиск“ идва мрежа „Платон“. Идва адвокат Рапотин, идва полковник Ландкрон и машинописки Ева Криглова и Ханка Билова. Също малко умрели. Това адски висока цена, Джордж — той приближи чистите си пръсти до лицето на Смайли, — това адски висока цена за един англичанин с дупка в гръб. — Той се палеше все повече. — Ти защо се занимава, Джордж? Цирк не хубаво за Чехия. Чужденци не хубаво за Чехия. Богат човек няма извади беден човек от затвор! Искане една история? Вие как казва на *мерхен*, Джордж?

— Приказка — отговори Смайли.

— Добре, значи повече не разказва мене тъпа приказка как Англия трябва спасява Чехия!

— Може да не е бил Джим — каза Смайли след дълго мълчание. — Може някой друг да е издал мрежите. Не Джим.

Макс вече отваряше вратата.

— Какво толкова? — попита той.

— Макс — каза Смайли.

— Не се притеснява, Джордж. Няма кого продам тебе. Ясно?

— Ясно.

Седнал неподвижно в колата, Смайли го наблюдаваше как спира такси. Направи го с махване на ръка, сякаш викаше келнер. Каза адреса, без изобщо да погледне шофьора. След което потегли, седнал пак с изправен гръб и загледан право пред себе си като кралска особа, която не обръща внимание на тълпата.

Когато таксито се скри от поглед, инспектор Мендъл бавно стана от пейката, сгъна вестника си и се приближи до роувъра.

— Чист си — каза той. — Гърбът ти е чист, съвестта ти е чиста.

Без да е много сигурен в последното, Смайли му връчи ключовете от колата и тръгна към автобусната спирка, пресичайки улицата, за да се отправи на запад.

Целта му се намираше на Флит Стрийт, една изба на партера, пълна с бъчви за вино. Другаде три и половина би могло и да е прекалено късен час за обеден аперитив, но когато Смайли отвори внимателно вратата, десетина сенки на бара обърнаха очи към него. А край една маса в ъгъла, незабележим като пластмасовите затворнически ниши и бутаторните мускети по стените, седеше Джери Уестърби с много голям розов джин.

— Старче — каза неуверено Джери Уестърби с глас, който сякаш идваше изпод земята. — Мътните ме взели. Ей, Джими!

Ръката му, която сложи върху ръката на Смайли, докато даваше знак на келнера с другата, беше огромна и подплатена с мускули, тъй като Джери навремето беше уикет кийпър^[1] в един провинциален отбор по крикет. За разлика от другите уикет кийпъри, той беше едър мъж, но раменете му още бяха превити от дългото държане на ръцете ниско долу. Имаше рошава пясъчноруса коса, започнала да посивява, червендалесто лице и носеше вратовръзка на известен спортен клуб върху кремавата си копринена риза. Като видя Смайли, очевидно много се зарадва, защото грейна от удоволствие.

— Мътните ме взели — повтори той. — Кой да предположи? Ей, кажи какво става с тебе? — Той го задърпа насила до себе си. — Грееш си задника на слънце и плюеш в тавана? Ей — това беше най-важният въпрос, — какво ще пиеш?

Смайли си поръча блъди мери.

— Джери, неслучайно съм тук — призна Смайли.

Настъпи кратко мълчание, което Джери изведнъж се зае да запълва.

— Слушай, как е фаталната ти жена? Всичко наред ли е? Само така. Вашият брак е един от най-великите, винаги съм го казвал.

Самият Джери Уестърби имаше няколко брака, но явно не му доставяха удоволствие.

— Дай да сключим сделка, Джордж — предложи му той, премествайки едно огромно рамо по-близо до него. — Аз ще заживея с

Ан и ще плюя в тавана, а ти ще поемеш моята работа и ще пишеш статии за женския тенис на маса. Какво ще кажеш? Бог да те благослови.

— Наздраве — каза весело Смайли.

— Впрочем отдавна не съм виждал никого от момчетата и момичетата — смутено призна Джери, изчервявайки се, без да иска. — Коледна картичка от стария Тоби миналата година и май това е всичко. Сигурно и мене са ме захвърлили в килера. Не мога да им се сърдя. — Той чукна ръба на чашата си. — Прекалено много от това, там е работата. Мислят си, че ще се раздрънкам. Че няма да издържа.

— Сигурен съм, че не го мислят — каза Смайли и мълчанието отново се възцари помежду им.

— На храбривия воин не подобават много украшения — произнесе тържествено Джери.

От години двамата си разменяха тази индианска шега, със свито сърце си спомни Смайли.

— Хау — рече Смайли.

— Хау — каза Джери и двамата отпиха.

— Изгорих писмото ти веднага, щом го прочетох — поде Смайли с тих, спокоен глас. — В случай че си се питал. Въобще на никого не казах. Така или иначе, то пристигна твърде късно. Всичко беше свършило.

При тези думи оживеното лице на Джери стана аленочервено.

— Така че не ги е отблъснало писмото — продължи Смайли със същия много кротък тон, — ако това си мислел. Освен това ти ми го предаде на ръка.

— Много благородно от твоя страна — промърмори Джери. — Благодаря ти. Не трябваше да го пиша. Да изнасям кирливите ризи.

— Глупости — каза Смайли, поръчвайки още две питиета. — Направи го за доброто на службата.

Докато го казваше, на Смайли му се стори, че звучи като Лейкон. Единственият начин да говори с Джери обаче беше да се изразява като неговия вестник — кратки изречения, лесносмилаеми мнения.

Джери изпусна въздух и много цигарен дим.

— Последната задача, да, миналата година беше — спомни си той, придобивайки отново безгрижен вид. — Ако не и по-рано. Трябваше да доставя малка пратка в Будапеща. Нищо особено.

Телефонна кабина с перваз отгоре. Вдигам ръка, оставям го там. Детска работа. Мисля, че не съм го оплескал. Предварително проверих всичко. Дадох уговорените сигнали. „Тайникът е готов, прибирайте стоката.“ Както са ни учили, нали разбираш. Но вие си знаете най-добре. Вие сте специалистите. Аз си върша само моята работа. Друго не мога. Всичко е част от един план. Голямата схема.

— Скоро ще почнат да те търсят под дърво и камък — каза утешително Смайли. — Предполагам, че искат да си починеш преди новия сезон. Понякога така правят.

— Дано да е така — каза Джери с предана и много нерешителна усмивка. Чашата му леко трепереше, докато отпиваше.

— Къде те бяха пратили точно преди да ми пишеш? — попита Смайли.

— Ами да. Това беше същата командировка — Будапеща, после Прага.

— И в Прага ли чу историята? Онази история, за която ми писа?

На бара червендалест мъж в черен костюм предричаше неизбежния срив на нацията. Твърдеше, че ни остават три месеца, след това — край.

— Голям чешит е Тоби Естерхази — каза Джери.

— Да, но не е лош човек — каза Смайли.

— О, боже мой, старче, първокласна работа. Според мене е блестящ. Ама си е чешит, да знаеш. Хау.

Отпиха отново и Джери Уестърби вдигна пръст зад главата си, имитирайки индианско перо.

— Проблемът е — говореше над чашата си червендалестият мъж на бара, — че даже няма и да разберем кога е станало.

Решиха да обядват веднага, защото Джери трябваше да пуска следния материал за утрешния брой — нападателят на Уест Бромич бил бесен. Отидоха в един индийски ресторант, чиято управа нямаше нищо против да сервира бира следобед, и се уговориха, че ако някой ги види, Джери ще представя Джордж за свой banker, която мисъл непрекъснато го развеселяваше по време на обилния му обяд. Чуваше се музика, която Джери наричаше „брачния полет на комара“, и от време на време заплашваше да надделее над по-тихите звуци от приглушения му глас, в което може би нямаше нищо лошо. Защото, докато Смайли храбро демонстрираше ентузиазъм от своето кърби, след

първоначалното си нежелание Джери се впусна в съвсем различна история за някой си Джим Елис — историята, която добрият стар Тоби Естерхази не му беше разрешил да публикува.

* * *

Джери беше от онези изключително рядко срещащи се хора, идеалният свидетел. Той нямаше фантазия, нямаше злоба, нямаше лично мнение. Просто каза, че работата е подозрителна. Не му излизала от ума и като се замислял, оттогава не бил говорил с Тоби.

— Нали разбираш, само тази картичка — „Весела Коледа, Тоби“ и картинка на Ледънхол Стрийт в снега. — Той се загледа във вентилатора с объркано изражение. — Нищо особено няма в Ледънхол Стрийт, нали, старче? Няма нито тайна квартира, нито явка, нито нищо, нали така?

— Поне на мене не ми е известно — засмя се Смайли.

— Не можех да разбера защо е избрал Ледънхол Стрийт за коледна картичка. Много е странно, не мислиш ли?

Смайли предположи, че може би просто е търсел заснежен лондонски пейзаж; в много отношения Тоби все пак си е чужденец.

— Странен начин да поддържаш връзка, бих казал. Редовно ми изпращаше кашонче със скоч, като по часовник. — Джери се намръщи и отпи от чашата с „Круг“. — Не ми е проблем скочът — обясни той с онова объркване, което често замъгляваше прозренията в живота му, — мога и сам да си купувам уиски. Просто когато човек е извън играта, си мисли, че всяко нещо има смисъл и следователно подаръците са от значение, следиш ли ми мисълта?

Било миналата година, през декември. Ресторант „Спорт“ в Прага, каза Джери Уестърби, не бил от популярните заведения сред западните журналисти. Повечето от тях се навъртали в „Космо“ или „Интернешънъл“, надавайки ухо за някой слух и държейки се заедно, защото били доста нервни. Джери обаче ходел в „Спорт“ и откакто завел там вратаря Холотек след победата над „Татарите“, вече бил човек на бармана на име Станислав или просто Стан.

— Стан си живее царски. Прави каквото си иска. Направо можеш да решиш, че Чехословакия е свободна страна.

Ресторант, обясни той, означавало бар. А бар в Чехословакия означавало нощен клуб, което било странно. Смайли се съгласи, че сигурно е объркващо.

Както и да е, Джери винаги се слушвал, когато ходел там, защото все пак си било Чехословакия, и един-два пъти бил давал на Тоби по някое сведение или пък го бил пускал по някоя следа.

— Дори да беше само търговия с валута или черна борса. Всичко наливаше вода в мелницата, според Тоб. Капка по капка — вир става, така поне казваше Тоб.

Точно така, съгласи се Смайли. Системата така работела.

— Тоб беше мозъкът, нали?

— Така е.

— Преди работех направо с Рой Бланд, да ти кажа. След това Рой го изстреляха нагоре и Тоб ме пое. Малко са изнервящи тия промени. Наздраве.

— От колко време работеше за Тоби, когато замина в онази командировка?

— Две години, не повече.

Настъпи пауза, докато пристигна храната, чашите с шампанско бяха напълнени отново, а Джери Уестърби разчупи с огромните си ръчища един пападам^[2] върху най-лющото къри в менюто, след което обилно го поля с тъмночервен сос. Сосът, каза той, му придавал особен вкус.

— Старият Хан го прави специално за мене — обясни той под секрет. — Пази го в дълбока тайна.

И така, продължи той, онази вечер в бара на Стан имало едно младо момче, подстригано на паница, с красиво момиче под ръка.

— Казах си: „Внимавай, Джери, моето момче, това е военна подстрижка“. Не е ли така?

— Така е — отвърна като ехо Смайли, мислейки си, че понякога и Джери е мозък.

Оказало се, че момчето било племенник на Стан и много се гордеело със своя английски: „Не е за вярване какво ще ти кажат хората, ако им дадеш възможност да се изфукат с езика си“. Той бил в отпуск от армията и се влюбил в това момиче, оставали му още осем дни и целият свят му бил приятел, включително Джери. Всъщност най-вече Джери, защото Джери плащал пиенето.

— Седим си значи всички заедно на голямата маса в ъгъла, студенти, хубавици, всички. Стариат Стан е излязъл иззад бара и е дошъл при нас, а някакъв юнак разтяга акордеона. Кеф ти уют, кеф ти пиене, кеф ти шум.

Шумът бил особено важен, обясни Джери, защото му позволявал да си говори с момчето, без някой да им обръща внимание. Момчето седяло до Джери, когато си харесал от самото начало. С едната ръка прегръщал момичето, а с другата — Джери.

— От тия хлапета, които могат да те докосват, без да ти става гадно. По принцип не обичам да ме пипат. Гърците го правят. Лично аз не го понасям.

Смайли каза, че също не обича.

— Сега като се замисля, момичето приличаше малко на Ан — разсъждаваше Джери. — Апетитна една такава, нали се сещаш? Очи като на Гарбо, много сексапил.

Така че докато всички пеели, пиели и се натискали, това момче попитало Джери дали искал да научи истината за Джим Елис.

— Направих се, че никога не съм го чувал — обясни Джери на Смайли. — „Много искам — казах му аз. — Какво работи този Джим Елис?“ А момчето ме поглежда, все едно съм малоумен, и казва: „Британски шпионин“. Само че никой друг не чу, всички крещяха и пееха мръсни песни. Главата на момичето беше на рамото му, но тя беше наполовина отрязана и на седмото небе, така че той продължи да ми говори, горд със своя английски.

— Представям си го — каза Смайли.

— „Британски шпионин — вика той право в ухото ми. — Бил се заедно с чешките партизани през войната. Пристига тука под името Хайек и е застрелян от руската тайна полиция.“ А аз само свивам рамене и казвам: „Не го знаех, мой човек“. Не натискам, нали разбираш. Никога не бива да натискаш. Това ги плаши.

— Абсолютно си прав — каза искрено Смайли и за разнообразие търпеливо отклони следващите въпроси за Ан и за това какво е да обичаш, ама наистина да обичаш другия цял живот.

„Аз съм наборник — започнало момчето, според Джери Уестърби. — Трябва да ходя войник, иначе не мога да следвам.“ През

октомври бил на тренировъчни маневри за новобранци в горите край Бърно. В тези гори винаги имало много военни; през лятото се случвало да затварят за цивилни целия район, понякога и по цял месец. Той участвал в скучно пехотно упражнение, което трябвало да продължи две седмици, но на третия ден било прекратено без никаква причина и войниците били върнати в града. Такава била заповедта — стягайте багажа и се прибирайте в казармата. Цялата гора трябвало да се очисти до залез-слънце.

— За броени часове плъзнали всевъзможни слухове — продължи Джери. — Някой казал, че станцията за балистични изследвания край Тишнов се била взривила. Друг пък казал, че тренировъчните батальони се били разбунтували и били започнали да разстрелват руските войници. Ново въстание в Прага, руснаците били завзели властта, немците били нападнали, един господ знае какво се било случило. Нали ги знаеш войниците. Навсякъде са си едни и същи. Клюкарстват, докато съмне.

Споменаването на армията наведе Джери Уестърби на мисълта да попита за някои свои познати от военния си период; хора, които Смайли познаваше бегло или беше забравил. Най-накрая продължиха.

— Събрали лагера, натоварили камионите и седнали да чакат конвоя, за да тръгнат. Изминали били половин миля, преди всички пак да спрат, и на конвоя било заповядано да се махне от пътя. Камионите трябвало да се набутат между дърветата. Започнали да затъват в калта, в ямите, навсякъде. Изобщо, настанал хаос.

Това били руснаците, каза Уестърби. Идвали от посока Бърно, много бързали и всичко чешко трябвало да се разкара от пътя им или да си носи последствията.

— Най-напред се появили няколко мотоциклета със запалени фарове, които проправяли пътя, а водачите крещели по тях. След това една щабна кола с цивилни, момчето успяло да преброи шестима. След това два камиона, натоварени със специални части, въоръжени до зъби и намацани с маскировъчна боя. Най-накрая един камион, пълен с кучета следотърсачи. Всичко това — със страшен рев и трясък. Нали не те отегчавам, старче?

Уестърби попи потта от лицето си с кърпичка и примигна, сякаш току-що се свестяваше. Пот беше избила и през копринената му риза;

изглеждаше като че ли е излязъл изпод душа. Тъй като не обичаше особено къри, Смайли поръча още две чаши „Круг“ да отмие вкуса.

— Значи това е първата част от историята. Чешките войски се махат, идват руските. Схващаш ли?

Смайли отвърна, че да, май му ставало ясно.

Обратно в Бърно обаче момчето бързо разбрало, че участието на неговото поделение в цялата работа било много далече от приключване. Към техния конвой се присъединил още един и следващата нощ, в продължение на осем или десет часа, кръстосвали земите наоколо без ясна цел. Карали на запад към Требич, спрели и изчакали сигналната част да изпрати някакво много дълго съобщение, след това се върнали обратно на югоизток чак до Зноймо на австрийската граница, изпращайки сигнали като луди по пътя; никой не знаел кой е заповядал този маршрут, никой не можел нищо да обясни. В един момент им заповядали да сложат щикове, друг път им казали да разгърнат лагер, след това пък да натоварят обратно всичко и пак да тръгнат. От време на време срещали други части — край разпределителната гара на Бржецлав танкове обикаляли в кръг, а веднъж видели и две самоходни оръдейни установки на релси. Навсякъде било едно и също — хаотична, безсмислена дейност. Според старите войници руснаците ги наказвали, задето били чехи. Като се върнало пак в Бърно, момчето чуло и друго обяснение. Руснаците преследвали някакъв британски шпионин на име Хайек. Той шпионирал изследователската станция и опитал да отвлече един генерал, но руснаците го застреляли.

— Тогава момчето попитало, представи си — рече Джери. — Малкият нахалник направо попитал сержанта: „Ако Хайек вече е застрелян, защо трябва да обикаляме окръга и да вдигаме шум?“. А сержантът му отговорил: „Защото това е армията“. Сержантите навсякъде са си едни и същи, не е ли така?

Много тихо Смайли попита:

— Става дума за две нощи, Джери. През коя от двете руснаците са влезли в гората?

Джери изкриви лице в объркана гримаса.

— Точно това искаше да ми каже момчето, нали разбираш, Джордж? Това се опитваше да ми обясни в бара на Стан. Това, за което се носеха всякакви слухове. Руснаците се появили в петък. Хайек бил

застрелян чак в събота. Затова умниците казваха, ето на, руснаците чакат Хайек да се появи. Знаели са, че идва. Много са знаели. Чакали са в засада. Лоша работа, казвам ти. Лоша за нашата репутация, нали се сецаш? Лоша за голям вожд. Лоша за племе. Хау.

— Хау — каза Смайли в чашата с бира.

— Имай предвид, че и Тоби го почувства така. Възприехме го по един и същи начин, просто реагирахме различно.

— Значи, си разказал всичко на Тоби — каза небрежно Смайли, подавайки на Джери голяма чиния с дал^[3]. — Така или иначе сте се срещнали, за да му кажеш, че си предал пратката му в Будапеща, така че си му разказал и историята с Хайек.

Ами да, каза му Джери. Точно това го разтревожило, в това имало нещо нередно и това всъщност го накарало да пише на Джордж.

— Старият Тоб каза, че това са пълни глупости. Много се ядоса и започна да се държи гадно. Отначало беше много заинтригуван, тупаше ме по гърба и викаше, че съм голяма работа. Върна се в службата и на другата сутрин ме почна. Извика ме спешно, въртяхме кръгчета в парка с колата му и той крещеше до небесата. Каза, че така съм се бил насвяткал, че не съм можел да различа истината от измислицата. Такива ми ти работи. Малко ме нервира, честно.

— Сигурно се чудиш с кого е разговарял междувременно — каза съчувствено Смайли. — Какво точно ти каза? — попита той, но не настойчиво, а все едно просто се опитва да си изясни всичко за себе си.

— Каза ми, че най-вероятно работата била нагласена. Момчето било провокатор. Заблуждаваща маневра, която да накара Цирка да си подгони опашката. Щеше да ми откъсне ушите за разпространяване на недопечени слухове. Казах му следното, Джордж: „Старче — казах му аз, — Тоб, само ти предавам ситуацията, мой човек. Няма нужда да се напругаш. Вчера ме смяташе за едва ли не най-способния. Няма смисъл да се обръщаш и да убиваш вестносеца. Ако си решил, че историята не ти харесва, това си е твоя работа“. Обаче вече не ме слушаше, нали се сецаш? Стори ми се нелогично за тип като него. В един момент се разгорещява, на следващия е леден. Не беше най-доброто му представление, нали ме разбираш?

С лявата си ръка Джери потърка глава отстрани като ученик, който се преструва, че мисли.

— Казах му: „Хубаво тогава, забрави тая работа. Ще напиша нещичко за вестника. Не за руснаците, които са пристигнали първи, а за другото. «Нечисти дела в гората», някаква глупост от този сорт“. Така му казах: „Ако не става за Цирка, ще свърши работа за вестника“. Тогава той пак побесня. На другия ден някакъв умник се обажда на стария. Дръж тая маймуна Уестърби далече от историята с Елис. Удари го по главата със защитното уведомление^[4] като официално предупреждение. „От този момент всяко споменаване на Джим Елис, известен още като Хайек, противоречи на националния интерес, така че забрави за него.“ Връщаме се към женския тенис на маса. Наздраве.

— Но тогава ти ми писа — напомни му Смайли.

Джери Уестърби се изчерви силно.

— Извинявай за това — рече той. — Изведнъж ме обзеха ксенофобски настроения и станах подозрителен. Така става, когато си извън нещата — не вярваш и на най-близките си приятели. Или им вярваш по-малко, отколкото на непознати. — Той започна пак: — Просто си помислих, че старият Тоб нещо се е побъркал. Не трябваше да го правя, нали? Не е по правилата. — Въпреки смущението си, успя да се усмихне измъчено: — След това чух по разваления телефон, че фирмата те е уволнила, от което се почувствах още по-голям глупак. Нали не ловуваш сам, старче? Да не би... — той остави въпроса недоизречен, но може би не и без отговор.

Когато се разделяха, Смайли внимателно го хвана под ръка.

— Ако Тоби се свърже с тебе, мисля, че е по-добре да не му казваш за днешната ни среща. Той не е лош човек, но обикновено смята, че всички заговорничат срещу него.

— И през ум не би ми минало, старче.

— А ако наистина се свърже с тебе през следващите няколко дни — продължи Смайли с тон, който говореше, че това е малко вероятно, — не би било зле да ме предупредиш. Така ще мога да те подкрепя. Впрочем не ми се обаждай, използвай този номер.

Внезапно Джери Уестърби се разбърза, онази история за нападателя на Уест Бромич не можела да чака. Докато взимаше визитката на Смайли обаче, той попита, гледайки някак смутено и недоверчиво настрана:

— Нали не правите нищо нередно, старче? Няма нечисти дела по кръстопътищата? — Усмивката му беше направо зловеща: — Да не би

племето да е излязло на пътеката на войната?

Смайли се засмя и безгрижно сложи ръка на огромното, леко приведено рамо на Джери.

— По всяко време — каза Уестърби.

— Няма да го забравя.

— Мислех, че ти си се обадил на стария, нали разбираш?

— Не бях аз.

— Може да е бил Алълайн.

— Сигурно.

— По всяко време — повтори Уестърби. — Съжалявам, нали разбираш? Поздрави Ан.

Той се поколеба.

— Хайде, Джери, изплюй камъчето — каза Смайли.

— Тоби ми разказа някаква история за нея. Казах му да си я завре на едно място. Няма нищо такова, нали?

— Благодаря ти, Джери. Доскоро. Хау.

— Знаех си, че няма — каза Джери, видимо доволен, вдигна пръст да обозначи перото и се понесе към своя резерват.

[1] Играчът, който трябва да спре пропуснатата топка или да я хване, преди да е докоснала земята. — Б.пр. ↑

[2] Тънък и хрупкав индийски хляб, най-често от нахут или други бобови растения. — Б.пр. ↑

[3] Традиционна индийска яхния от леща. — Б.пр. ↑

[4] Официален документ във Великобритания, с който може да се поиска от пресата да не публикува дадена информация, отнасяща се до националната сигурност. — Б.пр. ↑

Докато лежеше в леглото същата вечер в хотел „Айлей“ и не можеше да заспи, Смайли отново взе папката, която Лейкон му даде в къщата на Мендъл. Папката беше от края на петдесетте години, когато, подобно на други отдели в Уайтхол, Циркът беше притиснат от конкуренцията да обърне специално внимание на лоялността на своите служители. Повечето записи бяха рутинни — прихванати телефонни разговори, доклади от външно наблюдение, безкрайни разпити на преподаватели, приятели и посочени референти. Един от документите обаче привличаше Смайли като магнит; не можеше да се откъсне от него. Това беше писмо, обозначено съвсем открито в показалеца като „Хейдън до Фаншо, 3 февруари 1937“. По-точно написано на ръка писмо от студента Бил Хейдън до неговия преподавател Фаншо, вербовчик на Цирка, в което младият Джим Придо се препоръчваше като подходящ кандидат за наемане от британското разузнаване. Писмото беше предшествано от духовито експозе. Оптиматите били „аристократичен клуб на колежа «Крайст Чърч», предимно възпитаници на Итън“, пишеше неизвестният автор. Фаншо (П. Р. дьо Т. Фаншо, кавалер на Ордена на Почетния легион, кавалер на Ордена на Британската империя IV степен, лично дело номер и т.н.) бил основател на клуба, а Хейдън (безброй справки и препратки) през онази година бил неговата ярка звезда. Политическият облик на Оптиматите, към които навремето принадлежал и бащата на Хейдън, бил неприкрито консервативен. Фаншо, отдавна покойник, бил пламенен поддръжник на империята и „Оптиматите били личният му развъдник за Голямата игра“, пишеше в предговора. Колкото и да е странно, Смайли смътно си спомняше Фаншо от своето следване — слаб, енергичен човек с очила без рамки, чадър а ла Невил Чембърлейн и неестествена руменина по бузите, сякаш още му растяха зъби. Стийд-Аспри го наричаше „добрата фея кръстница в мъжки вариант“.

„Драги Фан, предлагам ви да се размърдате и да се поинтересувате от младия мистър, чието име е изписано върху приложеното парче човешка кожа. [Излишна бележка от следователя:

«Придо».] Вероятно познавате Джим — ако изобщо сте чували за него — като атлет, постигнал определени успехи. Онова, което не знаете за него, а би трябвало, е, че той не е нито някой посредствен лингвист, нито пък завършен идиот...

[Следваше изненадващо точна биографична справка: ... лицейт «Лаканал» в Париж, напуснат заради Итън, в който така и не отива, йезуитско училище в Прага, два семестъра в Страсбург, родители, работещи в европейски банки, дребна аристокрация, живеят разделени...]

Оттук произлизат превъзходната осведоменост на Джим по отношение на всичко чуждоземно и твърде сиротният му вид, който намирам за неустоим. Впрочем, макар и да е съставен от различни късчета Европа, нека това не ви заблуждава — крайният продукт е всецяло наш. В момента в него се борят ентузиазмът и объркването, тъй като току-що е открил, че съществува Свят отвъд Тъчлинията и този свят съм аз.

Но нека първо ви разкажа как се запознах с него.

Както знаете, имам навика (и следвайки вашите заповеди) от време на време да се преобличам като арабин и да обикалям пазарите, смесвайки се с нечистите и слушайки думите на техните пророци, за да мога след това по-добре да внасям смут сред тях. Актуалният шаман нея вечер идваше от сърцето на самата Майчица Русия — някой си академик Хлебников към светското посолство в Лондон, весел и доста заразителен дребен тип, който успя да пусне няколко сполучливи остроумия сред обичайните глупости. Въпросният пазар беше един клуб по дебати на име «Популари» — нашите противници, драги Фан, добре известни вам от предишни мои набези. След проповедта сервирах крайно пролетарско кафе, съпроводено от ужасно демократичен кекс, и аз забелязах един едър тип, седнал сам в дъното, очевидно твърде стеснителен, за да се присъедини към останалите. Лицето му ми беше смътно познато от игрището за крикет; оказа се, че и двамата сме играли в някакъв глупав аматьорски клуб, без да разменим и дума. Не зная как да го опиша. Носи го в себе си, Фан. Говоря сериозно.“

На това място неравният досега почерк стана по-широк и със замах, докато авторът набираше сила:

„Притежава онова тежко спокойствие, което завладява. Твърдоглав е съвсем буквално. Той е от онези ловки мълчаливци, които водят отбора, без никой да се усети. Фан, знаете колко ми е трудно да действам. Непрекъснато трябва да ми напомняте, интелектуално да ме подсещате, че ако не опитам опасностите в живота, никога няма да позная неговите тайни. А Джим действа по инстинкт... той е деен... Той е другата ми половина, от двама ни би излязъл един великолепен човек, с изключение на това, че никой от нас не може да пее. Освен това, Фан, нали знаете онова чувство, когато просто трябва да излезете и да намерите някой нов човек, защото иначе светът ще свърши?“

Почеркът отново се успокои.

„Я вас луглу, казвам аз, което, доколкото разбирам, на руски означава нещо от рода на «Хайде с мене в плевнята», а той отговаря: «Здрасти», както сигурно би отвърнал и на архангел Гавраил, ако онзи минеше край него.

«Какъв ти е проблемът?», питам аз.

«Никакъв», отговаря той след близо час размисъл.

«Тогаво какво правиш тук? Щом нямаш проблем, как си влязъл?»

Той грейва в широка усмивка и двамата се отправяме към великия Хлебников, стискаме дребната му лапа, след което се оттегляме в моите покои. И там прием. И пак прием. И, Фан, той изпи всичко, което му видяха очите. А може и аз да съм го изпил, забравил съм вече. И знаете ли какво направи той сутринта? Ще ви кажа, Фан. Отидохме тържествено в парка, аз седнах на една пейка с хронометър в ръка, а големият Джим си навлече анцуга и навъртя двайсет обиколки. Двайсет. Страшно се уморих.

Можем да дойдем при вас по всяко време, той иска само да е в моята компания или в компанията на възхитително лошите ми приятели. С една дума, той ме е назначил за свой Мефистофел и този комплимент гъделичка самолюбието ми. Между другото той е девствен, висок е около осем фута и го е правила същата фирма, която е строила Стоунхендж. Не се плашете.“

Папката пак замря. Седнал в леглото, Смайли нетърпеливо запрелиства пожълтелите страници, търсейки нещо по-сочно. Преподавателите и на двамата мъже уверяват (двайсет години по-късно), че не могат да си представят връзката между двамата да е била „нещо повече от чисто приятелска“... Показанията на Хейдън така и

не били изслушани... Наставникът на Джим го описва като „интелектуално всеяден след дълго гладуване“... отхвърля всяко предположение за левичарски уклон. Разпитът, проведен в Сарат, започва с дълги извинения най-вече заради безупречното военно досие на Джим. Отговорите му носят много приятна прямота след екстравагантното писмо на Хейдън. Присъства представител на конкуренцията, но гласът му рядко се чува. Не, Джим никога повече не се е срещал с Хлебников или с някого, представящ се за негов пратеник... Не, никога не е говорил с него, освен онзи път. Не, не е имал други контакти с комунисти или руснаци по онова време, не можел да си спомни името на нито един член на „Популарите“...

Въпрос: (Алълайн) Това май не те притеснява особено, нали?

Отговор: Ами не. (смях)

Да, членувал е в клуба на „Популарите“, също така в театралния клуб на колежа, във филателното дружество, в клуба за съвременни езици, в студентския съюз и в историческото дружество, в клуба по етика и в кръжока „Рудолф Щайнер“... Това бил начинът да се слушат интересни лекции и да се запознава с хора; най-вече второто. Не, никога не е разпространявал левичарска литература, макар известно време да си е купувал „Совет Уикли“... Не, никога не е членувал в никоя политическа партия, нито в Оксфорд, нито след това, всъщност дори никога не е гласувал... Една от причините да членува в толкова много клубове в Оксфорд е, че след разпокъсаното образование в чужбина, той практически нямал английски съученици...

Всички следователи вече са на страната на Джим; всички са на негова страна срещу конкуренцията и нейната бюрокрация.

Въпрос: (Алълайн) Просто от любопитство, след като си живял толкова време в чужбина, би ли ни казал как успя да овладееш крикета? (смях)

Отговор: А, един мой чичо имаше къща край Париж. Той беше луд по крикета. Имаше мрежа и цялата

екипировка. Когато ходех у тях по празниците, той ме караше да тренирам по цял ден.

[Бележка на следователя: граф Анри дьо Сент-Ивон, починал 1941 г., лично дело AF64-7.] Край на разпита. Представителят на конкуренцията би искал да призове Хейдън като свидетел, но Хейдън е в чужбина и няма възможност. Заключение се отлага за неопределено време...

Смайли беше почти заспал, когато прочете последния запис в папката, небрежно нахвърлян на ръка след официалното допускане на Джим от страна на конкуренцията. Това беше изрезка от оксфордски вестник от онова време с рецензия на авторската изложба на Хейдън през юни 1938 година, озаглавена „Реалистично или сюрреалистично? Поглед от Оксфорд“. След като правеше изложбата на нищо, критикът завършваше жизнерадостно: „Даваме си сметка, че достопочтеният мистър Джеймс Придо се е откъснал от отбора си по крикет, за да помогне с окачването на платната. Според нас щеше да е по-добре, ако си беше стоял на Банбъри Роуд. Тъй като ролята му на всеотдаен помощник обаче е може би единственото искрено нещо в цялата работа, може би не бива да се смеем прекалено силно...“.

Той задряма, но в ума му продължаваха да се роят съмнения, подозрения и убеждения. Помисли си за Ан и в умората си изпита дълбока привързаност към нея, прииска му се да защити нейната крехкост със своята собствена. Подобно на младеж, той прошепна името ѝ на глас и си представи как красивото ѝ лице се надвесва над неговото в полумрака, докато мисис Поуп Греъм крещи предупреждения през ключалката. Сети се за Тар и Ирина и безполезно се замисли за любовта и верността; замисли се за Джим Придо и за това какво ще донесе утрешният ден. Даваше си сметка за неясното усещане, че победата приближава. Изминал беше дълъг път, плавал беше във всички посоки; утре, ако имаше късмет, можеше да зърне земя — някой малък пустинен остров например. Място, за което Карла не беше чувал. Само за него и за Ан. Той заспа.

ТРЕТА ЧАСТ

В света на Джим Придо четвъртък мина като всеки друг ден, освен че по някое време в малките часове на нощта раната в рамото му започна да кърви, може би вследствие на вътрешното състезание по бягане на пансиона в сряда следобед, реши той. Събуди се от болка и от усещането за студ по мокрото място на гърба си, където беше потекла раната. Предишния път, когато това му се случи, той се качи на колата и отиде до болницата в Тонтън, където сестрите го погледнаха и го вкараха в спешното отделение да чака доктор не-знам-си-кой и да му направят рентгенова снимка, така че той си грабна дрехите и си тръгна. Приключил беше с болници и доктори. Английски болници, други болници — Джим не искаше да има нищо общо с тях. Казват, че кървящата рана е следа.

Не можеше да достигне раната, за да я обработи, но след онзи случай си беше нарязал марля на триъгълни парчета и беше пришил връзки в краищата им. След като ги сложи на сушилнята, за да са му подръка, и приготви дезинфекционния разтвор, той стопли вода, сипа в нея половин пакет сол и взе импровизиран душ, приклякайки, за да намести гърба си под струята. Намокри марлята в разтвора, преметна я през гърба си, върза я отпред и легна по корем на койката с бутилка водка до себе си. Болката поутихна и той се унесе, но знаеше, че ако се отпусне, ще спи цял ден, така че отнесе бутилката до прозореца и седна край масата да проверява контролните по френски на пети Б клас, докато зората не се промъкна в Ямата и враните не започнаха гълчавата си сред брястовете.

Понякога си мислеше за раната като за спомен, който не може да забрави. Правеше нечовешки усилия да потисне спомена и повече да не се сеца за него, но дори и нечовешките усилия невинаги бяха достатъчни.

Зае се да проверява контролните бавно, защото обичаше да го прави и защото така не позволяваше на ума си да блуждае. Към шест и половина — седем той приключи, облече стар вълнен панталон и спортно яке и полека отиде до църквата, която никога не се

заклучваше. Там коленичи за момент в централната пътека на параклиса на Къртис, построен от това семейство в памет на загиналите в двете войни, а вътре рядко влизаше някой. Кръстът на малкия олтар беше изработен от сапъорите при Вердюн. Все още на колене, Джим внимателно заопипва под пейката, докато пръстите му не намериха няколко ленти тиксо, а като ги проследи, напипа и една хладна метална кутия. Приключил с молитвите, той хукна тичешком нагоре по Кум Лейн, за да се изпоти, защото топлината му действаше чудотворно, докато траеше, а ритъмът притъпяваше бдителността му. След безсънната нощ и водката рано сутринта главата му беше леко замаяна, затова, когато зърна понитата в падината да го зяпат с глупавите си муцуни, той им кресна на лош съмърсетски диалект: „Да ви вземат мътните! Тъпунгери такива, какво ме гледате!“, преди да продължи по пътеката, за да изпие едно кафе и да си смени превръзката.

Първият урок след сутрешната молитва беше френски с пети Б клас и Джим за малко не си изпусна нервите — наложи глупаво наказание на Клемънтс, сина на собственика на текстилния магазин, което се наложи да отмени в края на часа. В учителската стая действията му бяха пак по навик, подобни на тези в църквата — бързо, без да се замисля, без да тършува и — навън. Проверката на пощата беше нещо много просто, но действаше. Не беше чувал някой от професионалистите да го използва, но пък и професионалистите не си споделяха номерата. „Погледнете го от тази страна — би казал той. — Ако противникът ви наблюдава, със сигурност ще следи кореспонденцията ви, защото това е най-лесното нещо за проследяване в нашия занаят — още по-лесно става, ако противникът е от собствената ви страна и си сътрудничи с пощите. Какво правите в такъв случай? Всяка седмица в една и съща пощенска кутия, по едно и също време, с една и съща марка пускате един плик, адресиран до вас самите, и друг — до някой случаен човек на същия адрес. Пъхате вътре някаква глупост — благотворителни коледни картички или реклами от местния супермаркет, — като не забравяте да го запечатате, след което чакате и сравнявате времето, за което ще пристигнат. Ако писмото до вас пристигне по-късно от онова до другия човек, значи някой ви диша във врата, а в нашия случай това е Тоби.“

На странния, нащърбен жаргон на Джим това се наричаше „изпробване на водата“ и за пореден път температурата беше без възражения. Двете писма пристигнаха заедно, но Джим се появи твърде късно, за да прибере онова, адресирано до Марчбанк, чийто ред беше да изпълнява ролята на нищо неподозиращ съучастник. Затова, след като пъкна своето писмо в джоба си, Джим започна да сумти над „Дейли Телеграф“, докато Марчбанк скъса поканата за членство в Библейското дружество с едно раздражено: „О, по дяволите!“. Оттам нататък училищната рутина отново го погълна, чак до мача по ръгби с училището „Сейнт Ърминс“, на който той беше определен за съдия. Мачът беше доста динамичен и гърбът му пак се обади, така че той пи водка чак до първия урок, който беше обещал да поеме вместо младия Елуес. Не помнеше защо му беше обещал такова нещо, но по-младите колеги и особено женените разчитаха на него да поема техните часове от време на време и той не възражаваше. Звънецът беше стара корабна камбана, която бащата на Търсгуд беше изкопал отнякъде, и тя беше станала част от традицията. Когато Джим я удари, той забеляза, че малкият Бил Роуч е застанал до него и го зяпаше с бледа усмивка в очакване на неговото внимание, също както го правеше по десетина пъти всеки ден.

— Здравсти, Джъмбо, какво има сега?

— Ако може, сър...

— Хайде, Джъмбо, казвай.

— Сър, един човек пита къде живеете — каза Роуч.

Джим остави камбаната.

— Какъв човек, Джъмбо? Хайде, няма да те ухапя, казвай, ей... ей! Какъв беше човекът? Мъж? Жена? Шаман? Ей! Хайде, приятел — каза меко той и клекна, за да бъде на нивото на Роуч. — Недей да плачеш. Какво има сега? Да нямаш температура? — Той извади носна кърпа от ръкава си. — Какъв беше човекът? — повтори той все така тихо.

— Той пита при мисис Маккълъм. Каза, че бил приятел. След това се качи в колата си, тя е паркирана в двора на църквата, сър. — Нов изблик на сълзи. — Той просто си седи в нея.

— Махайте се оттук, да ви вземат дяволите! — извика Джим на група по-големи ученици, които се хилеха на входа. — Изчезвайте! — Той се върна при Роуч. — Висок приятел ли? Един такъв небрежно

облечен, висок тип, Джъмбо, така ли? С големи вежди, леко прегърбен? Слаб? Брадбъри, стига си зяпал и ела тук! Пригответи се да заведеш Джъмбо при сестрата. Слаб човек? — попита отново той внимателно, но много настойчиво.

Само че Роуч беше останал без думи. Вече не помнеше нищо, нямаше представа за размер и изглед; способността му да различава неща в света на възрастните беше изчезнала. Високите хора, ниските, старите, младите, прегърбените, изправените, всички те бяха като армия от неразличими опасности. Немислимо беше да каже „не“ на Джим, а ако кажеше „да“, щеше да поеме на раменете си цялата ужасяваща отговорност да го разочарова.

Той видя, че Джим го гледа, видя го да се усмихва и почувства успокоителното докосване на една голяма длан върху ръката си.

— Браво, Джъмбо! Няма по-добър наблюдател от тебе, нали така?

Отпуснал отчаяно глава на рамото на Брадбъри, Бил Роуч затвори очи. Когато ги отвори, той видя през сълзи, че Джим вече беше изкачил половината стълби.

Джим чувстваше спокойствие, почти лекота. От няколко дни усещаше, че има някого. Това също беше част от навика му — да следи местата, на които съгледвачите питат. Църквата, където приливите и отливите на местното население бяха постоянна тема; кметството и избирателните списъци; търговците, които пазеха информация за клиентите си; кръчмите, при положение че набелязаната жертва не ги посещаваше — той знаеше, че в Англия това бяха естествените капани, които съгледвачите автоматично обикалят, преди да затегнат примката около тебе. Освен това преди два дни в Тонтън, докато си бърбеше безгрижно с помощник-библиотекарката, Джим се натъкна на следата, която търсеше. Някакъв непознат, явно от Лондон, се интересувал от селските райони, да, приличал на политик — не, по-скоро на такъв, който се занимава с политически проучвания, явно професионално го прави, веднага се виждало — и едно от нещата, които му трябвали, представяш ли си, били актуалните данни тъкмо за селото на Джим, да, избирателните списъци, щели да правят анкета от врата на врата в някоя от по-затътените общини, особено сред новите имигранти. Да,

представяш ли си, съгласи се Джим и от този момент нататък започна да прави приготовления. Купи си билети за влака за следните направления — от Тонтън до Ексетър, от Тонтън до Лондон и от Тонтън до Суиндън, всички валидни един месец, защото знаеше, че ако пак му се наложи да бяга, няма да е лесно да се намерят билети. Беше извадил старите си документи за самоличност и пистолета си и ги беше скрил така, че да са му подръка; сложи един куфар с дрехи в багажника на алвиса и държеше резервоара пълен. Благодарение на тези предпазни мерки сънят му се върна, поне докато не се обади гърбът му.

— Сър, кой спечели?

Спря го Пребъл, нов ученик, по пижама и омазан с паста за зъби, на път към амбулаторията. Момчетата понякога заговаряха Джим без причина, ръстът и прегърбената му фигура си бяха предизвикателство.

— Мачът, сър, срещу „Сейнт Ърминс“.

— „Сейнт Дървинс“ — обади се друго момче. — Да, сър, кой спечели наистина?

— Те спечелиха, сър — тросна се Джим. — Както щеше да ви е известно, сър, ако бяхте гледали мача, сър — той бавно замахна към тях с грамадния си юмрук, имитирайки удар, и побутна и двете момчета по коридора към медицинския кабинет на сестрата.

— Лека ноц, сър.

— Лека ноц, жабоци такива — изтананика Джим и тръгна в обратна посока към лазарета, откъдето можеше да види църквата и гробището. Лазаретът беше тъмен и той никак не обичаше вида и миризмата му. Дванайсет момчета лежаха в полумрака и дремеха между вечерята и късното мерене на температурата.

— Кой е? — попита дрезгав глас.

— Носорога — отговори друг. — Ей, Носорог, кой спечели срещу „Сейнт Дървинс“?

Непочтително беше да се обръщат към Джим с прякора му, но момчетата в лазарет нямат скрупули по отношение на дисциплината.

— Носорог ли? Кой е пък този Носорог? Не го познавам. Нищо не ми говори това име — изсумтя Джим, промушвайки се между две легла. — Загаси това фенерче, не е позволено. Ще ви кажа аз кой

спечели — направо ни прегазиха. Осемнайсет на нула в полза на „Дървинс“. — Прозорецът стигаше почти до пода. Стара решетка го предпазваше от момчета. — Много се туткахме отзад в защита — измърмори той, взирайки се надолу.

— Мразя ръгби — каза едно момче на име Стивън.

Синият форд беше паркиран в сянката на църквата, плътно под брястовете. Не се виждаше от приземния етаж, но не беше и скрит. Джим стоеше съвсем неподвижно, на крачка от прозореца, изучавайки го за издайнически белези. Светлината бързо избледняваше, но зрението му беше добро, а и той знаеше за какво да гледа — дискретна антена, второ огледало в купето за агента, следи от изгоряло под ауспуха. Момчетата усетиха, че е напрегнат, и започнаха да се закачат:

— Сър, да не е някоя птица? Става ли за нещо, сър?

— Сър, да не би да горим?

— Сър, как са краката й?

— Олеле, сър, само не ми казвайте, че е мис Арънсън!

Всички започнаха да се кискат, защото мис Арънсън беше стара и грозна.

— Млъкнете! — сопна им се Джим ядосано. — Прасета такива, млъкнете!

Долу в салона Търсгуд правеше проверка на горните класове преди часовете.

Абъркромби? Сър. Астор? Сър. Блейкни? Болен е, сър.

Джим все още наблюдаваше, когато видя вратата на колата да се отваря и отвътре внимателно излезе Джордж Смайли, облечен в тежко палто.

Стъпките на сестрата отекнаха в коридора. Той чу скърцането на гумените й подметки и потракването на термометрите в металното канче.

— Драги Носорог, какво търсиш в моя лазарет? И дръпни завесата, лошо момче такова, ще ги умориш от пневмония всичките. Уилям Меридю, седни веднага.

Смайли заключваше колата. Беше сам и не носеше нищо, нито дори чанта.

— В „Гренвил“ те търсят под дърво и камък, Носорог.

— Тръгвам, тръгвам — отвърна бодро Джим и с едно отривисто: „Лека на всички“, се втурна към общежитието „Гренвил“, където беше

обещал да довърши един разказ на Джон Бюкън. Докато четеше на глас, той забеляза, че има проблем с произнасянето на някои звуци, които засядаха в гърлото му. Усещаше, че се изпотява, предполагаше, че гърбът му е прогизнал, а когато свърши да чете, челюстта му се беше схванала не само от четенето на глас. Всички тези неща обаче бяха незначителни симптоми в сравнение с яростта, която се надигаше в него, докато се впускаше в мразовития нощен въздух. На обраслата със зеленина тераса той се поколеба за момент, загледан в църквата. Щеше да му отнеме три минути, даже по-малко, да отлепи пистолета изпод пейката, да го затъкне в колана на панталона си отляво, с дръжката навътре...

Инстинктът му обаче каза „не“, така че той тръгна право към караваната, пеейки „Хей, дидъл, дидъл“, колкото му позволяваше фалшивият му глас.

Вътре в мотелската стая неспокойствието беше постоянно състояние. Дори когато в движението отвън настъпваше един от редките периоди на затишие, прозорците продължаваха да вибрират. Чашите за четки за зъби в банята също вибрираха, а от стените и тавана се носеше музика, глух тропот, откъслечни разговори или смях. Когато в двора паркираше кола, затварянето на вратата ѝ сякаш беше в стаята, както и стъпките. Цялото обзавеждане беше в тон. Жълтите завеси отиваха на жълтите картини и на жълтия килим. Памучната бродирана покривка на леглото отиваше на оранжевата боя по вратите и по случайност съвпаднаше с етиката на бутилката водка. Смайли беше подредил всичко както трябва. Беше разположил столовете и беше сложил водката на ниската масичка, а докато Джим седеше и гневно го гледаше, той извади от малкия хладилник чиния с пушена съомга и филийки ръжен хляб, намазани с масло. Настроението му, за разлика от това на Джим, беше видимо жизнерадостно, а движенията му бяха бързи и целенасочени.

— Реших поне да ни е приятно — каза той с бърза усмивка, зает да подрежда нещата по масата. — Кога трябва да се връщаш в училището? Имаш ли определено време? — След като не получи отговор, той седна. — Харесва ли ти преподаването? Май си спомням, че за кратко се занимаваше с това след войната, нали? Преди да те привлечат обратно? Пак ли беше в начално училище? Така и не съм знаел.

— Виж ми досието — тросна му се Джим. — Не си играй на котка и мишка с мене, Джордж Смайли. Ако нещо те интересува, прочети ми досието.

Смайли се пресегна през масата, наля две чаши и подаде едната на Джим.

— Личното ти досие в Цирка ли?

— Вземи го от домакините. Вземи го от Контрола.

— Може би имаш право — отвърна замислено Смайли. — Проблемът е, че Контрола е мъртъв, а мене ме изхвърлиха много преди

ти да се върнеш. Никой ли не си направи труда да ти го каже, когато те прибраха обратно?

При тези думи лицето на Джим омекна и той бавно направи един от онези жестове, които толкова забавляваха момчетата в училището на Търсгуд.

— Боже мой — промърмори той, — значи Контрола го няма — и прокара лявата си ръка по краищата на мустаците си, след това нагоре през проскубаната си коса.

— Горкият стар дявол — измърмори той. — От какво умря, Джордж? От сърце ли? Сърцето ли го уби?

— И това ли не са ти казали на разпита?

При споменаването на разпита Джим се вцепени и гневният му поглед се завърна.

— Да — каза Смайли. — Сърцето му беше.

— Кой е на негово място?

Смайли се засмя.

— Бога ми, Джим, за какво въобще сте си говорили в Сарат, след като и това не са ти казали?

— По дяволите, кой е на негово място? Явно не си ти, тебе са те изхвърлили! Кой е, Джордж?

— Альлайн — каза Смайли, като наблюдаваше Джим много внимателно и забеляза как дясната му ръка лежи неподвижно на коленете му. — Ти кой искаше да е? Имал си фаворит, нали, Джим? — И след дълго мълчание добави: — А случайно да са ти казали какво стана с мрежата „Натиск“? С Пршибил, с жена му и с шурей му? Или пък с мрежата „Платон“? Ландкрон, Ева Криглова, Ханка Билова? Ти си вербувал някои от тях, нали, още навремето, преди Рой Бланд? Стариият Ландкрон дори е работил за тебе по време на войната.

Точно в този миг имаше нещо ужасяващо в начина, по който Джим не помръдваше нито напред, нито назад, породено от нерешителността, а потта се беше събрала на капки над рошавите му рижи вежди.

— Дявол да те вземе, Джордж, какво искаш? Аз теглих чертата. Така ми казаха да направя. Да тегля чертата, да започна нов живот, да забравя всичко.

— Кой са тези „те“, Джим? Рой? Бил, Пърси? — Той зачака. — Казаха ли ти какво стана с Макс, които и да са те? Макс е добре между

другото. — Той стана, пъргаво доля чашата на Джим и пак седна.

— Добре, хубаво, какво стана с мрежите?

— Разкрити са. Говори се, че ти си ги предал, за да спасиш собствената си кожа. Не го вярвам. Но трябва да разбере какво се е случило. — Той продължи направо: — Знам, че Контрола тържествено ти е обещал, но това е минало. Знам, че са те разпитвали до смърт, и знам, че си заровил някои неща толкова дълбоко, че и ти самият вече не си в състояние да ги намериш или да различиш истината от версиите. Знам, че си се опитал да теглиш чертата под всичко и да кажеш, че не се е случвало. И аз съм се опитвал. Е, от утре ще можеш да теглиш твоята черта. Нося ти писмо от Лейкон, а ако искаш да му се обадиш, той е на линия. Не искам да те спирам. Предпочитам да говориш. Защо не дойде при мене у дома, когато се върна? Можеше да го направиш. Направи опит да се срещнем, преди да заминеш, така че защо не го направи, когато се прибра? Явно не само правилата са те възпирали.

— Никой ли не се е измъкнал? — попита Джим.

— Не. Застреляли са ги.

Обадиха се на Лейкон и сега Смайли седеше сам и отпиваше от чашата си. От банята се чуваха звуците на течащия кран и сумтене, докато Джим поливаше лицето си с вода.

— За бога, нека да отидем някъде, където може да се диша — прошепна Джим, сякаш това беше условието му, за да проговори.

Смайли взе бутилката и тръгна до него, докато прекосяваха асфалта до колата.

Караха двайсет минути; Джим беше зад волана. Когато паркираха, бяха на платото, тази сутрин на върха нямаше мъгла и долината се виждаше надалече. Светлините бяха разпръснати на голямо разстояние. Джим седеше неподвижно като побит, дясното му рамо беше повдигнато, а ръцете му висяха отпуснато, загледан през запотеното стъкло към сянката на хълмовете. Небето беше светло и лицето на Джим беше изрязано на фона му. Първите въпроси на Смайли бяха кратки. В гласа на Джим вече нямаше гняв и той постепенно заговори с все по-голяма лекота. В един момент, докато обсъждаше методите на Контрола, той дори се засмя, но Смайли не се

отпусна, той беше толкова внимателен, сякаш превеждаше дете през улицата. Когато Джим избързваше или се запъваше, или пък показваше изблици на гняв, Смайли внимателно го връщаше, докато отново не се успокоеше и не тръгнеше в същия темп и същата посока. Когато Джим се колебаеше, Смайли му помагаше да заобиколи препятствието и да продължи напред. Отначало със смесица от инстинкт и дедукция Смайли всъщност разказа на Джим собствената му история.

При първия разговор между Джим и Контрола, предположи Смайли, двамата са се срещнали извън Цирка? Така беше. Къде? В един служебен апартамент в района на Сейнт Джеймс, Контрола предложил мястото. Имало ли други хора? Не. А за да се свърже с Джим, Контрола най-напред използвал Макфадън, личния си портиер? Да, старият Мак дошъл със служебната кола в Брикстън с бележка, която канела Джим на среща същата вечер. Джим трябвало да отговори на Мак с „да“ или „не“ и да му върне бележката. В никой случай не трябвало да използва телефона, дори и вътрешния, за да обсъжда уговорката. Джим казал на Мак „да“ и пристигнал в седем.

— Предполагам, че най-напред Контрола те е предупредил?

— Каза ми да не вярвам на никого.

— Спомена ли конкретни имена?

— По-нататък — отговори Джим. — Не и в началото. В началото каза само „не вярвай на никого“. Най-вече на хората от службата. Джордж?

— Да.

— Застреляли са всички, така ли? Ландкрон, Криглова, Пршибилови? Направо са ги застреляли?

— Тайната полиция разбила и двете мрежи същата нощ. След това никой не знае, но на роднините са казали, че са мъртви. Обикновено това значи, че наистина е така.

От лявата им страна една редица борове се издигаше от долината като застинала армия.

— След това сигурно Контрола те е попитал какви чешки самоличности си използвал — продължи Смайли. — Така ли беше?

Трябваше да повтори въпроса си.

— Казах му за Хайек — отговори най-сетне Джим. — Владимир Хайек, чешки журналист в Париж. Контрола ме попита още колко ще издържат документите. Не се знае, казах му аз, понякога изгарят още

след първото пътуване. — Гласът му внезапно стана по-силен, сякаш вече не можеше да го сдържа. — Контрола беше глух като пън, когато му изнасяше.

— И тогава ти е казал какво иска да направиш — предположи Смайли.

— Най-напред обсъдихме какво ще отричаме. Той каза, че ако ме хванат, не трябва да намесвам Контрола. Акция на главорезите, частно начинание. Още тогава си помислих: „Кой ще повярва на толкова нещо?“. Всяка негова дума беше сякаш извадена с ченгел — каза Джим. — През целия разговор усещах нежеланието му да ми каже каквото и да било. Не искаше да знам, но пък искаше да съм добре инструктиран. „Получих предложение за услуга — казва ми Контрола. — Високопоставен служител с кодовото име Свидетел.“ „Чешки служител ли?“, питам аз. „Военен — отговаря той. — Ти имаш военна нагласа, Джим, двамата ще се разберете добре.“ Така беше през цялото време, дяволите да го вземат. Помислих си: „Щом не искаш да ми кажеш, добре, но престани да ме мотаеш“.

След още усукване, каза Джим, Контрола му съобщил, че Свидетел бил чешки генерал от артилерията. Името му било Стефчек; известен бил като просъветски настроен ястреб във военните среди в Прага, каквото и да означавало това; бил работил като свръзка в Москва и бил един от малкото чехи, на които руснаците имали доверие. Стефчек предал на Контрола чрез посредник, когото Контрола лично разпитал в Австрия, желанието си да разговаря с високопоставен служител на Цирка по въпроси от взаимен интерес. Пратеникът трябвало да говори чешки и да можел да взима решения. На 20 октомври, петък, Стефчек щял да инспектира оръжейна изследователска база в Тишнов, близо до Бърно, на около петдесет мили северно от австрийската граница. От там щял да отиде в една ловна хижа за уикенда, сам. Това било място високо в гората, недалече от Рачице. Готов бил да приеме пратеника там вечерта в събота, 21 октомври. Щял да осигури и ескорт на отиване и връщане от Бърно.

Смайли попита:

— Контрола спомена ли нещо за мотивите на Стефчек?

— Приятелка — отговори Джим. — Студентка, с която излизал, закъсняла любов, каза Контрола, разликата им била двацет години. Застреляли я по време на въстанието през лятото на шейсет и осма. До

този момент Стефчек успявал да потиска антируските си чувства заради кариерата. Смъртта на момичето сложила край на това — той поискал да отмъсти. В продължение на четири години се спотайвал, държал се нормално и събирал информация, която би им навредила много. В момента, в който му дадем уверения и осигурим маршрутите, той бил готов да продава.

— Контрола проверявал ли е нещо от това?

— Каквото е могъл. За Стефчек имало доста документация. Амбициозен канцеларски генерал с дълъг списък от щабни назначения. Технократ. Ако не карал някакъв курс, поддържал форма в чужбина — Варшава, Москва, Пекин за една година, известно време военен аташе в Африка, после пак Москва. Доста млад за чина си.

— Контрола каза ли ти какво да очакваш по отношение на информацията?

— Военни материали. Ракетна техника. Балистика.

— Нещо друго? — попита Смайли, подавайки бутилката.

— Малко политика.

— Друго?

Не за първи път Смайли имаше отчетливото усещане, че се препъва не толкова в неосведомеността на Джим, колкото в остатъците от упоритата му решимост да не си спомня. В тъмното дишането на Джим Придо изведнъж стана тежко и жадно. Беше облегнал ръце горе на волана и беше отпуснал брадичка върху тях, втренчил празен поглед в заскреженото предно стъкло.

— Колко време са ги мъчили, преди да ги застрелят? — поиска да разбере Джим.

— Боя се, че много по-дълго, отколкото тебе — призна Смайли.

— Мили боже — каза Джим.

Той извади от ръкава си кърпичка и избърса потта и другото, което блестеше по лицето му.

— Информацията, която Контрола се е надявал да получи от Стефчек — подсети го Смайли много внимателно.

— Това ме питаха и на разпита.

— В Саратов ли?

Джим поклати глава.

— Ей там. — Той кимна с рошавата си глава към хълмовете. — От самото начало знаеха, че това беше операция на Контрола. Каквото

и да им говорех, не можех да ги убедя, че е моя. Смееха ми се.

Смайли пак зачака търпеливо, докато Джим стане готов да продължи.

— Стефчек — каза Джим. — На Контрола му беше влязла една муха в главата — Стефчек щял да даде отговора, ключът бил у Стефчек. Какъв ключ, питах аз. Какъв ключ? Носеше си чантата, онази стара кафява нотна папка. Измъкна разни схеми, целите изписани с неговия почерк. Схеми с цветни мастила и моливи. „Твоето упътване — каза той. — Това е човекът, с когото ще се срещнеш.“ Кариерата на Стефчек беше описана година по година и той ме преведе през цялата. Военни академии, медали, съпруги. „Много обича конете — каза той. — Ти самият яздеше навремето, Джим. Това е още едно нещо, което споделяте, запомни го.“ Помислих си, че ще е много весело да си седя в Чехия, докато кучетата са по петите ми, и да си приказваме как се обзавдат чистокръвни кобили.

Той се разсмя малко неестествено и Смайли също се засмя.

— Назначенията в червено се отнасяха до работата на Стефчек като съветска свръзка. Зелените бяха работата му в разузнаването. Стефчек беше намесен във всичко. Четвъртият човек в разузнаването на чешката армия, главен оръжейник, секретар на Националния комитет за вътрешна сигурност, военен съветник на Президиума, началник на англо-американския отдел в системата на чешкото военно разузнаване. После Контрола стигна до едно място в средата на шейсетте, втория период на Стефчек в Москва, който беше наполовина в зелено и наполовина в червено. Официално Стефчек бил прикрепен към отдела за връзки с Варшавския договор като генерал-полковник, каза Контрола, но това било само за прикритие. „Нямал нищо общо с отдела за връзки с Варшавския договор. Истинската му работа била в английския отдел на московския Център. Работел под псевдонима Минин — каза той. — Работата му била да координира чешките дейности с тези на Центъра. Точно това е ценното — каза Контрола. — Всъщност Стефчек иска да ни продаде името на къртицата на Центъра в Цирка.“

Може да е само една дума, помисли си Смайли, спомняйки си за Макс, и отново почувства как внезапно го обзема мрачно предчувствие. Той знаеше, че в крайна сметка това щеше да е всичко — името на къртицата Джералд, един вик в мрака.

— Контрола каза: „Има една гнила ябълка, Джим, и тя заразява всички останали“ — продължи да разказва Джим. Гласът му стана по-напрегнат, поведението му също. — Обясняваше ми как елиминирал, как следил, проучвал и как почти бил стигнал до края. Имало пет възможности, каза той. Не ме питай откъде ги е изкопал. „Един от петимата основни е — каза той. — От петте пръста на ръката.“ Сипа ми питие и двамата седнахме като ученици, които си измислят код, аз и Контрола. Използвахме имената на картите. Седяхме си в апартамента и събирахме парченцата, пиейки от онова евтино кипърско шери, с което той винаги черпеше. Ако не можех да се измъкна, ако имаше някакви спънки след срещата със Стефчек, ако трябваше да мина в нелегалност, трябваше да му съобщя тази едничка дума, дори ако се налагаше да отида до Прага и да я надраскам с тебешир на вратата на посолството или да се обадя на пражкия резидент и да му я изкрещя по телефона. Вале, дама, поп, асо. Алълайн беше асо, Хейдън беше поп, Бланд беше дама, а Тоби Естерхази беше жокер. Включихме и жокера, защото ни трябваха пет карти. Ти беше вале — каза Джим.

— Нима? А ти как възприе теорията на Контрола, Джим? Как ти се стори идеята като цяло?

— Пълна глупост. Дрън-дрън.

— Защо?

— Просто пълни глупости — повтори той с упоритостта на военен. — Да си помислиш, че някой от вас може да е къртица... това е лудост!

— А повярва ли го?

— Не! Боже милостиви, човече, защо...

— Защо не? От рационална гледна точка винаги сме приемали, че рано или късно ще се случи. Винаги сме се предупреждавали един друг да бъдем нащрек. Вербували сме доста членове на други служби — руснаци, поляци, чехи, французи. Дори понякога и американци. Какво им е по-специалното на британците?

Усетил враждебността на Джим, Смайли отвори вратата и пусна студения въздух да нахлуе.

— Какво ще кажеш да се поразходим? — рече той. — Няма смисъл да седим затворени, след като можем да се раздвижим.

Както предполагаше Смайли, движението върна красноречието на Джим.

Намираха се на западния край на платото, в който имаше само няколко дървета и още няколко лежаха повалени на земята. Пред тях изникна една заскрежена пейка, но те я пренебрегнаха. Нямаше вятър, звездите бяха много ясни, Джим продължи да разказва и двамата вървяха един до друг, като ту се отдалечаваха от колата, ту се връщаха, а Джим постоянно нагаждаше крачка към походката на Смайли. От време на време спираха, рамо до рамо, загледани към долината.

Първо Джим описа вербуването на Макс и какви маневри предприел, за да прикрие мисията си от другите в Цирка. Той оставил да изтече информация, че бил по следите на някакъв съветски шифровчик в Стокхолм, който си падал по нощния живот, и си запазил билет до Копенхаген под стария си псевдоним, Елис. Вместо това обаче заминал за Париж, сменил документите си с тези на Хайек и кацнал с редовен полет в Прага в десет сутринта в събота. Минал проверките с лекота, проверил в колко часа тръгва влакът му, след което отишъл да се поразходи, защото имал няколко часа и решил, че не би било зле да провери дали няма опашка, преди да замине за Бърно. Онази есен времето било отвратително. По земята имало сняг и продължавал да вали.

В Чехия, каза Джим, проследяването обикновено не представлявало трудност. Службите за сигурност били много неопитни по отношение на уличното наблюдение може би защото администрациите им от край време изобщо нямали никакви скрупули в това отношение. Тенденцията била, обясни Джим, все още да се използват автомобили и улични художници в стил Ал Капоне, така че той се оглеждал именно за това — черни шкоди и набити мъже с филцови шапки, разхождащи се по трима. В студа тези неща се забелязват малко по-трудно, защото движението е слабо, хората вървят по-бързо и всички са загърнати до ушите. Така или иначе, докато не стигнал до гара „Масарик“ или Централна гара, както предпочитали да я наричат сега, нищо не го притеснило. На „Масарик“ обаче, каза Джим, нещо му прошепнало — по-скоро инстинкт, отколкото заради нещо конкретно — да обърне внимание на две жени, които си купували билети преди него.

Тогава с безпристрастната лекота на професионалист Джим си припомнил последните часове. В един покрит търговски пасаж край „Вацлавске намнести“ го задминали три жени, средната от които

бутала детска количка. Тази в края носела червена пластмасова чантичка, а тази от вътрешната страна водела куче на каишка. Десет минути по-късно насреща му забързано се приближили други две жени, хванати под ръка, и през ума му минала мисълта, че ако Тоби Естерхази би организирил наблюдението, то това би бил неговият почерк; бързи смени на тоалетите, скрити в детската количка, спомагателни коли, паркирани наблизко, с късовълнови или спътникови приемници, както и резервен екип в готовност, в случай че първият се набие прекалено на очи. На „Масарик“, гледайки двете жени пред себе си на опашката за билети, Джим осъзнал, че в момента се случвало точно това. Има един елемент от облеклото, който наблюдаващият няма нито време, нито желание да сменя, още по-малко в мразовито време, и това са обувките. От двата чифта, предоставени му за наблюдение на опашката пред гишето, Джим разпознал единия — черни гумени ботуши, обточени с кожа, с ципове от външната страна и подметки от дебела кафява материя, които леко скрибуцали в снега. Вече ги бил виждал веднъж тази сутрин, в пасажа „Щерба“, носени с различни връхни дрехи от жената, която минала покрай него с детската количка. От този миг нататък Джим не предполагал. Той бил сигурен, също както и Смайли щял да е сигурен.

От будката за вестници на гарата Джим си купил „Руде право“^[1] и се качил на влака за Бърно. Ако са искали да го арестуват, вече да са го направили. Явно им трябвали разклоненията — с други думи, следели Джим, за да стигнат до неговите контакти. Немало смисъл да се търсят причините, но Джим решил, че самоличността на Хайек е била разкрита и са заложили капана още в момента, в който си бил купил билет за самолета. Докато не знаели, че ги е разпознал, той все още имал преимущество, обясни Джим, и за момент Смайли се пренесе в окупирана Германия, когато самият той беше полеви агент и живееше в постоянен страх, а всеки поглед на непознат сякаш го разголваше.

Трябвало да се качи на влака в тринайсет и осем, който пристигал в Бърно в шестнайсет и двамайсет и седем. Той бил отменен, затова взел някакъв прекрасен пътнически влак, пуснат специално за футболния мач, който спирал на всяка керемиди, и всеки път, когато проверявал, Джим забелязвал преследвачите. Качеството не било постоянно. В Хоцен, едно затънтено село, слязъл да си купи наденичка

и видял цели петима, само мъже, разпръснати по малкия перон с ръце в джобовете, които се престрували, че си говорят, и изглеждали като пълни идиоти.

— Ако нещо отличава добрия наблюдател от лошия — каза Джим, — това е тънкото изкуство да прави всичко убедително.

В Свитави в купето му се качили двама мъже и една жена и заговорили за големия мач. След малко Джим се включил в разговора — бил прочел някакъв материал във вестника. Мачът бил втора клубна среща и всички били луднали по него. До Бърно не се случило нищо друго, така че той слязъл и тръгнал да се шляе по магазини и многолюдни места, на които трябвало да стоят близо до него, от страх да не го изпуснат.

Искал да ги приспи, да им покаже, че нищо не подозирал. Вече знаел, че бил цел на операция, която Тоби би нарекъл „голям шлем“. Агентите пеша били в екипи от по седем души. Колите се сменяли толкова често, че не можел да ги преброи. Общото ръководство се осъществявало от олющен зелен микробус, управляван от някакъв бабаит. Микробусът имал кръгла антена и надраскана с тебешир звезда на височина, на която дете не би могло да достигне. Колите, които забелязвал, се разпознавали една друга по дамска чанта, оставена на таблото, и спуснат сенник на мястото до шофьора. Предположил, че можело да има и други знаци, но тези двата му били достатъчни. От онова, което Тоби му бил разказвал, той знаел, че в такива операции можело да участват и сто души, а работата ставала трудно управляема, ако плячката хукнала да бяга. Затова Тоби ги ненавиждал.

На главния площад в Бърно имало магазин, в който се продавало всичко, каза Джим. Пазаруването в Чехия обикновено било голяма досада, защото имало много малко магазини, които продавали продукцията на държавната промишленост, но този бил нов и доста впечатляващ. Накупил детски играчки, шал, малко цигари и пробвал няколко чифта обувки. Предположил, че наблюдаващите все още го чакали да осъществи тайния си контакт. Откраднал една кожена шапка, бял найлонов шлифер и една торба, в която да ги носи. Мотал се в отдела за мъжки стоки достатъчно дълго, за да се убеди, че двете жени, които формирали водещия екип, все още били зад него, но не се приближавали. Предположил, че били дали знак да го поемат мъже и сега ги чакали. В мъжката тоалетна той действал много бързо.

Намъкнал белия шлифер върху палтото, пъхнал найлоновата торбичка в джоба си и си сложил кожената шапка. Зарязал останалите покупки и хукнал като луд по аварийното стълбище, блъснал една противопожарна врата, затичал се по някаква уличка, после свърнал по друга, която се оказала еднопосочна, натъпкал белия шлифер в найлоновата торба, влязъл в друг магазин, който тъкмо затварял, и купил черен шлифер, с който да смени белия. Като използвал тръгващите си клиенти за прикритие, той се вмъкнал в един претъпкан трамвай, слязъл чак на предпоследната спирка, походил един час и стигнал до резервната среща с Макс точно на минутата.

Сега той описа разговора си с Макс и каза, че едва не се сбили.

Смайли попита:

— Не ти ли мина мисълта да се откажеш?

— Не, не ми мина — тросна се Джим, повишавайки заплашително глас.

— Макар от самото начало да си смятал, че идеята е пълна глупост?

В тона на Смайли нямаше друго, освен уважение. Нямаше предизвикателство, нямаше желание да го уязви — искаше само да научи истината, чиста и ясна под нощното небе.

— Продължил си да маршируваш. Знаел си какво става зад гърба ти, смятал си мисията за абсурдна, но въпреки това си продължил напред, все по-навътре в джунглата.

— Така е.

— Да не би да си променил мнението си за мисията? Може би любопитството ти се е събудило в края на краищата? Например ужасно ти се е приискало да разбереш кой е къртицата? Това са само догадки, Джим.

— Каква е разликата? Какво значение има моят мотив в цялата тази проклета бъркотия?

Половината луна не беше закрыта от облаци и изглеждаше много близко. Джим седна на пейката. Тя беше монтирана върху насип от чакъл и докато говореше, той от време на време взимаше по някое камъче и го хвърляше в орловата папрат зад гърба си. Смайли седна до Джим и не откъсваше поглед от него. Един път, за да му прави компания, той отпи от водката и си помисли за Тар и Ирина, които

пиеха на техния си хълм в Хонконг. Сигурно е професионален навик, реши той — говорим по-добре, когато имаме гледка.

През прозореца на паркирания фиат, каза Джим, паролата минала съвсем гладко. Шофьорът бил от онези сковани, мускулести чешки унгарци с провиснали мустаци и дъх на чесън. Джим не го харесал, но и нямало нужда. Задните врати били заключени и започнала караница къде да седне. Унгарецът казал, че за Джим не било сигурно да седи отзад. Освен това не било и демократично. Джим му казал да върви по дяволите. Онзи попитал Джим дали имал оръжие и Джим отговорил, че нямал, което не било вярно, но ако унгарецът не му бил повярвал, то не посмял да каже нищо. Попитал го дали Джим носел инструкции за генерала? Джим казал, че не носел нищо. Дошъл бил да слуша.

Джим призна, че малко се изнервил. Тръгнали и унгарецът му разказал своята част. Когато стигнали до хижата, нямало да има нито светлини, нито признаци на живот. Генералът щял да е вътре. Ако имало някакъв признак на живот — велосипед, кола, светлина, куче, — ако имало някакъв признак, че хижата била обитаема, тогава първо щял да влезе унгарецът, а Джим щял да го чака в колата. Иначе Джим щял да влезе сам, а унгарецът да чака. Ясно ли било?

Защо просто не влезели двамата заедно, попитал Джим. Защото генералът не искал, казал унгарецът.

Карали половин час по часовника на Джим, движейки се на североизток със средна скорост около трийсет километра в час. Пътят бил стръмен и с много завой, а от двете му страни имало дървета. Нямало луна и не можел да види почти нищо, освен понякога още дървета, изрязани на фона на небето, и още хълмове. Снегът идвал от север, забелязал той; това щяло да му е от полза по-нататък. Пътят бил чист, но бил изровен от тежки камиони. Карали без светлини. Унгарецът започнал да разказва някаква мръсна история и Джим решил, че го правел, защото бил изнервен. Миризмата на чесън била ужасна. Явно го дъвчел непрекъснато. Без предупреждение той изгасил двигателя. Спускали се надолу по хълма, само че по-бавно. Не били напълно спрели, когато унгарецът грабнал ръчната спирачка, Джим си фраснал главата в прозореца и извадил пистолета. Оказали се в началото на странична пътека. На около трийсет ярда по-нататък по тази пътека се намирала дървена хижа. Нямало признаци на живот.

Джим обяснил на унгареца какво искал от него. Трябвало да си сложи кожената шапка на Джим, да облече палтото му и да тръгне вместо него. Трябвало да ходи бавно, да държи ръцете си склучени зад гърба и да върви по средата на пътеката. Ако не направел някое от тези неща, Джим щял да го застреля. Когато стигнал до хижата, трябвало да влезе вътре и да обясни на генерала, че Джим взимал най-елементарни предпазни мерки. След това трябвало бавно да се върне, да съобщи на Джим, че всичко било наред и генералът бил готов да го приеме. Или пък че не бил готов, ако случаят бил такъв.

На унгареца това не му харесало особено, но нямал голям избор. Преди да слезе, Джим го накарал да обърне колата по посока на пътеката. Ако започнел да прави глупости, обяснил Джим, щял да включи фаровете и да го застреля на светлината им, при това не веднъж, а няколко пъти и не в краката. Унгарецът тръгнал. Почти бил стигнал до хижата, когато всичко се обляло в светлина — хижата, пътеката и обширно пространство около тях. След това едновременно се случили няколко неща. Джим не видял всичко, защото бил зает да обръща колата. Видял четирима мъже да падат от дърветата и доколкото успял да забележи, един от тях нахлузил чувал върху унгареца. Започнала стрелба, но никой от четиримата не й обърнал никакво внимание, те стояли встрани, докато някой снимал. Стрелбата явно била насочена в небето иззад прожекторите. Всичко било много театрално. Избухвали осветителни бомби, излитали сигнални ракети, имало даже трасиращи куршуми и докато Джим препускал с фиата по пътеката, имал усещането, че си тръгва в разгара на военна заря. Почти се бил измъкнал — наистина му се струвало, че успял да се измъкне, — когато от гората от дясната му страна някой открил огън с картечница от много близо. Първият залп откъснал едно от задните колела и преобърнал колата. Той видял как колелото прелита над капака, докато колата падала в канавката отляво. Можела да е дълбока и десет фута, но снегът омекотил падането. Колата не се запалила, така че той легнал зад нея и зачакал, взирайки се през пътеката в опит да забележи стрелеца с картечницата. Следващият залп дошъл иззад него и го хвърлил на колата. Явно гората била пълна с войска. Знаел, че е уцелен два пъти. И двата изстрела попаднали в дясното му рамо и докато лежал и гледал зарята, му се струвало цяло чудо, че не са му откъснали ръката. Чул се клаксон, може би два или три. По пътеката

завила линейка и все още се носели достатъчно изстрели, че да уплашат дивеча за година напред. Линейката му напомнила на старите пожарни коли от Холивуд, толкова била висока. Наоколо бушувала истинска битка, а момчетата от линейката стояли и го гледали, без да обръщат внимание на нищо. Вече губел съзнание, когато чул да пристига втора кола, чул гласове, направени били още снимки, този път на правилния човек. Някой давал заповеди, но той не можел да ги разбере, защото били на руски. Едничката му мисъл, докато го хвърляли на носилката и светлините гаснели, била как се връща в Лондон. Представял си как седи в кресло в апартамента в Сейнт Джеймс, с цветните схеми и купчините бележки и обяснява на Контрола как на стари години двамата с него са се хванали на най-голямата въдица за наивници в историята на тяхната професия. Единствената му утеха била, че са нахлузили чувал на главата на унгареца, но като си припомнил събитията, много му се приискало да му бил счупил врата — нещо, което щял да направи с лекота и без никакви угризения.

[1] Официален орган на Чехословашката комунистическа партия.
— Б.пр. ↑

Описанието на болката беше излишна глезотия за Джим. Стоицизмът му предизвикваше страхопочитание у Смайли, още повече че Джим явно не си даваше сметка за него. Празниците в разказа му се дължали най-вече на моментите, в които губел съзнание, обясни той. Доколкото можел да прецени, линейката го откарвала още по на север. На тази мисъл го навели дърветата, когато отворили вратата, за да се качи лекарят — снегът бил най-много от онази страна, която виждал през задната врата. Пътната настилка била добра и той предположил, че били на пътя за Храдец. Лекарят му направил инжекция; той се свестил в затворническа болница, с решетки на прозорците високо горе и трима души, които го наблюдавали. Свестил се отново след операцията в друга килия без никакви прозорци и решил, че вероятно тук били провели първия разпит, около седемдесет и два часа след залавянето му, но вече му било трудно да определи времето, а му били взели часовника, разбира се.

Местили го много пъти. Ту в различни стаи, в зависимост от това какво искали да правят с него, ту в други затвори, в зависимост от това кой щял да го разпитва. Понякога просто го размърдвали, за да го държат буден, разхождайки го по коридора пред килията през нощта. Местели го с камиони и веднъж — с чешки транспортен самолет, само че той бил овързан за полета и с качулка на главата, така че изгубил съзнание малко след излитането. Разпитът, който последвал този полет, бил много дълъг. Иначе нямал чувството за напредък от един разпит на друг, а от размишления положението не му ставало по-ясно, дори напротив. Нещото, което се било запечатало най-силно в паметта му, бил планът за действие, който направил, докато чакал да започне първият разпит. Знаел, че мълчанието няма да е възможно и за да запази разума си и изобщо да оцелее, трябвало да има диалог и в края му те трябвало да си мислят, че им е казал всичко, което знае. Докато лежал в болницата, той приготвил в ума си отбранителните линии, които, ако имал късмет, щял да отстъпва една по една, докато не създаде впечатлението за пълно поражение. Предната му линия, решил

той, и най-лесна за предаване, била самата структура на операция „Свидетел“. Можел само да гадае дали Стефчек е бил капан, или е бил предаден. При всяко положение обаче едно било сигурно — чехите знаели за Стефчек повече, отколкото знаел Джим. Следователно първият му компромис щял да бъде историята на Стефчек, тъй като те вече я знаели, само че той щял да ги поизмъчи, докато я изтръгнат. Първо щял да отрича всичко и да се придържа към версията си. След малко борба щял да признае, че бил британски шпионин, и щял да даде псевдонима си Елис, за да може, ако го публикуват, в Цирка поне да разберат, че е жив и се бори. Не се и съмнявал, че старателно подготвеният капан и снимките били вдигнали голяма врява. След това, съгласно уговорката с Контрола, щял да опише операцията като своя собствена акция, организирана без знанието на висшестоящите му и целяща да го издигне в очите им. И щял да зарови колкото се може по-дълбоко, така че да не могат да ги стигнат, всички мисли за шпионин в Цирка.

— Никаква къртица — каза Джим на черните очертания на хълмовете. — Никаква среща с Контрола, никакъв служебен апартамент в Сейнт Джеймс.

— Никакви попове и аса.

Втората му защитна линия щял да бъде Макс. Първо щял да отрича, че изобщо е имало друг агент. След това можел да признае, че е имало един човек, но не е знаел името му. След това, понеже всички искат да чуват имена, щял да им го каже — първо измисленото, после истинското. По това време Макс вече щял да бъде в безопасност, в нелегалност или заловен.

След това Джим замислил поредица от по-слаби позиции — неотдавнашни операции на главорезите, дреболии от кухнята на Цирка, неща, които биха накарали разпитващите го да решат, че са го пречупили, че той говори без задръжки и това е всичко, което знае, преодолели са и последната траншея. Щял да се разрови в паметта си за стари случаи на главорезите, а ако било необходимо, щял да им каже имената на един-двама служители от СССР и социалистическите страни, които неотдавна са били вербувани или разкрити; или други, продали еднократно информация в миналото и тъй като не били избягали, можели да се смятат готови за разкриване или за втора порция. Щял да им подхвърли всеки кокал, за който можел да се сети,

ако трябва, щял да им продаде цялата брикстънска конюшня. Като всичко това имало за цел да прикрие най-важната информация на Джим, която те несъмнено очаквали той да притежава — самоличността на чешките членове на мрежите „Натиск“ и „Платон“.

— Ландкрон, Криглова, Билова, Пршибилови — рече Джим.

Защо ли е подредил имената им в същия ред, зачуди се Смайли.

От много отдавна Джим не носел отговорност за тези мрежи. Години по-рано, преди да поеме Брикстън, той беше участвал в създаването им, беше вербувал някои от основните им членове; оттогава с тях се бяха случили много неща под ръководството на Бланд и Хейдън, за които той не знаеше нищо. Той беше сигурен обаче, че все още знае достатъчно, за да ги взриви до небесата. А най-много го притеснявал страхът, че Контрола или Бил, или Пърси Алълайн, или който сега имал последната дума, щял да бъде твърде алчен или твърде бавен, за да евакуира мрежите, преди Джим, подложен на такъв натиск, какъвто можел само да предполага, да няма друг избор, освен да се пречупи.

— Ето ти сега майтапа — каза Джим без никакъв хумор. — Изобщо не ги интересуваха мрежите. Зададох ми няколко въпроса за „Натиск“ и изгубиха интерес. Много добре знаеха, че „Свидетел“ не е мое дело, и знаеха как Контрола е купил ключа към Стефчек във Виена. Започнаха точно там, където аз исках да приключим — с инструктажа в Сейнт Джеймс. Не ме питаха за другия агент, не ги интересуваше кой ме е откарал на срещата с унгареца. Искаха да знаят само за теорията на Контрола за гнилата ябълка.

Една дума, помисли си Смайли, може да е само една дума. Той попита:

— Знаеха ли точния адрес в Сейнт Джеймс?

— Знаеха и марката на проклетото шеро, човече.

— А схемите? — попита бързо Смайли. — Нотната папка?

— Не. — После добави: — Не и в началото. Не.

Стийд-Аспри наричаше това „обръщане наопаки“.

Знаели са, защото къртицата Джералд им е казал, помисли си Смайли. Къртицата е знаела какво са успели да измъкнат домакините от стария Макфадън. Цирка прави своя анализ постфактум, а Карла получава резултатите му навреме, за да ги използва срещу Джим.

— Предполагам, че вече си започвал да си мислиш, че Контрола е бил прав — наистина е имало къртица — каза Смайли.

Джим и Смайли се облегнаха на една дървена портичка. Земята се спускаше стръмно под тях в широк пояс от орлова папрат и ниви. Отвъд тях имаше още едно село, залив и ивица море, обляно от лунна светлина.

— Започнаха направо по същество. Защо Контрола действа сам? Какво цели? Да се завърне, казах аз, а те се разсмяха: С евтина информация за военни дислокации в района на Бърно ли? С това не може да си плати и един обяд в клуба. Може би губи позиции, казах аз. Щом Контрола губи позиции, попитаха те, кой му стъпва по пръстите? Альлайн, казах аз, защото така се говореше; Альлайн и Контрола си съперничели в предоставянето на разузнавателна информация. Само че в Брикстън до нас достигат само слухове, добавих аз. И с какво разполага Альлайн, което Контрола го няма? Не зная. Но вие току-що казахте, че Альлайн и Контрола си съперничат в предоставянето на информация. Това са слухове. Не зная. И обратно в килията.

На този етап, каза Джим, той напълно бил загубил представа за времето. Живеел или в мрака на качулката, или под бялата светлина в килиите. Няколко ден и нощ, а за да е още по-объркано, през повечето време му пускали и шумове.

Работели с него като на конвейер, обясни той — без сън, дълги поредици от въпроси, пълна дезориентация, много физически натиск, докато разпитът не се превърнал за него в бавна надпревара между лекото побъркване, както го нарече той, и пълното му пречупване. Естествено, той се надявал да се побърка, но това не зависело от него, защото имали начини да ти връщат разума. Голяма част от физическия натиск се извършвала с електричество.

— Започваме отново. Нов опит. Стефчек е важен генерал. Щом е поискал старши служител от британското разузнаване, ще очаква той да е добре информиран за всички подробности от кариерата му. Искате да ни кажете, че не сте се осведомили, така ли? Казвам само, че получих информацията от Контрола. Чели ли сте досието на Стефчек в Цирка? Не. А Контрола? Не зная. Какви изводи си е направил Контрола от второто назначение на Стефчек в Москва? Контрола

разговарял ли е с вас за ролята на Стефчек в комитета за връзки с Варшавския договор? Не. Настоявах на този въпрос, а аз явно съм настоявал на моя отговор, защото след още няколко „не“-та малко се изнервиха. Явно губеха търпение. Когато припаднах, ме поляха с маркуча и започнаха пак.

Движение, каза Джим. Разказът му стана странно накъсан. Килии, коридори, кола... специално отношение на летището и побой преди самолета... по време на полета заспал и бил наказан за това:

— Свестих се пак в килия, по-малка, с голи стени. Понякога си мислех, че съм в Русия. По звездите познах, че летяхме на изток. От време на време се връщах в Саратов, на курса по съпротива по време на разпит.

Няколко дни го оставили на мира. Главата му била замаяна. Продължавал да чува стрелбата в гората и пак видял зарята, а когато накрая започнала голямата серия, онази, която помнел като маратон, той бил в неизгодната позиция да се чувства наполовина победен още в началото.

— Въпрос на здравословно състояние най-вече — обясни той много напрегнато.

— Можем да си починем, ако искаш — каза Смайли, но там, където беше Джим, нямаше почивки и желанията му не бяха от значение.

Този път продължило много дълго, каза Джим. По някое време той им казал за бележките на Контрола и за неговите схеми с цветно мастило и моливи. Нахвърлили му се като дяволи и той си спомнял публиката само от мъже в единия край на стаята, които го зяпали като идиотски консилиум и нещо си мърморели, а той им разказвал за моливите само за да приказва нещо, да ги накара да млъкнат и да го слушат. Те го слушали, но не преставали да си говорят.

— След като научиха за цветовете, поискаха да разберат какво означава всеки цвят. За какво е синьото? Контрола нямаше синьо. За какво е червеното? Какво означава червеното? Дайте ни пример за червеното в схемата. Какво означава червеното? Какво означава червеното? Какво означава червеното? След това всички се махат, остават само двама пазачи и един дребен тип с побеляла коса и скован гръб, явно той беше главният. Пазачите ме водят до масата и дребният

сяда до мене като проклет гном със скръстени ръце. Пред себе си държи два молива, червен и зелен, и схема на кариерата на Стефчек.

Джим не се бил пречупил напълно, просто му свършили идеите. Повече не можел да измисля никакви истории. Истините, които бил заровил много дълбоко, били единственото нещо, което му идвало на ум.

— Значи си му казал за гнилата ябълка — предположи Смайли.
— Казал си му и за асата и поповете.

Да, съгласи се Джим, така било. Казал му, че Контрола смятал, че Стефчек можел да посочи къртица в Цирка. Казал му за кода с картите и кой е всеки от тях, име по име.

— Как реагира той?

— Замисли се за момент, след което ми предложи цигара. Беше отвратително.

— Защо?

— Имаше американски вкус. Като „Кемъл“.

— Той запали ли?

Джим кимна кратко.

— Пушеше като комин — каза той.

След това времето отново потекло, обясни Джим. Отвели го в някакъв лагер, най-вероятно извън града, където живеел в отделение от няколко бараки, оградени с двойна телена мрежа. С помощта на един пазач скоро успял да проходи; един ден дори отишли на разходка в гората. Лагерът бил много голям, неговото отделение било само част от него. През нощта виждал сиянието от града на изток. Пазачите били облечени в дочени дрехи и не говорели, така че той не можел да определи дали е в Чехия или в Русия, но бил почти сигурен, че е в Русия, а когато дошъл хирург да му прегледа гърба, той използвал руско-английски преводач да изрази възмущението си от работата на предшественика си. Разпитите продължавали спорадично, но без враждебност. Изпратили му нов екип, който му се сторил като ваканция в сравнение с първите единайсет. Една нощ го отвели на военно летище, откъдето излетял със самолет на Кралските военновъздушни сили за Инвърнес. Оттам стигнал с малък самолет до Елстрий, после с микробус — до Сарат; и двете пътувания били през нощта.

Разказът на Джим бързо вървеше към края си. Всъщност вече разказваше преживяванията си в Яслата, когато Смайли попита:

— А главният, дребният белокоос човек — видя ли го пак?

Веднъж, призна Джим, точно преди да замине.

— За какво?

— Искаше клюки. — И много по-силно: — Един куп глупости за разни хора от Цирка всъщност.

— Кои хора?

Джим пропусна въпроса. Глупости за това кой напредвал в кариерата, каза той, и кой вървял надолу. Кой щял да бъде следващият шеф:

— Откъде да знам, казах му аз. Даже проклетите портиери го научават преди нас в Брикстън.

— Значи за кого точно стана дума?

Основно за Рой Бланд, каза мрачно Джим. Как успявал Бланд да съчетава левите си възгледи с работата в Цирка? Много просто, отвърнал Джим, той нямал никакви леви възгледи. Какви били отношенията на Бланд с Естерхази и Альлайн? Какво мислел Бланд за картините на Бил? Колко пиел Рой и какво щяло да стане с него, ако Бил някога реши да оттегли подкрепата си? Джим отговарял оскъдно на тези въпроси.

— Спомена ли някого другиго?

— Естерхази — отвърна рязко Джим със същия напрегнат глас. — Проклетникът искаше да разбере как е възможно някой да вярва на унгарец.

Дори на Смайли му се стори, че следващият му въпрос възцари абсолютна тишина над цялата черна долина.

— А какво каза за мене? — Той повтори: — Какво ти каза за мене?

— Показа ми една запалка. Каза, че била твоя. Подарък от Ан. „С цялата ми любов.“ Нейните инициали. Гравирана.

— Спомена ли как е попаднала у него? Какво каза той, Джим? Хайде, няма да ми омекнат коленете от това, че някакъв руски агент си е направил лоша шега с мене.

Отговорът на Джим прозвуча като военна заповед.

— Решил, че след забегката на Бил Хейдън с нея тя би могла да промени подписа. — Той се обърна и тръгна към колата. — Казах му

— извика гневно той. — Казах му го право в набръчканата дребна физиономия. Не можеш да съдиш за Бил Хейдън по такива неща. Хората на изкуството живеят по съвсем различни закони. Виждат неща, които ние не виждаме. Чувстват неща, които са отвъд нашите възможности. Дребният нещастник само се изсмя. Не знаех, че картините му са толкова добри, каза той. Казах му го, Джордж. Да пукнеш дано! Да пукнеш, дяволите да те вземат! Ако имахте дори само един Бил Хейдън във вашия екип, досега да сте ни размазали. Така му казах: „Боже господи — казах аз, — с какво се занимавате тука? Това тайна служба ли е, или Армията на спасението?“.

— Добре казано — забеляза накрая Смайли, сякаш коментираше някакъв абстрактен дебат. — И никога преди не си го виждал?

— Кого?

— Дребния белокоп човек. Не ти е познат — от миналото например? Нали знаеш как сме устроени. Обучени сме да виждаме много физиономии, снимки на разни хора от Центъра, и понякога се запечатват в паметта ни. Дори и да не можем вече да ги свържем с конкретно име. Поне не и този. Просто ми мина през ума. Дадох си сметка, че си имал много време за размисъл — продължи небрежно той. — Докато си лежал и си се възстановявал, чакайки да се прибереш у дома, какво друго си можел да правиш, освен да мислиш? — Той почака малко. — Любопитно ми е за какво си мислеше? За мисията може би. За твоята мисия.

— От време на време.

— И до какви изводи стигна? Нещо полезно? Някакви подозрения, наблюдения, нещо, което би ми свършило работа?

— Дяволите да ви вземат всичките, много ви благодаря — озъби му се ядно Джим. — Познаваш ме, Джордж Смайли, не съм шаман, аз съм...

— Ти си обикновен полеви агент, който оставя другите да мислят вместо него. Независимо от това, когато знаеш, че са те подмамили в чудовищен капан, предали са те, застреляли са те в гръб и в продължение на месеци нямаш какво друго да правиш, освен да лежиш или седиш на койката и да мериш с крачки някоя руска килия, допускам, че дори и най-убеденият човек на действието... — гласът му изобщо не беше изгубил приятелския си тон — ... би могъл да се запита как се е озовал в такава бяла. Дай да погледнем операция

„Свидетел“ за момент — предложи Смайли на неподвижната фигура пред себе си. — „Свидетел“ сложи край на кариерата на Контрола. Той беше опозорен и не можеше да преследва къртицата, ако допуснем, че е имало такава. Циркът мина в други ръце. Контрола избра подходящия момент да умре. „Свидетел“ постигна и още нещо. Той разкри на руснаците — чрез тебе всъщност — точния обхват на подозренията на Контрола. Че е стеснил търсенето до петима души, но явно не повече. Не казвам, че сам е трябвало да се сетиш за всичко това, чакайки в килията си. Все пак не си знаел, докато си бил затворен, че Контрола е изхвърлен — макар че би могло да ти мине през ума, че руснаците са организирали фалшивата битка в гората, за да предизвикат смут. Така ли е?

— Забравяш мрежите — каза глухо Джим.

— О, чехите бяха набелязали мрежите много преди ти да се появиш на сцената. Само ги разбиха тогава, за да допълнят провала на Контрола.

Разговорният, почти бърлив тон, с който Смайли изложи тези теории, не намери отклик у Джим. След като напразно го чака да обели някоя дума, Смайли изостави темата.

— Добре, може ли да се върнем на пристигането ти в Сарат тогава? Да го довършим.

В един от редките мигове на забрава той отпи от бутилката с водка, преди да я подаде на Джим.

Ако се съди по гласа му, на Джим му беше дошло до гуша. Той заговори бързо и гневно, с онази военна лаконичност, в която намираще спасение от интелектуалните набези.

В продължение на четири дни Сарат бил като чистилице, каза той:

— Много ядох, много пих, много спях. Разхождах се из игрището за крикет.

Щял и да плува, но басейнът бил в ремонт, също както преди шест месеца — една работа не могат да свършат като хората. Преминал медицински прегледи, гледал телевизия в бунгалото си и понякога играл шах с Кранкоу, който работел на рецепцията.

Междувременно чакал Контрола да се появи, но той не идвал. Първият човек от Цирка, който го посетил, бил служителят, отговарящ за преквалификацията, който говорел за някаква прилична агенция за

подбор на учители, след това дошла някаква важна клечка от счетоводството да обсъдят пенсията му, после пак лекарят, който трябвало да го прегледа за компенсацията при уволнението му. Чакал следователите да се появят, но те така и не идвали, което било добре дошло за него, защото не знаел какво да им каже, без да има зелена светлина от Контрола, а и напоследък му било писнало от въпроси. Решил, че Контрола ги задържа. Изглеждало налудничаво да не казва на следователите онова, което вече бил казал на руснаците и чехите, но без да е говорил с Контрола, какво би могъл да направи? След като Контрола продължавал да не се обажда, той започнал да си мисли да отиде при Лейкон и да му разкаже историята си. После пък решил, че Контрола го чака да излезе от Яслата, преди да се свърже с него. Състоянието му се влошило за няколко дни, а когато се оправил, Тоби Естерхази се появил в нов костюм, явно за да му стисне ръката и да му пожелае успех. Оказало се, че идвал да му каже как стоят нещата.

— Дяволски странно, че са изпратили точно него, но явно се е издигнал. След това си спомних какво казваше Контрола — да се използват само хора от периферията.

Естерхази му казал, че операция „Свидетел“ едва не съсипала Цирка и сега всички бягали от Джим като от прокажен. Контрола бил извън играта и в ход била реорганизация, която имала за цел да успокои Уайтхол.

— След това ми каза да не се тревожа — рече Джим.

— За какво да не се тревожиш?

— За специалните ми инструкции. Каза, че само няколко души знаели истинската история и не трябвало да се тревожа, защото се били погрижили за всичко. Фактите били известни. Накрая ми даде хиляда лири в брой като добавка към компенсацията.

— От кого?

— Не каза.

— Той спомена ли теорията на Контрола за Стефчек? За шпионина на Центъра в Цирка?

— Фактите били известни — повтори натъртено Джим. — Заповяда ми да не се свързвам с никого и да не разказвам историята никъде, защото за всичко се били погрижили на най-високо ниво и всяко мое действие можело само да попречи. Циркът отново бил на прав път. Можел съм да забравя асата, поповете и цялата проклета

история — къртиците, всичко. Зарежи всичко, каза той. Ти си късметлия, Джим, продължи след това. Имаш заповед да се отдадеш на безгрижен живот. Можел съм да го забравя. Разбираш ли? Да го забравя. Да се държа така, все едно нищо не се е случило. — Той викаше. — И точно това правех — подчинявах се на заповедите и забравях!

Нощният пейзаж внезапно се стори на Смайли съвсем безобиден; като огромно платно, върху което никога не е рисувано нищо лошо или жестоко. Застанали един до друг, те гледаха към долината над скупчените светлилки и към един хълм, издигащ се на хоризонта. На върха му имаше самотна кула и изведнъж за Смайли тя се превърна в олицетворение на края на пътешествието.

— Да — каза той. — И аз забравих някои неща. Значи Тоби спомена асото и попа пред тебе. Как изобщо е разбрал за тях, освен ако... И нито дума от Бил? — продължи той. — Даже една картичка?

— Бил беше в чужбина — каза кратко Джим.

— Кой ти каза?

— Тоби.

— Значи изобщо не си виждал Бил — след „Свидетел“ най-старият ти и най-близък приятел просто е изчезнал.

— Нали ти казах какво каза Тоби. Държаха ме настрани. Бях под карантина.

— Макар че Бил никога не си е падал особено по правилата, нали? — каза Смайли, зареян в миналото.

— А ти никога не си можел да го разбереш — тросна му се Джим.

— Съжалявам, че не бях там, когато си ме потърсил преди заминаването ти за Чехия — отбеляза Смайли след малко. — Контрола ме беше пратил в Германия, за да ме държи извън полезрението, а когато се върнах... всъщност за какво точно ти трябвах?

— За нищо. Мислех си, че работата в Чехия е дебела. Реших да ти се обадя, да си вземем довиждане.

— Преди мисия? — извика учудено Смайли. — Преди такава специална мисия? — Джим не даде вид да го е чул. — Обади ли се на някого другиго? Вероятно никой не е бил тук. Тоби, Рой... На Бил обади ли му се?

— Никой.

— Бил не беше ли в отпуск? Макар че най-вероятно се е навъртал наоколо.

— Никой — настоя Джим, докато болезнен спазъм го накара да повдигне дясното си рамо и да завърти глава. — Нямаше никого — рече той.

— Това е много необичайно за тебе, Джим — каза Смайли все така меко, — да обикаляш да си взимаш довиждане с хора преди важна мисия. Сигурно ставаш сантиментален с годините. Да не би... — той се поколеба. — Да не би да ти е трябвал съвет или нещо друго? В края на краищата смятал си мисията за пълна глупост, нали така? И Контрола е губел позиции. Може би ти се е приискало да споделиш проблемите с някого? Цялата работа е била малко налудничава, съгласен съм.

Научете фактите, обичаше да казва Стийд-Аспри, след това пробвайте историите една по една като дрехи.

Двамата с Джим, потънал в гневно мълчание, се върнаха при колата.

В мотела Смайли извади двайсет снимки с размер на пощенски картички от джоба на палтото си и ги подреди в два реда на керамичната масичка. Някои бяха репортажни, други бяха портрети; всичките бяха на мъже, никой от които не приличаше на англичанин. Джим направи гримаса, избра две и ги подаде на Смайли. Сигурен бил за първата, измърмори той, за втората — не съвсем. Първата беше на главния човек, белокосият гном. Втората беше на един от мръсниците, който наблюдавал от полумрака как биячите правели Джим на кайма. Смайли прибра снимките в джоба си. Докато доливаше чашите за лека нощ, някой не толкова измъчен наблюдател, колкото Джим, би забелязал, че той го прави не чак триумфално, но някак тържествено, сякаш питието слагаше печат под нещо.

— Всъщност кога за последен път видя Бил? Кога говорихте? — попита Смайли, все едно ставаше дума за стар приятел.

Очевидно прекъсна някакви други мисли на Джим, защото му отне известно време да вдигне глава и да схване въпроса.

— А, някъде по това време — каза небрежно той. — Сигурно съм го срещал по коридорите.

— А кога разговаряхте? Няма значение. — Джим се беше върнал към другите си мисли.

Джим не искаше Смайли да го връща по целия път обратно до училището. Смайли трябваше да го остави в началото на асфалтираната алея, която водеше през гробището до църквата. Оставил бил някакви тетрадки в параклиса, каза той. За секунда Смайли почувства, че не му вярва, но не можа да разбере защо. Може би защото беше на мнение, че след трийсет години в тази професия Джим все още не беше добър лъжец. Последното, което Смайли видя от него, беше кривата му сянка, крачеща към портата в нормандски стил, докато подметките му трещяха като изстрели сред гробовете.

Смайли подкара към Тонтън и проведе поредица телефонни разговори от хотел „Касъл“. Макар да беше изтощен, спа на пресекулки между сънища с Карла, седнал на масата на Джим с два цветни молива, и културния аташе Поляков, известен още като Викторов, измъчван от тревога за сигурността на своята къртица Джералд, чакащ нетърпеливо в килията за разпити Джим да се пречупи. Накрая Тоби Естерхази, изникнал в Саратов на мястото на отсъстващия Хейдън, бодро съветващ Джим да забрави всичко за асата и поповете, и за мъртвия им откривател Контрола.

Същата вечер Питър Гуилъм прекосяваше Англия на запад към Ливърпул, а единственият му пътник беше Рики Тар. Пътуването беше мъчително, в нечовешки условия. През повечето време Тар се хвалеше с наградите, които ще поиска, и повишението, след като изпълни мисията си. След това заговори за жените си — Дани, майка ѝ, Ирина. Явно си представяше как четиримата водят съвместен живот, а двете жени заедно се грижат за Дани и за него.

— Ирина има силен майчински инстинкт. Това я обърква, разбира се.

Той обясни, че щял да разкара Борис, щял да каже на Карла да си го задържи. Когато приближиха целта на пътуването си, настроението му пак се промени и той млъкна. Зората беше студена и мъглива. В покрайнините трябваше да намалят скоростта дотам, че и велосипедистите ги задминаваха. Мирис на сажди и стомана изпълни колата.

— Не се мотай много в Дъблин — каза внезапно Гуилъм. — Чакат те да тръгнеш по някой от обиколните маршрути, така че не се показвай много. Вземи първия полет.

— Вече го говорихме това.

— Ами пак ти го повтарям — тросна се Гуилъм. — Какъв е псевдонимът на Макълвор?

— За бога — въздъхна Тар и го каза.

Все още беше тъмно, когато ирландският ферибот отплава. Навсякъде имаше войници и полиция — и в настоящата война, както и в предишната, както и в онази преди нея. От морето духаше свиреп вятър и плаването явно нямаше да е спокойно. Малката тълпа на кея за момент беше обзета от чувство на съпричастност, докато светлинките на кораба бързо потъваха в мрака. Някъде плачеше жена, другаде пияница се радваше, че са го пуснали.

Той подкара бавно по обратния път, опитвайки да вникне в себе си — новият Гуилъм, който се стряска от внезапен шум, сънува кошмари и не само не може да задържи гаджето си, но си измисля и шантави причини да не ѝ вярва. Беше я обвинил за Санд, за часовете, които взима, и изобщо за нейната потайност. След като го изслуша със сериозните си кафяви очи, застинаха върху него, тя му каза, че е глупак, и си тръгна. „Аз съм такава, за каквато ме мислиш“, каза тя и си прибра нещата от спалнята. От празния си апартамент той се обади на Тоби Естерхази и го покани на дружески разговор по-късно през деня.

Смайли седеше в ролс-ройса на министъра, а до него беше Лейкон. В семейството на Ан наричаха тази кола „черната подлога“ и я мразеха заради показността ѝ. Шофьорът беше пратен да си купи закуска. Министърът седеше отпред и всички гледаха право пред себе си, към дългия преден капак, отвъд реката към мъгливите кули на електроцентралата в Батърси. Косата на министъра беше сресана назад и зализана на малки черни рогчета около ушите.

— Ако сте прав — обяви министърът след гробно мълчание, — не казвам, че не сте, но ако сте прав, колко порцелан ще изпотроши в крайна сметка?

Смайли не го разбра съвсем.

— Говоря за скандала. Джералд стига до Москва. Хубаво, какво става след това? Ще излезе ли на площада и ще осмее ли публично всички, които е направил на глупаци тук? Боже мой, всички сме в кюпа, нали? Не виждам защо трябва да го пускаме, за да може да събори проклетия покрив на главите ни, а после конкуренцията да обере всичко.

Той опита друг подход:

— Искам да кажа, че щом руснаците ни знаят тайните, това не означава, че и всички останали трябва да ги научат. Имаме достатъчно друг улов, освен тях, нали? Ами чернокожите, и те ли ще четат кървавите подробности в някой мъмбо-джъмбо вестник след една седмица?

Или избирателите му, помисли си Смайли.

— Мисля, че това е позиция, която руснаците винаги биха приели — каза Лейкон. — В края на краищата, ако изкараш противника глупак, ти самият губиш основания да го нападаш. — Той добави: — До този момент те не са се възползвали от възможностите си, нали?

— Добре, увери се, че ще се съобразят. Пригответи го в писмен вид. Не, недей. Но им кажете, че правилата важат за всички. Ние не се

занимаваме да публикуваме подробности от кухнята на Центъра, така че и те могат поне веднъж да ни върнат жеста, дявол да ги вземе.

Смайли отказа да го откарат и заяви, че една разходка ще му се отрази добре.

Това беше денят, в който Търсгуд трябваше да дежури, и от това изобщо не се чувстваше по-добре. По негово мнение директорите би трябвало да са над дребните неща, умът им трябва да е бистър за политика и ръководство. Пищната му кеймбриджка тога не го утешаваше и докато стоеше в салона и наблюдаваше как момчетата се подреждат за сутрешната проверка, от погледа му струеше гняв, ако не и чиста враждебност. Смъртоносният удар обаче беше нанесен от Марчбанкс.

— Каза, че било заради майка му — промърмори той в лявото ухо на Търсгуд. — Получил телеграма и поиска да тръгне веднага. Не остана даже и за чаша чай. Обещах му да ви предам.

— Това е чудовищно, абсолютно чудовищно — каза Търсгуд.

— Ще взема часовете му по френски, ако искате. Можем да съберем пети и шести клас.

— Бесен съм — каза Търсгуд. — Не мога да мисля, толкова съм бесен.

— А Ървинг каза, че ще поеме финала по ръгби.

— Чакат го доклади, изпити, финалът по ръгби. И какво толкова й има на тази жена? Някой грип сигурно, обикновен сезонен грип. На всички ни се е случвало, на майките ни също. Къде живее тя?

— Доколкото разбрах от това, което е казал на Сю, тя по-скоро е на смъртно легло.

— Е, поне това оправдание няма да може да използва повече — каза Търсгуд, без изобщо да се умиловичи, рязко викна да млъкнат и започна да чете списъка.

— Роуч.

— Болен, сър.

Това преля чашата. Най-богатото дете в училището да изпадне в нервна криза заради невъзможните си родители, а бащата да заплашва да го премести.

Беше почти четири следобед същия ден. Знам ги тези тайни квартири, мислеше си Гуилъм, оглеждайки мрачния апартамент. Можеше да ги опише по същия начин, по който един търговски пътник може да описва хотели — от някоя петзвездна бална зала в Белгрейвия с уеджуудски пиластри и позлатени дъбови листа до тази двустайна бърлога на главорезите в Лексъм Гардънс, миришеща на прах и канал, с дълъг три фута пожарогасител в непрогледно тъмния коридор. Над камината рицари пиеха от калаени чаши. На всяка от многобройните масички имаше пепелници, направени от раковини, а в сивата кухня висяха анонимни надписи „Не забравяйте да изключите газта и на двата котлона“. Той прекосяваше дневната, когато звънна домофонът, точно навреме. Вдигна слушалката и чу промененият глас на Тоби да гъгне в ухото му. Натисна копчето и щракването на електрическата ключалка отекна на стълбището. Отвори входната врата, но я остави на верига, докато се увери, че Тоби е сам.

— Как си? — попита бодро Гуилъм, докато го пускаше да влезе.

— Много добре, Питър — отвърна Тоби, сваляйки палтото и ръкавиците си.

На един поднос Гуилъм беше пригответил чай и две чаши. Тайните квартири имат определени стандарти по отношение на храната. Или се преструваш, че живееш там, или пък че можеш да се оправяш навсякъде; или пък просто мислиш за всичко. В нашия занаят да се държиш естествено си е цяло изкуство, каза си Гуилъм. Това беше нещо, което Камила не можеше да оцени.

— Всъщност времето е много особено — заяви Естерхази, сякаш наистина анализираше качествата му. Общите приказки в тайните квартири обикновено бяха от подобно естество. — Правиш две крачки и се чувстваш напълно изтощен. Значи чакаме някакъв поляк? — попита той, докато сядаше. — Поляк, който търгува с кожи, и ти смяташ, че можем да го използваме за куриер?

— Всеки момент ще дойде.

— Познаваме ли го? Накарах моите хора да проверят името, но не намериха нищо.

Моите хора, помисли си Гуилъм, трябва да запомня това и да го използвам.

— От „Свободна Полша“ опитали да се свържат с него преди няколко месеца и той побягнал като луд — рече той. — След това Карл Стак го забелязал около складовете и решил, че може да свърши работа на главорезите. — Той сви рамене. — Харесвах го, но какъв е смисълът? И собствените си хора не можем да ангажираме напълно.

— Много си великодушен, Питър — каза почтително Естерхази и в Гуилъм се появи нелепото усещане, сякаш току-що му беше дал бакшиш.

За негово облекчение звънецът на входната врата звънна и Фон зае мястото си в антрето.

— Извинявай, Тоби — каза Смайли, леко запъхтян от изкачването на стълбите. — Питър, къде мога да си закача палтото?

Като го обърна с лице към стената, Гуилъм вдигна ръцете на Тоби, които не оказаха никаква съпротива, и без да бърза, го претърси за оръжие. Тоби не носеше.

— Сам ли дойде? — попита Гуилъм. — Или някое другарче го чака на улицата?

— Изглежда ми чисто — каза Фон.

Смайли стоеше до прозореца и гледаше надолу към улицата.

— Изгаси лампата за момент, ако обичаш — каза той.

— Изчакай в антрето — нареди Гуилъм и Фон се оттегли, отнасяйки палтото на Смайли.

— Виждаш ли нещо? — попита Гуилъм, присъединявайки се към него до прозореца.

Лондонският следобед вече беше започнал да придобива влажните розови и жълти отблясъци на вечерта. Това беше жилищен район във викториански стил; в средата имаше малък ограден парк, който вече беше тъмен.

— Вероятно е само сянка — изсумтя Смайли и се обърна към Естерхази.

Часовникът върху полицата на камината удари четири. Явно Фон го беше навил.

— Искам да ти изложа една теза, Тоби. Версия за това, което се случва. Мога ли?

Естерхази изобщо не помръдна. Дребните му ръце лежаха на облегалките на стола му. Беше седнал доста удобно, макар и леко нащрек, токовете и върховете на излъсканите му обувки събрани заедно.

— Изобщо не е необходимо да говориш. Не си изложен на риск, ако само слушаш, нали?

— Може би.

— Действието се развива преди две години. Пърси Алълайн иска мястото на Контрола, но няма позиции в Цирка. Контрола се е погрижил за това. Контрола е болен и силите му отслабват, но Пърси не може да го измести. Спомняш ли си това време?

Естерхази кимна внимателно.

— Един от онези мъртви сезони — каза Смайли със своя разумен тон. — Няма достатъчно работа навън, затова започваме да интригантстваме из службата, да се шпионираме един друг. Една сутрин Пърси си седи в кабинета и няма какво да прави. На хартия той е оперативен директор, но на практика е само безгласна буква между регионалните отдели и Контрола, ако изобщо е и това. Вратата се отваря и при Пърси влиза един човек. Нека го наречем Джералд, просто да му дадем някакво име. Пърси, казва той, попаднах на много важен руски източник. Може да се окаже златна мина. А може и нищо да не казва, докато не излязат извън сградата, защото Джералд е опитен оперативен работник, не обича да говори, когато наоколо е пълно със стени и телефони. Може би се разхождат в парка или се возят в кола. Може би хапват някъде и на този етап Пърси може само да слуша. Не забравяй, че Пърси няма голям опит в Европа, още по-малко пък в Чехословакия или на Балканите. Той е започнал в Южна Америка, след което е работил в старите владения — Индия и Близкия изток. Не знае почти нищо за руснаците, чехите или други от този сорт, за него червеното си е червено и не се задълбочава повече. Прав ли съм?

Естерхази сви устни и леко се намръщи, сякаш за да покаже, че никога не обсъжда висшестоящите.

— Докато Джералд е експерт по тези въпроси. Прекарал е оперативния си живот в обикаляне и изучаване на източните вилаети. Пърси не притежава дълбочината на неговите познания, но пък има голямо желание. Джералд е на своя територия. Този руски източник, казва Джералд, може да е най-ценният за Цирка от много време насам. Джералд не желае да споделя много, но очаква до ден-два да получи няколко примерни материала и тогава би искал Пърси да им хвърли едно око, колкото да добие представа за качеството. По-късно могат да обсъдят подробностите около източника. Но защо аз, пита Пърси. За какво става дума? А Джералд му отговаря: „Пърси — казва той, — някои хора в регионалните отдели сме страшно разтревожени от нивото на оперативните загуби. Като урочасани сме. Твърде много се приказва в Цирка и извън него. Твърде много хора участват в набавянето на информация. Нашите агенти на чужда територия ги изправят до стената, разкриват мрежите ни, ако не и по-лошо, а всяко ново начинание завършва безславно. Искаме да ни помогнеш да оправим нещата“. Джералд не призовава към бунт и внимава да не намекне, че в Цирка има предател, който проваля всички операции, защото и двамата с тебе знаем, че започнат ли веднъж такива приказки, цялата машинария спира. Във всеки случай последното нещо, което Джералд иска, е лов на вещици. Той обаче твърди, че всичко се пука по шевовете, а немарливостта по високите етажи води до провали надолу по веригата. Това гали слуха на Пърси. Изброява последните скандали и старателно изтъква авантюрата на Алълайн в Близкия изток, която беше пълен провал и едва не му струва кариерата. След това прави предложението си. Ето какво казва. Според моята версия, нали разбираш; това е само една версия.

— Разбира се, Джордж — каза Тоби и облиза устни.

— Знаеш ли, според друга версия самият Алълайн би могъл да е Джералд. Само че просто не го вярвам — не вярвам, че Пърси е способен да отиде и да си купи високопоставен руски шпионин, след което сам да проведе цялата операция. Мисля, че би се провалил.

— Разбира се — каза напълно убедено Естерхази.

— Така че ето какво казва Джералд на Пърси в моята версия. „Ние — тоест аз и моите съмишленици, свързани с този проект — бихме искали ти да ни бъдеш покровител, Пърси. Ние не се занимаваме с политика, а с оперативна работа. Не можем да се

ориентираме в джунглата на Уайтхол. А ти можеш. Ти се занимавай с комисиите, ние ще се занимаваме с Мерлин. Ако действаш като наш предпазител и ни защитаваш от всеобщото разложение, което на практика означава да ограничаваш сведенията за операцията до абсолютния минимум, ние ще осигуряваме стоката.“ Обсъждат начините и средствата за това, след което Джералд оставя Пърси да се терзае известно време. Седмица, месец, не зная. Достатъчно, за да може Пърси да размисли. Един прекрасен ден Джералд носи първия материал. И, разбира се, той е много добър. Ама наистина много добър. Оказва се някаква военноморска информация, което е добре дошло за Пърси, защото той е много добре поставен в Адмиралтейството, там е клубът на привържениците му. Така че Пърси дава на военноморските си приятели да зърнат за какво иде реч и на тях им потичат лигите. „Откъде е това? Ще има ли още?“ Има много още. Що се отнася до самоличността на източника, на този етап това е една голяма, много голяма тайна, но така и трябва да бъде. Извинявай, ако пропускам нещо, но разполагам само с досието.

Споменаването на досие, първият признак, че Смайли може би действа в качеството си на официално лице, предизвика видима реакция в Естерхази. Обичайното облизване на устните беше съпроводено от изнасяне на главата напред и израз на пълна осведоменост, сякаш с тези жестове Тоби искаше да покаже, че и той е чел досието, което и да е то, и напълно споделя изводите на Смайли. Смайли прекъсна за момент, за да отпие от чая си.

— Искаш ли още, Тоби? — попита той над чашата си.

— Аз ще донеса — каза Гуилъм по-скоро твърдо, отколкото гостоприемно. — Чай, Фон — извика той през вратата.

Тя веднага се отвори и на прага се появи Фон с чаша в ръка.

Смайли се беше върнал при прозореца. Дръпна завесата един инч и се загледа към площада.

— Тоби?

— Да, Джордж?

— Водиш ли си бавачка?

— Не.

— Съвсем никого?

— Джордж, защо да водя бавачка, когато отивам на среща с Питър и някакъв нещастен поляк?

Смайли се върна на стола си.

— Източник Мерлин — продължи той. — Докъде бях стигнал? Ами да, много удобно се оказва, че Мерлин не е само един източник, нали така, както малко по малко Джералд започва да разяснява на Пърси и на другите двама, които по това време вече са въввлечени в магическия кръг. Мерлин наистина бил съветски агент, но също като Альлайн той бил представител на група несъгласни. Много обичаме да се виждаме в ролята на други хора и съм сигурен, че Пърси е почувствал симпатия към Мерлин от самото начало. Тази група, тази клика, предвождана от Мерлин, се състояла от, да кажем, половин дузина съмишленици, всичките съветски служители и всичките доста високопоставени. Допускам, че с течение на времето Джералд е обрисувал на помощниците си и на Пърси доста точна картина на тези спомагателни източници, но не съм сигурен. Работата на Мерлин била да събира техните сведения и да ги предава на Запада и през следващите няколко месеца той демонстрирал завидни умения в тази дейност. Използвал всевъзможни методи, а Циркът с радост му предоставял необходимото оборудване. Тайнопис, микроточки, скрити в точките на безобидни на вид писма, пощенски кутии в западни столици, пълнени от неизвестни храбри руснаци и чинно изправзвани от храбрите съгледвачи на Тоби Естерхази. Дори срещи на живо, организирани и наблюдавани от бавачките на Тоби... — Смайли млъкна за момент и пак погледна към прозореца, — ... няколко тайника в Москва, обслужвани от местната резидентура, макар че те така и не научават името на благодетеля си. Без тайни радиопредавания обаче, Мерлин не се интересува от тях. Веднъж постъпило предложение, което дори стигнало до Финансовото министерство, да се инсталира радиостанция с голям обхват във Финландия, която да обслужва само него, но всичко пропаднало, след като Мерлин заявил: „В никакъв случай“. Явно се е учил от Карла, нали? Нали знаеш Карла колко мрази радиостанциите? Най-хубавото е, че Мерлин е подвижен — това е най-големият му талант. Може би той работи в Министерството на търговията в Москва и използва пътуващите си служители. Във всеки случай той има ресурсите, има и начините да ги изкара от Русия. Затова другите конспиратори очакват той да преговаря с Джералд и да уточни условията, финансовите условия. Тъй като те искат пари. Много пари. Трябваше да ти го кажа.

Боя се, че в това отношение тайните служби и техните клиенти са като всички други. Най-много ценят онова, което е най-скъпо, а Мерлин струва цяло състояние. Купувал ли си някога фалшива картина?

— Самият аз продадох няколко такива — каза Тоби с широка нервна усмивка, но никой не се засмя.

— Колкото повече плащаш, толкова повече не си склонен да го подлагаш на съмнение. Глупаво е, но така стоят нещата. Освен това всички се утешават с мисълта, че Мерлин е користолюбив. Този мотив е разбираем за всички, нали, Тоби? Особено във Финансовото министерство. Двайсет хиляди франка на месец в швейцарска банка — е, кой не би заобиколил някой и друг принцип на равенството за такива пари. Така че Уайтхол му плаща цяло състояние и твърди, че информацията му е безценна. Някои от нещата му наистина са добри — призна Смайли. — Даже много добри и така би трябвало да бъде. Тогава един ден Джералд разкрива на Пърси най-голямата тайна. Кликата на Мерлин има човек в Лондон. Трябва да ти кажа, че това е началото на един много хитроумно заплетен възел.

Тоби остави чашата и старателно попи с кърпичка крайчетата на устата си.

— Според Джералд човек от съветското посолство в Лондон е готов и е в състояние да действа като представител на Мерлин в Лондон. Дори е в изключителната позиция в редки случаи да използва средствата на посолството да разговаря с Мерлин в Москва, да изпраща и да получава съобщения. А ако се вземат всички възможни предпазни мерки, Джералд може дори от време на време да организира тайни срещи с този невероятен човек, да го инструктира и разпитва, да задава въпроси и да получава отговори от Мерлин със следващата поща. Ще наречем този съветски служител Алексей Александрович Поляков и ще се престорим, че работи в културния отдел на съветското посолство. Следиш ли ми мисълта?

— Нищо не чух — каза Естерхази. — Оглушах.

— Работата е там, че той е в посолството в Лондон от доста време — от девет години, ако трябва да сме съвсем точни, — но Мерлин едва неотдавна го е добавил към групата. Може би докато Поляков е бил в отпуск в Москва?

— Нищо не чувам.

— Поляков много бързо става значима фигура, защото не след дълго Джералд го назначава за водещ на операция „Черна магия“, без да броим другите работи. Тайниците в Амстердам и Париж, тайните свръзки, микроточките — всички те продължават да действат, но не с пълна сила. Удобството да имаш Поляков подръка е твърде хубаво, за да се изпускат. Някои от най-добрите материали на Мерлин пристигат в Лондон с дипломатическата поща, Поляков трябва само да отвори пликовете и да ги предаде на партньора си в Цирка — Джералд или посочен от него човек. Никога не трябва да забравяме обаче, че тази част от работата на Мерлин е страшно, страшно тайна. Самата комисия „Черна магия“ също е тайна, разбира се, само че комисията е голяма. Това е неизбежно. Операцията е голяма, резултатите са големи, само обработката и разпространението изискват маса чиновнически усилия — транскриптори, преводачи, шифровчици, машинописки, оценители и бог знае какво още. Разбира се, това изобщо не притеснява Джералд, всъщност даже му харесва, защото изкуството да си Джералд изисква да си един от многото. Комисията „Черна магия“ отдолу ли се ръководи? От средата или от върха? Много ми харесва как Карла описва комисииите, не мислиш ли? Не беше ли някакъв китайски израз? Комисията е животно с четири задни крака.

— Лондонският край обаче — кракът на Поляков — бил ограничен само до първоначалния магически кръг. Скордено, Де Силски, цялата група — те можели да вилнеят в чужбина и да блъскат като луди за Мерлин далече от дома. Тук обаче, в Лондон, операцията с участието на брат Поляков, начинът, по който е завързан възелът, е много голяма тайна по една много специална причина. Ти, Пърси, Бил Хейдън и Рой Бланд. Вие четиримата сте магическият кръг. Нали така? Нека сега да предположим как действа той, вече по-подробно. Има една къща, това всички го знаем. Въпреки това срещите в нея несъмнено се организират много внимателно, нали? Кой се среща с него, Тоби? Кой работи с Поляков? Ти? Рой? Бил?

Смайли хвана дебелия край на вратовръзката си, обърна копринената подплата навън и започна да си бърше очилата.

— Всички го правите — отговори той сам на въпроса си. — Как става това? Понякога Пърси се среща с него. Предполагам, че Пърси играе ролята на строгия ръководител: „Не е ли време да си вземете отпуск? Чували ли сте се с жена си тази седмица?“. Пърси го бива в

тези неща. Само че комисията „Черна магия“ не използва Пърси много често. Пърси е голямата клечка и стойността му не бива да се обезценява. После идва ред на Бил Хейдън; Бил се среща с него. Мисля, че това се случва по-често. Бил впечатлява с познанията си за Русия и може да бъде забавен. Имам чувството, че той и Поляков много биха си допаднали. Струва ми се, че Бил е в целия си блясък, когато се стига до инструктажа и въпросите, не мислиш ли? Когато иска да е сигурен, че до Москва ще стигнат правилните послания? Понякога взема Рой Бланд със себе си, друг път изпраща само Рой. Сигурно са го уточнявали помежду си. А Рой пък е икономически експерт, освен това е голям специалист по сателитните държави, така че има какво да си говорят и на тази тема. Понякога, Тоби, сигурно на рождения ден или на Коледа, или пък когато трябва да се поднесат специални благодарности и пари — виждам, че е отделено цяло състояние за забавления, да не говорим за премиите, — понякога, за да стане по-весело, отивате и четиримата и вдигате чаши за величието в чужбина, за Мерлин, чрез неговия пратеник Поляков. Накрая предполагам, че самият Тоби има за какво да си говори с колежата Поляков. Обсъждат неща от кухнята, разни дреболии от живота в посолството, които са толкова полезни на съгледвачите в ежедневните им занимания по наблюдение на резидентурата. Така че Тоби има и солови акции. В края на краищата не бива да пренебрегваме местния потенциал на Поляков, независимо от ролята му на лондонски представител на Мерлин. Не всеки ден попадаме на опитомен съветски дипломат в Лондон, който се храни от ръката ни. Малко обучение за работа с фотоапарат и Поляков може да е много полезен и у дома. При положение че не забравяме приоритетите.

Той не сваляше поглед от лицето на Тоби.

— Мога да си представя, че на Поляков му трябват много ролки филм, не мислиш ли? Както и че една от задачите на човека, който се е срещал с него, е да му доставя нови запаси — да му носи малки запечатани пакети. Пакети с филмови ролки. Непроявени филми, разбира се, тъй като идват от Цирка. Кажете ми, Тоби, ако обичаш, говори ли ти нещо името Лапин?

Облизване, намръщване, усмивка, накланяне на главата напред:

— Разбира се, Джордж, познавам Лапин.

— Кой заповяда на съгледвачите да унищожат докладите за Лапин?

— Аз, Джордж.

— По собствена инициатива ли?

Усмивката стана малко по-широка.

— Виж какво, Джордж, напоследък се изкачих едно-две стъпала по-нагоре.

— Кой каза, че Кони Сакс трябва да бъде разкарана?

— Виж, мисля, че беше Пърси. Да кажем, че е Пърси, а може би Бил. Знаеш как е при големите операции. Кърпят се обувки, чистят се гърнета, непрекъснато се прави нещо. — Той сви рамене. — А може да е бил и Рой.

— Значи получаваш заповеди и от тримата — каза безгрижно Смайли. — Това е много безразборно, Тоби. Би трябвало да си по-наясно.

На Естерхази това никак не му хареса.

— Кой ти каза да укротиш Макс, Тоби? Пак ли тези тримата? Искам само да знаеш, че трябва да го докладвам на Лейкон. В момента той е страшно настойчив. Явно министърът го натиска. Кой беше?

— Джордж, не говориш с правилните хора.

— Един от двамата ни — със сигурност — съгласи се весело Смайли. — Няма съмнение. Освен това искат да знаят и за Уестърби — кой го е сложил на мушката. Същият човек, който те е пратил в Сарат с хиляда лири в брой и указания да успокоиш Джим Придо ли? Интересувам се само от факти, Тоби, не от скалпове. Знаеш, че не съм отмъстителен. А и кой може да твърди, че ти не си лоялен? Въпросът е само към кого. — После добави: — Само че тях силно ги интересува, нали разбираш? Носят се и някакви грозни слухове, че могат да се обадят на конкуренцията. Никой не го иска, нали? Това е все едно да се обадиш на адвокат, след като си се скарал с жена си — необратима стъпка. Кой ти предаде посланието за Джим за асата и поповете? Знаеше ли какво означава? Направо от Поляков ли го получи?

— За бога — прошепна Гуилъм. — Дай ми да поизпотя това копеле.

Смайли не му обърна внимание.

— Нека да поговорим пак за Лапин. С какво се занимаваше той?

— Работеше за Поляков.

— Като негов секретар в културния отдел ли?

— Като негов агент.

— Но, скъпи ми Тоби, за какво му е на един културен аташе собствен агент, за бога?

Естерхази през цялото време беше вперил поглед в Смайли. Като куче е, помисли си Гуилъм, не знае дали да очаква ритник, или кокал. Погледът му трепна от лицето на Смайли към ръцете му, после пак обратно, постоянно проверявайки местата, които биха могли да му подсказват нещо.

— Не ставай глупав, Джордж — каза небрежно Тоби. — Поляков работи за Центъра в Москва. Знаеш го много добре, също както и аз.

Той кръстоса късите си крачета и в пристъп на предишното си високомерие се облегна назад в стола и отпи от изстиналия чай.

Смайли пък, както му се стори на Гуилъм, за момент изглеждаше, че отстъпи, от което Гуилъм в объркването си бързо заключи, че той несъмнено е много доволен от себе си. Може би защото Тоби най-сетне говореше.

— Хайде, Джордж — каза Тоби. — Не си малък. Помисли си колко операции сме провели по този начин. Купили сме Поляков, хубаво. Поляков е агент на Москва, но той е наш човек. Само че той трябва да се преструва пред своите си хора, че шпионира нас. Как иначе ще се отърве? Как ще влиза и излиза с такава лекота от къщата по цял ден без горили, без бавачки? Той идва при нас, следователно трябва да занесе нещо у дома. Затова ние му даваме. Разни буламачи, които може да им отнесе, и всички в Москва да го тупат по гърба и да му казват, че е голяма работа, непрекъснато стават такива неща.

Ако в този момент главата на Гуилъм вече беше замаяна от нещо като пламенно благоговение, Смайли изглеждаше забележително спокоен.

— И това е, общо взето, стандартната история сред четиримата посветени, така ли?

— Е, не знам колко е стандартна — каза Естерхази с много унгарски жест на ръката, разтваряйки длан и завъртайки я наляво-надясно.

— Тогава кой е агентът на Поляков?

Гуилъм разбра, че този въпрос е много важен за Смайли — разиграл беше цялата тази дълга партия, за да стигне до него. Докато

Гуилъм чакаше, гледайки ту Естерхази, който вече изобщо не беше толкова уверен, ту непроницаемото като на мандарин лице на Смайли, той си даде сметка, че също започва да разбира хитрия замисъл на възела на Карла, както го наричаше Смайли, и на собствения си мъчителен разговор с Альлайн.

— Питам те нещо много просто — настояваше Смайли. — А именно, кой е агентът на Поляков в Цирка? Господи, Тоби, недей да се инатиш. Ако версията на Поляков да се среща с вас е, че той шпионира Цирка, значи той трябва да има шпионин в Цирка, нали така? Кой е той? Не може просто да се върне в посолството, след като се е срещал с вас, натоварен догоре с буламачи от Цирка, и да каже: „Момчетата ми го дадоха“. Трябва да има някаква версия, при това хубава — цяла поредица от ухажвания, вербувания, тайни срещи, пари и мотив. Не съм ли прав? Боже мой, та това не е само версията на Поляков, това е спасителният му пояс. Трябва да е пълна. Трябва да е убедителна; бих казал дори, че това е много важно за играта. Така че кой е той? — попита внимателно Смайли. — Ти ли си? Тоби Естерхази се маскира като предател от Цирка, за да държи Поляков в играта? Ами че това си заслужава цял куп медали, Тоби.

Те зачакаха, докато Тоби мислеше.

— Тръгнал си на много дълъг път, Джордж — каза Тоби найсетне. — Какво ще стане, ако не стигнеш до края?

— Дори и с Лейкон зад мене ли?

— Доведи него. Също и Пърси, и Бил. Защо се занимаваш с малкия човек? Иди при големите, хвани ги тях.

— Мислех, че и ти вече си голям човек. Ти би бил добър избор за тази роля, Тоби. Унгарско потекло, отказват ти повишение, имаш достъп, макар и не голям... схватлив си, обичаш парите... с такъв агент като тебе Поляков щеше да има истинска и работеща версия. Тримата големи ти дават буламача, ти го предаваш на Поляков, Центърът мисли, че Тоби е в ръцете им, всички получават своето, всички са доволни. Единственият проблем възниква, когато се разбере, че ти си предавал на Поляков съкровища, а от него си получавал буламачи в замяна. Ако се окаже, че е така, ще ти трябват наистина добри приятели. Като нас. Това е моята версия — само да я довърша — Джералд е руска къртица, ръководена от Карла. И той е обърнал Цирка с главата надолу.

Естерхази изглеждаше доста зле.

— Слушай, Джордж. Ако грешис, не искам и аз да сбъркам, нали ме разбираш?

— Но ако е прав, и на тебе ще ти се иска да си прав — вметна Гуилъм при едно от редките си обаждания. — И колкото по-скоро се окажеш прав, толкова по-добре за тебе.

— Разбира се — каза Тоби, без изобщо да си дава сметка за иронията. — Разбира се. Имам предвид, че идеята ти не е лоша, Джордж, но, боже мой, всеки човек си има две страни, Джордж, особено пък агентите, и може би ти си се хванал за грешната. Погледни само — кой нарича „Черна магия“ буламач? Никой. Никога. Това е най-доброто. Намираш някой с голяма уста, който започва да сипе помия, и преравяш половин Лондон, разбираш ли? Виж, аз изпълнявам това, което ми наредят. Нали? Казват ми да вървя по гайдата на Поляков и аз вървя. Предай този филм и аз го предавам. Аз съм в много опасно положение — обясни той. — За мене наистина е много опасно.

— Съжалявам да го чуя — каза Смайли от прозореца, където отново изучаваше площада през процеп в завесата. — Сигурно ти е много притеснено.

— Изключително — потвърди Тоби, — имам язва, не мога да се храня. Много лошо положение.

За момент Питър се вбеси от факта, че и тримата съчувствено замълчаха заради лошото положение на Тоби Естерхази.

— Тоби, нали не лъжеш за бавачките? — попита Смайли, все още до прозореца.

— Джордж, честен кръст, заклевам ти се.

— Какво би използвал в такъв случай? Коли ли?

— Улични художници. Ще паркирам един микробус отзад до гръмоотвода, ще ги оставя да се разхождат, да се сменят.

— Колко?

— Осем или десет. По това време на годината може и шест. Много боледуват. Коледа е — каза кисело той.

— А сам човек?

— Никога. Луд ли си? Сам човек! Какво си въобразяваш, да не държа сладкарница?!

Смайли се махна от прозореца и пак седна.

— Виж какво, Джордж, нали разбираш, че идеята ти е ужасна? Аз съм патриот, за бога — повтаряше Тоби.

— Каква е ролята на Поляков в лондонската резидентура? — попита Смайли.

— Поли работи сам.

— Ръководи своя шпионин в Цирка ли?

— Разбира се. Освобождават го от задълженията му и му позволяват да прави каквото си иска, за да ръководи главния шпионин Тоби. Всичко сме подготвили, разработвали сме го часове наред с него. „Виж сега — викам му аз, — Бил ме подозира, жена ми ме подозира, детето ми има заушка и не мога да платя на лекаря.“ Всички глупости, които агентите приказват, аз ги разказвам на Поли, за да може да ги предаде у дома като истинска информация.

— А кой е Мерлин?

Естерхази поклати глава.

— Но поне си чувал, че се намира в Москва — каза Смайли. — И е член на съветската разузнавателна общност, нали така?

— Дотолкова са ме информирали — съгласи се Естерхази.

— И по този начин Поляков си общува с него. В интерес на Цирка, разбира се. Тайно, без неговите хора да заподозрат нещо?

— Разбира се. — Тоби започна пак да се оплаква, но Смайли явно беше заслушан в някакви звуци извън стаята.

— А поповете и асата?

— Не знам какво е това, по дяволите. Знам само онова, което ми казва Пърси.

— И Пърси ли ти каза да подкупиш Джим Придо?

— Разбира се. Може да беше и Бил или пък Рой; виж какво, Рой беше. Трябваше да ям нещо, разбери ме, Джордж. Не мога да вървя срещу себе си, нали се сещаш?

— Това наистина е идеалният капан, Тоби, нима не го виждаш? — каза тихо Смайли и някак хладно. — Ако приемем, че е капан. Така всички, които са прави, изглеждат виновни — Кони Сакс, Джери Уестърби... Джим Придо... дори Контрола. Затваря устата на несъгласните, преди дори да са се обадили... пермутациите са безкрайни, след като веднъж основната лъжа е успяла. Московският Център трябва да бъде оставен да си мисли, че разполага с важен източник в Цирка; Уайтхол по никакъв начин не трябва да допуска

подобно нещо. Ако следваме логиката до края, Джералд ще ни накара да удушим и собствените си деца още в люлките. В друг контекст би било прекрасно — забеляза той едва ли не замечтано. — Бедният Тоби, да, наистина те разбирам. Кой знае как си се чувствал, трябвайки да угаждаш на всички.

Тоби беше приготвил следващата си реч:

— Естествено, ако мога да направя нещо от практическо естество, ти ме познаваш, Джордж, винаги съм готов да помогна, няма проблеми. Момчетата ми са добре обучени, ако искаш да ги използваш, може би ще измислим нещо. Естествено, първо трябва да говоря с Лейкон. Единственото, което искам, е само да оправим тази каша. Заради Цирка, нали разбираш? Само това искам. За доброто на фирмата. Аз съм скромен човек, не искам нищо за себе си, нали разбираш?

— Къде се намира тази тайна квартира, която сте използвали само за Поляков?

— Лок Гардънс номер пет, в Камдън.

— Съдържател?

— Мисис Маккрейг.

— Бившата подслушвачка?

— Разбира се.

— Има ли микрофони?

— Как мислиш?

— Значи Мили Маккрейг се грижи за къщата и работи със записващата апаратура?

Така е, каза Тоби, и закима усърдно с глава.

— След малко искам да ѝ се обадиш и да ѝ кажеш, че ще прекарам там нощта и искам да използвам оборудването. Кажи ѝ, че са ме повикали за някаква специална работа и трябва да изпълнява всичко, което ѝ кажа. Ще бъда там около девет. Каква е процедурата за свързване с Поляков, ако искаш спешна среща?

— Моите момчета държат една стая на Хавърсток Хил. Поли минава с колата под прозореца всяка сутрин на път към посолството и всяка вечер, когато се прибира. Ако сложат жълт плакат, протестиращ срещу уличното движение, това е сигналът.

— А нощно време? В събота и неделя?

— Грешно телефонно обаждане. Но това никой не го обича.

— Използвано ли е някога?

— Не зная.

— Искаш да кажеш, че не подслушваш телефона му?

Мълчание.

— Искам да си вземеш почивка този уикенд. Това ще предизвика ли съмнение в Цирка? — Естерхази ентузиазирано заклати глава. — Сигурен съм, че предпочиташ да останеш настрана, нали? — Естерхази кимна. — Кажи, че имаш проблем с приятелката или каквито там други проблеми имаш напоследък. Ще прекараш една нощ тук, може и две. Фон ще се погрижи за тебе, в кухнята има храна. На жена си какво ще кажеш?

Под погледите на Гуилъм и Смайли Естерхази набра Цирка и поиска да говори с Фил Порчъс. Произнесе репликите си идеално — малко самосъжаление, малко конспирация, малко шега. Някакво момиче от север, Фил, което било лудо по него и заплашвало с невъобразими неща, ако не отиде да я утеши.

— Просто не ми говори, знам, че всеки ден ти се налага, Фил. Ей, какво става с разкошната ти нова секретарка? А, още нещо, Фил, ако Мара се обади от къщи, ще й кажеш, че Тоби има важна работа, нали? Ще взривява Кремъл и ще се върне в понеделник. Нека да звучи добре и тежкарски, става ли? Благодаря ти, Фил.

Той затвори и набра един номер в Северен Лондон.

— Мисис Ем, здравейте, вашият любимец се обажда, познахте ли гласа? Добре. Вижте сега, изпращам ви един посетител довечера, мой много стар приятел, ще се изненадате. Тя ме мрази — обясни им той, закривайки слушалката с ръка. — Искане да провери инсталацията — продължи той. — Да я провери, да види дали работи добре, да няма теч и така нататък?

— Ако ти създава проблеми — каза Гуилъм на Фон с неприкрита злоба, докато си тръгваха, — овържи го целия.

На стълбището Смайли леко го докосна по ръката.

— Питър, искам да ми пазиш гърба. Ще го направиш ли? Дай ми няколко минути, след което ме вземи от ъгъла на Марлоус Роуд, в северна посока. Стой на западния тротоар.

Гуилъм изчака малко, след което излезе на улицата. Лек дъждец се носеше във въздуха, който беше неестествено топъл, сякаш идваше краят на зимата. Там, където блестяха светлини, влагата се носеше на фини облаци, но в сенките той нито я виждаше, нито я усещаше — само замъгляваше зрението му и го караше да присвива очи. Направи една обиколка на градинката, след което влезе в една спретната малка уличка доста по на юг от мястото на срещата. Като стигна до Марлоус Роуд, той пресече на западния тротоар, купи си вечерен вестник и бавно тръгна покрай вилите, разположени навътре в градините. Броеше пешеходци, велосипедисти и коли, когато далече пред себе си забеляза Джордж Смайли, здраво крачещ по отсрещния тротоар, живо олицетворение на лондончанин, прибиращ се у дома.

— Екип ли е? — попита Гуилъм.

Смайли не беше сигурен.

— Малко преди Абингдън Вилас ще пресека — каза той. — Оглеждай се за сам човек. Само че гледай внимателно!

Докато Гуилъм гледаше, Смайли внезапно спря, сякаш току-що се беше сетил нещо, стъпи рисковано на платното и се промъкна между ядосаните шофьори, изчезвайки моментално през вратата на едно магазинче за алкохол. През това време Гуилъм забеляза или си помисли, че е забелязал, как една висока приведена фигура в тъмно палто тръгва след него, но в този момент спря автобус и закри Смайли и преследвача му; когато потегли, явно преследвачът се беше качил на него, защото единственият останал на тротоара беше по-възрастен мъж в черен найлонов дъждобран и платнена шапка, който висеше на автобусната спирка и четеше вечерния си вестник; когато Смайли излезе от магазина с кафявата си торба, той изобщо не вдигна поглед от спортните страници. Още известно време Гуилъм вървя след Смайли из по-хубавите части на викториански Кенсингтън, докато той обикаляше от едно притихнало площадче на друго и се въртеше из малките улички по един и същи маршрут. Само веднъж, когато Гуилъм забрави за Смайли и инстинктивно се огледа, той заподозря, че трети човек върви след тях — издължена сянка по тухлената стена на една пуста улица, но щом продължи напред, сянката изчезна.

Последвалата нощ беше достатъчно ненормална и събитията се развиваха твърде бързо за него, за да може да задържи вниманието си само на едно от тях. Едва няколко дни по-късно той осъзна, че този

човек или неговата сянка са докоснали някаква струна в паметта му. Дори тогава известно време не можеше да я определи. След това рано една сутрин той се събуди внезапно и я видя ясно в ума си — лаещ глас на военен, дълбоко прикрита мекота на поведението и ракета за скуош, мушната зад касата в кабинета му в Брикстън и предизвикала сълзи в очите на безчувствената му секретарка.

Може би единственото нещо, което Стив Макълвор сбърка същата вечер по отношение на занаята в класическия му смисъл, беше да се обвинява, че е оставил отключена вратата на колата си на мястото до шофьора. Седнал зад волана, той отдаде на собствената си небрежност факта, че другото копче е вдигнато. Оцеляването, както обичаше да си припомня Джим Придо, е способността да си безкрайно подозрителен. Според този буквален принцип Макълвор би трябвало да допусне, че посред едно особено тежко задръстване, в една особено тежка вечер, на една от онези кънтящи от клаксони странични улички, излизащи в долната част на Елисейските полета, Рики Тар ще отвори вратата до шофьора и ще насочи пистолет към него. Животът в парижката резидентура обаче напоследък не способстваше за поддържането на бистър ум и по-голямата част от работния ден на Макълвор минаваше в попълване на седмичните разходи и събирането на отчети от персонала си за домакините. Единствено обядът, продължително занимание с един неуверен англофил от лабиринта на френските тайни служби, наруши монотонността на този петък.

Колата му, паркирана под една липа, умираща от отработените газове, беше с дипломатически номера и лепенка „СС“ отзад, тъй като прикритието за резидентурата беше консулска работа, макар че никой не я приемаше сериозно. Макълвор беше от старейшините на Цирка, набит, белокоп йоркширец с дълъг списък консулски назначения, които за пред света не бяха довели до напредък в кариерата. Париж беше последното от тях. Той не се интересуваше особено от Париж, а от опита си на оперативен работник в Далечния изток знаеше, че французите не са за него. Като прелюдия към пенсионирането обаче едва ли имаше по-добър вариант. Заплащането беше добро, настаняването беше удобно и най-сложните задачи, които трябваше да изпълнява през десетте месеца, откакто беше тук, се състояха в това да посреща някой и друг преминаващ агент, да слага тебеширени отметки тук и там, да играе ролята на пощальон в разни начинания на Лондонското управление и да забавлява гостуващите делегации.

Поне до този момент, в който седеше в колата си, с пистолета на Тар, притиснат към гръдния му кош, а ръката на Тар нежно обгръщаше дясното му рамо, готова да му извие врата, ако опита да направи някоя щуротия. На две крачки от тях момичета бързаха към метрото, а още малко по-нататък движението беше спряло и можеше да не помръдне още час. Никой не се впечатляваше особено от гледката на двама мъже, които водеха задушевен разговор в паркирана кола.

Тар заговори в момента, в който Макълвор седна на седалката. Трябвало да предаде съобщение на Алълайн, каза той. Щяло да бъде лично, с гриф „дешифрирай сам“, а Тар искал Стив да го кодира на машината, докато той го държи на мушка отстрани.

— По дяволите, в какво си се забъркал, Рики? — мрънкаше Макълвор, докато двамата вървяха под ръка към резидентурата. — Цялата служба те търси, нали знаеш? Жив ще те одерат, ако те намерят. От нас се очаква да оставим от тебе мокро петно, щом те зърнем.

Помисли си дали да не се извърне в хватката и да удари Тар през врата, но знаеше, че няма да е достатъчно бърз и Тар щеше да го убие.

Съобщението щяло да се състои от около двеста групи, каза Тар, докато Макълвор отключваше входната врата и палеше лампите. Когато Стив ги предаде, двамата щели да чакат при апарата отговора на Пърси. Най-късно утре сутринта, ако Тар не го лъжел инстинктът, Пърси щял да дотърчи в Париж за среща с него. Тази среща също щяла да се състои в резидентурата, защото според Тар руснаците щели да бъдат малко по-малко склонни да го убият на територията на британското консулство.

— Ти си полудял, Рики. Ние искаме да те убием, а не руснаците.

Първата стая се наричаше приемна и това беше всичко, останало от прикритието. Имаше стар дървен плот и стари уведомления до британските поданици, закачени на мръсната стена. На това място Тар претърси с лявата си ръка Макълвор за оръжие, но не намери. Къщата имаше вътрешен двор и повечето секретни неща бяха на другия му край — стаята на шифровчика, тайната стаичка и апаратурата.

— Изгубил си си ума, Рики — предупреди го монотонно Макълвор, докато го водеше през няколко празни кабинета и натисна звънеца на стаята на шифровчика. — Винаги си се мислел за Наполеон Бонапарт и сега вече окончателно си превъртял. Твърде много религия си попил от баща си.

Стоманеният капак на гишето за съобщения се отвори и в отвора се появи една объркана и леко глуповата физиономия.

— Можеш да си тръгваш, Бен, моето момче. Прибирай се при жена си, но стой близо до телефона, ако ми потрябваш. Остави книгата там, където са, и сложи ключа в апарата. Сега ще говоря с Лондон без чужда помощ.

Физиономията се отдръпна и те зачакаха, докато момчето отключи вратата отвътре — една ключалка, втора ключалка, резе.

— Този мистър идва от изток, Бен — обясни Макълвор, когато вратата се отвори. — Той е една от най-важните ми свързки.

— Здравейте, сър — каза Бен.

Той беше високо момче с вид на математик, с очила и немигащ поглед.

— Тръгвай, Бен. Няма да ти го удържа от заплата. Имаш целия уикенд на пълна ставка и без отработване. Хайде, тръгвай.

— Бен остава — каза Тар.

На Кеймбридж Съркъс светлината беше жълта и от мястото, на което беше застанал Мендъл — на третия етаж на един магазин за дрехи, — мокрият асфалт блестеше като евтино злато. Беше почти полунощ, а той стоеше там вече три часа. Застанал беше между една тюлена завеса и дървена сушилня за дрехи. Стоеше така, както стоят ченгетата по цял свят, разпределил равномерно тежестта върху двете стъпала, с изправени крака, леко наклонен назад до точката на равновесие. Беше нахлузил шапката си ниско и беше вдигнал яка, за да не се вижда бялото на лицето му от улицата, но очите му блестяха като на котка в тъмно мазе, докато наблюдаваше входната врата долу. Готов беше да чака още три часа или още шест — Мендъл отново беше в играта, миризмата на лова изпълваше ноздрите му. Нещо повече, той беше нощна птица; мракът в тази пробна го разсънваше прекрасно. Малкото светлина, която влизаше от улицата отдолу нагоре, падаше на бледи петна по тавана. Всичко останало — кроячните маси, топовете плат, покритите машини, парната ютия, снимките с автографи на чистокръвни принцове — му беше известно от разузнаването, което проведе следобед; светлината не стигаше до тях и дори сега едва ги различаваше.

От прозореца си той покриваше повечето от подходите — осем или девет различни улици и алеи, които без видима причина бяха избрали сградата на Цирка за своя пресечна точка. Между тях паянтовите постройки бяха евтино украсени в имперски стил — неокласическа банка, театър като огромна осквернена джамия. Отзад високи блокове напредваха като армия от роботи. Над тях розовото небе бавно се пълнеше с мъгла.

Защо ли беше толкова тихо, зачуди се той. Театърът отдавна се беше изпразнил, но защо развлекателната индустрия на Сохо, само на хвърлей място от прозореца му, не беше напълнила района с таксите и групи шляещи се хора? Нито един камион с плодове не беше издрънчал по Шафтсбъри Авеню на път към Ковънт Гардън.

Мендъл още веднъж проучи през бинокъла си сградата точно отсреща от другата страна на улицата. Тя изглеждаше още по-дълбоко заспала от съседите си. Двойната врата на входа беше затворена и в прозорците на партера не се виждаха светлини. Само на четвъртия етаж от втория прозорец вляво струеше бледо сияние и Мендъл знаеше, че това е стаята на дежурния; Смайли му беше казал. За момент вдигна бинокъла към покрива, на който цяла плантация от антени рисуваха невъзможна плетеница на фона на небето; след това един етаж надолу, към четирите затъмнени прозореца на радиоотдела.

— Нощно време всички използват парадния вход — беше му казал Гуилъм. — Прави се от икономия, за да се пести от портиери.

През тези три часа само три случки възнаградиха бдението на Мендъл — една на час не е много. В девет и половина син форд транзит докара двама души, които носеха нещо като сандък с амуниции. Сами си отключиха вратата и я затвориха веднага щом влязоха, докато Мендъл приглушено коментираше по телефона. В десет пристигна служебният бус — Гуилъм го беше предупредил и за това. Бусът събираше важни документи от външните отдели и ги откарваше на съхранение в Цирка за уикенда. Спира в Брикстън, Актън и Сарат в този ред, каза му Гуилъм, накрая в Адмиралтейството и пристига в Цирка около десет. Сега той пристигна точно в десет и този път двама мъже излязоха от сградата да помогнат за разтоварването; Мендъл докладва и това, а Смайли търпеливо му благодари.

Дали Смайли беше седнал? На тъмно ли стоеше като него? На Мендъл му се струваше, че беше точно така. От всички странни птици, които познаваше, Смайли беше най-странната. Като го гледа човек, ще си помисли, че и улицата не може да пресече сам, но със същия успех можеше да се предложи защита на таралеж. Чудаци, мислеше си Мендъл. Цял живот гоня бандити и накрая какво? Влизам с взлом, стоя в тъмното и шпионирам Чудаците. Никога не беше имал нещо общо с Чудаците, преди да срещне Смайли. Смяташе ги за досадна сбирщина от аматьори и колежанчета; смяташе ги за противоконституционни; смяташе, че най-добре за полицейското управление, за общественото мнение и за собствения му интерес беше да отговаря „Да, сър, не, сър“ и да губи кореспонденцията. Всъщност, с изключение на Смайли и Гуилъм, тази вечер си мислеше точно това за тях.

Малко преди единайсет, само преди час, пристигна едно такси. Обикновено черно лондонско такси, което спря при театъра. Смайли го беше предупредил дори и за това — в службата имали навик да не спират с таксита пред входа. Някои спирали пред „Фойлс“, други — на Олд Комптън Стрийт или пред някой магазин; повечето хора си имали предпочитано място и за Альлайн това бил театърът. Мендъл не беше виждал Альлайн, но му бяха дали негово описание и докато го наблюдаваше през бинокъла, го разпозна без никакво съмнение — едър, тромав тип с тъмно палто, — забеляза даже как шофьорът направи гримаса при вида на бакшиша и извика нещо подире му, докато Альлайн ровеше за ключовете си.

На входната врата няма охрана, беше му обяснил Гуилъм, тя само се заключва. Охраната е вътре, след като завиеш наляво, в дъното на коридора. Альлайн се помещава на петия етаж. Прозорците му няма да светнат, но има оберлихт и отблясъкът му би трябвало да освети комините. И наистина, докато наблюдаваше, върху покритата със сажди тухлена стена на комина се появи жълто петно — Альлайн беше влязъл в кабинета си.

А младият Гуилъм има нужда от почивка, мислеше си Мендъл. Това също го беше виждал преди — сурови типове, които се пречупват на четирийсет години. Крийт го, преструват се, че няма такова нещо, осланят се на по-зрелите, които в крайна сметка се оказват не чак толкова зрели, докато един ден става неудържимо, героите им падат от

пиедесталите си, а те седят на бюрото си и сълзите им се леят върху попивателната.

Той беше оставил слушалката на пода. Вдигна я и каза:

— Асото май влезе.

Каза му номера на таксито и пак зачака.

— Как изглеждаше? — попита тихо Смайли.

— Угрижен — отговори Мендъл.

— Така би следвало да е.

Този обаче няма да се пречупи, реши одобрително Мендъл; Смайли беше от онези, хилавите дъбове. Смяташ, че ще го събориш с един удар, но когато връхлети бурята, накрая остава само той. На това място в разсъжденията му спря второ такси, точно пред главния вход, и една висока бавна фигура внимателно изкачи стъпалата едно по едно като човек, който се грижи за сърцето си.

— Ето го и попа — измърмори Мендъл в телефонната слушалка. — Чакай малко, идва и дамата. Май тестето се събира в пълен състав. Само спокойно сега.

Един стар мерцедес 190 изхвърча от Ърлъм Стрийт, зави точно под неговия прозорец и с мъка удържа завоя чак до северния край на Чаринг Крос Роуд, където спря. От него слезе едър млад човек с рижа коса, затръшна вратата и затрополи по улицата към входа, без да маха ключа от таблото. След миг още един прозорец светна на четвъртия етаж и Рой Бланд се присъедини към групата.

Сега остава само да видим кой ще излезе, помисли си Мендъл.

Лок Гардънс, чието име вероятно произлизаше от намиращите се в съседство шлюзове на Камдън и Хампстед Роуд^[1], представляваше група от четири къщи от деветнайсети век с плоски фасади, построени в полукръг, на по три етажа със сутерена, а оградената ивица затревена площ зад тях се простираше до Риджънтс Стрийт. Номерата вървяха от две до пет; номер едно или беше паднала, или изобщо не е била построена. Номер пет беше от северната страна и не би могла да бъде по-добър вариант за тайна квартира, защото имаше три подхода в рамките на трийсет ярда, а пътеките покрай канала представляваха още два. На север беше Камдън Хай Стрийт за вливане в движението; на юг и на запад се намираха парковете и Примроуз Хил. Нещо повече, кварталът нямаше определен социален профил и не изискваше такъв от обитателите си. Някои от къщите бяха преустроени в едностайни апартаменти и имаха по десет звънеца, подредени като пишеща машина. Други бяха по-величествени и имаха само по един. На номер пет имаше два — един за Мили Маккрейг и втори за нейния наемател, мистър Джеферсън.

Мисис Маккрейг редовно ходеше на църква и събираше всевъзможни пожертвувания, което по съвместителство беше прекрасен начин да държи околните под око, макар че те едва ли възприемаха ревностната ѝ дейност по този начин. Джеферсън, нейният наемател, беше смътно известен като чужденец от петролния бизнес, който често отсъства. Лок Гардънс беше временното му жилище. Съседите, когато изобщо си правеха труда да му обръщат внимание, го намираха за свит и почтен. Същото впечатление биха си създали и за Джордж Смайли, ако случайно го бяха зърнали в бледата светлина на входа в девет часа същата вечер, докато Мили Маккрейг го въвеждаше в дневната си и спускаше благочестивите си завески.

Тя беше жилава шотландска вдовица с кафяви чорапи, късо подстригана коса и излъсканата, набръчкана кожа на стар човек. В интерес на Бога и на Цирка тя беше ръководила библейски училища в Мозамбик и една моряшка мисия в Хамбург и макар че в продължение

на двайсет години след това беше работила като професионален подслушвач, все още беше склонна да се отнася към всички мъже като към грешници. Смайли изобщо нямаше представа какво си мисли тя. От момента, в който той пристигна, поведението ѝ излъчваше дълбоко и безпристрастно спокойствие; тя го разведе из къщата като икономка, чиито гости много отдавна са умрели.

Първо сутеренът, на който живееше тя, пълен с растения и онази смесица от стари пощенски картички, месингови масички и резбована черна мебел, която сякаш има свойството да полепва по обикалялите света британски дами на определена възраст и от определена прослойка. Да, ако в Цирка имали нужда от нея през нощта, обаждали ѝ се по телефона в сутерена. Да, имало отделна линия на горния етаж, но тя била само за изходящи обаждания. Телефонът в сутерена имал дуплекс в трапезарията горе. След това партерът, истински храм на скъпия лош вкус на домакините — крещящи райета в стил ампир, позлатени имитации на антикварни столове, плюшени дивани с шнулове по ръбовете. Кухнята беше недокосната и занемарена. Зад нея имаше остъклена пристройка, наполовина зимна градина, наполовина килер, с изглед към запуснатата градина и канала. По плочките на пода се търкаляха стара преса за гладене, меден съд и касетки с тоник.

— Къде са микрофоните, Мили? — върна се Смайли в дневната.

По двойки били, промълви тихо Мили, монтирани зад тапетите, по две двойки във всяка стая на партера и по една във всяка стая на горния етаж. Всяка двойка била свързана с отделно записващо устройство. Той я последва по стръмната стълба. Горният етаж не беше обзаведен, с изключение на една спалня под покрива, в която имаше сива метална стойка с осем записващи апарата, четири отгоре, четири отдолу.

— Джеферсън знае ли всичко това?

— С мистър Джеферсън — каза строго Мили — се работи на базата на взаимно доверие.

Това можеше да се тълкува като израз на неодобрението ѝ към Смайли или пък като отдаденост на християнския морал.

Като се върнаха долу, тя му показва ключовете, които контролираха системата. Във всеки ключ за осветлението беше монтирано допълнително копче. Всеки път, когато Джеферсън или някое от момчетата, както се изрази тя, искали да запишат нещо,

трябвало само да станат и да натиснат лявото копче. От този момент системата се задействала от глас; с други думи, лентата в записващото устройство започвала да се върти само когато някой започвал да говори.

— А ти къде си през това време, Мили?

Стояла си на долния етаж, обясни тя, сякаш там е мястото на жената.

Смайли отваряше шкафове и бюфети, докато обикаляше от стая в стая. После се върна пак в килера с изглед към канала. Извади от джоба си фенерче и сигнализира с едно мигване в мрака на градината.

— Какви са мерките за сигурност? — попита Смайли, играейки си замислено с крайното копче на ключа за осветлението до вратата на дневната.

Отговорът ѝ беше монотонен като литургия:

— Две бутилки за мляко пред вратата означава, че можеш да влезеш и всичко е наред. Ако няма бутилки, не се влиза.

Откъм зимната градина се чу леко почукване. Смайли се върна там, отвори остъклената врата и след бърз приглушен разговор се появи отново с Гуилъм.

— Нали познаваш Питър, Мили?

Мили може би го познаваше, а може би не, малките ѝ строги очи го гледаха с презрение. Той разглеждаше ключа на осветлението, ровейки през това време в джоба си за нещо.

— Какво прави той? Не бива да го прави. Спри го.

Ако имала някакви притеснения, каза Смайли, можела да се обади на Лейкон от телефона в сутерена. Мили Маккрейг не помръдна, но по жилавите ѝ бузи избиха червени петна и тя защрака с пръсти от гняв. С малка отвертка Гуилъм внимателно разви болтчетата от двете страни на пластмасовия ключ и разгледа кабелите вътре. След това много внимателно обърна лявото копче надолу, завъртайки го на жичките му, и зави пластмасовия панел на мястото му, без да пипа другите копчета.

— Само ще го изпробваме — каза Гуилъм и докато Смайли се качваше да провери записващото устройство, Гуилъм запя „Старата река“ ниско и хрипливо като Пол Робсън.

— Благодаря ти — потръпна Смайли, слизайки пак долу, — това е напълно достатъчно.

Мили беше отишла в сутерена да се обади на Лейкон. Смайли спокойно подготви сцената. Сложи телефона до едно кресло в дневната, след което разчисти пътя си за отстъпление към килера. Взе две бутилки за мляко от кутията за лед на „Кока-Кола“ в кухнята и ги сложи пред вратата, за да обозначи, както еkleктично се изрази Мили Маккрейг, че можеш да влезеш и всичко е наред. Събу си обувките и ги остави в килера, а след като изгаси всички лампи, зае мястото си в креслото в момента, в който Мендъл направи връзката по телефона.

Междувременно на пътеката край канала Гуилъм възобнови наблюдението над къщата. Пътеката се затваряше за минувачи един час преди мръкване — от този момент нататък тя се превръщаше както в място за срещи на влюбени, така и в рай за бездомници; тъмнината на мостовете, макар и по различни причини, привлича и едните, и другите. През онази студена нощ Гуилъм не ги срещна. От време на време профучаваше по някой празен влак, оставяйки след себе си още по-голяма пустота. Нервите му бяха толкова опънати, очакванията му — толкова разнородни, че за момент цялата заобикаляща го архитектура в нощта му се видя апокалиптична — семафорите на железопътния мост се превърнаха в бесилки, викторианските складове станаха затвори с решетки на прозорците, извити към влажното небе. Някъде наблизко шумоляха плъхове и се носеше воня на застояла вода. След това светлината в дневната изгасна и къщата потъна в тъмнина, с изключение на жълтите ивици от двете страни на прозореца на Мили в сутерена. От килера блесна тънък лъч към него през запуснатата градина. Той извади малко фенерче от джоба си, махна сребрилата капачка, насочи го с треперещи пръсти в посоката, от която дойде светлината, и върна сигнала. От този момент нататък можеха само да чакат.

Тар подхвърли входящата телеграма на Бен заедно с еднократен бележник за разшифроване от сейфа.

— Давай — каза той, — изкарай си парите. Разкости я.

— Лично за вас е — възрази Бен. — Вижте. „Лично от Альлайн. Дешифрирай сам.“ Не ми е позволено да докосвам такива телеграми. Тези са от най-секретните.

— Прави каквото ти казва, Бен — рече Макълвор, наблюдавайки Тар.

В продължение на десет минути тримата не размениха нито дума. Тар стоеше сам в срещуположния ъгъл на стаята, силно изнервен от чакането. Беше затъкнал пистолета в колана си с дръжката навътре. Якето му лежеше на един стол. Ризата му беше залепнала от пот по целия му гръб. Бен използваше линейка за разчитането на групите от цифри и старателно записваше резултата в бележника от милиметрова хартия пред себе си. За да се съсредоточи, той беше опрял език в зъбите си и сега леко изцъка, когато го отдръпна. Остави молива настрана и подаде на Тар откъснатия лист.

— Прочети го на глас — каза Тар.

Гласът на Бен беше мек и леко развълнуван.

— „Лично до Тар от Алълайн дешифрирай сам. Категорично настоявам за разяснения и/или образци преди да удовлетвори молбата ти. Цитирам жизненоважна информация за опазване на службата край на цитата е недостатъчно. Нека ти напомня за лошото положение в което се намираш тук след позорното ти изчезване стоп настоявам незабавно да споделиш всичко с Макълвор повтарям незабавно стоп Шефът.“

Бен още не беше свършил, когато Тар започна да се смее по много странен и превъзбуден начин.

— Точно така, Пърси, мой човек! — извика той. — Да, повтарям, не! Знаеш ли защо шикалкави, драги ми Бен? Готви се да ме застреля право в шибания гръб! Така пипна и руското ми момиченце. Сега копелето ми свири същата мелодия. — Той рошеше косата на Бен, крещеше му и се смееше. — Да знаеш, Бен, в тая служба има много гадни хора, така че не вярвай на никого, казвам ти, ако искаш да пораснеш голям и силен!

* * *

Сам в мрака на дневната Смайли също чакаше, седнал на неудобния домакински стол и подпрял глава в слушалката на телефона. От време на време промърморваше нещо и Мендъл промърморваше в отговор, но през повечето време споделяха мълчанието. Настроението

му беше унило, даже малко мрачно. Подобно на актьор, той изпитваше чувството на приближаваща апатия преди вдигането на завесата, чувството, че великите неща накрая се свиват до малки и незначителни; също както смъртта му се струваше дребна и незначителна след битките в живота му. Нямаше го предишното желание да покорява. Мислите му, както когато се страхуваше, бяха насочени към хората. Нямаше никакви конкретни теории или оценки. Просто се питаше как ще се отрази това на всекиго и се чувстваше отговорен. Мислеше си за Джим и Сам, за Макс, Кони и Джери Уестърби, за прекъснатите отношения помежду им; отделно място в мислите му заемаше Ан и безнадеждно обърканият им разговор на корнуолските скали; зачуди се дали изобщо може да съществува любов между две човешки същества, която да не почива на самозаблуда; искаше му се да стане и да си тръгне, преди да се е случило, но не можеше. Притесняваше се бащински за Гуилъм и се питаше как ли ще му се отрази това напрежение от възмъжаването. Отново се сети за деня, в който погребва Контрола. Замисли се за предателството и се зачуди дали има безсмислено предателство по същия начин, по който се смята, че съществува безсмислена жестокост. Тревожеше се, че се чувства толкова ограбен, че всички интелектуални или философски правила, към които се бе придържал, ставаха на пух и прах, изправени пред истинска човешка ситуация.

— Има ли нещо? — попита той Мендъл по телефона.

— Двама пияници — отговори Мендъл — пеят „Виж джунглата, мокра от дъжда“.

— Не съм я чувал.

Той прехвърли слушалката от лявата си страна, извади пистолета от вътрешния джоб на самото си, където той вече беше развалил хубавия копринен хастар. Напипа предпазителя и за миг се зачуди на коя страна беше вдигнат и на коя — свален. Извади пълнителя и го пъкна обратно, спомняйки си как го беше правил стотици пъти на нощното стрелбище в Сарат преди войната; спомни си как винаги се стреля с две ръце, сър, едната държи пистолета, другата — пълнителя, сър; сети се и за онази легенда в Цирка, че винаги трябвало показалецът да се опъва по протежение на дулото, а спусъкът да се дърпа със средния пръст. Когато го пробва обаче, усещането беше смехотворно и той го заряза.

— Ще се поразходя — измърмори той и Мендъл отговори:

— Много хубаво.

Все още с пистолет в ръка, той се върна в килера, заслушан за скърцане на пода, което би могло да го издаде, но явно подът беше от бетон под опърпания килим; даже и да беше скочил, нямаше да предизвика дори вибрация. С фенерчето си изпрати два кратки сигнала, дълга пауза, после още два. Гуилъм веднага отговори с три кратки.

— Веднага се връщам.

— Разбрано — отвърна Мендъл.

Той тръгна, мислейки си мрачно за Ан — сънуваше невъзможния сън. Прибра пистолета в джоба си. Откъм канала се чу вой на сирена. През нощта? Лодки да плават през нощта? Сигурно беше кола. Ами ако Джералд има разработени мерки за спешни случаи, за които не знаем нищо? Обаждане от една телефонна кабина до друга, взимане с кола? Ами ако Поляков все пак има агент, помощник, когото Кони не е разпознала? Вече го беше премислял. Системата беше направена така, че да няма пропуски, да става за всякакви срещи при всякакви обстоятелства. По отношение на професията Карла е педант.

Ами идеята му, че го следят? Какво да каже за това? Какво да прави със сянката, която така и не видя, само усещаше, докато гърбът не го засърбя от втренчения поглед на онзи, който го следеше; нищо не видя, нищо не чу, само го усещаше. Твърде стар беше, за да не обръща внимание на такова предупреждение. Проскърцването на стъпало, което не е скърцало до този момент; прошумоляването на щора, когато няма вятър; кола с друг номер, но със същата драскотина на калника от външната страна; лице в метрото, за което си сигурен, че си виждал и преди; в продължение на години беше живял с такива знаци; само един от тях беше достатъчна причина да се маха, да сменя града и самоличността. Защото в тази професия не съществуваха съвпадения.

— Един си тръгна — каза изведнъж Мендъл. — Ало?

— Тук съм.

Някой току-що излязъл от Цирка, каза Мендъл. От парадния вход, но не бил сигурен за самоличността му.

Шлифер и шапка. Едър, движи се бързо. Явно е поръчал таксито да дойде точно пред входа и веднага се качи в него.

— Тръгна на север, в твоята посока.

Смайли погледна часовника си. Десет минути, помисли си той. Нека са дванайсет, ще трябва да спре и да се обади на Поляков по пътя. След това си каза: „Не ставай глупав, вече го е направил от Цирка“.

— Затварям — каза Смайли.

— Чао — отговори Мендъл.

От пътеката Гуилъм видя три дълги светлини. Къртицата идва.

* * *

В килера Смайли още веднъж провери маршрута си, бутна няколко шезлонга настрана и върза конец на пресата за гладене, който да го направлява, защото не виждаше добре в тъмното. Конецът стигаше до отворената кухненска врата, от кухнята се влизаше в дневната и в трапезарията, двете врати бяха една до друга. Кухнята беше дълго помещение, всъщност беше пристроена към къщата още преди да направят остъкления килер. Мислеше да използва трапезарията, но беше прекалено рисковано и освен това от там не можеше да сигнализира на Гуилъм. Затова той зачака в килера, чувствайки се абсурдно по чорапи и бършейки очилата си, защото от топлината на лицето му те непрекъснато се запотяваха. В килера беше много по-студено. Дневната беше в съседство и беше много топла, но килерът имаше външни стени, стъкло и бетон под килима, от което краката му бяха мокри. Къртицата пристига първа, мина му през ума, и играе ролята на домакин — такъв е протоколът, част от преструвката, че Поляков е агент на Джералд.

Лондонското такси е като падаща бомба.

Това сравнение бавно се надигна в него от дълбините на подсъзнателните му спомени. Тракането, с което навлиза в полукръга от къщи, ритмичното цъкване, докато ниските тонове затихват. Изгасянето на двигателя — къде е спряло, пред коя къща, когато всички на улицата сме притихнали в тъмното, свити под масите или стиснали конец, коя къща? След това затръшването на вратата и връхлитащото успокоение — щом можеш да го чуеш, значи не е за тебе.

Но Смайли го чу и беше за него.

Чу стъпките по чакъла, енергични и забързани. Спряха. Не е тази врата, мина абсурдна мисъл през главата на Смайли, върви си. Пистолетът беше в ръката му със спуснат предпазител. Продължаваше да слуша, но не чуваше нищо. Подозрителен си, Джералд, помисли си той. Стара къртица си ти, надушваш, ако нещо не е наред. Мили, помисли си той — Мили е махнала бутилките за мляко и го е предупредила, прогонила го е. Мили е уплашила плячката. След това чу резето да се превърта — един път, втори, ключалката беше марка „Банъм“, спомни си той, Боже мой, за къде сме без „Банъм“? Ама разбира се — къртицата беше ровила в джобовете си за ключа. Ако беше някой изнервен човек, ключът щеше да е вече в ръката му, щеше да го стиска, да го напипва в джоба си през целия път с таксито; но не и къртицата. Къртицата можеше да е разтревожена, но не и изнервена. В момента, в който се превърта резето, отекна звънецът — поредната проява на лошия вкус на домакините, висок тон, нисък тон, висок тон. Това означава, че е един от нас, беше му обяснила Мили; едно от момчетата, нейните момчета, момчетата на Кони, момчетата на Карла. Входната врата се отвори, някой влезе в къщата, той чу изшумоляването на изтривалката, чу как се затвори вратата, чу щракването на ключа за осветлението и видя как се появи бледа ивица под вратата на кухнята. Сложи пистолета в джоба си и избърса длан в самото си, след това пак го извади и в същия момент чу втора падаща бомба, второ такси спря отпред, и веднага стъпки — Поляков не само беше приготвил ключа си, парите за таксито също бяха готови; дали руснаците оставят бакшиш, помисли си той, или това се смята за недемократично? Отново се чу звънецът, входната врата се отвори и затвори и Смайли чу две потракования, когато някой остави бутилките за мляко на масичката в антрето в името на реда и добрата професионална практика.

Господ да ми е на помощ, помисли си Смайли в ужас, загледан в старата кутия за лед на „Кока-Кола“ до него, изобщо не му мина през ума, че онзи може да поиска да ги прибере в хладилника.

Ивицата светлина под кухненската врата внезапно стана по-ярка, след като запалиха лампите в дневната. Над къщата се възцари необикновено спокойствие. Хванал конеца, Смайли се придвижи малко напред по ледения под. След това чу гласове. Отначало бяха неразличими. Явно още са в далечния край на стаята, помисли си той.

Или пък винаги започват разговора тихо. След това Поляков се премести по-близо — отиде до количката с питиета, сипвайки по нещо.

— Каква е версията ни, ако някой ни притесни? — попита той на добър английски.

Хубав глас, спомни си Смайли, мек като твоя, често си пусках записите по два пъти само да го слушам как говори. Кони, да можеше да го чуеш сега.

Все още от далечния край на стаята се носеше приглушено мърморене в отговор на всеки въпрос. Смайли изобщо не можеше да го разпознае. „Къде ще се прегрупираме?“ „Какъв е резервният ни вариант?“ „Носиш ли нещо, което предпочиташ да е у мене по време на разговора ни, като имаш предвид, че имам дипломатически имунитет?“

Сигурно е стандартна процедура, реши Смайли, част от методите на Карла.

— Ключът надолу ли е? Би ли проверил, моля те? Благодаря ти. Какво ще пиеш?

— Скоч — каза Хейдън, — един дяволски голям скоч.

Без изобщо да е в състояние да повярва, Смайли слушаше добре познатия глас да чете същата телеграма, която самият той беше продиктувал на Тар само преди четирийсет и осем часа.

След това за миг едната половина на Смайли открито се разбунтува срещу другата. Вълната на гневно съмнение, която го беше заляла в градината на Лейкон и която оттогава го дърпаше назад като неприятен отлив, сега го захвърли на скалите на отчаянието, а след това и на бунта — отказвам. Нищо не заслужава унищожаването на едно човешко същество. Все някъде пътят на болката и предателството трябва да има край. Докато това не стане, няма бъдеще — само непрекъснато спускане във все по-ужасяващи версии на настоящето. Този човек беше мой приятел и любовник на Ан, приятел на Джим и доколкото разбирам, негов любовник също; на обществото принадлежеше предателството, а не човекът.

Хейдън беше извършил предателство. Като любовник, като колега, като приятел; като патриот, като член на онази неясна общност, която Ан неопределено наричаше „мрежата“ — във всяко отношение Хейдън открито беше преследвал една цел, а тайно постигаше нейната противоположност. Смайли много добре знаеше, че дори и в този

момент не осъзнава напълно мащабите на това ужасяващо двуличие; при все това част от него вече се надигаше в защита на Хейдън. Нима и Бил не беше предаден? Плачът на Кони прозвуча в ушите му: „Бедничките. Обучени да управляват империя, обучени да са на гребена на вълната... Вие сте последните, Джордж, ти и Бил“. Болезнено ясно видя образа на амбициозен човек, роден за велики дела, роден да управлява, да разделя и да владее, чиито мечти и стремежи, също като тези на Пърси, бяха насочени само към световната сцена; за когото действителността беше само един жалък остров, чийто глас не можеше да стигне дори до отсрещния бряг. Затова Смайли изпита не само отвращение, но и въпреки всичко, което този миг означаваше за него, изблик на негодувание срещу институциите, които би трябвало да защитава: „Общественият договор важи и за двете страни“, беше казал Лейкон. Небрежният фалш на министъра, мълчаливото морално самодоволство на Лейкон, безогледната алчност на Пърси Алълайн, хора като тях обезсмисляха всеки договор — защо трябва някой да им бъде верен?

Той знаеше, разбира се. Винаги е знаел, че е Бил. Също както го знаеше и Контрола, и Лейкон в дома на Мендъл. Също като Кони и Джим, като Алълайн и Естерхази, всички негласно споделяха онова неизразено, половинчато знание, което се надяваха, че ще изчезне от само себе си, като болест, за която никой не признава и никой не иска да постави диагноза.

Ами Ан? Ан дали знаеше? Каква беше онази сянка, която се спусна върху тях тогава, на корнуолските скали?

Известно време Смайли остана така — пълен, босоног шпионин, както би казала Ан, излъган в любовта и безпомощен в омразата си, стиснал пистолет в едната ръка и конец — в другата, чакайки в тъмното. След това, все още с пистолет в ръката, той се отдръпна на пръсти до прозореца и оттам изпрати пет бързи светлинни сигнала, един след друг. Изчака, докато получи отговор, и се върна на мястото си, за да продължи да слуша.

Гуилъм се втурна по пътеката край канала, а фенерчето се мяташе бясно в ръката му, докато не стигна до един нисък мост и стоманена стълба, която водеше на зигзаг до Глостър Авеню.

Портичката беше затворена и му се наложи да я прескочи, скъсвайки единия от ръкавите си на лакътя. Лейкон стоеше на ъгъла на Принсес Роуд, облечен в стара канадка и с чанта в ръка.

— Там е, пристигна — прошепна Гуилъм. — Пипнал е Джералд.

— Не искам кръвопролитие — предупреди го Лейкон. — Искам пълно спокойствие.

Гуилъм не си направи труда да му отговори. Трийсет ярда по-надолу по улицата Мендъл чакаше в едно такси, наето за цялата нощ. Караха по-малко от две минути и спряха колата малко преди полукръга. Гуилъм държеше в ръка ключа на Естерхази. Като стигнаха номер пет, Мендъл и Гуилъм прескочиха вратичката, за да не рискуват да издаде някакъв шум, и тръгнаха само по тревата. Докато вървяха, Гуилъм погледна през рамо и за момент му се стори, че някой ги наблюдава — не можеше да различи дали е мъж, или жена — от сянката в един вход на отсрещната страна на улицата; когато обърна внимание на Мендъл към мястото, там нямаше нищо, а Мендъл доста грубо му нареди да се успокои. Лампата на входа не светеше. Гуилъм тръгна напред, Мендъл зачака под една ябълка. Гуилъм пхна ключа и усети как ключалката превърта с лекота. Какъв глупак, помисли си победоносно той, защо не си пуснал резето? Бутна вратата един инч и се поколеба. Дишаше бавно, изпълвайки дробовете си за действие. Мендъл се придвижи още малко напред. По улицата минаха две млади момчета, които се смееха на висок глас, защото нощта ги изнервяше. Гуилъм погледна още веднъж зад себе си, но полукръгът беше чист. Той пристъпи в антрето. Носеше обувки от набук, които скърцаха по паркета; нямаше килим. Той слуша достатъчно време пред вратата на гостната, преди най-сетне да го обземе ярост.

Изкланите му агенти в Мароко, заточението му в Брикстън, всекидневните му безплодни усилия, докато с всеки изминал ден остаряваше, а младостта изтичаше през пръстите му; сивотата, която го обкръжаваше; подрязаните му способности да обича, да се радва и да се смее; постоянната ерозия на обикновения героизъм, по чиито стандарти искаше да се равнява; изпитанията и ограниченията, които си налагаше в името на безмълвната преданост; можеше да хвърли всичко това в ухилената физиономия на Хейдън. Хейдън, неговият изповедник; Хейдън, винаги готовият да се посмеят, да побърбят или

да изпият едно кафе; Хейдън, моделът, по който той беше построил живота си.

Нещо повече, много повече. Сега го разбра, след като го видя. Хейдън беше нещо повече от модел, той беше неговото вдъхновение, неговата пътеводна светлина в някаква старомодна романтика, възплъщение на истинския англичанин, което, само поради факта, че беше неопределено, подценено и нееднозначно, осмисляше живота на Гуилъм досега. В този момент Гуилъм се почувства не само предаден, той се почувства осиротял. Подозренията му, негодуванията му, които досега бяха насочени към външния свят — към жените му, към любовните му опити, — сега се обърнаха към Цирка и към проваленото вълшебство, формирало вярата му. С всички сили той блъсна вратата и скочи вътре с пистолет в ръка. Хейдън и един едър мъж с черен перчем седяха от двете страни на малка масичка. Поляков — Гуилъм го позна от снимките — пушеше много английска лула. Беше облечен в сива жилетка с цип, която приличаше на горнище от анцуг. Даже не успя да извади лулата от устата си, преди Гуилъм да сграбчи Хейдън за врата. Вдигна го от стола му с едно рязко движение. Беше захвърлил пистолета и мятеше Хейдън наляво-надясно, тръскаше го като мокър парцал и крещеше. После изведнъж всичко изгуби смисъл. В края на краищата това беше Били, с когото бяха преживели много неща заедно. Гуилъм се отдръпна много преди Мендъл да го хване за ръката, и чу как Смайли много внимателно подканя „Бил и полковник Виктор“, както ги нарече, да вдигнат ръце и да ги сложат на тила си, докато пристигне Пърси Алълайн.

— Нали не забеляза никого навън? — Смайли попита Гуилъм, докато чакаха.

— Тихо като гробище — каза Мендъл, отговаряйки от името на двамата.

[1] Lock — шлюз (англ.). — Б.пр. ↑

Има моменти, които са наситени с твърде много събития, за да бъдат изживени наведнъж. За Гуилъм и останалите присъстващи това беше такъв момент. Постоянното разсейване на Смайли и честите му предпазливи надничания през прозореца; безразличието на Хейдън; предсказуемият изблик на възмущение на Поляков, настояванията да се отнасят с него, както подобава на член на дипломатическия корпус — настоявания, които седналият на дивана Гуилъм кратко заплаши, че може и да изпълни, — смутеното пристигане на Альлайн и Бланд, още протести и походът към горния етаж, където Смайли им пусна записите, дългото тягостно мълчание, последвало завръщането им в дневната; пристигането на Лейкон и на Естерхази и Фон накрая, безшумните свещенодействия на Мили Маккрейг с чайника — всички тези събития и сцени се развиваха с театрална нереалност, подсилена също като пътуването до Аскот преди цяла вечност от нереалния час на денонощието. Вярно беше, че тези случки, сред които имаше и физическо задържане на Поляков, и поток от ругатни на руски по адрес на Фон, който го беше ударил бог знае къде въпреки бдителността на Мендъл, бяха второстепенна сюжетна линия на фона на единствената цел на Смайли, заради която ги беше събрал — да убеди Альлайн, че Хейдън предоставя на Смайли възможност да преговаря с Карла за спасяването — поне в човешки смисъл, ако не в професионален — на останките от мрежите, предадени от Хейдън. Смайли не беше овластен да извършва тези действия, а и явно не искаше; сигурно смяташе, че Естерхази, Бланд и Альлайн могат по-добре да се разберат помежду си кои агенти теоретично все още съществуват. Във всеки случай той скоро се качи на горния етаж и Гуилъм пак го чу да се разхожда безспир от стая в стая, продължавайки да наблюдава от прозорците.

И така, след като Альлайн и неговите хора се оттеглиха в трапезарията с Поляков, за да обсъдят работата насаме, останалите продължиха да седят в мълчание в дневната или гледайки Хейдън, или умишлено гледайки настрани. Той сякаш не ги забелязваше. Подпрял

брадичка на ръката си, той седеше встрани от другите в един ъгъл, под наблюдението на Фон, и имаше доста отегчен вид. Обсъждането приключи, всички се изсипаха от трапезарията и Альлайн съобщи на Лейкон, който държеше да не присъства на разговора, че е организирана среща след три дни на същия този адрес и дотогава „полковникът ще се е консултирал с висшестоящите си“. Лейкон кимна. Всичко това приличаше на заседание на управителния съвет на някаква фирма.

Тръгванията бяха още по-странни от пристиганията. Между Естерхази и Поляков особено сбогуването беше необичайно остро. Естерхази, който винаги беше предпочитал да е джентълмен, а не шпионин, изглежда, беше решил да прояви галантност и протегна ръка, която Поляков раздражено бутна настрана. Естерхази отчаяно се огледа за Смайли, може би надявайки се да спечели неговото благоразположение, след което сви рамене и праметна ръка през рамото на Бланд. Малко след това двамата си тръгнаха заедно. Не си взеха довиждане с никого, но Бланд изглеждаше страшно разстроен и Естерхази явно го утешаваше, макар че собственото му бъдеще в този момент не се очертаваше много розово. Малко след това пристигна радиотакси за Поляков и той си замина, без да си вземе довиждане с никого. По това време разговорите бяха замрели напълно; без присъствието на руснака сцената стана отчайващо банална. Хейдън продължаваше да седи в същата отегчена поза, все така държан под око от Фон и Мендъл, а Лейкон и Альлайн го гледаха в нямо смущение. Последваха още телефонни обаждания, предимно за коли. В един момент Смайли се появи от горния етаж и спомена Тар. Альлайн се обади в Цирка и продиктува една телеграма до Париж, в която се казваше, че той би могъл да се върне в Англия с почести, каквото и да означаваше това; и втора — до Макълвор, в която пишеше, че Тар е приемлив, което също беше въпрос на лично мнение според Гуилъм.

Накрая, за всеобщо облекчение, от Яслата пристигна един микробус без прозорци и от него слязоха двама мъже, които Гуилъм не беше виждал досега, единият висок и накуцващ, другият с рижка коса и подпухнало лице. Той потръпна от мисълта, че това са следователите. Фон взе палтото на Хейдън от антрето, претърси джобовете и почтително му помогна да го облече. В този момент Смайли

внимателно се намеси и настоя отвеждането на Хейдън от входната врата до микробуса да стане, без да се пали лампата в антрето и в съпровод на много хора. Гуилъм, Фон и дори Альлайн се подредиха и накрая, с Хейдън по средата, цялата разнородна група тръгна през градината към микробуса.

— Просто предпазна мярка — настоя Смайли.

Никой не искаше да спори с него. Първи се качи Хейдън, след него и следователите, които заключиха решетката отвътре. Докато вратите се затваряха, Хейдън вдигна ръка в приятелски, макар и леко надменен жест към Альлайн.

Едва впоследствие Гуилъм започна да си припомня отделни неща и отделни хора изплуваха в спомените му; неописуемата омраза на Поляков например, насочена срещу всички, от горката Мили Маккрейг нагоре, която всъщност изкриви чертите му — устните му се извиха в дива, неконтролируема насмешка, побеля и затрепери, но не от страх и не от гняв. Това си беше чиста омраза, каквато Гуилъм не можеше да изпита към Хейдън, но пък двамата с Хейдън имаха много общо.

Що се отнася до Альлайн, в момента на поражението му Гуилъм установи, че в него се прокрадва възхищение — Альлайн поне показва някакво поведение. По-късно обаче Гуилъм вече не беше толкова сигурен дали при първоначалното представяне на фактите Пърси е осъзнал същността им — все пак той още беше шефът, а Хейдън беше неговият Яго.

Най-странното за Гуилъм обаче, същинско прозрение, което той отнесе със себе си и дълго разсъждава над него, за разлика от обикновено, беше, че въпреки натрупания гняв при нахлуването в стаята трябваше да приложи усилие на волята, при това доста силно, за да изпита към Хейдън нещо по-различно от привързаност. Може би, както би казал Бил, най-сетне беше пораснал. Най-хубавото беше, че същата вечер, когато изкачи стъпалата до апартамента си, той чу познатите звуци от флейтата на Камила да отекват на стълбището. Ако Камила тази нощ бе изгубила нещо от тайнствеността си, на сутринта поне той успя да я отърве от мъките на двойната игра, в плен на която я беше предал в последно време.

През следващите няколко дни животът му претърпя обрат към по-добро и в други отношения. Пърси Альлайн беше изпратен в

отпуск за неопределено време; Смайли беше помолен да се върне за малко и да помогне в разчистването. За самия Гуилъм пък се заговори, че ще го отърват от Брикстън. Едва много, много по-късно той разбра, че е имало и едно последно действие, и разбра името и целта на онази позната сянка, която следваше Смайли по нощните улици на Кенсингтън.

Следващите два дни бяха ад за Смайли. Когато го виждаха, на съседите му се струваше, че е обзет от опустошителна скръб. Ставаше късно и се мотаеше из къщи по пижама, чистеше, бършеше прах, готвеше си разни неща и не ги ядеше. Следобед, противно на местните правила, си палеше огън от въглища и сядаше пред него, четейки любимите си немски поети или пишейки писма на Ан, които рядко довършваше и никога не изпращаше. Когато звъннеше телефонът, той бързо го вдигаше само за да се разочарова. Навън времето продължаваше да е отвратително и малцината минувачи — Смайли непрекъснато ги разглеждаше — бяха обвити в балканска мизерия. Веднъж му се обади Лейкон с молба от министъра Смайли „да е на разположение да помогне за разчистването на бъркотията в Цирка, ако се наложи“ — на практика това означаваше да поеме караула, докато се намери заместник на Пърси Алълайн. Смайли отговори уклончиво и отново настоя пред Лейкон да вземе изключителни мерки за осигуряването на физическата сигурност на Хейдън, докато е в Сарат.

— Не драматизираш ли малко? — ехидно отговори Лейкон. — Единственото място, където може да избяга, е Русия, а ние така или иначе го изпращаме там.

— Кога? Скоро ли?

Уреждането на подробностите щяло да отнеме няколко дни. В апатичното състояние, в което се намираше, Смайли се въздържа да попита как вървят разпитите междувременно, но маниерът на Лейкон предполагаше, че отговорът би бил: „зле“. Мендъл му предостави по-съществена информация.

— Гарата в Имингам е затворена — каза той. — Ще трябва да слезеш на Гримсби и да вървиш пеша или да вземеш автобус.

През повечето време обаче Мендъл просто седеше и го гледаше, както човек гледа инвалид.

— Чакането няма да я върне, нали знаеш — каза му той веднъж. — Време е планината да отиде при Мохамед. Плахите сърца не печелят прекрасни дами, ако мога така да се изразя.

Сутринта на третия ден звънецът звънна и Смайли отвори вратата толкова бързо, все едно беше Ан, която си е забравила ключа. Оказа се Лейкон. Смайли трябвало да отиде в Сарат, Хейдън настоявал да го види. Следователите не били стигнали доникъде, а времето свършвало. Смятали, че ако Смайли влезе в ролята на изповедник, Хейдън би споделил малко информация с него.

— Увериха ме, че не е имало принуда — каза Лейкон.

Сарат беше тъжно място след великолепието, което помнеше Смайли. Повечето брястове бяха измрели от някаква болест; над старото игрище за крикет се извисяваха пилони. Самата сграда, голяма тухлена постройка, също беше доста западнала след разгара на студената война в Европа и повечето хубави мебели бяха изчезнали, най-вероятно в някоя от къщите на Алълайн. Той намери Хейдън в една нисьнова барака^[1], скрита сред дърветата.

Вътре миришеше на караулно помещение, стените бяха боядисани в черно и на прозорците имаше решетки. Във всяка стая имаше охрана, която посрещна почтително Смайли, наричайки го „сър“. Явно се беше разчуло. Хейдън беше облечен в дочени дрехи, трепереше и се оплакваше от световъртеж. Няколко пъти трябваше да ляга на леглото, за да спре кръвотечението от носа си. Набола му беше рехавата брада — сигурно не се бяха разбрали дали да му дадат бръснач.

— Горے главата — каза му Смайли. — Скоро ще излезеш оттук.

По пътя насам се опитваше да си спомни Придо, Ирина и чешките мрежи и дори влезе в стаята на Хейдън с неясното чувство на обществен дълг — по някакъв начин, мислеше си той, трябваше да го порицае от името на здравомислещите хора. Вместо това се чувстваше доста смутен; имаше усещането, че никога не е познавал Хейдън, а сега вече беше късно. Освен това беше ядосан от физическото му състояние, но когато поиска сметка на охраната, те изразиха недоумение. Още повече се ядоса, когато научи, че допълнителните мерки за сигурност, които беше поискал, са били отменени още на втория ден. Когато поиска да говори с Крадокс, шефа на Яслата, Крадокс го нямаше, а заместникът му се преструваше на глупав.

Първият им разговор беше колеблив и банален.

Ще бъде ли Смайли така добър да му препраща кореспонденцията от клуба му и да каже на Алълайн да побърза с преговорите за размяна с Карла? Трябват му и кърпички, хартиени

кърпички за носа му. Сълзите му, обясни Хейдън, изобщо не били свързани с разкаяние или болка, а били само физическа реакция на дребнавостта на следователите, както се изрази той, които си били наумили, че Хейдън знаел имената и на други хора, вербувани от Карла, и били решени да ги научат, преди да си тръгне. Имало и друга школа, според която пък Фаншо от Оптиматите в колежа „Крайст Чърч“ действал като вербовчик и на Центъра в Москва, освен на Цирка; какво да правиш с такива кретени, възкликна Хейдън. Въпреки слабостта си успяваше да създаде впечатлението, че той е единственият нормален човек тук.

Разходиха се из територията и Смайли установи — с чувство, близко до отчаяние, — че периметърът вече дори не се патрулира, нито денем, нито нощем. След една обиколка Хейдън поиска да се върнат в бараката, където измъкна една дъска от пода и извади няколко листа, изписани с драскулки. Те силно напомниха на Смайли дневника на Ирина. Седнал на леглото, той ги прегледа и в тази поза, на слабата светлина, с черния си перчем, провиснал почти до листовете, той би могъл да се намира в кабинета на Контрола през шейсетте години, предлагащ някоя забележително правдоподобна, но напълно неосъществима лудория, която да увеличи славата на Англия. Смайли не си даде труда да си води бележки, тъй като и двамата бяха наясно, че разговорът им така или иначе се записва. Разказът му започна с дълга апология, от която впоследствие той си спомняше само отделни изречения: „Живеем в епоха, в която само фундаменталните идеи са от значение...“

„Съединените щати вече не са в състояние да поддържат собствената си революция...“

„Политическото положение на Обединеното кралство в международните отношения е без значение и не е жизнеспособно от морална гледна точка...“

При други обстоятелства Смайли би могъл да се съгласи с повечето неща — отблъскваше го изпълнението, а не музиката.

„Икономическото потисничество на масите в Съединените щати е институционализирано до степен, каквато и Ленин не би могъл да предвиди.“

„Студената война започна през 1917 година, но най-тежката битка тепърва предстои, тъй като предсмъртната параноя на Америка я

тласка към все по-големи крайности извън нейните граници...“

Той не говореше за залеза на Запада, а за неговата смърт от алчност и запичане. Каза, че мразел Америка от дъното на душата си, и Смайли беше готов да му повярва. Също така Хейдън приемаше за даденост, че тайните служби са единственото истинско мерило за политическото здраве на една нация, единственият реален израз на нейното подсъзнание.

Накрая стигна до своя случай. В Оксфорд, каза той, искрено отстоявал десни позиции, а по време на войната нямало никакво значение какви са възгледите ти, стига да се биеш с германците. За известно време след четирийсет и пета година, каза той, бил удовлетворен от положението на Великобритания в световната политика, докато постепенно не осъзнал колко банално било всичко. Как и кога остана загадка. В историческия хаос на неговия живот не можеше да посочи конкретен случай — просто знаел, че ако Англия излезе от играта, това нямало да промени абсолютно нищо. Често се питал коя страна би взел той, ако наистина настъпел часът на изпитание; след продължителни размишления накрая бил принуден да си признае, че ако някой от монолитите трябвало да победи, той би предпочел това да е Изтокът.

— Това е преди всичко въпрос на естетическа преценка — обясни той, вдигайки поглед. — Донякъде и на морална, разбира се.

— Разбира се — отвърна внимателно Смайли.

От този момент нататък, каза той, било само въпрос на време да насочи усилията си в посока на своите убеждения.

Това беше резултатът от първия ден. По устните на Хейдън се беше появил бял налеп и очите му пак се насълзиха. Разбраха се да се срещнат утре по същото време.

— Би било много хубаво да навлезем малко и в подробностите, ако може, Бил — каза Смайли, докато си тръгваше.

— А, виж, говори с Джан, моля те. — Хейдън лежеше на леглото и пак спираше кръвта от носа си. — Изобщо няма значение какво ще й кажеш, стига само да е окончателно. — Той се изправи, написа чек и го сложи в кафяв плик. — Дай й това да има за джобни.

Може би си даде сметка, че Смайли би се почувствал неловко от такава задача, затова добави:

— Нали не мога да я взема със себе си? Даже ако ѝ позволят да дойде, тя ще ми бъде като воденичен камък на шията.

Същата вечер, следвайки инструкциите на Хейдън, Смайли отиде с метрото до Кентиш Таун и издири къщата на една крайна уличка. Отвори му русо момиче с безизразно лице, облечено в джинси; усети миризма на маслени бои и бебе. Не можеше да си спомни дали я е виждал на Байуотър Стрийт, затова започна с думите:

— Изпраща ме Бил Хейдън. Той е добре, но трябва да ви предам няколко съобщения от него.

— Господи — каза меко тя. — Крайно време беше, по дяволите.

Дневната беше мръсна. През отворената врата на кухнята той видя купчина неизмити чинии и разбра, че използва всички съдове, докато не свършат, след което ги мие наведнъж. Върху дъските на пода нямаше нищо, освен продълговати психеделични плетеници от змии, цветя и насекоми, нарисувани направо върху тях.

— Това е Микеланджеловият таван на Бил — каза тя между другото. — С тази разлика, че няма да го боли гърбът като Микеланджело. Вие държавен служител ли сте? — попита тя, запалвайки цигара. — Той ми е разправял, че е на държавна работа. — Ръката ѝ трепереше, а под очите ѝ имаше жълти сенки.

— Вижте, първо трябва да ви дам това — каза Смайли и бръкна в един вътрешен джоб, за да ѝ връчи плика с чека.

— За хляб — каза момичето и сложи плика настрана.

— За хляб — отвърна на усмивката ѝ Смайли, след което нещо в израза му или в начина, по който прозвучаха думите му, я накараха да вземе плика и да го отвори. Нямаше бележка, само чек, но и това беше достатъчно — даже от мястото си Смайли можеше да види, че е за четирицифрена сума.

Без да знае какво прави, тя прекоси стаята, отиде до камината и сложи чека при бакалските сметки в една стара тенекиена кутия на полицата. Отиде в кухнята и направи две чаши с нескафе, но се върна само с едната.

— Къде е той? — попита тя. Стоеше с лице към него. — Пак е хукнал след онова сополиво моряче, нали? Това ли е? И сега се откупва, така ли? Ами я да вземете да му кажете...

Смайли не за първи път ставаше свидетел на такива сцени и колкото и да беше абсурдно, старите фрази изплуваха в ума му:

— Работата на Бил е от национално значение. Боя се, че не можем да я обсъждаме, вие също не бива да говорите за нея. Преди няколко дни той замина в чужбина на тайна мисия. Известно време ще отсъства. Може би дори няколко години. Нямаше право да казва на никого, че заминава. Иска да го забравите. Наистина ужасно съжалявам.

Успя да стигне дотук, преди тя да избухне. Не чу всичко, което каза, защото тя крещеше и се давеше, а щом бебето я чу, и то започна да пици от горния етаж. Тя сипеше ругатни, но не по негов адрес, даже не конкретно и по адрес на Бил, а просто ругаеше, без сълзи, и питаше кой, майка му стара, кой е онзи нещастник, по дяволите, който още вярва на правителството. После настроението ѝ се смени. Смайли забеляза още картини на Бил по стените, предимно портрети на момичето — само няколко бяха довършени и бяха много по-ограничени и обречени от по-ранните му работи.

— Не го харесвате, нали? Личи ви — каза тя. — Тогава защо му вършите мръсната работа?

На този въпрос той също нямаше готов отговор. Докато се прибираше на Байуотър Стрийт, отново му се стори, че го следят, и опита да се обади на Мендъл да му каже номера на таксито, което два пъти беше привлякло погледа му, с молба веднага да го провери. Като никога Мендъл го нямаше и щеше да се върне след полунощ; Смайли спа лошо и се събуди в пет. В осем вече беше в Сарат, където завари Хейдън във весело настроение. Следователите не му бяха досаждали, а Крадокс му казал, че размяната била уговорена и се очаквало да отпътува утре или вдругиден. В молбите му се долавяха прощални нотки — остатъкът от заплатата му и приходите от някоя случайна продажба на картини да му се превеждат в Московската народна банка, която щяла да получава и кореспонденцията му. В галерия „Арнолфини“ в Бристол имало няколко негови работи, включително ранни акварели на Дамаск, които много би искал да си вземе. Би ли бил така добър Смайли да го уреди? После, версията за изчезването му.

— Протакай — посъветва го той. — Кажи, че са ме пратили някъде, придай му тайнственост, изчакай две години, след това ме хвърли на кучетата...

— Мисля, че ще се справим някак, благодаря ти — каза Смайли.

За първи път, откакто Смайли го познаваше, Хейдън се притесняваше за дрехи. Искал да пристигне в приличен вид — първите впечатления били много важни.

— Шивачите в Москва са направо невъзможни. Ще те издокарат като нощен пазач.

— Прав си — каза Смайли, чието мнение за лондонските шивачи не беше много по-различно.

А, имало и едно момче, добави той небрежно, негов приятел, моряк, живеел в Нотинг Хил.

— Най-добре му дай няколко стотачки, за да му запушиш устата. Ще можеш ли да ги вземеш от змийския фонд?

— О, да.

Той му написа адреса. След това в същия дух на добронамереност Хейдън се впусна в това, което Смайли наричаше подробности.

Отказа да обсъжда каквото и да било, свързано с вербуването му и с продължаващото цял живот познанство с Карла.

— Цял живот ли? — повтори бързо Смайли. — Откога се познавате?

Вчерашните уверения внезапно му се сториха абсурдни, но Хейдън не пожела да обясни нищо повече.

От около 1950 година нататък, ако можеше да му се вярва, Хейдън от време на време подарявал на Карла по някоя разузнавателна информация. Тези първи усилия се ограничавали до неща, които, надявал се той, щели дискретно да подпомогнат руската кауза да надделее американската; имал „скрупули да не им давам нищо, което би навредило на нас“, както се изрази той, или на нашите агенти в чужбина.

Суецката авантюра през петдесет и шеста година окончателно го убедила в несъстоятелността на британското положение и способността на Великобритания да спъва развитието на историята, без да е в състояние да предложи нищо смислено в замяна. Парадоксално, но провалът на британските действия в Египет, саботирани от американците, се оказал допълнителен стимул. Следователно можело да се каже, че от петдесет и шеста година нататък той бил всеотдайна и пълноценна съветска къртица без никакви задръжки. През шейсет и първа официално получил съветско

гражданство, а през следващите десет години — и два ордена; странно, но не искаше да каже кои точно, макар да твърдеше, че били „от най-високите“. За съжаление, назначенията в чужбина през този период ограничавали достъпа му, а тъй като настоявал информацията му да води до конкретни действия, ако е възможно — „вместо да я забутат в някой тъп съветски архив“, — работата му била опасна и неритмична. След завръщането му в Лондон Карла му изпратил Поли (явно близките на Поляков го наричаха така) да му помага, но постоянното напрежение от тайните срещи се оказало непосилно за Хейдън, особено като се има предвид количеството материал, което заснемал.

Отказа да обсъжда фотоапарати, оборудване, заплащане или други неща от работата си в Лондон в периода преди Мерлин, а Смайли през цялото време си даваше сметка, че дори и малкото, което Хейдън му разказваше, беше много внимателно подбрано от по-голямата и може би по-различна истина.

Междувременно и Карла, и Хейдън получавали сигнали, че Контрола надувшал нещо гнило. Разбира се, Контрола бил болен, но било сигурно, че никога няма да предаде доброволно юздите, докато имало шанс да поднесе Карла в подарък на службата. Надпреварата била между агентите на Контрола и неговото здраве. Два пъти за малко щял да уцели целта — Хейдън пак отказа да каже по какъв начин — и ако Карла не бил успял бързо да се окопити, къртицата Джералд щял да падне в капана. Това напрегнато положение родило първо Мерлин, а накрая и операция „Свидетел“. „Черна магия“ била замислена най-вече като средство за намиране на наследник — да определи Алълайн за такъв и да ускори края на Контрола. Също така, разбира се, „Черна магия“ осигурявала на Центъра пълна автономия по отношение на информацията, достигаща до Уайтхол. На трето място — най-важното в крайна сметка, твърдеше Хейдън, — тя поставяла Цирка в положението на основно оръжие срещу американската цел.

— Каква част от материалите са истински? — попита Смайли.

Очевидно стандартите били различни, в зависимост от това какво трябвало да се постигне, обясни Хейдън. На теория фабрикуването било много лесно — Хейдън трябвало само да информира Карла за областите, за които в Уайтхол имали най-малко сведения, и фалшификаторите започвали да пишат за тях. Веднъж или два пъти, просто за забавление, каза Хейдън, самият той бил писал по

някой доклад. Много забавно било да получиш, оцениш и разпространиш собствената си творба. Предимствата на „Черна магия“ в работата били неочевидни, разбира се. Тя поставяла Хейдън практически извън обхвата на Контрола и му осигурявала желязно алиби да се среща с Поли, когато си искал. Случвало се да минат месеци, без да се срещат. Хейдън снимал документи от Цирка на спокойствие в кабинета си — под предлог че приготвя буламача за Поли, — връчвал ги на Естерхази заедно с още много боклук и той ги откарвал в тайната квартира в Лок Гардънс.

— Класическа схема — каза простичко Хейдън. — Пърси дърпа юздите, аз се движа зад него, а Рой и Тоби вършат черната работа.

Тук Смайли внимателно се поинтересува дали Карла някога се е замислял самият Хейдън да оглави Цирка — защо изобщо да се занимава с подставено лице? Хейдън се запъна и Смайли осъзна, че Карла, също като Контрола, вероятно смята, че Хейдън е по-подходящ за подчинен.

Операция „Свидетел“, каза Хейдън, била доста отчаян ход. Хейдън бил сигурен, че Контрола е много близо до разкриването му. Анализът на папките, който той подготвял, представлял смущаващо пълно описание на операциите, провалени от Хейдън или прекратени по някаква друга причина пак от него. Контрола успял и да стесни кръга до служители на определена възраст и позиция...

— Първоначалното предложение на Стефчек истинско ли беше между другото? — попита Смайли.

— Боже мой, не — отговори изумено Хейдън. — От самото начало си беше капан. Стефчек беше истински, разбира се. Виден чешки генерал. Само че никога не е правил никакви предложения.

В този момент Смайли усети колебанието на Хейдън. За първи път той чувстваше неудобство от поведението си от морална гледна точка. Държанието му стана видимо по-отбранително.

— Очевидно трябваше да сме сигурни не само че Контрола ще се хване, но и как ще се хване... кого ще изпрати. Не можеше да го оставим да избере някой мърляв уличен художник, трябваше да е голяма риба, за да се размирише силно. Знаехме, че ще избере само човек от периферията, при това някой, който няма достъп до „Черна магия“. След като се спряхме на Чехия, той, естествено, трябваше да избере човек, който говори чешки.

— Естествено.

— Искахме да е някой от стария Цирк, някой, който ще може да разклати основите.

— Да — каза Смайли, спомняйки си задъханата, изпотена фигура на върха на хълма. — Да, разбирам логиката ви.

— Добре де, дявол да го вземе, нали го върнах — озъби се Хейдън.

— Да, прави ти чест. Каж ми, Джим дойде ли да те види, преди да замине на тази мисия?

— Да, дойде наистина.

— С каква цел?

Много дълго време Хейдън се колеба и накрая не отговори. Само че отговорът така или иначе се изписа във внезапното помръкване на погледа му, в сянката на вината, прелетяла през изпитото му лице. Дошъл е да те предупреди, помисли си Смайли, защото те е обичал. Да те предупреди; по същия начин, по който искаше да ми каже, че Контрола е полудял, но не е могъл да ме намери, защото бях в Берлин. Джим ти пазеше гърба до самия край.

Освен това, продължи Хейдън, трябвало да е страна, в която неотдавна е имало контрареволуция — на практика Чехия била единственото място.

Смайли сякаш не го слушаше.

— Защо го върна? — попита той. — Заради приятелството ли? Защото е бил безобиден, а всички козове са били у теб ли?

Не било само това, обясни Хейдън. Докато Джим бил в чешки затвор (той не каза „руски“), хората щели да се тревожат за него и да го смятат за много важна фигура. Веднъж върнал се обаче, всички в Уайтхол щели да се стараят да му запушат устата — така ставало с репатрираните.

— Изненадан съм, че Карла просто не го е застрелял. Или се е въздържал от деликатност към тебе?

Хейдън обаче отново се впусна в недопечени политически твърдения.

След това заговори за себе си и в очите на Смайли вече видимо се смали до нещо дребно и незначително. Трогнал се, като разбрал, че Йонеско неотдавна им бил обещал да напише пиеса, в която главният герой през цялото време мълчи, а всички наоколо приказват безспир.

Когато психолози и видни историци започнали да пишат в негова защита, той се надявал да си спомнят, че именно така си се представял. Като творец още седемнайсетгодишен бил казал всичко, което имал да казва, а човек трябвало да си намери някакви занимания и след това. Страшно съжалявал, че не можел да вземе със себе си някои от приятелите си. Надявал се, че Смайли щял да го помни с добро.

В този момент Смайли искаше да му каже, че изобщо няма да го помни с добро, както и още много други неща, но явно нямаше смисъл, а и на Хейдън пак му потече кръв от носа.

— А, между другото искам да те помоля да избягваш публични изяви. Майлс Съркум вдигна голям шум.

Хейдън успя дори да се разсмее. След като тайно обърнал Цирка надолу с главата, каза той, нямал никакво желание да го прави пак пред публика.

Преди да си тръгне, Смайли зададе последния въпрос, който го интересуваше.

— Ще трябва да кажа на Ан. Има ли нещо конкретно, което искаш да й предам?

Трябваше да поговорят още малко, преди смисълът на въпроса на Смайли да стигне до него. Първо реши, че Смайли каза „Джан“, и не можеше да разбере защо още не й се е обадил.

— А, твоята Ан — каза той, сякаш имаше и други.

Идеята била на Карла, обясни той. Карла отдавна бил разбрал, че Смайли бил най-голямата заплаха за къртицата Джералд.

— Каза, че си доста добър.

— Благодаря.

— Но и ти си имал цена — Ан. Последната илюзия на човек без илюзии. Той беше на мнение, че разчуе ли се, че съм любовник на Ан, преценката ти за мене ще е замъглена по отношение на останалото. — Смайли забеляза, че очите му са втренчени много неподвижно. Ан ги наричаше „оловни“. — Без да се пресилвам или нещо такова, просто да се наредя на опашката. Нали разбираш?

— Разбирам — каза Смайли.

В нощта на „Свидетел“ например Карла много настоявал Хейдън да е в компанията на Ан. Като своеобразна застраховка.

— Всъщност тогава не стана ли малка засечка? — попита Смайли, спомняйки си за Сам Колинс и въпроса дали Елис е

застрелян.

Хейдън се съгласи, че наистина е имало проблем. Ако всичко вървяло по план, първите чешки бюлетини щели да излязат в десет и половина. Хейдън щял да има възможност да прочете телетайпа в клуба си, след като Сам Колинс вече бил позвънил на Ан и преди Хейдън да пристигне в Цирка, за да поеме нещата. Но тъй като Джим бил прострелян, сред чехите настъпило объркване и бюлетинът бил пуснат, след като клубът му вече бил затворил.

— Имахме късмет, че никой не го провери — каза той, взимайки си още една от цигарите на Смайли. — Кой бях аз между другото? — попита той неангажиращо. — Забравил съм.

— Попът. Аз бях валето.

На Смайли вече му беше омръзнало, така че той се измъкна, без да си направи труда да се сбогува. Качи се в колата си и около час кара безцелно, докато не се окажа на един страничен път в посока Оксфорд, карайки с осемдесет мили в час, затова спря да обядва и потегли към Лондон. Все още не можеше да погледне Байуотър Стрийт, така че отиде на кино, вечеря някъде и се прибра към полунощ, леко пийнал, заварвайки Лейкон и Майлс Съркум пред вратата, заедно с тъпия ролс-ройс на Съркум, черната подлога, с целите си петдесет фута, качен на тротоара, където пречеше на всички.

Подкараха с бясна скорост към Сарат и там, в нощта под ясното небе, осветен от няколко джобни фенерчета и под погледите на неколцина пребледнели затворници от Яслата, намериша Бил Хейдън, седнал на една градинска пейка с лице към огряното от лунна светлина игрище за крикет. Под палтото си беше облечен с раирана пижама, която много приличаше на затворнически дрехи. Очите му бяха отворени, а главата му беше неестествено клюмнала на една страна като глава на птица с ловко прекършена шия.

Нямаше особени разногласия по повод случилото се. В десет и половина Хейдън се оплакал на охраната, че не можел да заспи и му се виел свят — поискал да излезе на свеж въздух. Тъй като случаят му се смятал за приключен, никой не се сетил да го придружи и той излязъл сам в мрака. Един от пазачите си спомни, че се пошегувал как отива „да провери в какво състояние е игрището“. Другият бил твърде зает да гледа телевизия и затова не си спомнял нищо. След половин час се притеснили и старшият пазач отишъл да огледа, а помощникът му

останал, в случай че Хейдън се върне. Намерили го там, където седеше сега; пазачът отначало си помислил, че бил заспал. Като се навел над него, усетил миризма на алкохол — джин или водка, предположи той — и решил, че Хейдън бил пиян, което го изненадало, защото в Яслата алкохолът официално бил забранен. Едва когато се опитал да го вдигне, главата му клюмнала и тялото я последвало като баласт. След като повърнал (следите се виждаха под едно дърво), пазачът го подпрял обратно и вдигнал тревога.

Получавал ли е Хейдън някакви съобщения през деня, попита Смайли.

Не, но костюмът му пристигнал от химическо чистене и е възможно в него да е имало скрито съобщение — покана за среща например.

— Значи руснаците са го направили — заяви доволно министърът, обръщайки се към безмълвния силует на Хейдън. — Сигурно за да не доносичи повече. Проклети бандити.

— Не — каза Смайли. — Те се гордеят, че прибират хората си.

— Тогава кой го е направил, по дяволите?

Всички зачакаха отговора на Смайли, само че такъв не последва. Фенерчетата угаснаха и групата неуверено тръгна към колата.

— Все пак не можем ли да се отървем от него? — попита министърът, докато се връщаха.

— Той беше съветски гражданин. Нека да си го вземат — каза Лейкон, гледайки Смайли в тъмното.

Съгласиха се, че могат само да съжаляват за мрежите. По-добре да се види дали Карла въпреки това ще направи сделката.

— Не, няма — каза Смайли.

* * *

Докато си припомняше всичко това в уединението на купето си в първа класа, Смайли изпита странното чувство, че наблюдава Хейдън през обърнат далекоглед. Беше ял много малко от предишната нощ, но пък барът беше отворен почти през цялото пътуване.

Той излезе от „Кингс Крос“ с тъжното усещане, че харесва Хейдън и го уважава — все пак Бил беше човек, който имаше какво да

каже и го каза. Умствената му нагласа обаче отхвърляше това удобно опростяване на нещата. Колкото повече разсъждаваше над несвързания разказ на Хейдън за себе си, толкова повече осъзнаваше противоречията. Най-напред се опита да види Хейдън в романтичната вестникарска светлина на интелектуалец от трийсетте години, за когото Москва е истинската Мека. Москва беше неговата специалност, каза си той. Той имаше нужда от симетрията на едно историческо и икономическо решение. Това му се стори твърде недостатъчно, затова прибави още черти от човека, когото се опитваше да хареса: Бил беше романтик и сноб. Искаше да се присъедини към елитния авангард, който ще изведе масите от мрака. След това се сети за недовършените платна в дневната на момичето в Кентиш Таун — ограничени, пресилени и обречени. Сети се и за призрака на тираничния баща на Бил — Ан го наричаше просто „Чудовището“ — и си представи как марксизмът компенсира неумението му да рисува и безрадостното му детство. Разбира се, след това нямаше никакво значение, че доктрината става неубедителна. Бил беше тръгнал по правия път, а Карла знаеше как да го държи в него. Предателството до голяма степен е въпрос на навик, реши Смайли, припомняйки си Бил, излегнат на пода на Байуотър Стрийт, докато Ан му пуска музика на грамофона.

Освен това Смайли изобщо не се съмняваше, че на Бил му е доставяло удоволствие. Изправен в центъра на тайна сцена, играещ си с два свята, едновременно главен герой и драматург — о, на Бил определено му е било приятно.

Смайли мислено махна с ръка, недоверчив като никога към стандартните мотиви на хората, и вместо това си представи една от онези дървени руски матрьошки, които се отварят и разкриват друга фигура отдолу, а под нея още една. От всички хора на света само Карла е виждал последната малка фигурка в Бил Хейдън. Кога са го вербували и как? Десните му възгледи в Оксфорд поза ли са били, или, парадоксално, това е бил грехът, от който Карла го е избавил?

Питай Карла — жалко, че не го направих.

Питай Джим — никога няма да го направя.

Над равнинния пейзаж на Ййст Англия, плъзгащ се бавно покрай него, непреклонното лице на Карла измести разкривената смъртна маска на Бил Хейдън. „Но и ти си имал цена — Ан. Последната илюзия на човек без илюзии. Той беше на мнение, че разчуе ли се, че

съм любовник на Ан, преценката ти за мене ще е замъглена по отношение на останалото.“

Илюзия ли? Така ли наричаше Карла любовта? Ами Бил?

— Ето — каза кондукторът на висок глас и може би за втори път. — Хайде, нали щяхте да слизате на Гримсби?

— Не, не, Имингам.

След това си спомни указанията на Мендъл и скочи на перона.

Не се виждаше такси, така че след като разпита на касата, прекоси празното пространство пред гарата и застана до една зелена табела с надпис „Опашка“. Надяваше се да го вземе, но може би не беше получила телеграмата му. Какво пък, кой може да обвинява пощите по Коледа? Зачуди се как ли ще приеме новините за Бил, защото, спомняйки си уплашеното ѝ лице на скалите в Корнуол, той осъзна, че тогава Бил вече е бил мъртъв за нея. Тя беше усетила студенината на неговото докосване и по някакъв начин беше разбрала какво се крие зад това.

Илюзия ли, повтори си той наум. Човек без илюзии?

Беше ужасно студено и той силно се надяваше проклетият ѝ любовник да ѝ е намерил някое топло местенце.

Прииска му се да ѝ беше донесъл кожените ботуши от шкафа под стълбите.

Сети се за книгата на Гримелсхаузен, която още не си беше взел от клуба на Мартиндейл.

Тогава я видя — раздрънканата ѝ кола се носеше право към него по лентата с надпис „Само за автобуси“ и зад волана Ан гледаше в другата посока. Видя я да слиза, оставяйки мигача включен, и да влиза в гарата, за да разпита — висока, с дяволит блясък в очите, изумително красива, жена, принадлежаща другиму.

През останалата част от срока в очите на Роуч Джим Придо се държеше също като майка му, когато баща му ги напусна. Отделяше много време за дреболии, като нагласяне на осветлението за училищната постановка или кърпене на футболните мрежи, а в часовете по френски полагаше неимоверни усилия да поправи и най-малките грешки. Важните работи, като разходките и самотните игри на голф, изобщо заряза, а вечер стоеше сам и не ходеше в селото. Най-

лошо от всичко беше втренченият, празен поглед, когато Роуч го хващаше неподготвен, и забравянето на разни неща в час, дори червените точки за заслуги — Роуч трябваше да му напомня да ги раздава всяка седмица.

За да му помогне, Роуч се нагърби със задачата на помощник-осветител. Така по време на репетициите Джим трябваше да му даде специален сигнал, предназначен само за Бил. Трябваше да вдигне ръка и да я пусне надолу, когато искаше светлините по пода да угаснат.

С течение на времето обаче лечението на Джим явно даваше резултати. Погледът му се проясни и той отново се оживи, щом сянката от смъртта на майка му започна да избледнява. Роуч никога не го беше виждал толкова весел, колкото вечерта на представлението.

— Хей, Джъмбо, жабок глупав, къде ти е дъждобранът, не виждаш ли, че вали? — извика му той, докато се връщаха към главната сграда, уморени, но щастливи след пиесата.

— Той се казва Бил — чу го да обяснява на някой от родителите, дошли за представлението. — Двамата с него бяхме новаци тук.

В крайна сметка Бил Роуч успя да се убеди, че пистолетът явно е бил само сън.

Se projet a été financé avec le soutien de la Commission européenne.

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия.

Cette publication n'engage que son auteur et la Commission n'est pas responsable de l'usage qui pourrait être fait des informations qui y sont contenues.

Тази публикация отразява само личните виждания на нейния автор и от Комисията не може да бъде търсена отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

[1] Характерна полуцилиндрична стоманена конструкция, наречена на името на откривателя си през Първата световна война, канадския инженер Питър Норман Нисън (1871–1930). — Б.пр. ↑

Издание:

Автор: Джон льо Каре

Заглавие: Дама, поп, асо, шпионин

Преводач: Герасим Й. Славов

Година на превод: 2012

Език, от който е преведено: английски

Издание: първо

Издател: ИК „Колибри“

Град на издателя: София

Година на издаване: 2013

Тип: роман

Националност: британска

Печатница: „Симолени“

Излязла от печат: 04.02.2013

Художник: Стефан Касъров

Коректор: Мила Димитрова

ISBN: 978-619-150-093-2

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/7073>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.